VI

REGII BLESTEMAȚI

Crinul și Leul

Maurice Druon

EDIȚIE SPECIALĂ

- pentru stocare electronică -

MAURICE DRUON
CRINUL ŞI LEUL

LE LIS ET LE LION, 1960

Politica se întemeiază pe voinţa de cucerire şi de păstrare a puterii; ea cere prin urmare o acţiune de constrângere sau de amăgire exercitată asupra minţii oamenilor... Spiritul politic sfârşeşte întotdeauna prin o fi silit să falsifice..."

Paul Aléry

NOII REGI

CUNUNIA DIN IANUARIE

Din toate parohiile oraşului, de o parte ca şi de alta a râului, de la Saint-Denys, Saint-Cuthbert, şi Saint-Martin-cum-Gregory, Saint-Mary-Senior şi Saint-Mary-Junior, dinspre Shambles, dinspre Tanner Row, de peste tot, poporul din York se îndrepta de două ceasuri în şiruri neîntrerupte către Minster, către uriaşa catedrală cu aripa ei dinspre apus încă neisprăvită, şi care ocupa, înaltă, întinsă, impunătoare, creasta cetăţii.

În Stonegate şi Deangate, cele două uliţe întortocheate care duceau la Yard, mulţimea era oprită. Copilandrii cocoţaţi pe ulucii din faţa caselor nu zăreau decât capete, nimic alta decât capete, o mulţime de capete, acoperind piaţa toată. Burghezi, neguţători, gospodine cu droaia de plozi după ele, betegi pe cârjele lor, slujnice, calfe de meşteşugari, grămătici cu capul vârât sub glugă, oşteni în platoşe uşoare, cerşetori zdrenţăroşi, toţi erau amestecaţi laolaltă ca paiele strânse în snop. Hoţii cu degete agere îşi făceau treburile pentru un an întreg. La ferestrele ieşite în afara se iveau ciorchini de capete.

Dar era oare o lumină de nămiezi această palidă zi fumurie şi umedă, acest abur rece, norii aceştia de vată învăluind uriaşa clădire şi mulţimea care tropăia în noroi? Oamenii se înghesuiau unii într-alţii ca să-şi păstreze propria căldură.

24 ianuarie 1328. În faţa monseniorului William de Melton, arhiepiscop de York şi primat al Angliei, regele Eduard al III-lea, care nu avea încă şaisprezece ani, o lua de soţie pe doamna Filipa de Hainaut, vară-sa, care abia împlinise paisprezece.

Nu mai era nici un loc în catedrala rezervată marilor dregători ai ţării, înaltelor feţe bisericeşti, membrilor Parlamentului, celor cinci sute de cavaleri invitaţi, celor o sută de nobili scoţieni în fuste cadrilate veniţi să ratifice, cu acest prilej, tratatul de pace. Peste puţin timp va fi celebrată slujba solemnă, cântată de o sută douăzeci de cântăreţi.

Deocamdată însă, întâia parte a ceremoniei, cununia propriu zisă, se desfăşura în faţa uşii de miazăzi, în afara bisericii şi sub ochii norodului, după rânduiala veche şi datinile deosebite ale arhiepiscopiei de York. Pâcla aşternea dâre umede pe catifeaua roşie a baldachinului înălţat lângă portic, se strângea pe mitrele episcopilor, lipea mantiile de blană pe umerii familiei regale adunate în jurul tinerei perechi.

- *Here I take thee, Filipa, to be my wedded wife, to have and to hold at bed and at board...*[1]

Venind de pe aceste buze fragede, de la acest chip de copilandru, glasul regelui stârni mirarea tuturor prin puterea, limpezimea şi vibraţia sa. Regina-mamă Isabelle fu uimită, şi dumnealui Jean de Hainaut, unchiul miresei, de asemenea, şi toţi cei de faţă din primele rânduri, printre care conţii Edmond de Kent şi de Norfolk, şi contele de Lancastre zis Gât-Sucit, capul consiliului de regenţă şi epitropul regelui.

- *...for fairer for fouler, for better for worse, in sickness and in health...*[2]

Freamătul de şoapte în mulţime se stingea încetul cu încetul. Tăcerea se aşternea ca o undă circulară şi răsunetul tânărului glas regesc se împrăştia pe deasupra miilor de capete în aşa fel

încât era auzit aproape până la marginea pieţei. Regele rostea rar lunga formulă a legământului pe care o învăţase în ajun; dar s-ar fi zis că o născocea atunci, atât de răspicate îi erau cuvintele, atât de mult le gândea pentru a le da înţelesul lor cel mai adânc şi mai grav. Erau parcă cuvintele unei rugăciuni menită să nu fie spusă decât o dată şi pentru toată viaţa.

Prin gura aceasta de adolescent se exprima un suflet de bărbat în toată puterea, de om pătruns de legământul făcut în faţa Cerului, de prinţ care-şi cunoaşte rolul ce-i este sortit între poporul său şi Dumnezeu. Noul rege lua martori ai dragostei pe care o jura doamnei Filipa toate neamurile sale, pe toţi din jurul său, marii dregători, baronii şi înaltele feţe bisericeşti, populaţia Yorkului şi Anglia toată.

Proorocii mistuiţi de râvna întru Domnul, conducătorii de popoare susţinuţi de o singură convingere, ştiu să impună noroadelor propriul lor crez. Dragostea afirmată în auzul şi văzul lumii are şi ea această putere, stârneşte această adeziune a tuturor la emoţia unui singur om.

Nu era femeie în mulţimea din jur, şi oricare i-ar fi fost vârsta, nici o tânără de curând măritată, nici o soţie înşelată, nici o văduvă, nici o fecioară, nici o bunică, care să nu se fi simţit în clipa aceea în locul miresei; nici un bărbat care să nu se simtă în pielea tânărului rege. Eduard al III-lea se unea cu tot ce era feminin în poporul său; şi tot regatul său o alegea pe Filipa ca soaţă. Toate visurile tinereţii, toate dezamăgirile anilor de maturitate, toate regretele bătrâneţii se îndreptau spre dânşii ca tot atâtea ofrande ţâşnite din fiecare inimă. În seara aceea, prin uliţele întunecoase ochii logodnicilor aveau să lumineze bezna, şi chiar soţii de multă vreme învrăjbiţi aveau să-şi caute iar mâinile după cină.

Dacă din cele mai depărtate timpuri noroadele se îmbulzesc la nunţile prinţilor, e pentru că vor să

trăiască astfel prin delegaţie o fericire care, fiindcă li se înfăţişează de aşa de sus, pare desăvârşită.

- *...till death do us part...*[3]

Fiecare simţi un nod în gât; mulţimea din piaţă scăpă un lung suspin de mirată întristare şi parcă de dojană. Nu, nu trebuia să pomenească de moarte în această clipă; nu era cu putinţă ca aceşti doi tineri să aibă soarta oamenilor de rând; nu te puteai împăca cu gândul că ar fi muritori.

- *...and there to I plight thee my troth*[4].

Tânărul rege simţea respirând mulţimea, dar n-o privea. Ochii lui de un albastru şters, aproape verzui, cu genele lungi ridicate, nu se dezlipeau de pe fetiţa roşcată şi dolofană, încotoşmănită în catifelele şi vălurile ei, căreia îi jura credinţă.

Căci doamna Filipa nu aducea de fel cu o prinţesă de basm, şi nu era nici măcar prea drăguţă. Arăta ca o grăsană, asemenea fetelor din neamul Hainaut, cu un nas cârn, un gât scurt, un obraz acoperit de pistrui. Înfăţişarea ei nu avea vreun farmec deosebit, dar cel puţin era simplă şi nu căuta să-şi dea un aer de măreţie care nici nu i s-ar fi potrivit. Să nu fi avut pe dânsa podoabele regeşti, ar fi putut trece drept o fată roşcovană ca oricare alta de aceeaşi vârstă; semenele ei puteau fi întâlnite cu sutele prin toate naţiile de la miazănoapte. Şi tocmai asta făcea să sporească dragostea mulţimii pentru dânsa. Era aleasă de ursită şi de Dumnezeu, dar fără a se deosebi prin fire de femeile asupra cărora avea să domnească. Toate roşcovanele ceva mai durdulii se simţeau ridicate la mare cinste.

Ea însăşi tulburată de nu-şi putea stăpâni un tremur, îşi încreţea pleoapele de parcă n-ar fi fost în stare să înfrunte privirea pătrunzătoare a soţului. Prea era frumos ceea ce i se întâmpla. Atâtea coroane în jurul ei, atâtea mitre episcopale, şi doamnele acestea, şi cavalerii aceştia pe care îi zărea înăuntrul catedralei, rânduiţi în dosul lumânărilor aprinse ca aleşii în Paradis, şi tot

norodul acesta de jur împrejur... Regină, avea să fie regină, şi aleasă din dragoste!

Ah, cum îl va mai răsfăţa, şi sluji, şi adora pe acest frumos prinţ blond, cu gene lungi şi mâini fine, sosit ca prin minune cu douăzeci de luni înainte la Valenciennes, însoţind o mamă în surghiun care venea să ceară ajutor şi adăpost! Părinţii lor îi trimisese să se joace în livadă, cu ceilalţi copii; se îndrăgostise de dânsa, şi dânsa de el. Acum era rege şi n-o uitase. Cu ce bucurie îi închina viaţa ei! Se temea doar că nu e deajuns de frumoasă ca să-i placă mereu, nici destul de învăţată pentru a-l sprijini cum se cuvine.

- Întinde, doamnă, mâna-ţi dreaptă, îi spuse arhiepiscopul primat.

Ea îşi ridică o mână plinuţă, şi i-o înfăţişă hotărât, cu palma înainte şi degetele răşchirate.

Eduard avu o privire încântată pentru această stea trandafirie care i se dăruia.

Arhiepiscopul luă de pe tipsia ţinută de un al doilea prelat inelul de aur încrustat cu rubine, pe care îl binecuvântase, şi-l întinse regelui. Inelul era umed, ca tot ce atingea mâna pe această ceaţă. Apoi, arhiepiscopul apropie încetişor cele două mâni ale soţilor.

- În numele Tatălui, rosti Eduard punând inelul în vârful policarului Filipei, fără să-l vâre însă. În numele Fiului... Al Sfântului Duh... continuă el, repetând gestul asupra arătătorului, apoi asupra degetului mijlociu.

În cele din urmă îi lunecă verigheta pe al patrulea deget, zicând:

- Amin!

Era soţia lui.

Ca orice mamă care-şi însoară fiul, regina Isabelle avea lacrimi în ochi. Se silea să-l roage pe Dumnezeu să-i hărăzească fiului ei toate fericirile, dar se gândea mai ales la dânsa, şi suferea. Zilele s-au scurs una după alta, până au adus-o aici, la clipa aceasta când înceta să mai fie prima în inima

acestui fiu şi în neamul ei. Nu, fără îndoială, nici în ce priveşte trecerea ce-o avea la curte, nici în privinţa frumuseţii n-ar fi avut de ce să se teamă de această mică piramidă de catifea şi de broderii pe care soarta i-o dăduse să-i fie noră.

Dreaptă, subţire şi blondă, cu frumoasele ei cosiţe aduse pe tâmple de fiecare parte a chipului luminos, la treizeci şi şase de ani Isabelle abia dacă arăta treizeci. Oglinda pe care o consultase multă vreme chiar în dimineaţa asta, pe când îşi punea coroana, îi arătase că poate fi liniştită. Şi totuşi, începând de astăzi, înceta să mai fie pur şi simplu regina pentru a deveni regina-mamă. Cum de ajunsese aici aşa de repede? Cum trecuseră astfel douăzeci de ani de viaţă, şi încă străbătuţi de atâtea vijelii?

Se gândea la propria ei cununie, erau tocmai douăzeci de ani de atunci, într-un sfârşit de ianuarie ca astăzi, şi tot pe o asemenea pâclă, la Boulogne, în Franţa. Şi ea se măritase sperând să fie fericită, şi ea rostise jurământul cununiei din adâncul inimii. Ştia oare pe atunci cu cine o măritau pentru a satisface interesele celor două regate? Ştia oare că drept răsplată a dragostei şi devotamentului pe care le aducea, nu va avea parte decât de umilinţă, de ură şi de dispreţ, că se va vedea înlocuită în patul soţului ei nici măcar de nişte ibovnice, ci de bărbaţi nesăţioşi de averi şi lipsiţi de ruşine, că zestrea ei va fi jefuită, avuţiile ei confiscate, că va trebui să ia calea surghiunului ca să-şi scape viaţa ameninţată şi apoi să ridice o oaste pentru a-l doborî chiar pe acela care-i pusese în deget inelul de nuntă?

Ah! copila asta, Filipa, avea într-adevăr noroc, ea nu era numai luată de soţie, ci şi iubită!

Numai primele iubiri pot fi pe de-a întregul curate şi pe deplin fericite. Nimic nu le poate înlocui dacă s-au destrămat. Cea de a doua dragoste nu ajunge niciodată la această desăvârşire luminoasă; chiar dacă e trainică, asemenea unei

stânci, vezi în marmura ei nişte vine de altă culoare care sunt ca sângele uscat al trecutului.

Regina Isabelle îşi întoarse ochii la Roger Mortimer, baron de Wigmore, amantul ei, bărbatul care, datorită ei cât şi vredniciei lui, cârmuia ca stăpân Anglia în numele tânărului rege. Cu sprâncenele împreunate şi trăsăturile aspre, ţinându-şi braţele încrucişate pe mantia somptuoasă, o privea, în aceeaşi clipă, fără bunăvoinţă. "Ghiceşte la ce mă gândesc, îşi spuse dânsa. Dar ce fel de bărbat este oare acest Roger ca să-ţi arate că păcătuieşti de îndată ce încetezi o clipă de a te gândi numai la el?"

Isabelle îi ştia firea bănuitoare, şi-i surâse, pentru a-l potoli. Ce mai vroia după tot ce avea? Trăiau ca şi cum ar fi fost soţ şi soţie, deşi ea era regină, deşi el era căsătorit, şi ţara sta cu ochii la dragostea lor ştiută de toată lumea. Isabelle făcuse în aşa fel încât să aibă în mâna lui toată puterea. Mortimer îşi numea protejaţii în toate slujbele; poruncise ca toate moşiile favoriţilor lui Eduard al II-lea să-i fie date lui, iar Consiliul de regenţă nu făcea decât să întărească hotărârile sale. Mortimer izbutise chiar să obţină consimţământul Isabellei la executarea soţului ei detronat. Regina ştia că din pricina lui unii îi ziceau acum Lupoaica Franţei! Putea el s-o împiedice să se gândească, într-o zi de nuntă, la soţul ei asasinat, mai ales când făptaşul era acolo, în persoana lui John Maltravers, înălţat de curând la rangul de seneşal al Angliei, şi al cărui obraz prelung apărea, înfiorător, printre acelea ale marilor dregători ai ţării, ca pentru a reaminti crima?

Isabelle nu era acolo singura pe care această prezenţă o supăra. John Maltravers, ginerele lui Mortimer, fusese paznicul regelui detronat; neaşteptata lui ridicare la demnitatea de seneşal arăta prea limpede pentru ce fel de servicii fusese plătit astfel. În chip oficial, Eduard al II-lea murise

de moarte bună. Dar cine oare, la curte, credea în această născocire?

Contele de Kent, fratele vitreg al mortului, se aplecă la urechea vărului său Henric Gât-Sucit şi-i şopti:

- Se pare că astăzi regicidul îţi dă drept să te caţeri cât mai sus în familia noastră.

Edmond de Kent bâţâia de frig. Găsea ceremonia prea lungă, rânduiala slujbei după datina din York prea complicată. De ce să nu se fi celebrat cununia în capela Turnului Londrei sau a vreunui castel regal, în loc de a face din ea un prilej de petrecere populară? Simţea o strângere de inimă privind mulţimea. Şi vederea lui Maltravers, pe deasupra... Nu era oare o necuviinţă ca omul care trimisese tatăl pe lumea cealaltă să fie de faţă, şi aşezat în loc de mare cinste, la nunta fiului?

Gât-Sucit, cu capul culcat pe umărul drept, beteşug căruia îi datora porecla, murmură:

- Prin păcat intră unii mai lesne în familia noastră. Cel dintâi, prietenul nostru ne dovedeşte asta...

Acest "prietenul nostru" îl arăta pe Mortimer faţă de care sentimentele englezilor se schimbaseră mult de optsprezece luni încoace, de când debarcase în fruntea oştilor reginei şi fusese primit ca liberator.

"La urma urmei mâna care execută nu-i mai rea decât capul care porunceşte, cugeta Gât-Sucit. Şi Mortimer e fără îndoială mai vinovat, şi Isabelle cu dânsul, decât Maltravers. Dar suntem toţi oarecum vinovaţi; am apăsat cu toţii pe cuţit când l-am scos din scaun pe Eduard al II-lea. Asta nu putea să sfârşească altfel."

Estimp arhiepiscopul îi întindea tânărului rege trei monede de aur bătute pe faţă cu stemele Angliei şi principatului Hainaut, şi având săpat pe dos un mănunchi de trandafiri, florile simbolice ale fericirii conjugale. Monedele acestea erau banii de măritiş, înfăţişând adică veniturile, castelele şi

moşiile pe care mirele le făgăduia drept zestre pentru soaţa lui, urmând ca ea s-o primească după moartea acestuia. Averile acestea de danie fuseseră scrise cu de-amănuntul, ceea ce făcuse să-i vină inima la loc lui dumnealui Jean de Hainaut, unchiul, căruia tot i se mai datorau cele cincisprezece mii de livre pentru solda cavalerilor săi de pe vremea războiului din Scoţia.

- Îngenunchează, doamnă, la picioarele soţului tău, pentru a primi banii, îi spuse miresei arhiepiscopul.

Toţi locuitorii din York aşteptau clipa asta, curioşi să vadă dacă datina de prin părţile lor va fi respectată până la capăt, dacă ceea ce se cuvenea pentru oricare supusă credincioasă se cuvenea şi pentru o regină.

Nimeni însă nu prevăzuse că doamna Filipa, nu numai că va îngenunchea, dar, într-o pornire de dragoste şi recunoştinţă, va cuprinde cu braţele amândouă picioarele soţului ei şi va săruta genunchii aceluia care o făcea regină. Aşadar, sub imboldul inimii, flamanda asta dolofană era în stare să mai adauge ceva la rânduiala străveche.

Mulţimea o răsplăti cu o imensă ovaţie.

- Cred că vor fi foarte fericiţi, îi spuse Gât-Sucit lui Jean de Hainaut.

- Poporul are s-o îndrăgească, îi spuse Isabelle lui Mortimer care se apropiase de dânsa.

Regina-mamă se simţi parcă jignită: această ovaţie nu era pentru dânsa. "Acum Filipa e regina, gândi ea. S-a dus vremea mea. Da, dar acum, poate că voi avea Franţa..."

Căci, cu o săptămână mai înainte, o ştafetă purtând floarea de crin pe piept, venise în goana calului până la York spre a-i da de ştire că ultimul el frate, regele Franţei Charles al IV-lea, trăgea să moară.

OSTENELI PENTRU O COROANĂ

Regele Charles al IV-lea căzuse la pat în ziua de Crăciun. Pe la Bobotează, vracii şi doftorii se şi rostiseră zicând că nu mai are zile. Pricina acestor friguri care-l mistuiau, acestei tuse năprasnice care-i zguduia pieptul slăbit, acestui scuipat cu sânge? Vracii înălţau din umeri, mărturisindu-şi neputinţa.

Blestemul - iată pricina - blestemul care îi dobora pe urmaşii lui Filip cel Frumos. Leacurile nu au putere împotriva blestemului. Iar curtea şi poporul împărtăşeau această certitudine.

Ludovic Aiuritul murise la douăzeci şi şapte de ani, răpus de o uneltire ucigaşă. Filip cel Lung îşi dăduse sufletul la douăzeci şi nouă de ani fiindcă băuse apa otrăvită a fântânilor din Poitou. Charles al IV-lea ajunsese teafăr până la treizeci şi trei de ani: atingea hotarul peste care n-avea să treacă. E doar bine ştiut că blestemaţii nu pot depăşi vârsta lui Cristos!

- E ceasul nostru, frate, să apucăm cârma ţării, şi s-o ţinem cu mână tare, îi spusese contele de Beaumont, Robert d'Artois, vărului său Filip de Valois care-i era şi cumnat. Iar de data asta, adăugase el, n-o vom lăsa pe mătuşă-mea Mahaut să ne-o ia înainte. De altminteri, nu mai are alt ginere pe care să-l împingă la tron.

Aceştia doi se bucurau de o sănătate înfloritoare. La patruzeci şi unu de ani, Robert d'Artois rămăsese tot uriaşul care trebuia să se aplece pentru a trece pe sub o uşă sau putea să doboare un bou luându-l de coarne. Meşter în chichiţe şi urzeli ascunse, punând la cale tot felul de uneltiri, îşi dovedise îndeajuns dibăcia de douăzeci de ani încoace, atât în răzmeriţele din

Artois, în dezlănţuirea războiului din Guyenne, cât şi în multe alte prilejuri. Descoperirea scandalului din Turnul Nesle era niţeluş rodul lucrăturilor lui. Dacă regina Isabelle şi amantul ei, lordul Mortimer, izbutiseră să strângă o oaste în Hainaut, să răscoale Anglia şi să-l scoată din tron pe Eduard al II-lea, acestea i se datorau în parte lui. Şi nu se simţea stânjenit pentru că avea mâinile mânjite de sângele Margueritei de Bourgogne. În Consiliul bicisnicului Charles al IV-lea glasul său se ridica în anii din urmă mai tare decât cel al suveranului.

Cu şase ani mai tânăr, Filip de Valois nu era aşa de iscusit ca dânsul. Dar înalt şi zdravăn, cu pieptul lat şi portul mândru, părând aproape un uriaş când Robert nu-i stătea alături, avea o frumoasă ţinută de cavaler care-l făcea simpatic. Şi mai cu seamă trăgea folos din amintirea lăsată de tătâne-său, vestitul Charles de Valois, prinţul cel mai zurbagiu şi mai aventuros al vremii sale, ce se ţinuse toată viaţa după tronuri fantomă şi cruciade neizbutite, dar mare căpitan de oşti, şi pe ale cărui urme se silea să calce risipind banii cu nemiluita şi ducând trai măreţ.

Dacă până astăzi Filip de Valois nu uluise încă Europa prin talentele sale, lumea îi arăta totuşi încredere. Strălucea în turniruri, ele fiind pasiunea lui; râvna pe care o punea în aceste întreceri cavalereşti nu era lucru de dispreţuit.

- Filip, tu vei fi regent, lasă-te pe mine, zicea Robert d'Artois. Regent, şi poate rege, dac-o vrea Dumnezeu... adică, dacă de aici în două luni, regina, nepoată-mea, care-i de pe acuma cu burta până la bărbie, nu va naşte un fiu. Bietul văr Charles! N-are să apuce să mai vadă copilul ăsta pe care-l dorea aşa de mult! Şi chiar dacă va fi un băiat, tot tu vei fi regent douăzeci de ani de acum încolo. Ori, în douăzeci de ani multe se pot întâmpla...

Îşi prelungea gândul cu un gest larg al braţului care amintea de toate întâmplările

posibile, cum ar fi mortalitatea infantilă, accidentele de vânătoare, ţelurile de nepătruns ale proniei cereşti.

- Iar tu, frate cinstit cum te ştiu, continuă uriaşul, tu vei face în aşa chip ca să mi se înapoieze în sfârşit comitatul meu Artois pe care hoaţa aia, otrăvitoarea de Mahaut, îl ţine pe nedrept, ca şi pairia legată de acest comitat! Când te gândeşti că nu-s nici măcar pair! Să nu mori de râs? Mi-e ruşine de soră-ta care mi-e soţie!

Filip îşi lăsase de două ori în jos năsoiul său gros, şi închisese pleoapele ca să arate că se învoieşte.

- Robert, îţi voi face dreptate, dacă voi ajunge s-o împart eu. Te poţi bizui pe sprijinul meu.

Cele mai bune prietenii sunt acelea care se întemeiază pe interese comune şi pe dorinţa de a făuri un viitor comun.

Robert d'Artois, căruia nici o treabă nu-i făcea scârbă, luă asupra lui să meargă la Vincennes spre a-l face pe Charles cel Frumos să înţeleagă că zilele îi erau numărate şi că avea nişte porunci de dat, bunăoară aceea de a-i strânge neîntârziat pe pairii Franţei, şi de a le recomanda ca regent pe Filip de Valois. Ba chiar, pentru a-i lumina mai bine în alegerea lor, de ce nu ar încredinţa lui Filip, de pe acum, cârmuirea regatului, învestindu-l cu toate puterile?

- Suntem toţi muritori, bunul meu văr, toţi fără deosebire, zicea Robert, plesnind de sănătate, şi făcând să tremure cu călcătura sa patul muribundului.

Charles al IV-lea nu prea era în stare să refuze, ba găsea chiar o uşurare în faptul că-l scăpau de orice grijă. Nu se gândea decât să reţină viaţa care-i fugea printre dinţi.

Filip de Valois primi deci împuternicirea regală şi dădu porunca de a se aduna pairii ţării.

Robert d'Artois se puse numaidecât pe treabă. Mai întâi, pe lângă nepotu-său d'Evreux, un

copilandru încă, abia douăzeci şi unu de ani, drăguţ la faţă, dar cam molâu. Era însurat cu fiica Margueritei de Bourgogne, Jeana cea Mică, aşa cum continua să-i zică lumea deşi avea şaptesprezece ani, şi care fusese înlăturată de la moştenirea tronului, la moartea Aiuritului.

De fapt, legea salică fusese născocită pentru dânsa şi înadins ca s-o îndepărteze de la domnie, aceasta cu atât mai lesne cu cât relele purtări ale mamei sale aruncau o îndoială serioasă în ce priveşte obârşia ei şi deci dreptul de a urma la tron. În schimb, şi pentru a potoli familia de Bourgogne i se recunoscuse prinţesei Jeana cea Mică moştenirea Navarrei. Dar curtea nu s-a prea grăbit să-şi ţină această făgăduială, şi ultimii doi regi ai Franţei păstraseră şi titlul de rege al Navarrei.

Era un prilej nimerit pentru Filip d'Evreux, dacă ar fi semănat cât de cât cu unchiu-său Robert d'Artois, să pornească în privinţa asta o lucrătură straşnică, tăgăduind legea succesorală şi cerând în numele soţiei sale cele două coroane.

Lui Robert însă, cu autoritatea de care se bucura în ochii nepotului, nu-i fu greu să-l îmbrobodească pe acest pretendent posibil:

- Navarra asta ce ţi se cuvine o vei avea, dragă nepoate, de îndată ce cumnatu-meu Valois va fi regent. Fac din aceasta o chestie de familie şi i-am pus-o lui Filip ca o condiţie în schimbul sprijinului meu. Vei fi rege al Navarrei! Nu-i o coroană de dispreţuit şi, în ce mă priveşte, te sfătuiesc să ţi-o pui pe cap cât de curând, înainte ca unii să-ţi tăgăduiască dreptul de a o purta, căci, fie vorba între noi, mititica de Jeanne, soţia ta, ar fi mai tare pe moştenirea ei dacă mamă-sa n-ar fi fost aşa rea de muscă! În marea încăierare ce se va încinge în jurul acestei coroane, tu trebuie să-ţi faci rost de aliaţi gata să te ajute: sprijinul nostru îl ai. Şi să nu te bată cumva gândul de a-l asculta pe unchiu-tău de Bourgogne; vrând să-şi facă doar

treburile lui, nu te va îndemna decât la prostii. Filip regent, iată pe ce te poţi bizui.

Astfel, în schimbul Navarrei pe care o abandona pentru totdeauna, Filip de Valois avea de pe acum, în afară de propriul său vot, încă două.

Ludovic de Bourbon fusese făcut duce cu câteva săptămâni mai înainte, când primise şi comitatul de la Marche, să-i fie moşie cât o trăi. Era cel mai vârstnic din familie. În cazul unei prea mari îmbulzeli în jurul regenţei, calitatea sa de nepot al lui Ludovic cel Sfânt putea să-i slujească spre a strânge mai multe voturi. Într-un fel sau altul, hotărârea lui va cumpăni în Consiliul pairilor. Prinţul ăsta şchiop era însă laş. A te ridica împotriva puternicei partide care-l sprijinea pe Valois era o acţiune vrednică de un bărbat mai curajos. Afară de asta, fiu-său se însurase cu o soră a lui Filip de Valois.

Robert îi dădu să înţeleagă lui Ludovic de Bourbon că, cu cât va trece mai repede de partea lui Filip, cu atât îi vor fi mai repede întărite drepturile asupra moşiilor şi titlurilor pe care le dobândise sub trecuta domnie. Aşadar, trei voturi.

Abia sosit de la Vannes şi înainte de a apuca să-şi desfacă bagajele, ducele de Bretagne îl văzu pe Robert d'Artois ivindu-se în palatul său:

- Îl sprijinim pe Filip, nu-i aşa? Cred că n-ai nimic împotrivă... În Filip, aşa de cucernic, aşa de cinstit, suntem siguri de a avea un rege bun... vreau să zic, un bun regent.

Jean de Bretagne nu putea decât să fie de partea lui Filip de Valois. Nu luase el de soţie pe o soră a lui Filip, Isabelle? Aceasta murise, ce-i drept, la vârsta de opt ani, dar sentimentele de dragoste ce-l legaseră de dânsa erau încă vii.

Ca să dea o mai mare greutate demersului său, Robert o adusese cu el pe maică-sa, Blanche de Bretagne, consângeană a ducelui, foarte bătrână, foarte mărunţică, foarte zbârcită la faţă, şi habar neavând de politică, dar fiind întotdeauna de

părerea mătăhălosului ei fiu. Jean de Bretagne se ocupa însă mai mult de treburile ducatului său decât de acelea ale Franţei. Ei bine, da, să-l alegem pe Filip, de ce nu, de vreme ce toată lumea părea aşa de zorită să-l aleagă!

Asta devenea oarecum campania cumnaţilor. Îl chemară într-ajutor pe Guy de Châtillon, conte de Blois, care nici nu era pair, ba chiar pe contele Guillaume de Hainaut, doar pentru că îşi luaseră de soţii alte două surori ale lui Filip. Toată seminţia de Valois începea să apară de pe acum ca adevărata familie domnitoare a Franţei.

Guillaume de Hainaut şi-o mărita tocmai atunci pe fiică-sa cu tânărul rege al Angliei; fie, neamurile nu vedeau nici o piedică la asemenea căsătorie, ba gândeau că într-o zi s-ar putea să tragă niscaiva foloase din încuscrirea asta. Dar Guillaume judecase bine cum stau lucrurile, când hotărâse ca frate-său Jean să-l reprezinte la nuntă în loc de a se duce el însuşi, căci aici, la Paris, aveau să se petreacă evenimentele cele mai de seamă. Guillaume cel Bun nu râvnea oare de multă vreme ca ţinutul Blaton, patrimoniu al coroanei Franţei, cuprins în statele sale, să-i fie cedat? I s-ar da Blatonul, mai pe nimic, o răscumpărare simbolică, dacă Filip ar deveni regent.

Cât despre Guy de Blois, el era unul dintre ultimii baroni care mai păstrau dreptul de a bate monedă. Din nefericire, în pofida acestui drept, nu avea bani şi era înglodat în datorii până-n gât.

- Iubite vere Guy, dreptul tău de a bate monedă îţi va fi răscumpărat. Asta are să fie cea dintâi grijă a noastră.

În puţine zile Robert făcuse treabă bună.

- Vezi tu, Filip, îi spunea candidatului său, vezi cum căsătoriile puse la cale de tatăl tău ne ajută astăzi. Se zice că puzderia de fete e mare blestem la casa omului; bărbatul acesta înţelept, Dumnezeu să-l aibă în grija lui, a ştiut să se slujească de toate surorile tale.

- Aşa e, dar va trebui să isprăvim de plătit zestrea lor, răspundea Filip. Câtorva nu li s-a dat decât pe sfert din ce li se făgăduise...

- Începând cu zestrea cuvenită scumpei mele soţii Jeanne, amintea Robert d'Artois. Dar din clipa în care vom avea pe mâna noastră vistieria...

Mai greu de câştigat fu contele de Flandra, Ludovic de Crécy şi de Nevers. Căci el nu era un cumnat şi cerea altceva decât o moşie sau ceva bănet. Vroia să-şi recucerească comitatul din care supuşii săi îl izgoniseră. Ca să-l convingă, d'Artois trebui să-i promită un război.

- Vere Ludovic, Flandra ţi-o vom da îndărăt, fii pe pace. O vom cuceri cu armele, pentru asta ne legăm cu jurământ.

Apoi, Robert, care se gândea la toate, dădu iar fuga la Vincennes spre a-i da zor lui Charles al IV-lea să-şi isprăvească testamentul.

Charles nu mai era decât o umbră de rege, scuipându-şi ce-i mai rămăsese din plămâni.

Totuşi, aşa muribund cum era, îşi aduse aminte în clipa asta de proiectul cruciadei pe care odinioară unchiu-său Charles de Valois i-l vârâse în cap. Proiect amânat din an în an; subsidiile bisericii fuseseră cheltuite în alte scopuri; apoi Charles de Valois murise... Boala care-l răpunea, se întreba Charles al IV-lea, nu era oare o pedeapsă pentru această făgăduială călcată, acest legământ neîmplinit? Sângele din piept cu care-şi mânjea aşternutul îi amintea crucea roşie pe care nu ajunsese să şi-o coasă pe mantie.

Atunci, în nădejdea că va ademeni Cerul şi că va dobândi o supravieţuire în vreun fel, puse să i se adauge la testament dorinţele sale din urmă privind Ţara Sfântă... "*căci gândul meu este de a merge acolo cât mă aflu în viaţă, dictă el, şi dacă asta nu se poate cât mă aflu în viaţă, vreau ca cincizeci de mii de livre să fie date la cea dintâi trecere a toată creştinătatea peste mare, ce se va face*".

Nu i se cerea atâta, nici să încarce cu o asemenea ipotecă averea regală de care familia avea nevoie pentru trebuinţi mai urgente. Robert spumega de furie. Zevzecul ăsta de Charles nu se lăsa până-n ultima clipă de asemenea încăpăţânări prosteşti!

I se cerea numai să-i lase trei mii de livre cancelarului Jean de Cherchemont, tot atâta mareşalului de Trye şi dumnealui Miles de Noyers, preşedintele Curţii de conturi, pentru râvna credincioasă cu care au slujit coroana... şi pentru că dregătoriile lor îi îndreptăţeau să ia parte la Consiliul pairilor.

- Şi conetabilul? murmură regele pe moarte.

Robert înălţă din umeri. Conetabilul Gaucher de Châtillon trecuse de şaptezeci şi opt de ani, era surd ca o oală şi avea bogăţii de nu mai ştia ce să facă cu ele. Nu la o vârstă ca a lui te năpădeşte pofta de aur! Îl tăiară din pomelnic pe conetabil.

În schimb, cu mare luare aminte, Robert îl ajută pe Charles al IV-lea să întocmească lista executorilor testamentari, căci această listă constituia un fel de ordin de precădere printre mărimile regatului: contele Filip de Valois în cap, contele Filip d'Evreux, apoi el însuşi, Robert d'Artois, conte de Beaumont-le-Roger.

Odată asta făcută, se gândiră cum să câştige de partea lor înaltele feţe bisericeşti care erau pairi ai coroanei.

Guillaume de Trye, duce-arhiepiscop de Reims, fusese dascălul lui Filip de Valois, şi apoi Robert îl trecuse pe frate-său, mareşalul, în testamentul regal cu trei mii de livre, aur care suna convingător. Dinspre partea asta, candidatul nu va fi dezamăgit.

Ducele-arhiepiscop de Langres era câştigat de mult pentru cauza familiei Valois; şi la fel de devotaţi îi erau contele-episcop de Beauvais, Jean de Marigny, ultimul frate în viaţă al marelui Enguerrand. Vechi trădări şi căinţe vechi îi uneau,

iar serviciile pe care şi le făcuseră ţesuseră legături trainice.

Mai rămâneau episcopii de Châlons, de Laon şi de Noyon; se ştia că aceştia din urmă îl vor urma pe ducele Eudes de Bourgogne.

- A, în ce-l priveşte pe burgund, izbucni Robert d'Artois desfăcând braţele într-un gest de neputinţă, asta-i treaba ta, Filip. Nu pot face nimic pe lângă el, suntem la cuţite. Tu însă ai luat-o de nevastă pe soră-sa; trebuie să ai oarecare putere asupra lui.

Eudes al IV-lea nu era prea iscusit într-ale politicii. Îşi amintea totuşi învăţăturile primite de la răposata maică-sa, ducesa Agnès, ultima fată a lui Ludovic cel Sfânt şi cum el însuşi pentru a recunoaşte regenţa lui Filip cel Lung dobândise unirea comitatului Bourgogne la ducatul Bourgogne. Cu acest prilej Eudes o luase de soţie pe nepoata contesei Mahaut d'Artois, cu paisprezece ani mai tânără ca el, lucru de care nu se plângea astăzi când ea ajunsese la vârsta de a fi femeie.

Cea dintâi întrebare pe care o puse când, sosind de la Dijon, se închise într-o încăpere cu Filip de Valois, privea moştenirea comitatului Artois.

- E de la sine înţeles că în ziua când are să moară Mahaut, comitatul Artois va fi moştenit de fiică-sa, regina-văduvă Jeanne, pentru ca mai pe urmă să revină ducesei, soţia-mea? Ţin mult, dragă vere, să fiu lămurit asupra acestui lucru, căci cunosc pretenţiile lui Robert asupra comitatului Artois; şi le-a zbierat de ajuns până acum!

În apărarea drepturilor lor de moştenire asupra unor bucăţi de ţară, prinţii ăştia măreţi nu puneau mai puţină dârzenie ca nişte nurori care se ceartă pe moştenirea calică a câtorva pahare şi cearceafuri.

- De două ori judecata a hotărât ca Artois-ul să rămână al contesei Mahaut, răspunse Filip de

Valois. Dacă nici un fapt nou nu vine să întărească pretenţiile lui Robert, comitatul va trece în stăpânirea soţiei tale, frate dragă.

- Nu vezi nici o piedică în asta?

- Nu văd nici una.

Astfel, viteazul cavaler Valois, omul de bună credinţă, eroul turnirurilor, dăduse celor doi veri, celor doi cumnaţi ai săi, două făgăduieli care se băteau cap în cap.

Cinstit totuşi în jocul său viclean, îl înştiinţa pe Robert d'Artois asupra celor vorbite cu Eudes, şi Robert nu avu nimic împotrivă.

- Mai întâi de toate, zise acesta, trebuie să câştigăm votul burgundului, şi puţin ne pasă dacă el îşi vâră în cap un drept pe care nu-l are. Fapte noi, aşa i-ai spus? Ei, bine, vom aduce fapte noi, frăţioare, şi nu voi face să-ţi calci cuvântul. Fii pe pace, totul merge ca pe roate.

Nu le mai rămânea decât să aştepte ultima formalitate, decesul regelui, sperând că sfârşitul va veni destul de repede, câtă vreme această mândră adunare de prinţi mai era strânsă în jurul lui Filip de Valois.

Ultimul fiu al Regelui de Fier îşi dădu sufletul în ajunul întâmpinării Domnului, şi vestea morţii regelui se răspândi în Paris, a doua zi dimineaţa, o dată cu mirosul clătitelor calde.

Totul părea să se desfăşoare după planul urzit cu de-amănuntul de Robert d'Artois, când, chiar în zorii zilei hotărâte pentru Consiliul pairilor, sosi un episcop englez cu chip viclean şi ochii obosiţi, dându-se jos dintr-o litieră acoperită de noroi, şi care venea să reprezinte drepturile reginei Isabelle.

CONSILIU PENTRU UN CADAVRU

Nu mai avea creier în cap, nici inimă în piept, nici măruntaie în pântec. Un rege gol pe dinăuntru. Doftorii chemaţi în ajun să îmbălsămeze leşul lui Charles al IV-lea îşi isprăviseră treaba. Dar era oare mare deosebire între cadavrul său şi ceea ce acest monarh bicisnic, nepăsător şi trândav fusese în timpul vieţii sale? Copil întârziat, căruia mamă-sa îi zicea "găgăuţă", soţ încornorat, tată nefericit care se încăpăţânase zadarnic de-a lungul celor trei căsnicii să-şi asigure urmaşi, suveran veşnic dus de nas, mai întâi de un unchi apoi de nişte veri, nu slujise la nimic altceva decât să întrupeze ideea regalităţii. Ideea asta o mai slujea el şi acum.

La capătul marii săli cu coloane a castelului din Vincennes, odihnea, ţeapăn, pe catafalc, leşul îmbrăcat în tunica azurie sub mantia brodată cu flori de crin, cu capul strâns în coroană ca într-o menghine.

Pairii şi baronii, adunaţi la celălalt capăt, vedeau lucind în lumina puzderiei de lumânări, picioarele încălţate în cizme din pânză ţesută cu fir de aur.

Charles al IV-lea avea să prezideze ultimul său consiliu, căruia i se zicea "consiliu în camera regelui", deoarece îl socoteau încă la cârma ţării; domnia lui nu va fi încheiată în chip oficial decât a doua zi, în clipa când trupul său va fi coborât în cripta de la Saint-Denis.

Până să sosească întârziaţii, Robert d'Artois îl luase pe episcopul englez de o parte ca să-l tragă de limbă.

- În câtă vreme ai venit? Douăsprezece zile de la York până aici? N-ai zăbovit, prea sfinte, cântând liturghia pe drum... ai gonit zdravăn, ca o

ştafetă călare!... Tânărul vostru rege a avut o nuntă veselă?

- Aşa cred, răspunse episcopul Orleton. Eu n-am putut lua parte; mă şi aflam pe drum când s-a făcut nunta.

- Dar lordul Mortimer ce mai face? E sănătos? Bun prieten, lordul Mortimer, bun prieten, şi care vorbea adesea, pe vremea când era în surghiun la Paris, de monseniorul Orleton. Mi-a povestit cum îl făcuşi să evadeze din turnul Londrei. În ce mă priveşte, l-am primit bine în Franţa şi i-am dat mijloacele de a se întoarce acasă ceva mai înarmat de cum venise. Uite aşa, făcurăm fiecare jumătate din treaba ce trebuia făcută. Şi regina Isabelle? Ah, draga mea verişoară! Tot aşa de frumoasă este?

Astfel, Robert făcea să treacă vremea, spre a-l împiedica pe Orleton să se vâre printre alte grupuri, să intre în vorbă cu contele de Hainaut sau cu contele de Flandra. Îl ştia pe Orleton din faimă, şi nu avea încredere în el. Nu era oare acesta omul pe care curtea de la Westminster îl folosise pentru ambasadele ei pe lângă Sfântul Scaun, şi autorul după spusele lumii, ai vestitei scrisori cu două înţelesuri: "*Eduardum occidere nolite bonum est...*" de care Isabelle şi Mortimer se slujiseră spre a porunci uciderea lui Eduard al II-lea?

În vreme ce toţi prelaţii francezi îşi puseseră pe cap mitra, Orleton purta doar tichia de călătorie, din mătase violetă, ale cărei urechiere erau îmblănite cu hermină. Robert văzu bucuros acest amănunt; episcopul englez va avea mai puţină autoritate când va lua cuvântul.

- Monseniorul Filip de Valois va fi regent, şopti el la urechea lui Orleton ca şi cum ar fi încredinţat o taină unui prieten.

Celălalt nu răspunse.

În sfârşit, ultima persoană aşteptată pentru ca Sfatul pairilor să fie în plinul său, intră. Era contesa Mahaut d'Artois, singura femeie chemată

la această adunare. Îmbătrânise Mahaut; picioarele ei păreau să tragă anevoie povara trupului uriaş; se sprijinea într-un baston. Faţa îi era de un roşu întunecat sub părul albit cu totul. Împărţi nişte saluturi din cap de jur împrejur, se apropie de catafalc şi aghezmui mortul, apoi veni să se aşeze, lăsându-se greoi în jilţ, lângă ducele de Bourgogne. Cei de alături o auziră gâfâind.

Arhiepiscopul-primat Guillaume de Trye se ridică şi, întorcându-se mai întâi spre cadavrul suveranului, făcu încet semnul crucii, apoi rămase o clipă îngândurat cu ochii la bolţile sălii, aşteptând parcă inspiraţia divină. Şuşotelile încetară.

- Nobilii mei seniori, începu el, când un urmaş firesc lipseşte spre a primi puterea regală, această putere se întoarce la izvorul ei care este în consimţământul pairilor. Aceasta este vrerea lui Dumnezeu şi a sfintei biserici care ne arată pilda prin alegerea supremului ei pontif.

Vorbea bine monseniorul de Trye, cu o frumoasă elocinţă de propovăduitor. Pairii şi baronii adunaţi aici aveau să hotărască pe mâna cui urma să fie dată puterea temporală în regatul Franţei, mai întâi pentru a exercita regenţa şi apoi, căci înţelepciunea cere să prevezi totul, chiar pentru a purta coroana, dacă prea nobila doamnă regina nu va naşte un fiu.

Pe cel mai bun dintre cei de o seamă, *primus inter pares*, pe acela trebuiau să-l aleagă, şi care să fie şi cel mai de aproape înrudit cu familia regală. N-au fost oare împrejurări asemănătoare acelea care i-au îndemnat odinioară pe pairii-baroni şi pe pairii-episcopi să încredinţeze sceptrul celui mai înţelept şi celui mai puternic dintre dânşii, duce de Franţa şi conte de Paris, Hugues Capet, întemeietorul glorioasei dinastii?

- Răposatul nostru stăpân, astăzi încă lângă noi, urmă episcopul înclinându-şi uşor mitra spre catafalc, a voit să ne lumineze recomandând

alegerii noastre, prin testament, pe văru-său cel mai apropiat, prinţ creştin şi viteaz, vrednic întru toate să ne cârmuiască şi să ne conducă, măria sa Filip, conte de Valois, de Anjou şi de Maine.

Prinţul creştin şi viteaz căruia urechile îi vâjâiau de tulburat ce era, nu ştia ce atitudine să ia. Să-şi plece nasul său mare cu un aer modest ar fi arătat că se îndoieşte de el însuşi şi de dreptul său de a domni. Să-şi înalţe capul cu un aer semeţ şi mândru ar fi putut să-i supere pe pairi. Alese să rămână ţeapăn, fără să-şi clintească un muşchi al obrazului, cu privirea încremenită pe cizmele aurite ale cadavrului.

- Fiecare din noi să se reculeagă în cugetul său, încheie arhiepiscopul de Reims, şi să spună ce gândeşte pentru binele tuturor.

Monseniorul Adam Orleton se şi ridicase în picioare:

- Cugetul meu s-a recules, spuse el. Vin aici să vorbesc pentru regele Angliei, duce de Guyenne.

Era hârşâit în adunări de acestea unde totul e pregătit într-ascuns şi unde fiecare şovăie totuşi să înceapă vorba. Se grăbea să tragă folos, luând cel dintâi cuvântul:

- În numele stăpânului meu, continuă el, am a vă spune că cea mai apropiată rudă a răposatului rege Charles al Franţei este regina Isabelle, soră-sa, şi de aceea regenţa i se cuvine ei.

Afară de Robert d'Artois care se aştepta la vreo lovitură de acest fel, cei de faţă rămaseră câtăva vreme uluiţi. Nici unul nu se gândise la regina Isabelle cât ţinuseră pertractările preliminare, nici unuia nu-i dăduse prin minte nici o clipă că ea ar putea formula cea mai mică pretenţie. Uitaseră de dânsa, pur şi simplu. Şi iat-o că se ivea din ceţurile ei nordice, prin glasul unui episcop pirpiriu cu tichia îmblănită. Avea oare într-adevăr drepturi? Se întrebau unii pe alţii din ochi, se sfătuiau. Da, era limpede ca ziua, că dacă se

ţinea seamă numai de înrudirea cu răposatul rege, avea drepturi; dorinţa de a se folosi de ele părea însă o nebunie.

Cinci minute mai târziu Consiliul se afla într-o zăpăceală de nedescris. Toţi vorbeau deodată şi glasurile răsunau tot mai tare fără nici o consideraţie pentru mortul care se găsea acolo. Regele Angliei, duce de Guyenne, în persoana ambasadorului său, uitase oare că femeile nu puteau domni în Franţa, după datina de două ori întărită de pairi în ultimii ani?

- Nu-i aşa, mătuşă? întrebă cu răutate Robert d'Artois, amintind contesei Mahaut de vremea când se certaseră aşa de aprig în jurul acestei legi de succesiune anume întocmită pentru a-l favoriza pe Filip cel Lung, ginerele contesei.

Nu, monseniorul Orleton nu uitase nimic; mai cu seamă nu uitase că ducele de Guyenne nu fusese nici prezent, nici reprezentat - fără îndoială pentru că îl înştiinţaseră înadins prea târziu - la adunările pairilor în care se hotărâse aşa de samavolnic extinderea acelei legi, zisă salică, spre a o cuprinde în dreptul regal, hotărâre pe care ducele n-o ratificase deci nicio-dată.

Orleton nu avea frumoasa elocinţă mieroasă a monseniorului Guillaume de Trye; vorbea o franţuzească niţel cam bolovănoasă cu întorsături arhaice care puteau stârni zâmbetul. Vădea, în schimb, o mare iscusinţă când se încingea o dezbatere juridică, şi răspunsurile sale veneau repede.

Dumnealui Miles de Noyers, sfetnic al celor patru domnii din urmă şi redactorul cel mai de seamă, dacă nu chiar născocitorul legii salice, îi dădu replica.

Deoarece regele Eduard al II-lea făcuse închinare regelui Filip cel Lung, era de la sine înţeles că-l recunoscuse pe acesta ca suveran legitim şi deci ratificase rânduiala succesiunii la tron.

Orleton nici nu vroia să audă de asta. Nu, jupâne, lucrurile nu stau chiar aşa! Făcându-şi închinarea, Eduard al II-lea recunoscuse doar că ducatul Guyennei era vasal al coroanei Franţei, ceea ce nimeni nu se gândea să tăgăduiască, deşi, de mai bine de o sută de ani, limitele acestei vasalităţi rămâneau să fie lămurite. Dar închinarea nu avea nimic de-a face cu legea tronului. Şi mai întâi, despre ce discutăm, despre regenţă sau despre coroană?

- De amândouă, de amândouă laolaltă, se amestecă în vorbă episcopul Jean de Marigny. Căci, aşa cum bine a spus monseniorul de Trye, înţelepciune înseamnă prevedere. Şi noi nu trebuie să ne expunem ca peste două luni să ne vedem siliţi a înfrunta aceeaşi problemă.

Mahaut d'Artois simţea o apăsare pe inimă. Ah, ce necăjită era că se simţea prost şi că-i vâjâia capul de nu putea să-şi lege gândurile. Nu se împăca cu nimic din ce se spunea acolo. Era împotriva lui Filip de Valois pentru că a-l sprijini pe Valois însemna a-l sprijini pe Robert; era împotriva Isabellei căreia îi nutrea o ură veche pentru că odinioară îi dăduse în vileag fetele. Rosti rar cu glas tărăgănat:

- Dacă o femeie ar avea dreptul să poarte coroana, apoi aceasta nu ar fi regina sfinţiei tale, ci nimeni alta decât doamna Jeanne cea Mică, iar regenţa ar trebui să-i fie dată soţului ei aici de faţă, monseniorul d'Evreux, sau unchiului ei care e lângă mine, ducele Eudes.

Se simţi oarecare şovăială dinspre partea ducelui de Bourgogne, a contelui de Flandra, a episcopilor de Laon şi de Noyon, ba chiar şi în atitudinea tânărului conte d'Evreux.

Ai fi zis că râvnita coroană era suspendată în aer între pardoseala şi bolta sălii, căutându-şi punctul de cădere, şi că mai multe capete se întindeau spre ea.

Filip de Valois renunţase de multă vreme la ţinuta ţeapănă de trufaşă nepăsare şi-i tot făcea semne vărului său d'Artois. Acesta se ridică.

- Ia te uită! izbucni el, s-ar părea că astăzi fiecare dă zor să se lepede de ceea ce zicea ieri. O văd pe doamna Mahaut, iubita mea mătuşă, gata să recunoască doamnei de Navarra...

Apăsă pe cuvântul "Navarra", cu ochii la Filip d'Evreux, pentru a-i aminti învoiala lor.

-...tocmai drepturile pe care i le tăgăduia odinioară. Îl văd pe nobilul episcop al Engliterei pomenind în sprijinul afirmaţiilor sale de nişte acte ale unui rege pe care s-a ostenit să-l scoată din tron pentru slăbiciune, nepăsare şi viclenie... Nu, zău, nobile Orleton! Nu se poate schimba o lege de fiecare dată când trebuie s-o aplicăm, şi după bunul plac al fiecărei părţi. O dată serveşte unuia, o dată altuia. O iubim şi o respectăm pe doamna Isabelle, ruda noastră, pe care unii ce suntem aici am ajutat-o şi slujit-o. Dar cererea ei, pentru care ai pledat bine, mi se pare că nu poate fi primită. Nu e asta părerea voastră, domnii mei? îşi sfârşi el vorbirea, luându-i martori pe pairii de faţă.

Mulţi răspunseră zgomotos încuviinţându-i spusele, cele mai călduroase cuvinte venind din partea ducelui de Bourbon, a contelui de Blois, a pairilor-episcopi de Reims şi de Beauvais.

Dar Orleton nu-şi isprăvise toate săgeţile din tolba lui. Chiar dacă s-ar admite că e vorba nu numai de regenţă, ci, eventual, şi de coroană, chiar dacă s-ar admite, pentru a nu mai aduce în dezbatere o lege aplicată, că femeile n-ar putea domni în Franţa, atunci nu în numele reginei Isabelle, ci în numele fiului ei, regele Eduard al III-lea, singurul urmaş de parte bărbătească din stirpea regală, îşi întemeia el cererea.

- Dar dacă femeia nu poate domni, cu atât mai puţin ar putea să transmită coroana! spuse Filip de Valois.

- Şi de ce n-ar putea, monseniore? în Franţa, regii nu se nasc din femeie?

Această ripostă stârni un zâmbet pe câteva feţe. Voinicul Filip rămase pironit. La urma urmei avea dreptate pirpiriul episcop englez! Datina ceţoasă invocată la succesiunea lui Ludovic al X-lea era mută în privinţa asta. Şi, deoarece trei fraţi unul după altul au domnit, fără să lase urmaşi de parte bărbătească, nu ar fi drept ca puterea să revină fiului surorii supravieţuitoare, mai curând decât unui văr?

Contele de Hainaut, până atunci sprijinitor hotărât al lui Valois, chibzuia, văzând ivindu-se deodată un viitor neaşteptat pentru fiică-sa.

Bătrânul conetabil Gaucher, cu pleoapele încreţite ca de broască ţestoasă şi cu mâna pâlnie la ureche, îl întreba pe vecinul său Miles de Noyers:

- Ce? Ce spun ăştia?

Întorsătura prea complicată a dezbaterii îl scotea din sărite. În privinţa succesiunii la tron a femeilor, avea părerea lui, neschimbată de doisprezece ani. Într-adevăr, el era cel care proclamase legea bărbaţilor şi-i unise pe pairi în jurul vestitei formule: "Crinii nu torc lâna; şi Franţa e o ţară prea mândră ca s-o dăm pe mâna unei muieri".

Orleton îşi urmă vorbirea încercând să fie cât mai mişcător. Poftea pairii să ţină seamă de un prilej pe care veacurile nu-l vor mai oferi poate niciodată, de a uni cele două regate sub acelaşi sceptru. Căci aceasta era ideea mare care-l frământa. Să se sfârşească odată pentru totdeauna cu gâlcevile necontenite, cu închinările ale căror temeiuri nu erau prea limpezi şi cu războaiele din Aquitania de pe urma cărora pătimeau amândouă popoarele; să se isprăvească cu concurenţa comercială din care se iscau problemele Flandrei. Un singur şi acelaşi popor pe amândouă coastele mării. Nobilimea engleză nu se trăgea oare toată

din tulpină franceză? Limba franceză nu era oare comună celor două curţi? Numeroşi seniori francezi nu aveau oare, prin jocul moştenirilor, averi în Anglia, aşa cum baronii englezi stăpâneau moşii în Franţa?

- Ei bine, fie, daţi-ne Anglia, n-o refuzăm, glumi Filip de Valois.

Conetabilul Gaucher asculta explicaţiile pe care Miles de Noyera i le sufla la ureche, şi deodată se întunecă la faţă. Cum? Regele Angliei cerea regenţa? Şi coroana după aceea tot lui să i-o dăm? Atunci, atâtea bătălii pe care le comandase el, Gaucher, sub soarele neînduplecat al Gasconiei, atâtea iureşuri în fruntea pâlcurilor de călăreţi prin noroaiele din nordul ţării împotriva acelor ticăloşi de postăvari flamanzi, întotdeauna sprijiniţi de Anglia, atâţia viteji cavaleri ucişi, atâtea dăjdii şi biruri cheltuite, toate astea ca să ajungem aici? E o bătaie de joc!

Fără să se ridice de pe scaun, dar cu un glas adânc de moşneag, răguşit de mânie, izbucni:

- Niciodată Franţa nu va fi a englezului, şi aici nu va vorba de bărbat sau de muiere, nici de a şti dacă o coroană se transmite prin pântecul femeilor! Dar Franţa nu va fi a englezului pentru că baronii nu vor îndura aşa ceva. Ei, Bretania! Ei, Blois! Ei, Bourgogne! Ei, Nevers! Puteţi voi auzi una ca asta? Avem un rege de îngropat, al şaselea din cei pe care i-am văzut murind de când sunt în viaţă, şi care, toţi, au trebuit să-şi ridice oastea împotriva Angliei sau a celor sprijiniţi de dânsa. Acela care trebuie să poruncească Franţei, trebuie să fie din sângele Franţei. Şi să nu mai ascultăm mofturile astea de care ar râde şi calul meu!

Strigase Bretania, Blois, Bourgogne, cu glasul pe care-l avea odinioară în bătălie când îşi chema căpitanii de baniere.

- Îmi dau votul, cu dreptul celui mai bătrân, pentru ca Filip, conte de Valois, cel mai apropiat

de tron, să fie regent, păzitor şi cârmuitor al regatului.

Şi ridică mâna pentru a-şi întări astfel votul.

- Bine a vorbit! se grăbi să aprobe Robert d'Artois înălţându-şi laba uriaşă şi poftindu-i din privire pe partizanii lui Filip să facă la fel.

Simţea acum, parcă o părere de rău că făcuse să fie scos bătrânul conetabil din testamentul regal.

- Bine a vorbit! repetară ducii de Bourbon şi de Bretania, contele de Blois, contele de Flandra, contele d'Evreux, episcopii, înalţii dregători, contele de Hainaut.

Mahaut d'Artois întrebă din ochi pe ducele de Bourgogne şi, văzând că era gata să ridice mâna, se grăbi să aprobe şi dânsa ca să nu fie ultima.

Numai Orleton rămase cu mâna în jos.

Filip de Valois, care se simţea deodată istovit, îşi zicea: "Treaba s-a făcut, treaba s-a făcut". Îl auzi pe arhiepiscopul Guillaume de Trye, fostul său dascăl, zicând:

- Viaţă lungă regentului regatului Franţei, pentru binele poporului şi ai sfintei biserici.

Cancelarul Jean de Cherchemont pregătise documentul care trebuia să încheie dezbaterile Consiliului şi să-i consfinţească hotărârea; nu mai rămânea decât să fie înscris numele. Cancelarul aşternu în slove mari pe acela al "prea puternicului, prea măreţului şi prea temutului senior Filip, conte de Valois", apoi dădu cetire acestui act care, nu numai că atribuia regenţa, dar arăta de asemeni că regentul va deveni rege al Franţei, dacă pruncul ce avea să se nască va fi o fată.

Toţi cei de faţă îşi puseră semnăturile şi pecetea lor sub acest document; toţi, afară de ducele de Guyenne, adică împuternicitul său monseniorul Adam Orleton care refuză, zicând:

- Nu pierzi niciodată nimic apărându-ţi dreptul, chiar dacă ştii că el nu poate să triumfe. Viitorul e mare, şi-i în mâna Domnului.

Filip de Valois se apropiase de catafalc şi privea trupul vărului său, coroana care încadra fruntea de ceară, sceptrul de aur aşezat de-a lungul mantiei, cizmele sclipitoare.

Cei din jur crezură că se roagă şi gestul acesta îi aduse respectul tuturor.

Robert d'Artois veni lângă dânsul şi-i şopti:

- Dacă tatăl tău te vede în clipa asta trebuie să fie tare bucuros, dragul de el... Încă două luni de aşteptare.

REGELE GĂSIT

Părinţii de pe acele vremi aveau nevoie de un pitic. Perechile din lumea săracă socoteau aproape că a dat norocul peste ele când aduceau pe lume o stârpitură de acest fel; aveau certitudinea că-şi vor vinde într-o zi odrasla vreunul mare senior, dacă nu chiar regelui.

Căci piticul, nu-i trecea nimănui prin cap să se îndoiască de asta, era o făptură intermediară între om şi animalul domestic. Animal, pentru că i se putea pune o zgardă la gât, putea fi ferchezuit ca un câine dresat, cu vestminte caraghioase, şi i se putea da cu piciorul la spate; om, pentru că vorbea şi se oferea singur pentru acest rol înjositor, cerând în schimb simbrie şi hrană. Slujba lui era să facă pe măscăriciul la poruncă, să ţopăie, să plângă sau să scâncească tot felul de nerozii ca un copil, şi asta chiar după ce îi albea părul. Cu cât era mai mărunţel cu atât făcea să iasă mai mult la iveală măreţia stăpânului. Proprietarii îl lăsau prin moştenire urmaşilor, ca orice alt lucru din averea lor. Era simbolul "supusului", al individului rob al altuia prin naştere şi zămislit anume pentru asta, ca o mărturie, pare-se, a împărţirii neamului omenesc în seminţii diferite, dintre care unele aveau putere absolută asupra celorlalte.

Înjosirea aducea foloase; cel mai pirpiriu, cel mai nevolnic, cel mai pocit se afla printre cei mai bine hrăniţi şi mai bine îmbrăcaţi. Îi era de asemenea îngăduit, ba chiar i se poruncea acestei stârpituri să le spună stăpânilor din seminţia de sus ceea ce nimănui nu i s-ar fi tolerat.

Batjocurile, dojenile, ocările pe care orice om, fie şi cel mai devotat, le adresează uneori în gând mai marelui sub a cărui poruncă se află,

piticul le rostea pe seama tuturor, de parcă ar fi fost împuternicit s-o facă.

Există două feluri de pitici: cei cu nasul lung, faţa tristă şi o cocoaşă dublă, şi cei cu obrazul mare, nasul cârn şi un tors de uriaş înfipt pe nişte picioruşe rahitice. Piticul lui Filip de Valois, Jean Nebunul, era din al doilea soi. Capul său ajungea taman până la înălţimea meselor. Purta zurgălăi în vârful tichiei şi pe umerii caftanelor sale de mătase.

El fu acela care veni într-o zi să-i spună lui Filip, învârtindu-se ca o sfârlează şi rânjind:

- Ştii, măria ta, cum îţi zice poporul? Îţi zice "regele găsit".

Căci în ziua de 1 aprilie a anului 1328, în vinerea Mare, doamna Jeanne d'Evreux, văduva lui Charles al IV-lea, născuse. Rareori în Istorie sexul unui prunc fu cercetat cu mai multă luare aminte în clipa când ieşi din pântecul maică-sii. Şi când se văzu că se născuse o fată, fiecare recunoscu că voinţa divină se exprimase şi toţi simţiră că li se ia o piatră de pe inimă.

Baronii nu trebuiau să mai revină asupra alegerii pe care o hotărâseră în ziua întâmpinării Domnului. Într-o adunare ce se ţinu de îndată şi în care numai trimisul Angliei făcu să se audă, din principiu, un glas potrivnic, baronii îi întăriră lui Filip dreptul la coroană.

Poporul răsuflă uşurat. Blestemul marelui maestru Jacques de Molay părea să fi ajuns la capăt. Ramura bătrână a neamului capeţienilor se isprăvea cu trei vlăstare uscate.

În orice familie lipsa băieţilor fusese privită de întotdeauna ca o năpastă sau ca un semn de inferioritate. Cu atât mai vârtos când era vorba de un neam regesc. Această neputinţă a fiilor lui Filip cel Frumos de a zămisli urmaşi de parte bărbătească părea într-adevăr manifestarea unei pedepse. Acum copacul avea să înflorească iar.

Noroadele sunt cuprinse pe neaşteptate de nişte năbădăi a căror pricină ar trebui căutată în mişcarea aştrilor, într-atât scapă ele oricărei alte explicaţii: valuri de isterie cumplită, cum fuseseră cruciada ciobănaşilor şi măcelul leproşilor, sau valuri de bucurie delirantă cum fu aceea care însoţi urcarea pe ton a lui Filip de Valois.

Noul rege era înalt şi chipeş, având şi acea măreţie a tuturor mădularelor de care au nevoie întemeietorii de dinastie. Întâiul său născut era un fiu de pe acum în vârstă de nouă ani şi care părea voinic; mai avea de asemenea o fată, şi se ştia, curţile nu fac o taină din lucrurile acestea, că o cinstea aproape în fiece noapte pe şchioapa de nevastă-sa cu o râvnă pe care anii nu o potoleau.

Înzestrat cu un glas puternic şi sonor, nu era un bâlbâit ca verii săi Ludovic Aiuritul şi Charles al IV-lea, nici un tăcut ca Filip cel Frumos sau Filip al V-lea. Cine putea să i se împotrivească, pe cine puteau nemulţumiţii să i-l ridice împotrivă? Cine se gândea să dea ascultare, în toiul acestei veselii obşteşti, care cuprinsese Franţa, glasului câtorva învăţaţi într-ale legii plătiţi de Anglia spre a formula, fără convingere, mustrări din vârful buzelor?

Filip al VI-lea venea la tron înconjurat de consimţământul tuturor.

Şi totuşi, el nu era decât un rege adus de o întâmplare fericită, un nepot, un văr al regelui cum se găseau atâţia un om norocos printre neamurile sale, nu un rege ales de Dumnezeu la naştere, nu un rege primit, ci un rege "găsit" în ziua când ţara nu avea nici unul.

Vorba asta născocită de omul de pe stradă nu scădea cu nimic încrederea şi bucuria; nu era decât una din vorbele acelea de haz prin care mulţimile ţin să-şi nuanţeze pasiunile, dându-şi iluzia unei familiarităţi cu stăpânirea.

Când repetă această vorbă în faţa lui Filip, Jean Nebunul se alese cu o chelfăneală zdravănă

ale cărei urmări dureroase le exageră frecându-şi coastele şi scoţând nişte ţipete piţigăiate; rostise totuşi cuvântul hotărâtor al unui destin.

Căci Filip de Valois, ca orice parvenit, vroia să facă dovada că era vrednic, prin însuşirile sale înnăscute, de coroana ce-i picase din senin: şi că poate să corespundă în toate privinţele imaginii pe care oamenii şi-o fac despre un rege.

Pentru că regele are pe deasupra tuturor puterea de-a face dreptate, în primele trei săptămâni de la înscăunarea sa, trimise la spânzurătoare pe vistiernicul ultimei domnii, Pierre Rémy, despre care se zicea că săvârşise multe matrapazlâcuri. Un ministru de finanţe legănându-se în ştreang e ceva care face întotdeauna plăcere poporului; francezii se bucuraseră foarte; ţara avea un rege drept.

Domnitorul este, prin slujba şi îndatoririle sale, apărătorul credinţei. Filip semnă un edict care întărea pedepsele împotriva hulitorilor şi sporea puterea Inchiziţiei. Aşa că înaltele feţe bisericeşti şi popimea de rând, nobilimea măruntă şi enoriaşii prea cucernici îşi văzură temerile potolite: ţara avea un rege pios.

Un suveran se cade să răsplătească pe cei care i-au făcut vreun bine. Câţi l-au slujit însă, câţi au trebuit să-l sprijine pe Filip ca să-şi asigure alegerea! Dar un rege se cuvine de asemenea să vegheze spre a nu-şi face vrăjmaşi printre cei care s-au dovedit, sub regii dinaintea lui, buni slujitori ai treburilor obşteşti. De aceea, în timp ce erau păstraţi în dregătoriile lor aproape toţi foştii demnitari şi lefegii ai curţii, noi slujbe fură create, sau înmulţite de două ori pe atât cele în fiinţă, pentru a se face locuri sprijinitorilor domniei noi şi a mulţumi pe cei recomandaţi de marii electori. Şi deoarece familia de Valois dusese şi înainte trai regesc, acest trai pe picior mare se adăugă aceluia al fostei dinastii, şi se stârni astfel o îmbulzeală grozavă la slujbe şi ghelirurі. Ţara avea un rege

mărinimos. Un rege mai e dator să aducă propăşirea supuşilor săi. Filip al VI-lea se grăbi să scadă, ba în unele privinţe, să şi desfiinţeze taxele cu care Filip al IV-lea şi Filip al V-lea împovăraseră negoţul, dijmuind vânzările în pieţe şi contractele încheiate de străini, taxe care, după părerea celor siliţi, să le plătească, împiedicau bâlciurile şi comerţul.

Ah, ziceau toţi, vrednic rege mai avem, care porunceşte să înceteze sâcâielile perceptorilor! Lombarzii, bancheri obişnuiţi ai tatălui său şi cărora el însuşi le mai datora atâta bănet, îl binecuvântaseră. Nu-i dădea nimănui prin minte că birurile puse de domniile dinainte îşi arătau roadele târzii şi că, dacă Franţa era bogată, dacă se trăia aici mai bine ca oriunde pe lume, dacă oamenii erau îmbrăcaţi în postav bun şi adeseori cu blănuri, dacă se vedeau aici băi şi feredeuri până şi prin cătune, toate acestea se datorau celor doi Filip dinainte care ştiuseră să statornicească buna rânduială în ţară, unitatea monedei, munca liniştită.

Un rege... un rege se cuvine de asemenea să fie un înţelept, omul cel mai înţelept din poporul său. Filip începu să ia un ton sentenţios pentru a rosti, cu frumoasa lui voce, nişte adânci principii, în care se cam recunoştea felul de a gândi al dascălului său, arhiepiscopul Guillaume de Trye. "Noi care vrem să judecăm întotdeauna cu dreptate..." zicea de fiece dată când nu ştia ce hotărâre trebuie să ia.

Iar când se înşela, ceea ce i se întâmpla adeseori, şi se vedea silit să interzică ceea ce poruncise cu două zile în urmă, rostea pe acelaşi ton încrezut: "Cuminte lucru este să-ţi schimbi părerea".

"Oricum, e mai bine să previi întâmplările decât să te ia ele pe neaşteptate", mai zicea umflându-se în pene acest rege care în douăzeci şi doi de ani de domnie nu va înceta să păşească

dintr-o surpriză nenorocită într-alta! Nicicând vreun monarh nu rostise cu atâta măreţie atâtea nerozii. Unii credeau că regele cugetă; adevărul este că nu se gândea decât la sentinţa pe care va putea s-o formuleze pentru a-şi da aerul că gândeşte, dar capul său era gol ca o nucă găunoasă.

Un rege, un adevărat rege, să nu uităm asta, se cuvine să fie neînfricat, şi viteaz, şi falnic! La drept vorbind, Filip nu avea iscusinţă decât în mânuirea armelor. Nu pentru război, ci doar pentru joaca de a războiul, lupta cu lancea, turnirurile. Ca instructor al tinerilor cavaleri ar fi făcut minuni la curtea unui baron mai mărunt. Dar ca suveran, palatul său semăna cu vreun castel din romanele Mesei Rotunde care erau foarte citite pe acea vreme şi cu care îşi împănase imaginaţia. Se ţineau lanţ turnirurile, serbările, ospeţele, vânătorile, petrecerile, apoi iarăşi turniruri cu un dezmăţ de pene pe chivere şi cu caii mai gătiţi ca femeile.

Filip vedea de treburile ţării, un ceas în fiecare zi, luându-şi o mutră foarte încruntată, după o întrecere cu lancea de la care venea îmbrobonit de sudoare, sau de la un ospăţ de unde ieşea cu burta plină şi mintea tulbure. Cancelarul, vistiernicul, nenumăraţii săi dregători, luau hotărâri pentru dânsul, sau se duceau să-şi primească poruncile de la Robert d'Artois. De fapt, acesta cârmuia ţara mai mult decât suveranul.

Şi de cum se ivea vreo greutate, Filip cerea sfatul lui Robert, iar mai marii curţii ascultau cu încredere de vorba contelui d'Artois, ştiind că orice hotărâre a sa va fi încuviinţată de rege.

Astfel, curtea plecă la încoronare, unde arhiepiscopul Guillaume de Trye trebuia să pună coroana pe fruntea fostului său elev. Serbările, la sfârşitul lui mai, ţinură cinci zile.

Se părea că ţara toată sosise la Reims. Şi nu numai ţara, ci şi o parte a Europei cu semeţul rege Jean al Boemiei, veşnic lefter de bani, cu contele

Guillaume de Hainaut, cu marchizul de Namur şi ducele de Lorena. Cinci zile de petreceri şi chiolhanuri; o cheltuială şi o risipă cum târgoveţii din Reims nu mai văzuseră încă niciodată. Dânşii, care-şi desfăceau băierile pungii pentru aceste cheltuieli cerute de serbări şi care se strâmbaseră în faţa costului ultimelor încoronări, de data asta dădeau cu dragă inimă de două şi de trei ori mai mult ca atunci. De o sută de ani nu se mai băuse atâta în Franţa; vedeai oamenii bând de-a călare prin curţi şi prin pieţe.

În ajunul încoronării, regele îl consfinţi cavaler pe Ludovic de Crécy, conte de Flandra şi de Nevers, cu cea mai mare pompă posibilă. Se luase într-adevăr hotărârea ca el, contele de Flandra, să fie acela care, la încoronare, va ţine paloşul lui Carol cel Mare şi-l va înmâna regelui. Şi unii se mirau că bătrânul conetabil se învoise să renunţe la această cinste ce-i revenea după datină. Mai trebuia ca Ludovic de Crécy, conte de Flandra, să fie făcut cavaler. Putea oare Filip al VI-lea să-şi arate mai făţiş prietenia ce-l lega de vărul său flamand?

A doua zi însă, în timpul ceremoniei din catedrală, când Ludovic de Bourbon marele şambelan al Franţei, care îi încălţase regelui cizmele cu flori de crin, îl chemă pe contele de Flandra ca să prezinte paloşul, acesta nici nu se clinti.

Ludovic de Bourbon mai strigă odată:

- Monseniorul conte de Flandra!

Ludovic de Crécy rămase nemişcat, în picioare, cu braţele încrucişate.

- Monseniore conte de Flandra, vesti ducele de Bourbon, dacă eşti aici, sau cine îţi ţine locul, vino de-ţi fă datoria, şi-ţi poruncim să te arăţi ca să nu suferi pedeapsa pentru călcarea jurământului.

O mare tăcere se făcuse sub bolţile catedralei şi o mirare înfricoşată se citea pe chipurile prelaţilor, baronilor, înalţilor dregători: regele însă

rămânea nepăsător, iar d'Artois smiorcăia, cu nasul în sus, de parcă era absorbit de jocul razelor soarelui prin vitralii.

În cele din urmă contele de Flandra consimţi să facă câţiva paşi, apoi se opri în faţa regelui, îşi plecă fruntea şi spuse:

- Măria ta, dacă ar fi fost strigat contele de Nevers sau domnul de Crécy, m-aş fi apropiat mai curând.

- Dar cum asta, monseniore, răspunse Filip al VI-lea, nu eşti conte de Flandra?

- Măria ta, port acest nume, dar nu-i am foloasele.

Filip al VI-lea luă atunci aerul său regesc, cel mai straşnic, cu pieptul umflat, privirea în gol, şi marele său nas îndreptat spre cel căruia îi vorbea, pentru a rosti foarte liniştit:

- Ce-mi tot spui, vere?

- Măria ta, urmă contele, oamenii din Bruges, din Ypres, din Poperingue şi din Cassel m-au izgonit de pe moşia mea, şi nu mă mai recunosc drept contele stăpânul lor; la Gand abia dacă mă pot duce pe furiş, atât de răzvrătită e ţara.

Atunci Filip de Valois îşi lăsă palma lată peste braţul tronului, gest pe care-l văzuse de foarte multe ori la Filip cel Frumos şi pe care-l repeta întocmai, fără voie, atât de pătruns era de ideea că unchiu-său fusese întruchiparea adevărată a măreţiei regale.

- Iubite vere Ludovic, rosti el rar şi apăsat, eu te socot conte de Flandra, şi astăzi, când sunt uns cu sfântul mir îţi făgăduiesc că niciodată nu voi avea pace nici odihnă până nu te voi fi aşezat iar în stăpânirea comitatului tău.

Atunci, contele de Flandra îngenunche şi zise:

- Măria ta, îţi mulţumesc foarte.

Şi ceremonia îşi urmă cursul.

Robert d'Artois făcea cu ochiul vecinilor săi, şi aceştia înţeleseră atunci că tot tărăboiul acesta fusese pus la cale. Filip al VI-lea ţinea făgăduielile

făcute de Robert pentru a-i asigura alegerea. Filip d'Evreux apărea în aceeaşi zi sub mantia sa de rege al Navarrei.

Îndată după ceremonie, regele îşi adună pairii şi baronii, prinţii din neamul său, seniorii de dincolo de hotarele ţării veniţi să fie de faţă la încoronarea lui, şi, ca şi cum treaba n-ar fi putut să sufere nici un ceas de întârziere, se sfătui cu dânşii asupra zilei când va porni război împotriva răzvrătiţilor din Flandra. Datoria unui rege viteaz este să apere drepturile vasalilor săi! Câteva capete prevăzătoare, socotind că primăvara era aproape pe sfârşite şi că s-ar putea ca pregătirile să nu fie gata decât la toamnă - mai ţineau minte "oastea înglodată" a lui Ludovic Aiuritul - sfătuiră să se amâne expediţia pentru anul următor. Bătrânul conetabil Gaucher îi făcu de ruşine, izbucnind cu glas tare:

- Pe cine-l trage inima la bătălie găseşte oricând vremea potrivită!

La şaptezeci şi opt de ani ardea de nerăbdare să comande ultima sa campanie, şi nu pentru a tărăgăna astfel lucrurile se învoise să renunţe adineauri la paloşul lui Carol cel Mare.

- Astfel, îl vom învăţa minte pe englez, care aţâţă din umbră această răscoală, mai bombăni el, mânios.

Nu citiseră toţi în romanele cavalereşti isprăvile unor viteji de optzeci de ani, în stare să-şi doboare vrăjmaşii în luptă şi să le crape coiful până la osul craniului? Baronii se vor arăta oare mai puţin vrednici ca bătrânul veteran nerăbdător să pornească la război cu cel de al şaselea rege pe care-l slujea?

Filip de Valois strigă, ridicându-se:

- Care ţine cu adevărat la mine, mă va urma!

În răbufnirea de entuziasm ce-i cuprinse pe toţi după această vorbă, se luă hotărârea de a chema oastea pentru sfârşitul lui iulie, şi la Arras, ca din întâmplare. Robert avea să se folosească de

prilej ca să mai zgândărească niţel comitatul mătuşii sale Mahaut.

Şi aşa, pe la începutul lui august, pâlcurile de oaste pătrunseră în Flandra. Un târgoveţ, pe nume Zannequin, era în capul celor cincisprezece mii de oameni de strânsură din Furnes, din Dixmude, din Poperingue şi din Cassel. Vrând să arate că ştie să se poarte după rânduieli, Zannequin îi trimise regelui Franţei o provocare, întrebându-l în ce zi e gata de bătălie. Filip îl dispreţui însă pe acest bădăran care-şi dădea aere de prinţ şi porunci să se răspundă flamanzilor că ei fiind oameni fără de nici o căpetenie, vor trebui să se apere cum vor putea. Apoi îi trimise pe cei doi mareşali ai săi, Mathieu de Trye şi Robert Bertrand zis "Cavalerul Leului Verde", să dea foc împrejurimilor oraşului Bruges.

Când se întoarseră de la această treabă, mareşalii fură felicitaţi din toată inima; fiecare se bucura privind în zare nişte biete case mistuindu-se în flăcări. Cavalerii îşi lepădaseră armele şi, îmbrăcaţi în caftane bogate, îşi făceau vizite între dânşii umblând de la un cort la altul, mâncau sub şarte de mătase brodată şi jucau şah cu prietenii lor. Tabăra franceză semăna întru totul cu tabăra regelui Arthur din cărţile cu poze, şi baronii se credeau fiecare un Lancelot, un Hector sau un Galaad.

Se întâmplă însă că viteazul rege care prefera s-o ia el înaintea altora în loc de-a fi luat pe neaşteptate de alţii, se ospăta voios în tovărăşia prietenilor, când cei cincisprezece mii de oameni ai Flandrei dădură năvală în tabăra lui. Fluturau nişte steaguri zugrăvite cu un cocoş sub care era scris:

În ziua când cocoşul acesta va cânta
Regele găsit aicea va intra.

Nu le trebui mult ca să pustiască o jumătate din tabără, tăind funiile corturilor, trântind la pământ tablele de şah, răsturnând mesele de ospăţ şi omorând o mulţime de cavaleri.

Pedestrimea franceză dădu dosul; spaima avea s-o împingă într-o răsuflare până la Saint-Omer, la patruzeci de leghe îndărăt.

Regele abia mai avu timp să îmbrace o tunică brodată cu stema Franţei, să-şi pună în cap un coif de piele albă şi să sară pe armăsarul său pentru a da fuga să-şi strângă vitejii. În această bătălie, cele două oşti, mânate de o mândrie deşartă, săvârşiseră fiecare câte o mare greşeală. Cavalerii francezi priviseră dispreţuitor pe târgoveţii din Flandra, iar aceştia, ca să arate că şi dânşii sunt nişte războinici de o seamă cu seniorii, îşi puseseră armuri; ori, ei veneau pe jos!

Contele de Hainaut şi frate-său Jean, ale căror corturi se aflau ceva mai departe, se avântară cei dintâi pentru a-i lua pe flamanzi din spate şi a-i împrăştia. Cavalerii francezi, pe care regele îi băgase iar în luptă, putură atunci să se năpustească asupra acestei gloate de tălpaşi împovăraţi de mândre armuri, să-i dea peste cap, să-i terciuiască sub potcoavele cailor şi să-i taie. Lanceloţii şi Galaazii se mulţumeau să spintece şi să doboare, lăsându-şi oştenii de rând să-i sfârşească cu cuţitul pe învinşi. Care încerca să scape cu fuga era trântit jos de un cal gonind după dânsul; care ridica mâinile să se lase prins era numaidecât ucis. Rămaseră pe câmpul de bătălie treisprezece mii de flamanzi care alcătuiau o uriaşă grămadă de fier şi de leşuri, şi nu era chip să atingi nimic, iarbă, armură, om sau cal, să nu fie năclăit de sânge.

Bătălia de la poalele muntelui Cassel, începută în învălmăşeală, se încheia cu o izbândă desăvârşită pentru Franţa. Se şi vorbea de ea ca de o nouă bătălie de la Bouvines.

Adevăratul învingător însă nu era regele, nici bătrânul conetabil Gaucher, nici Robert d'Artois,

oricât de mare vitejie arătaseră năpustindu-se ca o avalanşă în rândurile vrăjmaşe. Cel care salvase totul era contele Guillaume de Hainaut. Dar recolta biruinţei o strânse cumnatu-său, Filip al VI-lea.

Un rege atât de puternic cum era Filip nu putea îngădui nici o abatere din partea vasalilor săi. I se trimise deci o somaţie regelui englez, duce de Guyenne, să vină spre a-şi face închinarea, şi cât mai de grabă.

Nu există înfrângeri prielnice, dar există victorii nenorocite. Puţine zile aveau să coste Franţa aşa de scump ca ziua de la Cassel, căci ea făcu să încolţească în mintea unora câteva idei amăgitoare şi anume: mai întâi că noul rege era de neînvins, şi apoi că pedestrimea nu era bună de nimic la război. Înfrângerea de la Crécy, douăzeci de ani mai târziu, va fi urmarea acestei amăgiri.

Deocamdată însă, cine avea un steag de oaste, cine purta lance, şi chiar cel mai mărunt scutier, se uita cu milă, de la înălţimea şeii sale, la oamenii de rând care umblau pe jos.

În toamna aceea, pe la mijlocul lui octombrie, doamna Clémence a Ungariei, nenorocoasa regină care fusese a doua soţie a lui Ludovic Aiuritul, muri la treizeci şi cinci de ani în fostul palat al Templierilor, reşedinţa ei. Lăsa atâtea datorii încât o săptămână întreagă după moarte, toată averea, inele, coroane, giuvaere, mobilă, rufărie, argintărie, ba până şi sculele de bucătărie, fu scoasă la mezat, după cererea bancherilor italieni care o împrumutaseră cu bani pe răposată, de alte Bardi şi Tolomei.

Bătrânul Spinello Tolomei, târându-şi piciorul, şi împingându-şi burta înainte, cu un ochi deschis şi celălalt închis, fu nelipsit de la această licitaţie, unde şase giuvaergii-preţuitori împuterniciţi de rege, făcură preţurile. Şi toate câte se dăruiseră reginei Clémence într-un an de fericire trecătoare fură împrăştiate.

Vreme de patru zile se auzi glasul preţuitorilor Simon de Clokettes, Jean Pascon, Pierre de Besançon şi Jean de Lille, strigând:

- O coroană frumoasă de aur având patru mari rubine roşii, patru smaralde mari, şaisprezece rubine mici roşii, şaisprezece smaralde mici şi opt rubine de Alexandria, preţuită la şase sute de livre. Vândută regelui!

- Un inel cu patru safire din care trei pătrate şi unul şlefuit dar netăiat, preţuit la patruzeci de livre. Vândut regelui!

- Un inel cu şase rubine din Orient, trei smaralde-pătrate şi trei diamante de smarald, preţuit la două sute de livre. Vândut regelui!

- Un castron de argint aurit, douăzeci şi cinci de cupe mari cu picior, două tipsii şi un lighean, preţuite la două-sute de livre. Vândute monseniorului d'Artois, conte de Beaumont!

- Douăsprezece cupe mari de argint aurit cu stemele Franţei şi Ungariei, o solniţă mare de argint aurit purtată de patru maimuţe, toate pentru patru sute şi cincisprezece livre. Vândute monseniorului d'Artois, conte de Beaumont!

- O punguţă ţesută din fir de aur, presărată cu mărgăritare şi bănuţi de argint, iar înăuntrul punguţei aflându-se un safir din Orient. Preţuită la şaisprezece livre. Vândută regelui!

Compania fraţilor Bardi cumpără piesa cea mai scumpă: un inel în care era încrustat cel mai mare rubin al reginei Clémence a Ungariei, preţuit la o mie de livre. Nu trebuiau să-i plătească, căci mia de livre urma să fie scăzută din banii împrumutaţi, şi erau siguri că-l vor putea vinde la rândul lor papei care, odinioară datornicul lor, avea acum o bogăţie ca-n basme.

Vrând parcă să arate că nu-i cu mintea numai la cupe şi alte de acestea pentru băut, Robert d'Artois mai cumpără şi o biblie în franţuzeşte, pentru treizeci de livre.

Vestmintele preoţeşti cu care regina îşi înzestrase capela, sfite şi patrafire, fură cumpărate de către episcopul de Chartres. Un giuvaergiu, Guillaume Le Flament, dobândi cu preţ ieftin tacâmul din aur al reginei răposate.

Vânzarea cailor din grajd mai aduse şase sute nouăzeci şi două de livre. Trăsura doamnei Clémence şi aceea a domnişoarelor ei de onoare fură şi ele scoase la mezat.

Iar când toate au fost duse din palatul Templierilor, cei de pe acolo avură impresia că închid o casă blestemată.

Se părea într-adevăr în anul acela că trecutul se stingea ca de la sine pentru a face loc noii domnii. Episcopul de Arras, Thierry d'Hirson, cancelarul contesei Mahaut, muri în noiembrie. Fusese vreme de treizeci de ani sfetnicul contesei, puţintel şi amantul ei, şi omul care o slujise în toate uneltirile. Singurătatea se aşternea în jurul contesei Mahaut. Robert d'Artois făcu să fie pus în scaunul episcopiei de Arras un călugăr din tabăra familiei de Valois, pe nume Pierre Roger.

Toate i se arătau potrivnice contesei Mahaut, toate îi erau prielnice lui Robert, a cărui vază nu înceta să crească şi care ajungea la cele mai înalte demnităţi.

În luna ianuarie a anului 1329, Filip al VI-lea ridica la pairie comitatul Beaumont-le-Roger; Robert devenea pair al regatului.

Fiindcă regele Angliei întârzia să-şi facă închinarea, curtea hotărî să pună iar mâna pe Guyenne. Dar înainte de a trece de la ameninţare la faptă, Robert d'Artois fu trimis la Avignon spre a obţine intervenţia papei Ioan al XXII-lea.

Robert petrecu pe malul Ronului două săptămâni fermecătoare. Căci Avignonul, către care se revărsa tot aurul creştinătăţii, era, pentru cine îndrăgea masa bună, jocurile de noroc şi fâşneţele frumoase, un oraş de petreceri fără pereche sub un papă octogenar şi ascet, absorbit de

problemele de gospodărire financiară, de politică şi de teologie.

Proaspătul pair al Franţei avu mai multe audienţe la sfântul părinte; un ospăţ se dădu în cinstea lui la palatul pontifical, şi, luându-şi un aer de om învăţat, intră în vorbă cu o seamă de cardinali. Dar, credincios apucăturilor din anii furtunoasei sale tinereţi, se înhăita şi cu inşi de un soi mai îndoielnic. Oriunde ar fi fost, Robert atrăgea spre dânsul, şi fără a-şi da nici o osteneală, fata uşurică, flăcăul hârşâit în rele, ocnaşul scăpat din mâinile stăpânirii. Să nu fi trăit în oraş decât un singur tăinuitor de hoţi şi el îl descoperea într-un sfert de ceas. Călugărul izgonit din tagma lui pentru vreo faptă ticăloasă, notarul învinuit de potlogării sau de jurământ mincinos se îmbulzeau în tinda lui pentru a-i cere ocrotire. Pe stradă, era adeseori salutat de unii trecători cu nişte mutre de puşlamale pe care încerca zadarnic să-şi amintească în ce bordel din ce oraş îi întâlnise. Era vădit că inspira încredere oamenilor fără căpătâi, şi faptul că el ajunsese azi al doilea domnitor al ţării nu schimba nimic în privinţa asta.

Sluga sa veche, Lormet le Dolois, prea bătrân acuma pentru călătorii lungi, nu-l însoţea. Un voinic mai tânăr, dar de aceeaşi teapă, Gillet de Nelle, îndeplinea acelaşi rol şi se însărcina cu treburi asemănătoare. Gillet fu acela care i-l aduse monseniorul lui Robert pe un anume Maciot l'Allemant, armăşel fără slujbă, dar gata la orice, şi care era de fel din Arras. Acest Maciot îl cunoscuse bine pe episcopul Thierry d'Hirson. Or, în anii săi din urmă, episcopul Thierry avea o ibovnică de inimă şi de aşternut, una de-i zicea Jeanne de Divion, cu douăzeci de ani pe puţin mai tânără ca dânsul, şi care acum se plângea destul de tare de răutăţile ce i le făcea contesa Mahaut de când murise episcopul. Dacă monseniorul vroia s-o asculte pe femeia asta Jeanne de Divion...

Robert d'Artois se convinsese încă o dată că mai mult înveţi de la oamenii care nu prea sunt uşi de biserică. Fireşte, mâinile armăşelului Maciot nu erau dintre acelea cărora putea să le încredinţeze liniştit punga; dar omul ştia multe lucruri foarte interesante. Înţolit în straie noi şi încălecat pe un cal zdravăn, el fu trimis în spre nordul ţării.

Întors la Paris în martie, Robert îşi freca mâinile şi zicea că iar se va întâmpla ceva în Artois. Vorbea de nişte documente regale şterpelite odinioară de episcopul Thierry, pe seama contesei Mahaut. O femeie cu chipul ascuns sub glugă trecu de mai multe ori pragul odăii sale de lucru, şi avu cu dânsa lungi convorbiri în taină. Cei din jur îl vedeau din săptămână în săptămână tot mai încrezător, mai voios, şi-l auzeau anunţând cu mai multă certitudine ruşinoasa înfrângere a vrăjmaşilor săi.

În luna aprilie, ascultând de sfaturile papei, Anglia îl trimise din nou la Paris pe episcopul Orleton, cu o suită de şaptezeci şi două de persoane, seniori, feţe bisericeşti, învăţaţi, grămătici şi slugi, pentru a negocia formula de închinare. Se arătau gata să încheie un adevărat tratat.

Treburile Angliei nu stăteau prea bine. Lordul Mortimer nu-şi sporise de fel prestigiul făcând să i se confere pairia şi silind Parlamentul să-şi ţină adunările sub ameninţarea trupelor sale. Fusese nevoit să înăbuşe o răscoală armată a baronilor uniţi în jurul lui Henric de Lancastre zis Gât-Sucit, şi întâmpina mari greutăţi în cârmuirea ţării.

Pe la începutul lui mai muri viteazul Gaucher de Châtillon, în pragul celui de al optzecilea an al vieţii. Se născuse sub domnia lui Ludovic cel Sfânt şi în slujba de conetabil ţinuse douăzeci şi şapte de ani căpetenia oştirii. Glasul său aspru schimbase adeseori soarta bătăliilor şi fusese hotărâtor în consiliile regale.

La 26 mai, tânărul rege Eduard, după ce împrumutase, cum făcuse şi tatăl său, cinci mii de livre de la bancherii lombarzi ca să-şi acopere cheltuielile călătoriei, se îmbarca la Dover pentru a veni să-şi facă închinarea faţă de vărul său din Franţa.

Nici maică-sa Isabelle, nici lordul Mortimer nu-l însoţeau, fiindcă le era mare teamă ca nu cumva în lipsa lor, puterea să încapă pe alte mâini. Un suveran de şaisprezece ani, încredinţat supravegherii celor doi episcopi, avea să înfrunte cea mai uimitoare curte a lumii.

Căci Anglia era slabă şi învrăjbită, iar Franţa era totul. Nu exista naţie mai puternică în universul creştin. Acest regat înfloritor, cu populaţie numeroasă, cu meşteşugari de tot felul şi o agricultură care-i umplea grânarele, condus de o administraţie pe atunci încă pricepută şi de o nobilime încă activă, părea cel mai vrednic de invidie; iar regele găsit care-l cârmuia de un an, recoltând numai succese, era într-adevăr cel mai pizmuit dintre toţi regii pământului.

URIAŞUL CU OGLINZI

Voia să se arate altora, dar să se vadă şi el însuşi. Vroia ca frumoasa lui soţie, contesa, ca şi cei trei fii ai săi Jean, Jacques, şi Robert, dintre care cel mai mărişor, la opt ani, promitea de pe acum să ajungă înalt şi voinic, să-l privească, vroia ca scutierii, feciorii săi de casă şi toate slugile pe care le adusese cu el de la Paris să-l contempleze în toată strălucirea şi măreţia lui; dar dorea să se vadă el însuşi şi să se admire. De aceea, ceruse să i se aducă toate oglinzile ce se aflau în bagajele escortei sale, oglinzi de argint lustruit, rotunde ca farfuriile, oglinzi cu mâner, oglinzi de sticlă pe o foaie de cositor, tăiate octogonal într-o ramă de argint aurit, şi pusese să fie agăţate, unele după altele, pe tapiseria odăii în care locuia. Episcopul de Amiens va fi într-adevăr încântat când îşi va vedea frumosul său covor cu figuri străpuns de cuiele înfipte în el! Dar ce are a face! Un prinţ al Franţei putea să-şi permită aşa ceva. Monseniorul Robert d'Artois, senior de Conches şi conte de Beaumont-le-Roger, dorea să se contempleze în costumul său de pair, pe care şi-l pusese pentru întâia oară.

Se învârtea, se rotea, făcea doi paşi înainte, se trăgea îndărăt, dar nu reuşea să-şi vadă propria sa imagine decât în crâmpeie, ca bucăţile tăiate ale unui vitraliu; la stânga mânerul de aur al săbiei şi, ceva mai sus, la dreapta, o parte a pieptului unde, pe tunica de mătase era brodată stema lui Robert d'Artois; aici umărul de care atârna prinsă într-o agrafă sclipitoare mantia rară de pair, şi aproape de pardoseală ciucurii caftanului lung, tras în sus ca să se vadă pintenii de aur; apoi, tocmai în creştet, coroana de pair, monumentală, cu opt spiţe în chip de flori, pe care pusese să fie încrustate toate

rubinele cumpărate la licitaţia răposatei regine Clémence.

- Ei, sunt îmbrăcat frumuşel, rosti el. Ar fi fost păcat, zău aşa, să nu fiu pair, căci caftanul îmi stă bine.

Contesa de Beaumont, ea însăşi gătită ca de zile mari, părea să nu împărtăşească decât pe jumătate veselia trufaşă a soţului.

- Eşti sigur, Robert, întrebă cu glas îngrijorat, că femeia aceea va veni la timp?

- Dar fireşte, fireşte, răspunse el. Şi chiar dacă nu vine în dimineaţa asta, tot îmi voi spune cu glas tare păsul, iar dovezile le voi înfăţişa mâine.

Un singur lucru îl supăra pe Robert şi anume că trebuia să-şi poarte frumosul costum pe căldura acestei veri timpurii. Asuda sub vestmintele de aur, de catifea şi de mătăsuri grele, şi deşi se îmbăiase de dimineaţă la feredeu, începea să împrăştie un miros tare de sălbătăciune.

Prin fereastra deschisă spre un cer strălucitor, se au clopotele catedralei bătând din toate puterile şi acoperind tărăboiul pe care-l poate face într-un oraş alaiul de slugi şi de trăsuri ce însoţeşte cinci regi şi curţilor lor.

Într-adevăr, în această zi de 6 iunie a anului 1329, cinci regi se aflau la Amiens. De când lumea şi pe cât îşi putea aduce aminte vreun cancelar, nimeni nu mai pomenise asemenea întâlnire. Pentru a primi închinarea tânărului său văr din Anglia, Filip al VI-lea ţinuse să-şi poftească rubedeniile sau aliaţii, regii Navarrei, Boemiei şi Majorcăi, precum şi pe contele de Hainaut, pe ducele de Atena şi pe toţi pairii, ducii, conţii, episcopii, baronii şi mareşalii.

Şase mii de cai de partea franceză şi şase sute de partea engleză. Ah! Charles de Valois n-ar fi avut nimic de reproşat fiului său, nici ginerelui său Robert d'Artois, dacă ar fi putut să vadă această adunare!

Noul conetabil, Raoul de Brienne, ca unul ce-şi luase în primire dregătoria, avusese sarcina să încartiruiască toată ospeţimea asta. O scosese foarte bine la capăt, dar slăbise cu cinci livre.

Regele Franţei, ocupa, cu familia, palatul episcopal unde i se păstrase o aripă lui Robert d'Artois.

Regele Angliei era instalat la Malmaison, iar ceilalţi regi prin casele orăşenilor mai de vază. Slugile dormeau pe coridoare, scutierii îşi încropiseră tabăra în jurul oraşului, cu caii şi carele de bagaje.

Norod mult de nici nu puteai să-l numeri venise din târgurile de primprejur, din comitatele vecine, şi chiar de la Paris. O mulţime de gură-cască îşi petrecea nopţile pe sub porticele palatelor.

În vreme ce cancelarii celor două regate discutau pentru ultima oară termenii omagiului, ca să recunoască la sfârşitul convorbirilor că nu era chip să ajungă la ceva limpede, toată nobilimea Apusului, de şase zile încoace petrecea numai în întreceri cu lancea şi turniruri, se veselea la comedii, la boscării şi dansuri, şi trăgea nişte chiolhanuri de pomină în livezile palatelor, mesele începând de la nămiezi şi ţinând aşa până la ivirea stelelor.

Flori de prin toate grădinile ţinutului Amiens soseau, aduse cu luntrele joase împinse de prăjini pe canalele strâmte, mormane de stânjenei, de gălbenele, de zambile şi de crini care erau descărcate pe splaiurile pieţei de apă pentru a fi apoi împrăştiate prin străzile, curţile şi sălile pe unde urmau să treacă regii. Oraşul era pătruns tot de mireasma tuturor acestor flori strivite, acestui polen care se lipea de tălpi şi se amesteca cu duhoarea cailor şi a mulţimii.

Şi ce de-a merinde! Ce de-a vinuri! Ce de-a carne! Ce de-a făină! Ce de-a mirodenii! Vedeai cum erau mânate cirezi de vite, turme de oi şi de porci spre abatoarele care lucrau necontenit ziua şi

noaptea; nesfârşite şiruri de căruţe aduceau în cuhniile palatelor căprioare, cerbi, mistreţi, iepuri, şi toţi peştii mării, nisetri, somoni, bari, şi peşte de râu, ştiuci lunguieţe plătici, lini şi raci, şi toate păsările, cei mai aleşi claponi, cele mai grase gâşte, fazanii cu pene colorate, lebedele, bâtlanii albi, păunii cu aripile rotunde ca nişte ochi. Peste tot se dădea cep butelor de vin.

Oricine se arăta în livreaua vreunui senior, să fi fost şi sluga cea mai de jos, făcea pe grozavul. Fâşneţele oraşului parcă-şi ieşiseră din minţi. Neguţătorii italieni veniseră de pretutindeni la acest iarmaroc nemaipomenit pe care îl organiza regele. Faţada caselor din Amiens nu se mai vedea sub mătăsurile, brocartele şi covoarele spânzurate la ferestre pentru a le da o înfăţişare sărbătorească.

Erau acolo prea multe clopote, fanfare şi ţipete, prea mulţi cai de paradă şi câini, prea multă mâncare şi băutură, prea mulţi prinţi, prea mulţi hoţi, prea multe târfe, prea mult lux şi aur, prea mulţi regi! îţi pleznea capul de larma ce-o făceau.

Ţara se îmbăta contemplându-şi puterea cum se îmbăta Robert d'Artois în faţa oglinzilor sale.

Lormet, bătrânul său servitor, şi el gătit în ţoale noi, dar bombănind totuşi supărat în mijlocul acestei sărbători... o, nu pentru cine ştie ce lucru mare, doar pentru că Gillet de Nelle dobândea o prea mare trecere în casă, pentru că se iveau necontenit feţe noi în jurul stăpânului... Lormet se apropie de Robert şi-i spuse în şoaptă:

- Femeia pe care o aştepţi e aici.

Uriaşul se întoarse deodată:

- Ad-o la mine.

Clipi lung din ochi către nevastă-sa, contesa, apoi, cu gesturi mari îi împinse pe cei ce se aflau acolo spre uşă, strigând:

- Ieşiţi toţi, rânduiţi-vă frumos în curte şi fiţi gata.

Rămase o clipă singur în faţa ferestrei, privind la mulţimea cu greu zăgăzuită de un

cordon de arcaşi, ce se îmbulzea în jurul catedralei ca să-i admire pe cei care intrau.

Clopotele, colo sus, îşi continuau larma lor; un miros de plăcintele calde, venind de la o tarabă, se amestecase deodată cu aerul; uliţele dimprejur gemeau de lume; şi abia de se mai zărea lucind canalul Hicquet, atât de multe erau bărcile care-i brăzdau apa.

Robert d'Artois se simţea triumfător, şi se va simţi încă şi mai mult peste câteva clipe, în catedrală, când, îndreptându-se spre văru-său Filip, va rosti anumite cuvinte care îi vor face să tremure uimiţi pe regii, ducii şi baronii adunaţi.

Şi nu toţi vor pleca de acolo tot aşa de veseli cum veniseră. Începând cu scumpa lui mătuşă Mahaut şi cu ducele burgund.

Ah, desigur, Robert îşi va inaugura frumos costumul său de pair! Douăzeci de ani şi mai bine de luptă aprigă îşi vor primi în ziua asta răsplata. Şi totuşi, în această mare bucurie trufaşă care-l cuprindea, descoperea parcă o crăpătură, o părere de rău. De unde putea veni acest sentiment acum, când toate îi surâdeau, când toate răspundeau dorinţelor sale? Deodată înţelese: mirosul plăcintelor. Un pair al Franţei, care va cere peste câteva clipe să i se înapoieze comitatul străbunilor săi, nu poate coborî în stradă, purtând coroana cu opt spiţe, ca să mănânce o plăcintă. Un pair al Franţei nu mai poate face pe golanul, amestecându-se cu mulţimea şi ciupind fetele de sân, iar seara, nu mai poate să zbiere între patru dezmăţate, aşa cum făcea pe când era calic şi avea douăzeci de ani. Această nostalgie îi spori încrederea în viitor. "Haida!", îşi zise, "Sângele nu s-a stins încă!"

Vizitatoarea stătea lângă uşă, intimidată şi neîndrăznind să tulbure gândurile unui senior cu o coroană aşa de mare pe cap.

Era o femeie ca la vreo treizeci şi cinci de ani, cu faţa triunghiulară şi pomeţii ascuţiţi. Gluga unei

pelerine de călătorie ii ascundea pe jumătate părul împletit în cosiţe, şi răsuflarea îi sălta pieptul, foarte rotund şi plin, sub dantela de în alb. "A, ia te uită! Nu se plictisea de loc episcopul!" gândi Robert când dădu cu ochii de ea.

Femeia îşi îndoi genunchiul, făcând o plecăciune. El întinse mâna mare înmănuşată şi încărcată cu rubine.

- Dă-le încoace, spuse.

- Nu le am, monseniore, răspunse femeia.

Faţa lui Robert se întunecă deodată.

- Cum, nu ai hârtiile? izbucni el. Mi-ai spus hotărât că mi le vei aduce astăzi!

- Viu de la castelul Hirson, monseniore, unde m-am furişat ieri împreună cu armăşelul Maciot. Ne-am dus la lada de fier zidită în perete, ca s-o deschidem cu chei potrivite.

- Ei, şi?

- Umblase cineva la ea înaintea noastră. Am găsit-o goală.

- Foarte bine, bună veste mi-ai adus! spuse Robert pălind niţel la faţă. Uite, o lună întreagă de când mă tot duci cu vorba: "Monseniore, pot să-ţi dau nişte acte care te vor pune iar în stăpânirea comitatului domniei tale! Ştiu unde-s ascunse. Dăruieşte-mi o moşie şi nişte venituri şi ţi le aduc săptămâna viitoare". Pe urmă săptămâna trece şi după aceea încă una... "Hirsonii stau toată vremea la castel; nu mă pot arăta când sunt ei acolo..." Sau: "Acum am fost la castel, monseniore, dar cheia pe care o aveam nu era cea bună... Ai niţică răbdare". Şi tocmai în ziua când trebuie să înfăţişez regelui cele două dovezi scrise...

- Trei, monseniore: tratatul de căsătorie al contelui Filip, tatăl domniei tale, scrisoarea contelui Robert, bunicul domniei tale, şi aceea a monseniorului Thierry.

- Şi mai bine! Trei! Tocmai când le aşteptam, vii să-mi spui prosteşte: "Nu le am, lada era goală!" Şi nu cumva gândeşti că am să te cred?

- Dar întreabă-l pe armăşelul Maciot care mă însoţea! Nu vezi, monseniore, că dintr-asta eu mă aleg cu o pagubă şi mai mare ca a domniei tale?

O umbră de bănuială luci în privirea lui Robert d'Artois care, schimbând tonul, întrebă:

- Ia spune-mi, femeie, nu cumva te-ai apucat să mă joci pe degete? Vrei să-mi storci mai mult, sau m-ai vândut contesei Mahaut?

- Monseniore! Ce-ţi trece prin minte? izbucni femeia gata-gata să plângă. Când tot chinul şi toată sărăcia în care mă aflu mi se trag de la contesa Mahaut fiindcă m-a prădat de tot ce scumpul meu stăpân Thierry îmi lăsase prin testament! Ah, îi doresc şi eu tot atâta rău cât îi doreşte domnia ta! Ia, gândeşte-te, monseniore: doisprezece ani fusei ibovnica lui Thierry, din care pricină mulţi mă arătau cu degetul. Un episcop însă e un bărbat ca oricare altul. Dar oamenii sunt răi...

Femeia Divion lua iar de la capăt povestea pe care Robert o auzise până atunci de cel puţin trei ori. Vorbea repede: sub nişte sprâncene orizontale privirea ei părea întoarsă înăuntru ca la făpturile care rumegă necontenit propriile lor necazuri şi nu-s atente la nimic altceva.

Nici vorbă, zicea, nu putea să aştepte nimic de la bărbatu-său de care se despărţise pentru a trăi în casa episcopului Thierry. Recunoştea că soţul ei se arătase destul de înţelegător, poate fiindcă încetase de timpuriu să mai fie un bărbat... Monseniorul înţelegea ce vroia să spună. Ca să o pună la adăpost de nevoi, drept mulţumire pentru toţi anii frumoşi pe care dânsa îi dăruise, episcopul Thierry o trecuse în testamentul său cu câteva case, nişte bănet în aur şi venituri din moşii. Dar se ferea de doamna Mahaut pe care era silit s-o numească executoare testamentară.

- S-a uitat întotdeauna chiorâş la mine, fiindcă eram mai tânără ca ea, şi fiindcă mai înainte vreme Thierry, asta chiar din gura lui am auzit-o, trebuise să se culce cu dânsa. Ştia bine că Mahaut mă va

trage pe sfoară când el n-o mai fi în viaţă, şi că toţi Hirsonii, care sunt împotriva mea, începând cu Béatrice, cea mai ticăloasă dintre ei, aia de este domnişoară de onoare a contesei Mahaut, se vor înţelege ca să mă izgonească din casă şi să-mi ia tot.

Robert n-o mai asculta pe guraliva asta care nu mai contenea cu flecăreala ei. Îşi pusese coroana grea pe o ladă şi chibzuia la cele auzite, trecându-şi degetul prin părul roşcovan şi scărpinându-se. Tot ce pusese la cale aşa de bine se năruia. "Adu-mi cea mai mică dovadă scrisă, frate dragă, şi voi încuviinţa de îndată rejudecarea proceselor din 1309 şi 1318, îi spusese Filip al VI-lea. Înţelege şi tu că nu pot face nimic, oricât aş vrea să-ţi fiu de folos, fără să apar în ochii lui Eudes de Bourgogne ca unul ce încalcă o hotărâre judecătorească, ceea ce ar avea urmările pe care le poţi ghici." Şi nu era vorba de o dovadă măruntă, ci de nişte dovezi grele ca nişte lovituri de măciucă. Se lăudase că va aduce chiar actele pe care Mahaut le făcuse să dispară ca să pună mâna prin vicleşug pe moştenirea ţinutului d'Artois!

- Şi în câteva minute, spuse el, trebuie să fiu la catedrală pentru ceremonia închinării.

- Ce închinare?

- A regelui Angliei, vezi bine!

- Ah, de aceea e aşa de mare îmbulzeală în oraş că nici nu puteam răzbi până aici.

Nu vedea deci nimic nătoada asta, absorbită numai de necazurile ei până-ntr-atât că nu-şi dădea seama de nimic din ce se întâmplă şi nici nu vroia să afle nimic!

Robert se întrebă dacă nu fusese prea uşuratic punând temei pe spusele femeii acesteia, şi dacă dovezile, lada de la Hirson, mărturisirea episcopului au existat vreodată altfel decât în închipuire. Şi Maciot l'Allemant o fi fost şi el păcălit, sau e înţeles cu dânsa?

- Spune adevărul, femeie! N-ai văzut niciodată scrisorile acelea.

- Ba da, monseniore! izbucni Jeanne de Divion cuprinzându-şi cu palmele amândouă pometii ascuţiţi. Le-am văzut la castelul Hirson în ziua când Thierry se simţi bolnav, înainte de a cere să fie dus la palatul său din Arras. "Jeaneta mea, îmi spuse, vreau să te apăr împotriva doamnei Mahaut, aşa cum eu însumi m-am apărat. Hârtiile sigilate pe care dânsa a pus să fie smulse din catastife ca să-l poată jefui pe monseniorul Robert, ea le crede toate arse. Dar numai pe acelea din catastifele de la Paris le-a mistuit focul, sub ochii ei. Cât despre copiile ce s-au păstrat în catastifele din Artois"... sunt chiar cuvintele lui Thierry, monseniore... "Am încredinţat-o că am poruncit să fie arse, dar le-am ascuns aici, şi am adăugat la ele o scrisoare a mea..." Şi Thierry m-a dus la lada de fier vârâtă într-o scobitură a peretelui din odaia sa de lucru şi mi-a dat să citesc filele încărcate peste tot cu peceţi, de nici nu-mi venea să cred ochilor că asemenea mârşăvii ar fi fost cu putinţă. Mai erau acolo, în ladă, şi opt sute de livre în monede de aur. Şi mi-a dat cheia pentru cazul că i s-ar întâmpla vreo nenorocire.

- Şi când te-ai dus întâia oară la Hirson...

- Luasem altă cheie în locul aceleia; am pierdut-o fără îndoială. Într-adevăr, nenorocirea se ţine de mine! Când totul începe să-ţi meargă rău...

Şi zăpăcită, pe deasupra! Se vedea că spune adevărul. Nu poţi face aşa de bine pe prostul când vrei să înşeli. Robert ar fi gâtuit-o bucuros, dacă asta ar fi folosit la ceva.

- Vizita mea la Hirson trebuie să fi trezit bănuieli, adăugă ea; au descoperit lada de fier şi au spart lacătele. Béatrice, nici vorbă, ea a făcut asta...

Uşa se crăpă niţel şi Lormet îşi vârî capul. Robert îi făcu semn să plece.

- Dar, la urma urmei, monseniore, urmă Jeanne de Devion ca şi cum ar fi încercat să-şi

răscumpere greşeala, scrisorile ar putea fi lesne refăcute, nu crezi, monseniore?

- Să le refacem?

- Vezi bine! De vreme ce se ştie ce era în ele! Eu una le ştiu pe din afară, şi pot să-ţi repet, aproape vorbă cu vorbă, scrisoarea monseniorului Thierry.

Cu privirea în gol şi arătătorul întins pentru a întări cuvintele, începu să recite:

- "Mă simt foarte vinovat că am tăinuit atâta vreme că stăpânirea comitatului Artois aparţine monseniorului Robert, prin învoielile ce s-au făcut la căsătoria monseniorului Filip d'Artois şi a doamnei Blanche de Bretagne, învoieli cuprinse în două perechi de scrisori sigilate, din care am eu o pereche, iar cealaltă a fost scoasă din catastifele curţii de către unul din marii noştri seniori... Şi întotdeauna am voit ca după moartea doamnei contese, căreia spre a-i face pe plac i-am urmat poruncile, dacă Dumnezeu ar chema-o la el înaintea mea, îi voi înapoia mai sus pomenitului monsenior Robert ceea ce păstram..."

Femeia Divion rătăcea cheile, dar putea să-şi amintească un text pe care-l citise o singură dată. Sunt şi creiere construite astfel. Şi-i propunea lui Robert, ca lucrul cel mai firesc din lume, să facă nişte falsuri. Era vădit că nu avea nici un simţ al binelui şi răului, că nu făcea nici o deosebire între moral şi imoral, între ce e voie şi ce e oprit. Moral era ceea ce-i convenea. În patruzeci şi doi de ani de viaţă, Robert săvârşise mai toate păcatele cu putinţă; omorâse, minţise, pârâse, prădase, siluise femei. Dar să se folosească de acte false, asta nu i se întâmplase încă.

- Mai e şi fostul judeţ de la Bethune, Guillaume de la Planche, care trebuie să-şi amintească şi ar putea să ne ajute, căci era pe vremea aceea grămătic la monseniorul Thierry.

- Unde e acest fost judeţ?

- În temniţă.

Robert înălţă din umeri. Din ce în ce mai bine! Ah, făcuse o greşeală, grăbindu-se prea tare! Ar fi trebuit să aştepte până va avea în mână actele, iar nu să se mulţumească cu făgăduieli. Dar mai era şi prilejul acesta al ceremoniei omagiului, pe care însuşi regele îl sfătuise să nu-l scape...

Bătrânul Lormet îşi vârî din nou capul prin deschizătura uşii.

- Da, ştiu! îi strigă Robert pierzându-şi răbdarea. Doar să trec piaţa şi sunt acolo.

- Regele e gata să coboare, stărui Lormet pe-un ton de dojană.

- Bine, vin îndată.

Regele, la urma urmei, nu era decât cumnatu-său, şi rege pentru că el, Robert, făcuse tot ce trebuia pentru asta. Şi ce zăpuşeală! Se simţea leoarcă de sudoare sub mantia de pair.

Merse la fereastră şi privi catedrala cu cele două turnuri inegale şi dantelate. Soarele bătea pieziş în marea rozacee a vitraliilor. Clopotele îşi continuau dangătul lor, acoperind larma mulţimii.

Ducele de Bretagne, urmat de escorta lui, urca treptele spre porticul cel mare din mijloc.

După el, la o depărtare de douăzeci de paşi, venea şchiopătând ducele de Bourbon, cu doi scutieri ce-i ţineau trena mantiei.

Apoi se apropie alaiul contesei Mahaut d'Artois. Putea să calce astăzi cu pas tare doamna Mahaut! Mai înaltă decât aproape toţi bărbaţii şi cu faţa foarte roşie, saluta norodul, plecându-şi uşor capul, cu un aer împărătesc. Ea era hoaţa, mincinoasa, otrăvitoarea de regi, nelegiuita care şterpelea actele sigilate din catastifele regale! Atât de aproape de a o înfunda, de a dobândi în sfârşit asupra ei izbânda la care lucra de douăzeci de ani, va fi oare silit Robert d'Artois să renunţe... Şi pentru ce? Pentru o cheie rătăcită de ibovnica unui episcop? Nu e oare drept ca împotriva ticăloşilor să te foloseşti de aceleaşi ticăloşii? Trebuie oare să

te arăţi prea grijuliu în alegerea mijloacelor, când e vorba să faci ca dreptatea să iasă biruitoare?

Gândindu-te bine la aceasta, dacă Mahaut avea acum în mâna ei actele regăsite în lada de fier spartă din castelul Hirson - şi presupunând că nu le-a nimicit de îndată cum era de aşteptat - ea nu putea să le dea vreodată în vileag sau să pomenească de existenţa lor, fiindcă aceste acte făceau dovada vinovăţiei sale. Ar cădea într-adevăr în laţ, Mahaut, dacă cineva i-ar arunca în faţă nişte scrisori aidoma actelor dispărute! Ah, de-ar avea înaintea lui o zi întreagă ca să poată chibzui, şi să afle mai multe... Trebuia ca până într-un ceas să ia o hotărâre, şi s-o ia el singur.

- Mai vorbim noi, spuse Robert. Dar să-ţi ţii gura, femeie.

Să te apuci de acte false, oricum, era lucru primejdios...

Îşi luă coroana monumentală şi şi-o puse pe cap, mai aruncă o privire oglinzilor care îi retrimiseră chipul său rupt în treizeci de bucăţi. Apoi porni spre catedrală.

ÎNCHINARE ŞI JURĂMINTE MINCINOASE

"Fiul de rege nu poate îngenunchea în faţa fiului de conte!"

Era un suveran de şaisprezece ani cel care găsise formula asta şi o impusese sfetnicilor săi, pentru ca ei înşişi s-o impună praviliştilor Franţei.

- Ascultă, monseniore Orleton, spusese tânărul Eduard al III-lea sosind la Amiens; anul trecut veniseşi aici ca să susţii că aveam mai multe drepturi la tronul Franţei decât vărul meu Valois, şi acum te-ai învoi ca eu să mă arunc la pământ înaintea lui?

Poate pentru că suferise în copilărie văzând tulburările datorate nehotărârii şi slăbiciunii tatălui său, Eduard al III-lea vroia acum, când putea face cum îl tăia capul, ca rânduielile să se întoarcă la principii clare şi sănătoase. Şi în cele şase zile petrecute la Amiens făcuse ca totul să fie pus iar în discuţie.

- Dar lordul Mortimer ţine mult la pacea cu Franţa, zicea John Maltravers.

- Domnule seneşal, îi tăie vorba Eduard, te afli aici ca să mă păzeşti, aşa cred, iar nu ca să-mi porunceşti.

Simţea o pornire de ură abia ascunsă împotriva baronului cu faţa prelungă care fusese temnicerul şi, fără îndoială, ucigaşul lui Eduard al II-lea. Faptul că trebuia să îndure supravegherea, ba chiar, pentru a spune lucrurilor pe nume, pânda iscoditoare a lui Maltravers, îl necăjea grozav pe tânărul suveran, care-şi urma vorba începută:

- Lordul Mortimer este marele nostru prieten, dar el nu e regele, şi nu dânsul e cel care va face închinarea. Iar contele de Lancastre, care se află în capul Consiliului de regenţă, şi prin aceasta e

singurul care poate lua o hotărâre în numele meu, nu m-a înştiinţat, înaintea plecării mele, că trebuie să fac orice fel de închinare, fără deosebire. Nu voi face o închinare de supunere oarbă.

Episcopul de Lincoln, Henric de Burghersh, cancelar al Angliei, el însuşi din tabăra lui Mortimer, dar mai puţin legat de acesta ca Maltravers şi cu mintea mai ageră, nu putea, în ciuda încurcăturii pricinuite, să nu aprobe această grijă a tânărului rege de a-şi apăra demnitatea, şi totodată interesele ţării sale.

Căci închinarea oarbă nu numai că-l silea pe vasal să se înfăţişeze fără arme, nici coroană, dar mai avea drept urmare, prin jurământul rostit în genunchi, că vasalul devenea slujitorul preaplecat al suzeranului său, aceasta fiind întâia sa datorie.

- Auziţi, întâia sa datorie, stăruia Eduard. Atunci, lorzii mei, dacă s-ar întâmpla ca în vreme ce noi purtăm război în Scoţia, regele Franţei să mă cheme pentru războiul său, în Flandra, în Lombardia sau aiurea, va trebui să las totul pentru a merge să mă alătur oştilor lui, altminteri ar avea dreptul să-mi ia ducatul. Aceasta nu se poate.

Unul dintre baronii escortei, lordul Montaigu, fu apucat de o mare admiraţie pentru un domnitor care arăta o înţelepciune aşa de timpurie şi o dârzenie nu mai puţin timpurie. Montaigu avea douăzeci şi opt de ani.

- Cred că vom avea un rege vrednic, spuse ei. Sunt încântat că-l slujesc.

De aici încolo lumea îl văzu mereu în preajma lui Eduard al III-lea, dându-i sfat şi ajutor.

Şi în cele din urmă se făcu după voia regelui de şaisprezece ani. Sfetnicii lui Filip de Valois vroiau şi dânşii pacea, şi mai presus de orice să se isprăvească cu aceste târguieli. Lucrul cel mai de seamă nu era oare că regele Angliei venise? Doar nu se adunase regatul şi o jumătate a Europei pentru ca întâlnirea să se încheie fără nici o urmare.

- Fie. Să facă închinarea obişnuită, îi spusese Filip al VI-lea cancelarului său, ca şi cum n-ar fi fost vorba decât de-a hotărî o figură de dans sau o intrare la turnir. Îi dau dreptate; în locul lui aş face fără îndoială la fel.

Iată de ce, în catedrala plină de seniori până-n ungherul cel mai din fund al capelelor mărginaşe, Eduard al III-lea păşea acum cu sabia la şold, în mantia brodată cu lei, căzându-i din umeri în falduri lungi şi cu genele blonde lăsate în jos sub coroană. Emoţia sporea paloarea obişnuită a feţei. Tinereţea lui de neînchipuit era mai izbitoare sub aceste podoabe grele. Veni o clipă când toate femeile ce se aflau acolo, cu inima strânsă de duioşie, se simţiră îndrăgostite de dânsul.

Doi episcopi şi zece baroni îl urmau.

Regele Franţei, în mantie presărată cu crini, era aşezat în strană, ceva mai sus decât ceilalţi regi, regine şi prinţi suverani care-l înconjurau, alcătuind parcă o piramidă de coroane. Se ridică, măreţ şi binevoitor, ca să-l întâmpine pe vasalul său care se opri la trei paşi de dânsul. O lungă rază de soare, străbătând vitraliile, îi atingea ca o spadă cerească.

Dumnealui Miles de Noyers, şambelan, judecător la Înalta Curte şi la Curtea de Conturi se desprinse dintre pairii şi marii dregători şi se aşeză între cei doi suverani. Era un bărbat de vreo şaizeci de ani, cu înfăţişare serioasă şi pe care nici slujba, nici vestmintele sale de zile mari nu păreau să-l impresioneze.

Cu glas tare şi bine cumpănit spuse:

- Măria ta Eduard, regele, stăpânul nostru şi puternicul senior nu înţelege să te primească aici pentru toate moşiile câte le stăpâneşte şi e dator a le stăpâni în Gasconia şi în Agenais, precum le stăpânea şi dator era să le stăpânească regele Carol al IV-lea, şi care moşii nu sunt de fel cuprinse în închinare.

Atunci, Henric de Burghersh, cancelarul lui Eduard, se apropie spre a fi faţă-n faţă cu Miles de Noyers, şi rosti:

- Măria ta Filip, stăpânul şi seniorul nostru regele Angliei, sau oricine altul pentru el sau prin el, nu înţelege să renunţe la nici un drept ce i se cuvine în ducatul Guyennei şi pământurile megieşe, şi înţelege că nici un drept nou nu este dobândit de regele Franţei prin această închinare.

Acestea erau formulele de compromis, cu înţelesuri câte pofteşti, la care ajunseseră după multe tocmeli şi asupra cărora căzură la învoială; nelămurind nimica, ele nu statorniceau nimic. Fiecare cuvânt avea un subînţeles.

Dinspre partea franceză, vroiau să spună că pământurile de margine, luate sub domnia trecută, când cu războiul dus de Charles de Valois, vor rămâne nemijlocit unite la coroana Franţei. Nu era decât recunoaşterea unei stări de fapt.

Pentru Anglia, cuvintele "oricare altul pentru el sau prin el" erau o aluzie la vârsta minoră a regelui şi la existenţa Consiliului de regenţă; dar vorba "prin el" putea deasemeni, în viitor, să privească atribuţiile seneşalului în Guyenne, sau ale oricărui locţiitor al regelui. Cât despre cuvintele "nici un drept nou" ele păreau să fie o întărire a drepturilor dobândite până în ziua aceea, adică şi cele cuprinse în tratatul din 1327. Dar lucrul nu era spus pe şleau.

Aceste declaraţii, ca îndeobşte cele înscrise în toate tratatele de pace sau de alianţă de la începutul veacurilor şi între toate naţiile, depindeau în întregime în ceea ce priveşte aplicarea lor de buna sau reaua voinţă a guvernelor. Până una-alta, prezenţa celor doi prinţi faţă-n faţă arăta dorinţa amândurora de a trăi în pace.

Cancelarul Burghersh desfăcu un sul de pergament de care atârna pecetea Angliei şi citi în numele vasalului:

Măria ta, începând de astăzi îţi sunt slujitor în ducatul Guyennei şi în pământurile megieşe, şi spun tare să audă toţi că ţinuturile acestea le am de la măria ta ca duce de Guyenne şi pair al Franţei, după cum a fost orânduit în scrisorile de pace făcute între înaintaşii tăi şi ai mei şi după cum eu şi străbunii mei, regi ai Angliei şi duci ai Guyennei, am făcut pentru acelaşi ducat către înaintaşii măriei tale, regi ai Franţei.

Şi episcopul întinse lui Miles de Noyers hrisovul pe care-l citise, şi al cărui cuprins era mult prescurtat faţă de o închinare oarbă.

Miles de Noyers rosti atunci drept răspuns:

- Măria ta, începând de astăzi eşti slujitor regelui Franţei, stăpânul meu, pentru ducatul Guyennei şi pământurile megieşe pe care recunoşti că le ai de la dânsul, ca duce de Guyenne şi pair al Franţei, după scrisorile de pace făcute între înaintaşii săi, regi ai Franţei, şi ai tăi şi după cum măria ta şi străbunii măriei tale, regi ai Angliei şi duci ai Guyennei aţi făcut pentru acelaşi ducat faţă de înaintaşii măriei sale regelui Franţei.

Toate acestea ar putea aduce multă apă la moara legiştilor cârciocari în ziua când cei doi domnitori vor înceta de a mai fi de acord.

Eduard al III-lea spuse atunci:

- Aşa este.

Miles de Noyers întări cu aceste cuvinte:

- Regele, stăpânul nostru, te primeşte măria ta, cu făgăduielile şi condiţiile mai sus rostite.

Eduard făcu cei trei paşi care-l despărţeau de suzeranul său, îşi scoase mănuşile, le dădu lordului Montaigu, şi, întinzându-şi mâinile fine şi albe, le puse în palmele late ale regelui Franţei. După care, cei doi regi se sărutară pe gură. Toţi îşi dădură seama atunci că Filip al VI-lea nu trebuia să se aplece prea mult ca să ajungă la obrazul tânărului său văr. Se deosebeau între dânşii mai cu seamă

prin aceea că regele Franţei era spătos şi trupeş. Eduard, care avea să mai crească, va fi negreşit tot aşa de înalt.

Clopotele se porniră iar să bată în turla cea mai înaltă a catedralei. Şi fiecare se simţi bucuros. Pairi şi înalţi dregători îşi făceau între dânşii semn din cap spre a-şi arăta mulţumirea. Regele Ioan al Boemiei, cu frumoasa-i barbă castanie care-i acoperea pieptul, avea o ţinută de nobilă îngândurare. Contele Guillaume cel Bun şi frate-său Jean de Hainaut schimbau zâmbete cu seniorii englezi. Într-adevăr, o treabă bună se săvârşise.

La ce bun să se certe, să se întărite, să se ameninţe, să umble pe la judecăţi, să-şi apuce unii altora moşiile, să împresoare oraşele, să se bată crâncen, să cheltuiască aur, oboseala şi sângele cavalerilor, când, cu un pic de bunăvoinţă, fiecare lăsând să mai treacă de la dânsul, se puteau aşa de bine înţelege?

Regele Angliei luase loc pe tronul pregătit pentru el, ceva mai jos de acela al regelui Franţei. Nu le mai rămânea decât să asculte liturghia.

Filip al VI-lea părea totuşi să mai aştepte ceva şi, întorcându-şi capul spre pairii săi, căuta din ochi pe Robert d'Artois a cărui coroană întrecea cu mult pe toate celelalte. Robert îşi ţinea ochii închişi pe jumătate. Îşi ştergea cu mănuşa sa roşie sudoarea ce-i îmbrobonise tâmplele, deşi se simţea în catedrală o răcoare plăcută. Dar inima îi bătea repede în clipa asta. Şi fiindcă nu băgase de seamă că mănuşa lui îşi pierduse vopseaua; avea acum parcă o dâră de sânge pe obraz.

Deodată se ridică din jilţ. Hotărârea sa era luată.

- Măria ta, izbucni, oprindu-se în faţa tronului lui Filip, deoarece vasalii tăi sunt adunaţi aici...

Cu câteva clipe mai înainte, Miles de Noyers şi episcopul Burghersh vorbiseră cu glas tare şi răspicat de se auzise în toată clădirea. Acum însă,

când Robert deschise gura, li se păru ascultătorilor că înaintea lui ciripiseră nişte păsărele.

-... şi deoarece trebuie să faceţi dreptate tuturor, urmă el, dreptate vin să vă cer.

- Monseniore de Beaumont, iubite vere, cine anume te-a păgubit? întrebă Filip al VI-lea pe un ton grav.

- Am fost păgubit, măria ta, de către vasala măriei tale, doamna Mahaut de Bourgogne care ţine pe nedrept, prin vicleşug şi înşelăciune, titlurile şi moşiile comitatului Artois ce mi se cuvin ca dreaptă moştenire a străbunilor mei.

Se auzi atunci un glas aproape tot aşa de puternic strigând:

- Hai, dă-i drumul! Mă aşteptam la una ca asta!

Era Mahaut d'Artois care vorbise.

Se stârnise printre cei de faţă parcă un foşnet, arătând mirare, dar nimeni nu era uluit de cele auzite. Robert făcea întocmai ceea ce făcuse şi contele de Flandra în ziua încoronării. Se părea că se statornicise acum obiceiul ca un pair, dacă se socotea păgubit de drepturile sale, să-şi spună păsul în aceste ceremonii solemne, bineînţeles, după ce căpăta învoirea regelui.

Ducele Eudes de Bourgogne o întreba din ochi pe soră-sa, regina Franţei, care-i răspundea în acelaşi fel, şi cu un gest al mâinilor deschise, spre a-l face să priceapă că dânsa era mai nedumerită ca oricine şi că habar nu avea de nimic.

- Dragă vere, spuse Filip, poţi aduce acte şi mărturii pentru a-ţi dovedi drepturile?

- Pot, rosti hotărât Robert.

- Nu poate s-o facă, minte! strigă Mahaut părăsindu-şi locul şi venind lângă nepotu-său în faţa regelui.

Cât de bine se asemănau, Robert şi Mahaut, sub coroanele şi mantiile lor la fel, însufleţiţi de aceeaşi furie, şi cu cefele de taur umflate de sânge! Mahaut purta şi dânsa la şoldul ei de namilă

războinică paloşul mare de pair al Franţei, cu mâner de aur. Să fi fost mamă şi fiu, tot n-ar fi arătat mai neîndoielnic înrudirea lor.

- Mătuşă, vorbi Robert, aşadar tăgăduieşti că tratatul de căsătorie al nobilului conte Filip d'Artois, tatăl meu, mă făcea pe mine, întâiul său născut, moştenitor al ţinutului Artois, şi că te-ai folosit de împrejurarea că eram copil când tatăl meu muri, ca să mă despoi de această moştenire?

- Tăgăduiesc tot ce spui, nepot mişel care vrei să mă faci de ocară.

- Tăgăduieşti că a existat un tratat de căsătorie?

- O tăgăduiesc! urlă Mahaut.

Atunci, un uriaş murmur de reprobare străbătu adunarea, ba chiar se auzi limpede glasul bătrânului conte de Bouville scoţând un "Oho"! indignat. Fără ca fiecare să fi avut aceleaşi motive ca Bouville, epitrop ce veghease asupra pântecului reginei Clémence la naşterea lui Jean I Postumul, spre a cunoaşte până unde era în stare să meargă Mahaut cu minciuna şi îndrăzneala în nelegiuire, tuturor li se păru vădit că dânsa tăgăduia adevărul. O căsătorie între un fiu al familiei d'Artois, prinţ de neam regesc, şi o fiică a ducelui de Bretagne, nu se putea face fără un contract întărit de pairii vremii şi de rege. Ducele Jean de Bretagne o spunea celor din jurul său. De data asta Mahaut întrecea orice margine. Că ţinea morţiş, aşa cum făcuse la celelalte două procese, să-şi întemeieze drepturile pe vechea datină din Artois, care-i era prielnică în urma morţii timpurii a fratelui ei, fie! - dar nu să tăgăduiască în faţa tuturor că ar fi existat un contract de căsătorie. Adeverea prin aceasta toate bănuielile, şi mai întâi aceea că făcuse să dispară actele doveditoare.

Filip al VI-lea se întoarse spre episcopul de Amiens:

- Monseniore, fii bun să ne aduci aici Sfintele Evanghelii şi să le înfăţişezi jăluitorului...

Se opri o clipă înainte de a adăuga:

-...şi pârâtei.

Iar când se făcu după cum ceruse, urmă:

- Sunteţi gata şi unul şi altul, tu vere şi tu verişoară, să întăriţi spusele voastre cu jurământ rostit pe Sfintele Evanghelii, înaintea mea, suveranul vostru, şi a regilor rudele noastre, şi a tuturor seniorilor de o seamă cu voi, adunaţi aici?

Era într-adevăr măreţ, Filip, glăsuind astfel, şi fiu-său, tânărul prinţ Jean, în vârstă de zece ani, se zgâia la el, lăsându-şi puţintel bărbia în piept, cu o admiraţie neţărmurită. Dar regina Franţei, Jeanne cea Şchioapă, îşi strâmbase urât gura în două zbârcituri răutăcioase de fiecare parte, iar degetele îi tremurau. Faţa contesei Mahaut, Jeanne, soaţa lui Filip cel Lung, slabă şi uscată, se făcuse tot aşa de albă la faţă ca rochia ei albă de regină-văduvă. Îngălbenise şi nepoata contesei Mahaut, tânăra ducesă de Bourgogne, ca şi ducele Eudes, soţul ei. Ai fi zis că vor să se repeadă la Mahaut spre a o împiedica să jure. Toate capetele se întindeau într-acolo, într-o mare tăcere.

- Sunt gata să jur! izbucniră într-un glas şi Mahaut şi Robert.

- Scoateţi-vă mănuşile, le spuse episcopul de Amiens.

Mahaut purta mănuşi verzi care de asemenea începuseră să-şi lepede vopseaua din pricina căldurii, aşa că cele două mâini uriaşe ce se întinseră peste Sfânta Scriptură erau una roşie ca sângele şi cealaltă verde ca fierea.

- Jur, rosti Robert, că ţinutul Artois e al meu şi că voi înfăţişa scrisori şi mărturii care vor dovedi drepturile şi proprietăţile mele.

- Cum, nepoate dragă, sări cu gura Mahaut, îndrăzneşti să juri că ai văzut sau ai avut vreodată asemenea scrisori?

Ochi verzi în ochi verzi, bărbii pătrate şi pline de grăsime, şi aproape obraz lângă obraz, mătuşa şi nepotul se înfruntau. "Târfă, gândi Robert,

aşadar tu le-ai furat." Şi acum, în asemenea împrejurări, trebuie să fii hotărât, răspunse răspicat:

- Da, jur. Dar tu, mătuşă dragă, îndrăzneşti să juri că asemenea scrisori nu au existat şi că nu ai ştiut de ele şi nu le-ai avut niciodată în mână?

- Aceasta o jur, răspunse ea cu hotărâre tot aşa de nestrămutată ca a lui, şi privindu-l pe Robert cu o ură tot aşa de crâncenă.

Nici unul nu izbutise cu adevărat să-l înfunde cât de cât pe celălalt. Cumpăna rămânea nemişcată, fiecare taler având greutatea jurământului mincinos pe care se siliseră unul pe altul să-l rostească.

- Chiar de mâine, vor fi numiţi dregători pentru a duce la capăt cercetările şi a lumina pe judecătorii mei. Cine a minţit va fi pedepsit de Dumnezeu; cine a spus adevărul va fi aşezat în dreptul său, încheie Filip făcând semn episcopului să ia de acolo Evanghelia.

Dumnezeu nu e dator să se amestece nemijlocit pentru a pedepsi jurământul mincinos, iar Cerul poate rămâne mut. Sufletele păcătoase ascund în ele sămânţa necesară propriei lor nefericiri.

UNELTIRILE DIAVOLULUI

MARTORII

Foarte tinerică, şi nu mai mare încă decât degetul gros, o pară atârna de creanga desprinsă de pe palier.

Pe banca de piatră şedeau trei personaje: în mijloc, bătrânul conte de Bouville, căruia i se lua interogatoriul, în dreapta sa cavalerul de Villebresme, împuternicitul regelui, şi de cealaltă parte notarul Pierre Tesson care aşternea pe hârtie mărturia contelui.

Notarul Tesson purta tichia de scrib judecătoresc pe o uriaşă scăfârlie în chip de turlă de unde cădeau nişte şuviţe de păr lins; avea nasul ascuţit, bărbia peste măsură de lungă şi colţoasă, iar profilul îţi amintea de întâiul pătrar de lună.

- Monseniore, spuse el cu mare respect, pot acum să-ţi citesc mărturia?

- Dă-i drumul, jupâne, dă-i drumul, răspunse Bouville.

Şi-şi îndreptă mâna şovăitoare spre mica pară verde pe care o simţi vârtoasă la pipăit. "Grădinarul ar fi trebuit să aibă grijă de a lega creanga la loc", se gândi el.

Notarul se aplecă asupra tăbliei de lemn aşezată pe genunchi, unde alături de pană şi călimară se afla foaia de pergament, şi începu:

Azi, în a şaptesprezecea zi a lunii iunie din anul 1329, noi Pierre de Villebresme, cavaler...

Regele Filip al VI-lea nu lăsase lucrurile să tărăgăneze. Două zile după tărăboiul de la Amiens şi jurămintele rostite în catedrală, numise o comisie pentru a lămuri afacerea, iar la mai puţin de o săptămână după întoarcerea curţii la Paris, cercetările şi începuseră.

...şi noi, Pierre Tesson, notar al regelui, am venit să-l ascultăm...

- Jupâne Tesson, întrebă Bouville, dumneata eşti acelaşi Tesson care se afla mai înainte în slujba monseniorului Robert d'Artois?

- Acelaşi, monseniore...

- Şi acum iată-te notar al regelui! Foarte bine, foarte bine, te felicit pentru asta...

Bouville îşi îndreptă niţel spinarea şi-şi încrucişă mâinile peste burta rotundă. Era îmbrăcat într-un caftan verde de catifea, prea lung şi demodat, cum se purta pe vremea lui Filip cel Frumos, şi pe care-l folosea în grădină.

Îşi răsucea degetele, de trei ori într-o parte, de trei ori în cealaltă. Ziua va fi frumoasă şi caldă, dar dimineaţa mai păstra ceva din răcoarea nopţii...

...am venit să-l ascultăm pe înaltul şi puternicul senior contele Hugues de Bouville, şi ascultându-l în livada palatului său aflat nu departe de locul numit Pré-aux-Clercs...

- Cât de mult s-au schimbat împrejurările de când tatăl meu a pus de s-a clădit casa asta, spuse Bouville. Pe vremea aceea, de la mănăstirea Saint-Germain-des-Prés până la Saint-André-des-Arts, nu mai erau mai mult de trei palate: cel al familiei Nesle, pe marginea râului, cel al seniorilor de Navarra, mai la fund, şi cea de a doua reşedinţă a conţilor d'Artois care le era şi casă de ţară, căci de jur împrejur nu se vedeau încă decât livezi şi

ogoare... Şi uitaţi-vă acum ce de-a clădiri peste tot!... Toate neamurile proaspăt îmbogăţite au vrut să se aşeze prin partea asta; drumurile de pe atunci s-au făcut străzi. Odinioară, pe deasupra gardului meu nu vedeam decât păşuni, iar astăzi, cu puţina lumină ce-o au încă ochii mei, nu mai zăresc decât acoperişuri. Şi ce larmă! Ce larmă se face în cartierul ăsta! Te-ai crede chiar în inima oraşului. Dacă aş mai avea câţiva ani de trăit, aş vinde această casă şi mi-aş ridica una în altă parte. Dar nici vorbă nu poate fi de aşa ceva...

Şi mâna i se înălţa din nou, şovăitoare, spre mica pară verde deasupra lui. Să apuce ziua când s-o coace un fruct, iată ce mai putea să spere, atât mai putea îndrăzni să ceară vieţii, şi era cel mai lung proiect pe care şi-l îngăduia. Începuse să-şi piardă vederea de mai multe luni. Lumea, făpturile, copacii nu-i mai apăreau decât ca printr-un perete de apă. Ai fost sârguincios şi important, ai luat parte la mari evenimente; şi isprăveşti în grădina ta, cu mintea mai greoaie şi vederea înceţoşată, singur şi aproape uitat, afară de zilele rare când cei mai tineri sunt nevoiţi să recurgă la amintirile tale...

Meşterul Pierre Tesson şi cavalerul Villebresme schimbară între dânşii o privire de lehamite. Ah, nu era un martor comod bătrânul conte de Bouville a cărui vorbă se rătăcea mereu prin banalităţi vagi; era însă un bărbat prea nobil şi prea bătrân ca să-l poţi lua repede. Notarul citi mai departe:

...carele ne-a spus, cu glasul său, cele aici mai jos scrise şi anume: că atunci când era şambelan al stăpânului nostru Filip cel Frumos, înainte ca el să ajungă rege, avusese cunoştinţă de tratatul de căsătorie încheiat între răposatul monsenior Filip d'Artois şi doamna Blanche de Bretagne, şi că avusese mai sus pomenitul tratat în mâinile sale, şi că în acest tratat era scris lămurit

că stăpânirea comitetului d'Artois va trece prin drept de moştenire la sus zisul monsenior Filip d'Artois, iar după dânsul, la urmaşii de parte bărbătească născuţi din acea căsătorie...

Bouville îşi flutură mâna în aer:

- Nu am afirmat asta. Am avut tratatul în mână, aşa cum v-am spus-o şi cum a arătat Robert d'Artois însuşi când a venit deunăzi să mă vadă, dar într-adevăr nu-mi aduc aminte să-l fi citit.

- Şi pentru ce, monseniore, ai fi ţinut în mână acest tratat, dacă nu pentru a-l citi? întrebă cavalerul de Villebresme.

- Pentru a-l duce cancelarului de pe atunci al stăpânului meu, ca să-i pună pecetea, căci tratatul a fost prevăzut, de asta mi-aduc bine aminte, cu sigiliul tuturor pairilor, printre care era şi stăpânul meu Filip cel Frumos ca întâiul prinţ al coroanei.

- Aceasta e bine s-o ştim, Tesson, spuse Villebresme. Toţi pairii şi-au pus pecetea... Dar, monseniore, chiar, fără să fi citit actul, nu ştiai că moştenirea comitatului d'Artois era lăsată contelui Filip şi urmaşilor săi de parte bărbătească?

- Am auzit vorbindu-se de asta, şi nu pot adeveri nimic altceva.

Tânărul Villebresme, cu felul său de a-l face să spună mai mult decât vroia, îl cam scotea din sărite. Nici nu se născuse încă flăcăul ăsta, iar tătâne-său nu gândea încă să-l zămislească pe vremea când se petrecuseră lucrurile despre care întreba! Aşa sunt dregătorii ăştia mărunţi ai regelui, nu-şi mai încap în piele de îndată ce se văd într-o slujbă nouă. Într-o zi, se vor vedea şi dânşii bătrâni şi singuri, lângă spalierul grădinii lor... Da, Bouville îşi aducea aminte de lucrurile acestea înscrise în tratatul de căsătorie al lui Filip d'Artois. Dar când auzise întâia oară vorbindu-se de ele? Chiar în ziua cununiei, la 1282, sau când contele Filip murise de pe urma rănilor cu care se alesese în bătălia de la Furnes? Sau poate după ce bătrânul

conte Robert al II-lea fusese ucis în bătălia de la Courtray, în 1302, căci mai trăise patru ani în urma morţii fiului său, de unde se iscase procesul între fiică-sa Mahaut şi nepotu-său Robert al III-lea, cel de azi.

I se cere lui Bouville să-şi amintească fără greş de o anumită zi pe care putea s-o caute de-a lungul unei perioade de mai bine de douăzeci de ani. Dar nu numai notarul Tesson şi acest cavaler de Villebresme veniseră să-i stoarcă creierii, dar şi monseniorul Robert d'Artois însuşi, foarte plicticos şi cu plecăciuni, ce-i drept, vorbind însă tare, umblând neastâmpărat de colo-colo şi strivind florile din grădină sub cizmele lui.

- Atunci să schimbăm astfel, spuse notarul după ce îndreptase pe alocuri ceea ce scrisese mai înainte:

...şi că avusese pomenitul tratat în mâinile sale, dar nu-l ţinuse decât puţină vreme, şi astfel îşi aducea aminte că fusese pecetluit cu pecetea celor doisprezece pairi; şi mi-a mai spus contele de Bouville că a auzit vorbindu-se atunci că în acel tratat era scris lămurit cum că moştenirea comitatului d'Artois...

Bouville încuviinţă din cap. Ar fi vrut mai degrabă să se scoată acel cuvinţel "atunci", "a auzit vorbindu-se atunci", pe care notarul îl strecurase în fraza lui. Dar îi era silă să se mai ciorovăiască. Şi, la urma urmei, are atâta însemnătate un cuvânt?

...va trece la urmaşii săi de parte bărbătească născuţi din acea căsătorie; şi iarăşi mi-a adeverit că tratatul fusese trecut în codicele curţii, şi că socotea lucru adevărat precum că a fost sfeterisit mai târziu prin uneltiri viclene şi din porunca doamnei Mahaut d'Artois...

- Nici acesta n-am spus-o, îi tăie vorba contele de Bouville.

- Nu ai spus-o întocmai cu acesta cuvinte, monseniore, răspunse Villebresme, dar aşa se înţelege din mărturia domniei tale. Să luăm de la capăt aceea ce ai adeverit: mai întâi că tratatul de căsătorie a existat, în al doilea rând, că domnia ta l-ai văzut, în al treilea că a fost trecut în codicele curţii...

-...prevăzut cu pecetea pairilor...

Villebresme schimbă iar o privire plictisită cu notarul.

-... prevăzut cu pecetea pairilor, repetă el ca să facă plăcere martorului. Mai adevereşti, monseniore, că acest tratat o dădea deoparte astfel că nu poate fi adus la procesul pornit de monseniorul Robert d'Artois împotriva mătuşii sale. Cine l-o fi sfeterisit, după părerea domniei taie? Crezi că regele Filip cel Frumos e cel care a poruncit să se facă una ca asta?

Întrebarea era vicleană. Nu se spusese adeseori că Filip cel Frumos, de hatârul soacrei celor doi fii ai săi, dăduse o judecată părtinitoare în folosul ei? Nu va trece mult şi vor ajunge să spună că Bouville însuşi fusese însărcinat să şterpelească actele!

- Nu amesteca, domnule, memoria regelui Filip cel Frumos, stăpânul meu, într-o faptă aşa de mârşavă, răspunse el cu demnitate.

Pe deasupra acoperişurilor şi a frunzişului, clopotele sunară la clopotniţa mănăstirii Saint-Germain-des-Prés. Bouville îşi aminti că era ceasul când i se aducea o strachină de lapte covăsit; doftorul său îi recomandase să ia de trei ori pe zi.

- Aşadar, stărui Villebresme, nu-ncape îndoială că tratatul a fost scos de acolo fără ştirea regelui... Şi cine putea să aibă interes ca el să fie furat, dacă nu contesa Mahaut?

Tânărul anchetator ciocăni cu vârful degetelor în banca de piatră; nu arăta să fie nemulţumit de felul cum lămurise lucrurile.

- A, nici vorbă, recunoscu Bouville, Mahaut e în stare de orice.

Asupra acestui punct, convingerea lui nu era de ieri, de alaltăieri. O ştia pe Mahaut vinovată de două crime, şi mult mai grave decât furtul unor hrisoave. Îl omorâse, cu siguranţă, pe regele Ludovic al X-lea; omorâse, sub ochii lui, Bouville, un prunc de cinci zile pe care-l credea a fi micul rege postum... şi toate acestea ca să poată păstra comitatul ei Artois.

Nu, zău, era o prostie să se lase muncit de îndoieli, ca nu cumva să spună vreun neadevăr! Mahaut furase, fără dor şi poate, actul de căsătorie al fratelui său, acest act a cărei existenţă avea neobrăzarea s-o tăgăduiască; şi încă cu jurământ! Cumplită femeie... Din pricina ei, adevăratul moştenitor al regilor Franţei creştea departe de ţara lui, într-un târg din Italia, la un neguţător lombard care-l credea fiul său... Gata! Nu trebuia să se mai gândească la asta. Bouville suflase odinioară această taină pe care numai el o ştia, la urechea papei. Să nu se mai gândească niciodată la asta... de teamă că ispita l-ar pune să scape o vorbă. Şi apoi, de-ar pleca odată anchetatorii ăştia, şi cât mai repede!

- Aveţi dreptate, lăsaţi aşa cum aţi scris, spuse. Unde trebuie să iscălesc.

Notarul îi întinse lui Bouville pana. Acesta abia dacă vedea marginea hârtiei. Semnătura lui ieşi niţel din foaia scrisă. Îl mai auziră mormăind:

- Până la urmă Dumnezeu o va face să-şi ispăşească păcatele, înainte de a o da în paza diavolului.

Un pic de pulbere de uscat fu împrăştiată pe iscălitură. Notarul îşi vârî foile, pana şi călimara în geanta lui de piele neagră; apoi cei doi anchetatori se ridicară pentru a-şi lua rămas bun. Bouville îi

salută cu mâna fără să se ridice. Nu făcuseră nici cinci paşi şi nu mai erau pentru el decât două umbre vagi pierind în dosul peretelui de apă.

Fostul şambelan scutură un clopoţel pus lângă dânsul, pentru a-şi cere laptele covăsit. Tot felul de gânduri îl sâcâiau. Cum de veneratul său stăpân, regele Filip cel Frumos, când şi-a rostit hotărârea în procesul iscat pentru ţinutul Artois, putuse să uite actul pe care-l consfinţise mai înainte, cum de nu se arătase îngrijorat de dispariţia acestei hârtii? Ah, chiar şi cei mai buni regi nu săvârşesc numai fapte frumoase...

Bouville îşi mai zicea că se va duce într-o zi apropiată să-l vadă pe bancherul Tolomei, ca să afle ceva despre Guccio Baglioni... şi despre copil dar fără să stăruie, ci doar aruncând o întrebare politicoasă în timpul unei discuţii. Bătrânul Tolomei aproape că nu se mai dădea jos din pat. La dânsul, picioarele erau acelea care se betegiseră. Aşa se duce viaţa: unuia i se închide urechea, altuia i se sting ochii sau îi înţepenesc mădularele. Oamenii ajunşi aici îşi numără trecutul în ani, dar nu îndrăznesc să-şi închipuie viitorul decât în luni sau săptămâni.

"Mai trăi-voi oare când fructul acesta va fi copt, şi putea-voi să-l culeg?" se întreba contele de Bouville privind para ce spânzura pe spalier.

*****

Dumnealui Pierre de Machaut, senior de Montargis, era un om care nu ierta nici morţilor, dacă-i făcuseră vreodată un rău. Moartea vrăjmaşilor săi nu ajungea ca să-i potolească ura.

Tatăl său, căpătuit cu o mare dregătorie sub domnia Regelui de Fier, se văzuse scos din slujbă de către Enguerrand de Marigny, şi averea familiei suferise greu de pe urma asta. Prăbuşirea atotputernicului Enguerrand fusese pentru Pierre de Machaut o revanşă; ziua mare a vieţii sale rămânea aceea în care, ca scutier al regelui Ludovic Aiuritul, îl dusese pe monseniorul de

Marigny la spânzurătoare. "Îl dusese" era un fel de a vorbi; mai curând îl însoţise, şi nu fiind în fruntea alaiului, ci de-a valma cu mulţi alţi dregători mai mari ca dânsul. Totuşi, cu trecerea anilor, aceşti seniori muriseră unul după altul, ceea ce-i îngăduia domnului Pierre de Machaut, de fiece dată când istorisea acest drum de neuitat, să se tot vâre mai înainte în ierarhia cortegiului.

La început se mulţumise să se laude că-l sfidase din ochi pe domnul Enguerrand în picioare pe căruţa lui şi că îi arătase numai din uitătură că oricine vatămă interesele familiei Machaut, oricât de sus ar fi, ajunge curând la mare restrişte.

Mai târziu, amintirea înfrumuseţând lucrurile, domnul Machaut povestea că Marigny, în acest drum al său de pe urmă, nu numai că-l recunoscuse dar îi şi vorbise, zicându-i cu tristeţe:

- A, dumneata eşti, Machaut! Te bucuri acum; ţi-am făcut rău şi mă căiesc.

Astăzi după ce trecuseră paisprezece ani, se părea, dacă te luai după spusele lui, că Enguerrand de Marigny în drum spre ştreang, nu avusese cuvinte decât pentru Pierre de Machaut şi, de la temniţă până la Montfaucon, nu-i ascunsese nici un gând din câte îi frământau cugetul.

Mărunţel, cu sprâncenele cărunte împreunate deasupra nasului, cu piciorul înţepenit dintr-o afurisită cădere de pe cal într-un turnir, Pierre de Machaut poruncea să i se ungă bine cuirasele pe care nu şi le va mai pune niciodată. Era pe cât de fudul pe atât de pizmătăreţ, şi Robert d'Artois ştia bine asta când se ostenise să meargă la dânsul de două ori pentru a-i vorbi tocmai de acel vestit drum pe care îl făcuse călărind alături de căruţa domnului Enguerrand.

- Ei bine, povesteşte-le toate acestea dregătorilor regelui care vor veni să-ţi ceară mărturia în procesul meu, îi spusese Robert. Părerile unui bărbat aşa de viteaz ca domnia ta vor cădea greu în cumpănă; vei lumina judecata

regelui şi vei dobândi mare recunoştinţă din partea lui şi a mea. Datu-ţi-s-a vreodată răsplata cuvenită pentru slujba credincioasă pe care tatăl domniei tale şi domnia ta însuţi le-aţi făcut ţării?

- Niciodată.

Ce nedreptate! În vreme ce atâţia intriganţi, atâţia burghezi şi parveniţi au izbutit în timpul ultimelor domnii să se vâre pe lista donaţiilor curţii, cum de-a putut fi uitat un om cu merite aşa de mari ca domnul de Machaut? Uitare voită, nu mai încape vorbă, şi inspirată de contesa Mahaut care întotdeauna a fost în cârdăşie cu Enguerrand de Marigny!

Robert d'Artois va avea el grijă să se pună capăt acestei nedreptăţi.

Astfel că, atunci când cavalerul de Villebresme, mereu cu notarul Tesson alături, se înfăţişă fostului scutier, acesta dovedi tot atâta râvnă în a răspunde cât şi anchetatorul în a întreba.

Interogatoriul avu loc în grădina vecină, aşa cum cerea rânduiala proceselor, mărturiile trebuind să fie făcute în loc deschis şi sub cerul liber. Auzindu-l pe Pierre de Machaut ai fi crezut că Marigny fusese spânzurat mai ieri, alaltăieri.

- Aşadar, întrebă Villebresme, domnia ta te aflai în faţa căruţei când domnul Enguerrand a fost dat jos din ea, lângă ştreang?

- M-am suit în căruţă, răspunse Machaut, şi din porunca regelui Ludovic al X-lea l-am întrebat pe osândit de care răutăţi săvârşite în vremea cât cârmuise ţara se recunoaşte vinovat înainte de a se înfăţişa lui Dumnezeu.

Adevărul este că Thomas de Marfontaine fusese cel însărcinat cu aceasta, dar Thomas de Marfontaine murise de mult...

- Şi Marigny nu încetă să repete că nu era vinovat de greşelile ce i s-au pus în seamă la procesul său; recunoscu totuşi... acestea sunt chiar spusele lui în care îi vezi numaidecât mişelia... "că, pentru pricini drepte săvârşise nedreptăţi". L-am

întrebat atunci care erau aceste nedreptăţi, şi el pomeni câteva dintre ele, cum ar fi bunăoară că-l scosese din slujbă pe tatăl meu, domnul de Montargis, şi că şterpelise din condicile regale tratatul de căsătorie al răposatului conte d'Artois pentru a sluji interesele doamnei Mahaut şi ale fiicelor sale, nurorile regelui.

- A! Care va să zică el a pus de s-au scos hârtiile acelea? izbucni Villebresme. Şi-a recunoscut vina! Aceasta e de mare însemnătate. Scrie, Tesson, scrie.

Notarul nu avea nevoie să mai fie îmboldit astfel şi scria de zor. Aşa martor ca domnul de Machaut mai zic şi eu!

- Şi nu cumva ştii, domnule, întrebă Tesson la rândul său, dacă domnul Enguerrand fusese plătit pentru această nelegiuire a lui?

Machaut se codi niţel şi-şi încruntă sprâncenele cărunte.

- Fireşte că a fost plătit, răspunse el. Căci l-am întrebat apoi dacă e adevărat că primise, cum se zicea, patruzeci de mii de livre de la doamna Mahaut pentru a o ajuta să câştige procesul ce se judeca în faţa regelui. Iar Enguerrand, plecându-şi capul în semn de mare ruşine şi că aşa este, mi-a răspuns: "Domnule Machaut, roagă-te lui Dumnezeu pentru mine", ceea ce era într-adevăr o recunoaştere.

Şi Pierre de Machaut îşi încrucişă braţele pe piept cu un aer de dispreţ falnic.

- Acuma totul e foarte limpede, spuse Villebresme, mulţumit.

Notarul aşternea pe hârtie ultimele cuvinte ale mărturiei.

- Aţi ascultat mulţi martori până acum? întrebă fostul scutier.

- Paisprezece, domnule, şi ne mai rămân de ascultat încă de două ori pe atâţia, lămuri Villebresme. Dar suntem opt anchetatori şi doi notari la treaba asta.

JĂLUITORUL TRAGE IŢELE

Camera de lucru a monseniorului d'Artois era împodobită cu patru mari fresce pioase, în care ocrul şi albastrul dominau, zugrăvite cam searbăd şi înfăţişând patru chipuri de sfinţi, "pentru a inspira încredere", cum zicea stăpânul casei. În dreapta, sfântul Gheorghe doborând balaurul; în faţă sfântul Mauriciu, alt patron al cavalerilor, se vedea împlătoşat şi cu tunică albăstruie; pe peretele din fund, sfântul Petre scotea din mare năvoadele sale pline de peşte; sfânta Magdalena, patroana femeilor care au păcătuit, îmbrăcată numai în părul ei auriu, ocupa ultimul perete. Într-acolo mai cu seamă îi plăcea monseniorului să-şi îndrepte privirea.

Bârnele tavanului erau de asemenea vopsite în ocru, galben şi albastru, având din loc în loc stemele neamurilor d'Artois, de Beaumont şi de Valois. Mese acoperite cu brocarte, lăzi în care zăceau arme scumpe şi făcliere grele de fier aurit umpleau încăperea.

Robert se ridică din jilţul său cu speteaza înaltă şi-i înapoie notarului textele mărturiilor pe care le cercetase.

- Foarte bine, foarte bune hârtii, spuse el, mai cu seamă declaraţia domnului de Machaut, care pare foarte sinceră, şi întregeşte cum nu se poate mai nimerit pe aceea a contelui de Bouville. Hotărât lucru, eşti om dibaci, meştere Tesson Chichiţă, şi nu-mi pare rău de fel că te-am ridicat acolo unde te afli. Sub mutra ta de mironosiţă flămânzită de post, se ascunde mai multă şiretenie ca-n capul găunos al multor judecători de la înalta Curte. E adevărat că Dumnezeu te-a dăruit cu loc destul în care să-ţi adăposteşti mintea.

Notarul avu un zâmbet slugarnic şi-şi plecă scăfârlia peste măsură de mare, acoperită cu o tichie care amintea o uriaşă varză neagră. Complimentele batjocoritoare ale monseniorului d'Artois ascundeau poate vreo făgăduială de dregătorie mai înaltă.

- Asta-i toată recolta? întrebă Robert. Mai ai şi alte noutăţi pentru astăzi? Cum stăm cu fostul ispravnic de la Béthune?

Procesomania este o patimă ca şi jocul de noroc. Robert d'Artois nu mai trăia decât pentru procesul său, nu gândea, nu făcea nimic decât ceea ce avea vreo legătură cu judecata apropiată. În aceste două săptămâni, singura lui grijă era să-şi procure mărturii. Îşi frământa mintea din zori şi până seara, ba chiar noaptea se trezea, smuls din vis de vreo inspiraţie neaşteptată, ca să-l sune pe valetul său Lormet care sosea cu ochii lipiţi de somn şi bombănind, spre a-l întreba:

- Bătrân somnoros, nu mi-ai vorbit deunăzi de un oarecare Simon Dourin sau Dourier, care a fost grămătic la bunicu-meu? Ştii cumva dacă omul mai trăieşte? Încearcă mâine de aflã.

La liturghie, pe care o asculta în fiece zi de ochii lumii, se pomenea rugându-se lui Dumnezeu să-l ajute să câştige procesul. De la rugăciune, se întorcea în chipul cel mai firesc la uneltirile sale, şi îşi zicea pe când se citea din Evanghelie:

"Dar acel Gilles Flamand care a fost odinioară scutier al mătuşii Mahaut şi pe care ea l-a izgonit din pricina unui matrapazlâc... Iată un om ce ar putea depune mărturie pentru mine. Nu trebuie să uit asta."

Nimeni până atunci nu-l văzuse încă aşa de sârguitor la lucrările Consiliului; îşi petrecea în fiecare zi câteva ceasuri la Palat şi părea să vadă temeinic de treburile regatului; dar asta era numai pentru a nu-l scăpa din mână pe cumnatu-său Filip al VI-lea, a-i arăta acestuia că nu s-ar putea lipsi de dânsul şi a veghea să nu fie puşi în slujbe decât

oameni de ai săi. Urmărea foarte de aproape hotărârile judecătoreşti ca să poată scoate din ele vreun tertip ce i-ar prinde bine. De toate celelalte nici nu se sinchisea.

Că în Italia guelfii şi ghibelinii nu încetau să se sfâşie între dânşii, că Azzo Visconti a pus de l-a omorât pe unchiu-său Marco şi a înconjurat oraşul Milano cu şanţuri de apărare împotriva oştilor împăratului Ludovic al Bavariei, în timp ce Verona, Vicenţe, Padova, Trevisa se sustrăgeau de sub domnia unui papă ocrotit de Franţa, toate acestea monseniorul d'Artois le ştia, le auzea, dar abia dacă se gândea la ele.

Că în Anglia tabăra reginei se afla la ananghie, şi că ura împotriva lui Roger Mortimer se făcea zi de zi tot mai simţită, monseniorul d'Artois ridica din umeri. În zilele acestea puţin îi păsa de Anglia, ca şi de postăvarii din Flandra care, pentru a trage foloase cât mai mari din negoţul lor, înmulţeau legăturile cu companiile engleze.

Dar că dumnealui Andrieu de Florence canonicul-vistiernic de la Bourges fusese căpătuit cu încă un ghelir din veniturile bisericii, sau că domnul de Villebresme trecea într-o slujbă mai înaltă la Curtea de conturi, acestea da, aveau mare însemnătate şi nu sufereau amânare! Deoarece canonicul Andrieu şi cavalerul de Villebresme erau dintre cei opt anchetatori puşi să cerceteze plângerea contelui d'Artois.

Pe anchetatorii aceştia, Robert îi propusese lui Filip al VI-lea şi, la drept vorbind el îi alesese... "Dacă l-am lua pe Bouchart de Montmorency? Ne-a slujit totdeauna cu credinţă... Dacă l-am lua pe Pierre de Cugnières? E un om cu scaun la cap şi toată lumea îl respectă..." Tot aşa alesese şi notarii, printre care acest Pierre Tesson, slujind de douăzeci de ani mai întâi la Palatul Valois, apoi la Robert d'Artois.

Niciodată Pierre Tesson nu se simţise atât de important; niciodată nu fusese tratat cu atât de familiară prietenie, dăruit cu atâtea bucăţi de stofă pentru rochiile nevesti-si şi săculeţi cu aur pentru el însuşi.

Era însă obosit, căci Robert îşi hărţuia slujitorii, iar vlaga acestui om îi istovea pur şi simplu.

Mai întâi că Robert era aproape întotdeauna în picioare. Nu sta locului o clipă, umblând de colo colo prin odaia sa de lucru între chipurile sfinţilor zugrăviţi. Buna-cuviinţă îl oprea pe meşterul Tesson să se aşeze de faţă cu un personaj atât de mare cum era un pair al Franţei. Or, notarii sunt deprinşi să lucreze şezând. Meşterul Tesson se chinuia deci să-şi ţină în mână geanta lui de piele neagră, neîndrăznind s-o pună pe brocarte, şi să scoată din ea actele unul după altul; se temea că până va isprăvi procesul acesta să nu se aleagă cu o boală de şale pe toată viaţa.

- L-am văzut, spuse el răspunzând la întrebarea lui Robert, pe fostul ispravnic Guillaume de la Planche, care se află închis la Châtelet. Femeia Divion se dusese să-l vadă mai înainte; a dat o mărturie bună, aşa cum ne aşteptam. El roagă să nu uiţi, monseniore, a vorbi domnului de Noyers pentru graţierea lui, căci i se aduc învinuiri grele şi-l paşte primejdia de a fi spânzurat.

- Voi avea grijă să i se dea drumul; să doarmă liniştit. Dar pe Simon Dourier l-ai ascultat?

- Nu l-am ascultat încă, monseniore, dar am vorbit cu el. E gata să declare înaintea anchetatorilor că a fost de faţă în ziua aceea din 1302 când contele Robert al II-lea, bunicul măriei-tale, puţin înainte de a-şi da sufletul, a dictat scrisoarea care consfinţea dreptul măriei tale la moştenirea comitatului Artois.

- A, foarte bine, foarte bine.

- Şi lui i-am făgăduit că-şi va primi iar slujba în casa măriei tale şi că va căpăta o pensie.

- Pentru ce anume a fost dat afară? întrebă Robert.

Notarul făcu din mână gestul rotund al unuia care-şi vâră nişte bani în buzunar.

- Fleacuri! hohoti Robert. Acum e bătrân şi a avut destulă vreme să se căiască! Am să-i dau o sută de livre pe an, casă şi îmbrăcăminte.

- Manessier de Lannoy va depune mărturie că scrisorile au fost arse de doamna Mahaut... Casa lui, după cum ştii, urma să fie vândută pentru a-şi plăti datoriile către lombarzi; e foarte recunoscător măriei tale că i-ai lăsat un adăpost.

- Sunt om bun, spuse Robert, şi asta nu se ştie îndeajuns. Dar nu-mi pomeneşti nimic de Juvigny, fostul valet al lui Enguerrand?

Notarul îşi lăsă nasul în jos cu un aer vinovat.

- Nu pot scoate nimic de la dânsul, răspunse; zice că nu ştie, că nu-şi mai aduce aminte.

- Cum! răbufni mânios Robert, m-am dus eu însumi la Luvru, unde are simbrie fără să facă mare lucru, şi i-am vorbit! Şi se încăpăţânează să nu-şi amintească? Ia vezi dacă nu poate fi pus niţel la cazne. Când o vedea cleştele înroşit la foc are să-şi dezlege limba să spună adevărul.

- Monseniore, răspunse mâhnit notarul, îi putem pune la caznă pe pârâţi, dar nu încă şi pe martori.

- Spune-i atunci că, dacă nu-şi aduce aminte, îi tăiem leafa. Sunt om bun, dar bunătatea mea are o margine.

Apucă un sfeşnic de bronz care cântărea pe puţin cincisprezece livre şi-l aruncă, din mers, dintr-o mână într-alta.

Notarul se gândi la nedreptatea soartei care hărăzeşte atâta vlagă unora, ca s-o folosească la joacă, şi atât de puţină bieţilor notari care trebuie să-şi ducă geanta lor grea de piele neagră.

- Nu ţi-e teamă, monseniore, că dacă-i tai leafa lui Juvigny, ar putea primi alta din mâna contesei Mahaut?

Robert se opri.

- Mahaut? izbucni el, dar ea nu mai poate face nimic; se ascunde, bâţâie de frică. Văzut-o-a cineva la curte în ultima vreme? Nu mişcă, nu mai scoate capul, ştie că e pierdută.

- Dumnezeu să te audă, monseniore, Dumnezeu să te audă. Fireşte, vom câştiga procesul: dar asta n-o să meargă aşa de uşor, vom mai avea ceva de furcă...

Tesson se codi să urmeze, nu atât fiindcă se temea de ceea ce avea de spus, cât din pricină că abia mai putea ţine în mână geanta încărcată. Şi mai erau cinci sau zece minute de stat în picioare.

- Am fost înştiinţat, vorbi el iarăşi, că în Artois anchetatorii noştri au iscoade pe urmele lor, iar martorii noştri sunt vizitaţi şi de alţii decât noi. Afară de asta, în ultima vreme, a fost o alergătură de curieri între palatul doamnei Mahaut şi Dijon. Unii au văzut trecând pragul palatului ei ştafete în livreaua familiei de Bourgogne...

Era limpede că Mahaut încerca să strângă şi mai mult legăturile cu ducele Eudes. Or, tabăra burgunzilor se bucura la curte de sprijinul reginei.

- Da, dar eu îl am pe rege, spuse Robert. Paceaura va pierde procesul, ascultă ce-ţi spun eu, Tesson.

- Va trebui totuşi să înfăţişăm dovezile, monseniore, căci fără dovezi... Întotdeauna la spusele unora pot fi aduse împotrivă spusele altora... Cu cât vom strânge mai curând dovezile, cu atât va fi mai bine.

Avea motive personale ca să stăruie în această privinţă. Un notar poate ajunge sus de tot punând la cale atâtea mărturii, ba chiar storcându-le prin mituire sau ameninţări, dar îl paşte şi puşcăria Châtelet sau chiar pieirea pe roată... Tesson nu

ţinea defel să ia locul fostului ispravnic de la Béthune.

- Vor veni dovezile, vor veni, fii pe pace! Îţi spun eu că le vom avea! Crezi că e uşor să le capeţi?... Şi fiindcă veni vorba, Tesson, spuse deodată Robert arătând cu degetul geanta de piele neagră, ai trecut în mărturia contelui de Bouville că tratatul de căsătorie a fost sigilat de cei doisprezece pairi. Pentru ce ai scris asta?

- Pentru că martorul a spus-o, monseniore.

- A, da... făcu Robert îngândurat. E un lucru de mare însemnătate.

- De ce, monseniore?

- De ce? Pentru că aştept cealaltă copie a tratatului, aceea rămasă în condicile din Artois, care îmi va fi adusă... şi mă ţine bani grei, de altminteri... Dacă numele celor doisprezece pairi nu sunt înscrise acolo, înseamnă că hârtia nu e bună. Cine erau pairii pe atunci? În ce-i priveşte pe duci şi conţi, e lesne de aflat; dar pairii bisericii cine erau? Vezi cum trebuie să fii cu ochii în patru la cel mai mic lucru?

Notarul îl privi pe Robert cu un amestec de nelinişte şi de admiraţie.

- Dar ştii, monseniore, că dacă nu ai fi un domn aşa de mare, puteai fi cel mai bun notar din câţi sunt în ţară? Spun asta fără gând rău, să nu-ţi fie cu supărare, monseniore!

Robert sună o slugă ca să-l însoţească pe vizitator până la poarta palatului. Nici n-apucă bine notarul să treacă pragul, şi Robert ieşi printr-o uşă anume meşterită între şoldurile Magdalenei din perete - o joacă a tâmplarului de care făcea mare haz - şi alergă la iatacul soţiei sale. După ce goni doamnele ei de onoare, îi spuse:

- Draga mea Jeanne, scumpa mea contesă, dă-i de veste acelei Divion să întrerupă scrierea tratatului de căsătorie; trebuiesc băgate acolo numele celor doisprezece pairi din anul 82. Îi ştii? Nu? Ei bine, nici eu. Unde putem afla numele lor

fără să trezim bănuieli? Ah, ce de-a vreme pierdută! Ce de-a vreme pierdută!

Contesa de Beaumont îşi cerceta soţul cu frumoşii ei ochi de un albastru limpede; un surâs abia mijit îi lumina chipul. Uriaşul ei aflase iar vreo pricină ca să se frământe. Cu glas foarte liniştit îi spuse:

- La Saint-Denis, iubitul meu, la Saint-Denis, în condicile mănăstirii. Vom găsi în ele fără îndoială numele pairilor. Îl voi trimite acolo pe fratele Henric, duhovnicul meu, ca şi cum ar avea de făcut vreo cercetare cărturărească...

O lucire de dragoste înveselită, de recunoştinţă voioasă, trecu peste faţa lată a lui Robert.

- Ştii, draga mea, spuse el plecându-se cu o graţie greoaie, că dacă nu erai o atât de înaltă doamnă, ai putea fi cel mai bun notar al ţării?

Îşi zâmbiră, şi contesa de Beaumont născută Jeanne de Valois, citi în ochii lui Robert făgăduiala că deseară va veni în patul ei.

FALSIFICATORII

Când apuci pe calea minciunii, crezi întotdeauna că drumul va fi scurt şi ca-n palmă; treci cu uşurinţă, ba chiar cu un fel de plăcere peste cele dintâi piedici; dar curând pădurea se face deasă, drumul se şterge, se împarte în poteci care se vor pierde prin mlaştini; te poticneşti la fiece pas, piciorul ţi se afundă sau se împotmoleşte; îţi ieşi din sărite; te zbaţi zadarnic încolo şi încoace şi dai din lac în puţ.

La întâia vedere, nimic nu e mai simplu decât să plăsmuieşti un vechi document. O piele de viţel îngălbenită la soare şi frecată cu cenuşă, mâna unui grămătic plătit, câteva peceţi aplicate pe nişte şnururi de mătase: iată o treabă pentru care s-ar părea că nu-i nevoie nici de multă vreme, nici de mare cheltuială.

Cu toate acestea, Robert trebui să renunţe, deocamdată, la reconstituirea contractului de căsătorie al tatălui său. Şi asta, nu numai din pricină că trebuia să afle numele celor doisprezece pairi, dar şi pentru că trebuia ca actul să fie scris în latineşte şi nu orice grămătic era în stare să cunoască formula folosită odinioară în tratatele căsătoriilor regale. Călugărul care ţinuse slujba pomenilor pe lângă regina Clémence a Ungariei, priceput în de-alde astea, întârzia să aducă începutul şi sfârşitul scrisorii; nu îndrăzneau să-i dea zor de teamă că, cerându-i să se grăbească, ar trezi bănuieli.

Mai era şi problema peceţilor.

- Puneţi un gravor de sigilii să le copieze după nişte peceţi mai vechi.

Gravorii de sigilii erau însă legaţi cu jurământ; cel al curţii, întrebat, răspunse că nimeni nu putea să imite aidoma o pecete, că două sigilii

nu erau niciodată la fel, şi că ochii unor experţi recunosc numaidecât o ceară pecetluită cu un sigiliu plăzmuit.

Cât despre sigiliile originale, ele erau întotdeauna distruse la moartea proprietarului.

Aşadar, trebuiau să facă rost de acte vechi, purtând peceţile de care aveau nevoie, să le desprindă, ceea ce nu era treabă uşoară, şi să le mute apoi pe hârtia falsificată.

Robert o sfătui pe femeia Divion să-şi dea toate silinţele pentru a meşteri un document mai lesne de plăsmuit, dar care să aibă aceeaşi greutate în ochii judecătorilor.

Era vorba de scrisoarea prin care bătrânul conte Robert al II-lea îşi întărea hotărârea de a lăsa nepotului său moştenirea comitatului Artois, scrisoare întocmită la 28 iunie 1302, când îşi pusese treburile în ordine, înainte de a porni la războiul din Flandra, unde avea să piară străpuns de douăzeci de lovituri de lance.

- Şi hârtia asta e adevărată, toţi martorii o recunosc! îi zicea Robert soţiei sale. Simon Dourier îşi aminteşte până şi ce vasali ai bunicului meu erau de faţă şi ale căror isprăvnicii au fost peceţile ce s-au pus pe hârtie. Nu vom face nimic alta decât să scoatem la iveală adevărul!

Simon Dourier, fost notar al contelui Robert al II-lea, le spuse ce cuprindea diata răposatului, atât cât putea el să-şi aducă aminte. Scrisul fu prefăcut de un grămătic al contesei de Beaumont, pe nume Dufour, dar textul acestuia avea prea multe ştersături, şi apoi i se recunoştea scrisul.

Femeia Divion plecă în Artois să comunice cuprinsul scrisorii unui anume Robert Rossignol, care fusese grămătic al lui Thierry d'Hirson, şi care o aşternu din nou pe hârtie, nu cu o pană de gâscă ci cu un condei de bronz ca să-şi prefacă mai bine scrisul.

Acest Rossignol, căruia i se înlesni drept răsplată o călătorie la Saint-Jacques-de-

Compostelle unde se legase să meargă împlinind o făgăduială făcută lui Dumnezeu pe când zăcuse bolnav, acest Rossignol, zic, avea un ginere numit Jean Oliette care se cam pricepea să desprindă peceţile. Hotărât lucru, familia aceasta era plină de talente! Oliette o învăţă pe femeia Divion meşteşugul său.

Aceasta se întoarce la Paris, se închide într-o odaie cu doamna Beaumont şi o singură slujnică, Jeanette cea Pirpirie, şi iată-le pe tustrele, cu ajutorul unui brici fierbinte şi a unui păr din coadă de cal muiat într-o zeamă anume pregătită spre a nu se rupe, apucându-se să desprindă peceţile de ceară de pe nişte acte vechi. Tăiau pecetea în două; apoi încălzeau una din jumătăţi şi o puneau peste cealaltă, prinzând între ele şnururile de mătase sau capătul sulului de pergament al documentului proaspăt plăsmuit. În sfârşit încălzeau niţel marginea peceţii de ceară ca să şteargă astfel orice urmă a tăieturii.

Jeanne de Beaumont, Jeanne de Divion şi Jeanne cea Pirpirie îşi făcură astfel de treabă cu mai bine de patruzeci de peceţi, nu lucrau niciodată de două ori în acelaşi loc, ascunzându-se fie într-o încăpere a palatului Artois, fie în palatul Vulturului, ba chiar şi prin conace de la ţară.

Robert intra uneori în odaie, ca să arunce o privire asupra operaţiei.

- Ia te uită, cele trei Jeanne ale mele lucrează de zor! le striga el voios.

Contesa de Beaumont din câteşitrele era cea mai iscusită.

- Degete de femeie, degete de zână, zicea Robert sărutând curtenitor mâna soţiei sale.

Nu era totul să ştii cum să desprinzi peceţile; mai trebuia să-ţi faci rost de acelea care se potriveau.

Pecetea lui Filip cel Frumos putea fi găsită uşor; aflai peste tot acte regale. Robert îl convinse pe episcopul d'Evreux să-i încredinţeze o scrisoare

privind moşia lui de la Conches, zicând că vrea s-o cerceteze, dar n-o mai dădu îndărăt niciodată.

În Artois, femeia Divion îi puse pe prietenii săi, Rossignol şi Oliette, precum şi pe alte două slujnice, Maria cea Albă şi Maria cea Neagră, să caute vechile sigilii ale isprăvniciilor şi moşiilor de prin părţile acelea.

După puţină vreme peceţile fură adunate, afară de una, cea mai însemnată, aceea a răposatului conte Robert al II-lea. Lucrul putea să pară de necrezut, dar aşa era: toate actele familiei se aflau cuprinse în condicile comitatului Artois, sub paza grămăticilor contesei Mahaut, iar Robert, copil pe vremea când murise bunicu-său, nu avea nici unul din ele. Printr-o verişoară de-a ei, Divion intră în vorbă cu un anume Ourson Chiorul, care avea o adeverinţă de la răposatul conte, sigilată cu "şnururi înnodate" alcătuind două mâni ce se strâng, ca într-o stemă, şi pe care Ourson Chiorul părea gata s-o vândă pe trei sute de livre. Doamna Jeanne de Beaumont spusese ce-i drept să fie cumpărată hârtia cu orice preţ, însă femeia Divion nu avea atâta bănet în Artois, iar dumnealui Ourson Chiorul, bănuitor, nu vroia să dea din mână adeverinţa numai pe făgăduieli.

Nemaiştiind ce să facă, Divion îşi aduse aminte că avea un soţ care trăia destul de liniştit în acareturile castelului de la Béthune. El nu-i arătase niciodată o gelozie prea aprigă, darmite astăzi după ce episcopul Thierry murise... Divion îi ceru s-o ajute. Fără îndoială, se înmulţiseră acum cei care cunoşteau taina; nu se putea însă altfel. Soţul nu vru să-i împrumute bani, dar se învoi să dea un cal bun cu care luase parte la turniruri, şi Divion se ţinu de capul domnului Ourson până ce acesta primi calul pentru a împlini suma cerută, şi mai lăsându-i dânsa pe deasupra şi nişte giuvaeruri ce avea asupra ei.

Ah, ce se mai zbătea Divion! Nu-şi cruţa nici timpul, nici oboseala, nici alergăturile, nici

călătoriile. Dar nici gura. Şi apoi, era cu ochii în patru ca nu cumva să mai piardă iarăşi ceva; dormea cu capul pe cheile ei.

Cu mâna chircită de teamă, tăie cu briciul pecetea răposatului conte Robert. O pecete care costa trei sute de livre! Şi cum să găseşti alta la fel, dacă din nenorocire s-ar rupe?

Monseniorul Robert îşi cam pierdea răbdarea, pentru că toţi martorii fuseseră acum ascultaţi, iar regele îl întreba, foarte drăguţ, şi arătând că-i vrea binele, dacă dovezile de a căror existenţă jurase, vor fi înfăţişate curând.

Încă două zile, încă o zi să mai aibă răbdare; monseniorul Robert va fi mulţumit.

MUSAFIRII DE LA REUILLY

În lunile de vară, şi când slujba ţării sau grijile procesului său îi lasă un răgaz, lui Robert d'Artois îi place să petreacă sfârşitul săptămânii la Reuilly, într-un castel care aparţine soţiei sale, provenit din moştenirea familiei Valois.

Livezile şi pădurile întreţin o răcoare plăcută în jurul acestei reşedinţe. Robert îşi păstrează aici şoimii săi de vânătoare. Curtea e numeroasă, căci mulţi tineri de neam nobil, înainte de a ajunge în rândul cavalerilor, se bagă la Robert, ca scutieri, chelari sau feciori de casă. Cel care nu izbuteşte să intre în slujba regelui se dă peste cap să fie primit în casa contelui d'Artois, folosind recomandaţii din partea rudelor cu trecere, şi, odată intrat acolo, caută să se ridice în ochii stăpânului prin râvna sa. A-i ţine frâul calului, a-i întinde mănuşa de piele pe care va veni să se aşeze şoimul său falnic, a-i aduce tacâmul la masă, a-i turna din ibric apă ca să-şi spele mâinile zdravene, toate acestea îl ajută să se salte niţel în ierarhia Statului; a veni să-i zgâlţâie perna, dimineaţa, ca să-l trezească, e aproape ca şi cum ar zgâlţâi perna Bunului Dumnezeu, deoarece monseniorul, oricine ştie asta, taie şi spânzură la curte.

În această sâmbătă de la începutul lui septembrie, Robert d'Artois a poftit la Reuilly pe câţiva seniori dintre prietenii săi, printre care domnul de Brécy, cavalerul de Hangest şi arhidiaconul d'Avranches, ba chiar şi bătrânul conte de Bouville, pe jumătate orb, căruia îi trimisese o litieră să-l aducă. Celor care vroiau să se scoale dis-de-dimineaţă, le-a oferit o scurtă vânătoare cu şoimi.

Acum, oaspeţii sunt adunaţi în sala dreptăţii unde el însuşi, îmbrăcat simplu, şade ca între prieteni, în jilţul său cu spetează înaltă. Contesa de Beaumont, soţia sa, e de faţă, ca şi notarul Tesson care şi-a pus pe o masă călimara şi penele de scris.

- Domnii mei, prieteni, începe el, am ţinut să veniţi aici pentru a vă cere sfatul.

Oamenii sunt întotdeauna măguliţi când li se cere părerea... Tinerii scutieri de neam nobil aduc oaspeţilor băuturile dinainte de masă, vinurile cu scorţişoară, alunele tăvălite în sare şi piper, migdalele curăţate în pocale de argint aurit. Umblă cu băgare de seamă ca să nu facă nici zgomot, nici vreo greşeală în slujba lor; deschid ochii mari la tot ce văd, îşi pregătesc de pe acum amintiri; vor spune mai târziu: "Eram în ziua aceea la monseniorul Robert; se afla acolo contele de Bouville, care fusese şambelan al regelui Filip cel Frumos..."

Robert vorbeşte fără grabă, răspicat: o anume doamnă de Divion, pe care abia o cunoaşte, i s-a înfăţişat zicând că poate să-i dea o scrisoare ce se află în mâna ei, împreună cu altele, căpătate de la episcopul Thierry d'Hirson... a cărui iubită fusese, adăugă el, coborându-şi niţel glasul. Pomenita Divion cere bani, fireşte; femeile astea sunt toate de aceeaşi teapă! Dar documentul pare să fie de oarecare însemnătate. Totuşi, înainte de a-l cumpăra, Robert vrea să se încredinţeze că nu e tras pe sfoară, că scrisoarea e adevărată, că poate fi adusă ca dovadă în procesul său şi că nu e lucrătura vreunui plăsmuitor făcută înadins pentru a-l stoarce de bani. Iată pentru ce şi-a poftit prietenii, care sunt oameni cu judecată şi mai pricepuţi ca dânsul în ale scrisului, spre a cerceta hârtia.

Din când în când Robert aruncă o privire spre nevastă-sa, pentru a se încredinţa că vorbise cum trebuie. Jeanne îşi înclină foarte uşor capul; admiră marea şiretenie a soţului ei şi se minunează cum

uriaşul ăsta frecat cu toate alifiile ştie să facă pe prostul, când vrea să înşele. Îşi ia o mutră de om neliniştit, bănuitor... Ceilalţi nu vor întârzia să găsească bună scrisoarea aceasta; după ce o vor aproba, n-au să-şi mai schimbe părerea, şi printre cei de la palatul regal şi de la înalta curte de judecată se va răspândi ştirea că Robert are în mână dovada dreptului său.

- Chemaţi-o aici pe această doamnă Divion, spune Robert încruntându-se.

Jeanne de Divion se iveşte, cu un aer foarte provincial, foarte modest; de sub broboada de in i se vede faţa triunghiulară, cu ochii încercănaţi. Nu are nevoie să facă pe speriata, căci este. Scoate dintr-o pungă mare de postav un sul de pergament din care atârnă mai multe peceţi, şi i-l întinde lui Robert; acesta îl desface şi după ce-l priveşte o clipă, îl trece notarului.

- Uită-te bine la peceţi, meştere Tesson.

Notarul cercetează nodul şnururilor de mătase, îşi apleacă peste pergament uriaşa sa tichie neagră şi profilul în chip de pătrar de lună.

- E într-adevăr pecetea răposatului conte, bunicul măriei tale, se rosteşte el pe un ton convins.

- Vedeţi şi dumneavoastră, domnilor, spune Robert.

Documentul trece din mână în mână. Domnul de Brécy adevereşte că peceţile isprăvniciilor din Béthune şi Arras sunt foarte bune. Contele de Bouville apropie hârtia de ochii săi obosiţi, nu zăreşte decât pata verde din partea de jos a documentului; pipăie ceara catifelată sub deget, şi lacrimile îi podidesc pleoapele.

- Ah, oftează el, e pecetea de ceară verde a bunului meu stăpân Filip cel Frumos!

Şi se lasă o clipă de mare duioşie, o clipă de tăcere în care adunarea respectă amintirile de demult ale acestui bătrân slujitor al coroanei.

Femeia Divion care stă ceva mai deoparte, lângă un perete, schimbă o privire discretă cu contesa de Beaumont.

- Acum, citeşte-ne asta, meştere Tesson, porunceşte Robert.

Şi notarul, după ce apucă iar pergamentul, începe:

Noi, Robert al Franţei, pair şi conte d'Artois...

Formulele de introducere au întorsătura obişnuită; oaspeţii ascultă liniştiţi.

...şi o spunem aici de faţă cu seniorii de Saint-Venant, de Saint-Paul, de Waillepayelle, cavaleri care îşi vor pune peceţile lor, şi cu meşterul Thierry d'Hirson, grămăticul nostru...

Câteva priviri se îndreaptă spre Divion care-şi lasă nasul în jos.

"Dibaci, foarte dibaci am adus-o din condei, pomenindu-l pe episcopul Thierry, îşi zice Robert; asta adevereşte mărturiile în privinţa lui; toate se leagă bine între ele".

... că atunci când s-a făcut cununia fiului nostru Filip, l-am învestit cu stăpânirea comitatului nostru, păstrând pentru noi veniturile câte zile vom mai avea, iar fiica noastră Mahaut s-a învoit la aceasta şi a renunţat la mai sus pomenitul comitat...

- A, dar asta e de cea mai mare însemnătate! izbucneşte Robert. E mai mult decât mă aşteptam! Nimeni nu mi-a spus vreodată că Mahaut s-ar fi învoit la aceasta! Vedeţi acum, prieteni, cât de ticăloasă este!... Urmează, meştere Tesson.

Oaspeţii sunt foarte impresionaţi. Clatină din cap, se privesc unul pe altul... Da, documentul e de

mare însemnătate.

... iar acum când Dumnezeu l-a chemat la dânsul pe mult iubitul nostru fiu contele Filip, îl rugăm pe stăpânul nostru regele, dacă ni s-o întâmpla la război ca Dumnezeu să-şi împlinească vrerea curmându-ne zilele, ca stăpânul nostru regele să vegheze asupra urmaşilor fiului nostru pentru ca de nimenea să nu fie dezmoştenit.

Toţi continuă să încuviinţeze dând din cap cu demnitate; cavalerul de Hangest, care-şi are scaunul la înalta curte de judecată, îşi desface mâinile înspre Robert, într-un gest grăitor, vrând să zică: "Ai câştigat procesul. monseniore".

Notarul îşi încheie citirea:

... şi am sigilat aceasta cu sigiliul nostru, în palatul nostru de la Arras astăzi în a douăzeci şi opta zi din luna iunie a anului de la Cristos o mie trei sute douăzeci şi doi.

Robert nu-şi poate stăpâni o tresărire. Contesa de Beaumont păleşte la faţă. Femeia Divion, lipită de perete, simte că moare.

Nu-s numai dânşii care au auzit *trei sute douăzeci şi doi*. Capetele ascultătorilor s-au întors cu mirare spre notarul care dă şi el semn de spaimă.

- Ai citit trei sute douăzeci şi doi? întreabă cavalerul de Hangest. Vrei să zici trei sute *şi doi*, anul morţii contelui Robert?

Meşterul Tesson ar vrea mult să poată cere iertare învinuindu-se că-l luase gura pe dinainte; dar textul e acolo, sub ochii lui, arătând negru pe alb *trei sute douăzeci şi doi*. Şi nobilii domni vor cere să vadă iar hârtia. Cum de s-a putut una ca asta? Aoleu, ce supărat va fi monseniorul Robert! Şi el însuşi, Tesson, în ce boroboaţă se băgase? La

Châtelet... la temniţa Châtelet au să-l ducă toate acestea!

Face şi el ce poate ca să dreagă nenorocirea; bolboroseşte:

- E aici o greşeală de scris... Dar fireşte, bineînţeles, trebuie citit o mie trei sute *şi doi*...

Şi la iuţeală îşi înmoaie pana în cerneală, şterge, face câteva litere, scrie data corectă.

- E oare dreptul dumitale de a face asemenea îndreptări? îl întreabă cavalerul de Hangest pe un ton oarecum supărat.

- Dar fireşte, domnule, spune notarul; sunt aici două puncte puse sub cuvântul scris greşit şi e obiceiul notarilor de a îndrepta cuvintele scrise greşit sub care s-au pus nişte puncte...

- Aceasta aşa este, întăreşte arhidiaconul d'Avranches.

Dar întâmplarea asta neprevăzută a distrus frumoasa impresie pe care o făcuse citirea.

Robert cheamă un scutier, îi porunceşte la ureche să dea fuga la bucătărie pentru a zori prânzul, apoi încearcă să învioreze conversaţia:

- Pe scurt, meştere Tesson, pentru dumneata scrisoarea e bună?

- Desigur, monseniore, desigur, se grăbeşte să răspundă Tesson.

- Şi domnia ta, ce zici, domnule arhidiacon?

- O socot bună.

- Poate că, spune domnul de Brécy cu glas prietenos ar trebui să pui scrisoarea asta alături de altele ale răposatului conte d'Artois, din acelaşi an, ca să-ţi dai seama dacă se aseamănă...

- Şi cum să fac, dragul meu, răspunde Robert, cum să fac aceasta, când mătuşă-mea Mahaut ţine toate hârtiile în condicile ei! Eu cred că actul e adevărat. Nimeni nu născoceşte asemenea lucruri! Eu însumi nu ştiam atâtea câte sunt scrise acolo, şi mai cu seamă că Mahaut renunţase la drepturile ei.

În clipa aceea nişte chemări din corn răsună în curte. Robert bate din palme:

- Sună că s-a pregătit apa. Domnilor, să mergem să ne spălăm pe mâini, şi haidem la masă!

Spumega de furie, măsurând în lung şi-n lat odaia contesei, nevastă-sa, iar pardoseala tremura sub paşii lui.

- Şi tu ai citit-o! Şi Tesson a citit-o! Şi Divion a citit-o! Şi nimeni, nimeni din voi n-a fost în stare să vadă acest nenorocit *douăzeci şi doi*, din pricina căruia se poate nărui tot ce-am clădit!

- Dar tu însuţi, dragul meu, răspunde liniştit Jeanne de Beaumont, ai citit şi răscitit această scrisoare, şi pare-mi-se că erai foarte mulţumit de ea!

- Ei, da! Am citit-o şi eu însumi nu am văzut această greşeală! A citi cu ochii şi a citi cu glas nu e tot una. Şi cum era să-mi treacă prin cap că vor face o asemenea prostie! Trebuia ca dobitocul ăsta de notar să-şi dea seama... Şi dobitocul celălalt care a scris actul... cum îi zice ăluia? Rossignol?... Unul ca ăsta pretinde că poate întocmi o scrisoare şi te stoarce de mai mulţi bani decât ar fi nevoie pentru a clădi o casă, şi nu-i în stare nici să pună data cuvenită! Am să poruncesc să mi-l aducă pe acest Rossignol şi să-l biciuiască până la sânge!

- Ar trebui, iubitule, să trimiţi după dânsul la Saint-Jacques, unde se află în pelerinaj cu gologanii tăi.

- Bine, atunci când s-o întoarce!

- Nu ţi-e teamă că va vorbi ceva cam prea tare în timp ce-l vor biciui?

Robert înalţă din umeri.

- Avem încă mare noroc că asta s-a întâmplat aici, iar nu pe când scrisoarea ar fi fost citită în faţa înaltei curţi de judecată! Va trebui, draga mea, să fii cu mai mare băgare de seamă la celelalte scrisori, pentru ca asemenea greşeli să nu se mai facă.

Doamna de Beaumont găsea că nu e drept ca mânia soţului său să se reverse asupra ei. Îi părea tot aşa de rău ca şi lui de greşeala asta, era şi dânsa

mâhnită, dar după toată osteneala ce-şi dăduse, după ce-şi jupuise mâinile tăind ceara atâtor peceţi, socotea că Robert ar fi putut să se stăpânească şi să n-o judece ca pe o vinovată.

- La urma urmei, Robert, de ce te ţii cu atâta înverşunare de procesul ăsta? De ce te vâri tu, târându-mă şi pe mine ca şi pe atâţia alţii din jurul tău în primejdia de a fi într-o zi dovediţi că am umblat cu minciună şi cu falsuri?

- Nu sunt minciuni şi nu sunt falsuri! urlă Robert. Adevărul, iată ce vreau să scot la iveală în ochii tuturor, după ce unii s-au încăpăţânat să-l ascundă!

- Fie cum zici, e adevărul, vorbi dânsa; dar mărturiseşte că e un adevăr cu înfăţişare urâtă. Teme-te că sub asemenea haine n-ar putea să-l recunoască cineva! Ai de toate, dragul meu, eşti pair al regatului, fratele regelui prin mine care-i sunt soră, şi atotputernic în Consiliul din fruntea ţării; veniturile ţi-s mari, iar ceea ce ţi-am adus ca zestre şi moştenire face din tine stăpânul unei averi pizmuite de toţi. De ce nu renunţi la Artois! Nu te gândeşti că am jucat îndeajuns un joc primejdios care poate să ne coste grozav de scump?

- Draga mea, judeci foarte rău şi mă mir auzind că tu, aşa de înţeleaptă de obicei, vorbeşti astfel. Sunt întâiul baron al Franţei, dar un baron fără ţară. Micul meu comitat de Beaumont, care nu mi-a fost dat decât ca o despăgubire e domeniu al coroanei; nu eu strâng acolo recoltele şi birurile, ci mi se varsă doar veniturile. Am fost făcut pair, ai spus-o chiar tu, pentru că regele e fratele tău; dar, Dumnezeu să ni-l ţie multă vreme, un rege nu e veşnic. Am văzut destui murind! Dacă se întâmplă ca Filip să moară, sunt eu oare cel care va avea regenţa? Dacă afurisita de şchioapă, nevastă-sa, care mă urăşte şi te urăşte, se sprijină pe Burgundia ca să fie regentă, fi-voi oare tot atât de puternic, iar vistieria are să-mi plătească mereu veniturile de până acum? Nu am o cârmuire a mea,

nu împart eu dreptatea, nu am ceea ce se cheamă cu adevărat mari vasali, nu pot scoate din comitatul meu oameni care să fie ai mei, să-mi datoreze toată supunerea şi pe care să-i pot căpătui eu. Cui se dau astăzi slujbele? Unora veniţi din Valois, din Anjou, din Maine de pe moşiile şi acareturile bunului Charles, tatăl tău. De unde îmi iau chiar eu slujitorii? Dintre dânşii. Îţi mai spun o dată, nu am nimic. Nu pot strânge steaguri de oaste destul de mari ca să tremure cineva în faţa mea. Puterea adevărată nu se socoteşte decât după numărul moşiilor de seniori pe care le ai sub porunca ta şi de unde poţi scoate oşteni. Averea mea nu se reazemă decât pe mine, pe braţele mele, pe locul ce-l am în Consiliul regelui. Trecerea mea nu se întemeiază decât pe bunăvoinţa Curţii, şi bunăvoinţa asta ţine numai cât vrea Dumnezeu. Avem fiii noştri; ei bine, gândeşte-te la dânşii, draga mea, şi cum nu e prea sigur că mi-ar fi moştenit creierul, aş vrea să le las coroana comitatului Artois... care e partea lor de dreaptă moştenire!

Nu vorbise niciodată atâta despre gândurile ascunse ce-l frământau, şi contesa de Beaumont, uitând de supărarea ei de adineauri, îşi vedea soţul înfăţişându-se într-o lumină neaşteptată, nu numai ca o namilă vicleană ale cărui uneltiri o amuzau, nu numai sub chipul zurbagiului în stare de toate blestemăţiile, al curvarului care se ţine după toate femeile, fie nobile, burgheze sau slujnice, dar ca un mare senior pătruns de îndatoririle rangului său. Şi Charles de Valois odinioară, când alerga după un regat sau o coroană împărătească şi căuta pentru fetele lui soţi de neam regesc, îşi explica faptele zicând că e muncit de griji asemănătoare.

Tocmai atunci un scutier bătu în uşă: doamna de Divion cerea să-i vorbească de îndată contelui.

- Asta ce mai vrea de la mine? Nu se teme că am s-o strivesc? Spune-i să intre.

Divion se ivi în prag, cu ochii rătăciţi, aducând o veste foarte rea. Cele două prăpădite de slujnice ale ei din Artois, Maria cea Albă şi Maria cea Neagră, care ajutaseră la cumpărarea mai multor peceţi de pe scrisoarea plăsmuită, se găseau în temniţă, înhăţate de armăşeii contesei Mahaut.

MAHAUT ŞI BÉATRICE

- Să vă ia dracul pe toţi şi să vă pună măruntaiele la uscat, slugi ticăloase ce sunteţi! ţipa contesa Mahaut. Cum? Poruncesc să fie prinse aceste două femei de la care se putea afla totul, şi nici nu le-aţi apucat bine că le şi daţi drumul?

În castelul ei de la Conflans pe Sena, lângă Vincennes, contesa Mahaut tocmai aflase că cele două slujnice ale femeii Divion, arestate din porunca ei de către ispravnicul din Arras, fuseseră puse în libertate. Clocotea de mânie şi "slugile ticăloase" pe care le blestema erau deocamdată înfăţişate acolo numai de Béatrice d'Hirson, domnişoara ei de onoare, pe capul căreia îşi vărsa năduful. Ispravnicul din Arras era un unchi al Béatricei, un frate mai mic al răposatului episcop Thierry.

- Amărâtele acestea, doamnă... n-au fost scoase din temniţă decât cu o poruncă a regelui, adusă de doi armăşei, răspunse liniştit Béatrice.

- Ei, asta-i acum! Că-i pasă regelui de două slujnice care ţin un birt într-o mahala din Arras! Li s-a dat drumul din porunca lui Robert al meu care a alergat la rege ca să obţină eliberarea lor. Luatu-s-a măcar numele armăşeilor? încredinţatu-s-a cineva că erau cu-adevărat dregători ai regelui?

- Îi cheamă Maciot l'Allemant şi Jean Le Servoisier, doamnă... răspunse Béatrice cu acelaşi glas potolit şi tărăgănat.

- Doi armăşei ai lui Robert! Îl ştiu pe acest Maciot l'Allemant; e dintre aceia pe care afurisitul de nepotu-meu îi foloseşte la toate răutăţile lui. Şi mai întâi, cum de a aflat Robert că slujnicele acelei Divion au fost închise? întrebă Mahaut, aruncând domnişoarei sale de onoare o uitătură plină de bănuială.

- Monseniorul Robert şi-a păstrat multe legături în Artois... ştii bine asta, doamnă.

- Doresc, spuse Mahaut, să nu fi găsit şi printre cei care sunt în preajma mea... Dar tot trădare este când mă slujeşte rău cineva, şi simt că sunt trădată din toate părţile... Ah, de la moartea lui Thierry s-ar zice că nu vă mai pasă de mine. Nişte nerecunoscători, asta sunteţi toţi! V-am ghiftuit cu daruri, iar de cincisprezece ani mă port cu tine de parcă ai fi fata mea...

Béatrice d'Hirson îşi lăsă în jos genele negre şi privi cu gândul dus lespezile pardoselii. Obrazul ei chihlimbariu, neted, cu buzele răsfrânte, nu lăsa să i se vadă vreun sentiment, nici umilinţă, nici revoltă, ci doar o oarecare prefăcătorie în genele plecate, nemaipomenit de lungi, sub care se ascundea privirea.

-...Unchiu-tău Denis, din care am făcut vistiernicul meu ca să-i fac plăcere lui Thierry, îmi toacă averea şi mă pradă! Unde-i socoteala cireşelor din livada mea pe care le-a vândut vara asta în piaţă la Paris? Va veni o zi când voi cere să i se cerceteze catastifele! Aveţi de toate, moşii, case, castele cumpărate cu ce-aţi strâns de la mine! Unchiu-tău Pierre, un zevzec pe care l-am pus ispravnic gândind că dacă-i aşa de prost are să-mi fie barem credincios, uite că nu e în stare nici măcar să ţină închise uşile temniţelor mele! Iese de acolo care cum vrea, ca dintr-un han sau de la bordel!

- Dar cum putea unchiu-meu să se împotrivească, doamnă... când i s-a arătat sigiliul regelui?

- Şi în cele patru zile pe care le-au petrecut în închisoare, ce au spus slujnicele astea de curvă păcătoasă? Făcutu-le-a cineva să vorbească? Unchiu-tău pusu-le-a la cazne ca să-şi dezlege limba?

- Dar, doamnă, răspunse Béatrice tot cu glasul acela tărăgănat, nu putea s-o facă fără porunca

unui judecător. Vezi ce a păţit ispravnicul măriei tale de la Béthune...

Cu un gest al uriaşei sale mâini plină de pete, Mahaut mătură acest argument.

- Nu, nu mă mai slujeşti din inimă, se plânse ea, sau mai bine spus, întotdeauna m-ai slujit rău!

Mahaut îmbătrânea. Anii lăsaseră urme pe trupul mătăhălos; fire aspre de păr alb îi năpădeau obrajii care se împurpurau la cea mai măruntă nemulţumire; valul de sânge i se vedea atunci ca o pestelcuţă roşie sub gât. Anul trecut bolise de-a binelea de mai multe ori. În toate privinţele vremea aceea îi adusese numai nenorociri.

De când cu jurământul ei mincinos de la Amiens şi cu alcătuirea comisiei de anchetă, firea i se acrise până a ajunge de nesuferit. Afară de asta, mintea îi cam slăbea; amesteca toate lucrurile alandala. Grindina îi prăpădise trandafirii pe care-i sădea cu miile în grădinile ei, sau vreo stricăciune se întâmplase la maşinile hidraulice care alimentau cascadele artificiale de la castelul din Hesdin?.. Mânia ei se abătea, ca o vijelie, pe capul grădinarilor, al inginerilor, al scutierilor şi al Béatricei.

- Şi zugrăvelile acestea, nici zece ani nu-s de când s-au făcut! strigă ea arătând frescele galeriei de la Conflans... Patruzeci şi opt de livre pariziene am plătit iconarului pe care unchiu-tău l-a chemat de la Bruxelles, şi el mi-a garantat că va folosi vopselele cele mai fine! N-au trecut nici zece ani şi vezi în ce hal au ajuns! Argintul de pe chivere s-a şi spălăcit iar partea de jos a zugrăvelii e toată scorojită. Te întreb, e treabă cinstită asta?

Béatrice murea de urât. Slujitorimea contesei Mahaut era numeroasă, dar alcătuită numai din oameni mai vârstnici. Mahaut se ţinea acum cam departe de Curtea Franţei unde Robert tăia şi spânzura. Acolo, la Paris, la Saint-Germain, în jurul regelui găsit, erau necontenite întreceri cu lancea, turniruri şi serbări ba pentru ziua de naştere

a reginei, ba pentru plecarea regelui Boemiei sau chiar fără nici un prilej, doar pentru ca lumea să petreacă. Mahaut nu se ducea defel, sau făcea scurte apariţii când demnitatea ei de pair al regatului o silea la aceasta. Nu mai era tânără ca să danseze carola şi nici nu avea chef să se uite cum alţii petrec, mai cu seamă la o curte care se purta aşa de rău cu dânsa. Nu-i mai făcea plăcere nici să se aşeze pentru o vreme la Paris, în palatul ei de pe strada Mauconseil; trăia retrasă între zidurile înalte ale castelului de la Conflans sau la Hesdin pe care pusese să-l refacă după ce Robert îl pustiise în 1316.

Tiranică de când nu mai avea amant - ultimul fusese episcopul Thierry d'Hirson care se împărţea între ea şi Divion, de unde ura contesei Mahaut împotriva femeii acesteia - şi trăind cu groaza ca nu cumva să i se facă rău noaptea, o silea pe Béatrice să doarmă într-un ungher al iatacului ei unde stăruiau tot felul de mirosuri îngrămădite de bătrâneţe, de spiţerie şi de mâncare. Căci Mahaut înfuleca tot aşa de zdravăn, la orice oră o apuca foamea ei năprasnică; draperiile şi covoarele miroseau a ostropel de iepure, a friptură de mistreţ sau tocană cu usturoi. I se apleca adeseori şi era nevoită să cheme vraci, doftori, spiţeri şi bărbieri; după hălcile de pastramă înghiţea doftorii cu lingura şi zeamă de ierburi de leac. Ah, unde erau frumoasele vremi când Béatrice o ajuta pe Mahaut să otrăvească regii!

Chiar şi Béatrice începea să simtă povara anilor. Tinereţea ei era pe sfârşite. Treizeci şi trei de ani e vârsta când toate femeile, chiar şi cele mai stricate, măsoară amândouă povârnişurile vieţii lor, gândindu-se cu nostalgie la anotimpurile ce s-au dus, şi cu nelinişte la cele care vor veni. Béatrice era tot frumoasă şi asta o citea în ochii bărbaţilor, oglinzile ei preferate. Dar ştia de asemeni că nu mai avea faţa aceea de poamă aurită care-i fusese farmecul la douăzeci de ani; ochii foarte negri şi

care aproape că nu lăsau loc albului dintre gene, erau mai puţin strălucitori când se trezea din somn; şoldurile i se îngroşaseră niţel. Sosise acum vremea când zilele nu mai trebuiau irosite de pomană.

Dar cum, cu această Mahaut care o silea să doarmă în odaia ei, cum să scape pentru a întâlni un amant întâmplător sau pentru a se duce, la miezul nopţii, în vreo casă tainică, spre a lua parte la o liturghie zadarnică şi a găsi, în marafeturile vrăjitoreşti, gustul plăcerii?

- La ce visezi? îi strigă deodată Mahaut.

- Nu visam, doamnă, răspunse ea lăsându-şi iar asupra contesei privirea limpede; mă gândesc doar că ai putea să ai o fată mai bună ca mine pentru a te sluji... Gândesc să mă mărit.

Era o răutate dibaci ticluită al cărei efect se văzu numaidecât.

- Frumos are să-ţi mai stea măritată! Ah, mare noroc pe capul celui care te va lua de soţie şi va umbla să-ţi caute fecioria în patul tuturor scutierilor mei, înainte de a porni să-şi dobândească tot acolo şi coarnele!

- La vârsta mea, doamnă, şi cum m-ai ţinut aici nemăritată ca să te slujesc... fecioria e mai curând năpastă decât virtute. În orice caz, e lucru mai puţin important decât casele şi moşiile pe care le voi aduce unui soţ.

- Dacă le vei păstra, fetiţo! Dacă le vei păstra! Căci le-ai strâns toate pe spinarea mea!

Béatrice zâmbi, şi privirea neagră i se posomorî din nou.

- Vai, doamnă, rosti ea cu o nespusă blândeţe, doar n-ai să iei îndărăt darurile făcute cui te-a slujit în lucruri aşa de tainice... şi pe care le-am săvârşit împreună?

Mahaut o privi cu ură.

Béatrice ştia să-i amintească de leşurile regale care dormeau între ele, de bomboanele otrăvite ale Aiuritului, de otrava strecurată pe buzele micului

Jean I... şi mai ştia cum se va sfârşi scena asta, printr-o năvală de sânge în obrajii contesei, prin pestelcuţa roşie ce se va ivi la gâtul ei bovin.

- N-ai să te măriţi! Na, uite ce rău îmi faci înfruntându-mă astfel! Acum poţi fi mulţumită, spuse Mahaut lăsându-se într-un jilţ. Mi se urcă tot sângele la cap şi-mi ţiuie urechile; va trebui iar să mi se lase sânge.

- Nu cumva, doamnă, pentru că mănânci prea mult trebuie să ţi se scoată atâta sânge?

- Voi mânca ce-mi place, urlă Mahaut, şi când îmi place! Nu am nevoie de o proastă ca tine pentru a hotărî ce-mi prieşte şi ce nu. Du-te de-mi caută nişte brânză englezească! Şi vin! Dar nu zăbovi prea mult!

Nu se mai găsea brânză englezească în cămară; ultima bucată sosită din Anglia se isprăvise.

- Cine a mâncat-o? Mă fură toţi! Să mi se aducă atunci o plăcintă cu coaja rumenită!

"Ei, da! Ăsta ţi-e leacul, îndoapă-te şi crapă!" îşi zicea Béatrice punând tava pe masă.

Mahaut apucă o felie groasă şi muşcă din ea. Dar trosnitura, pe care o auzi răsunându-i în cap, nu era numai a coajei de plăcintă; îşi rupsese un dinte, încă unul.

Ochii ei verzi şi înroşiţi de sânge se căscară niţel. Rămase câteva clipe nemişcată, cu felia de plăcintă într-o mână şi un pahar de vin în cealaltă, cu gura deschisă în care se vedea un dinte din faţă rupt deasupra rădăcinii, căzut de-a latul, lângă buză. Puse jos paharul şi desprinse cu uşurinţă partea ruptă a dintelui. Măsura cu vârful limbii locul gol sub gingie şi pipăia suprafaţa zgrunţuroasă, dureroasă, a rădăcinii. În acelaşi timp cercetă din ochi, între degetele ei noduroase, fărâma de fildeş gălbejit, neagră la marginea, unde se rupsese, această părticică din ea însăşi care o părăsea.

Mahaut îşi înălţă privirea pentru că Béatrice, în faţa ei, era gata să pufnească de râs. Cu braţele încrucişate pe pântec şi umerii zgâlţâiţi de râs, domnişoara de onoare nu-şi mai putea stăpâni hohotul. Înainte însă de a avea vreme să se tragă îndărăt, Mahaut se şi năpustise la ea arzându-i două palme zdravene. Râsul Béatricei se opri brusc; în dosul genelor lungi, ochii negri scânteiară cu o lucire răutăcioasă, apoi se stinseră numaidecât.

În seara aceea, când Béatrice o ajută pe Mahaut să se dezbrace, părea că pacea se restabilise între ele.

Contesa, absorbită iar de gândurile care o frământau, îi explica Béatricei:

- Înţelegi tu de ce ţineam atât de mult ca femeile alea două să fie silite să vorbească? Sunt sigură că acea Divion îl ajută pe Robert să fabrice hârtii false, şi aş vrea să fie prinsă asupra faptului.

Îşi sugea, fără voie, colţul de măsea pe care bărbierul i-l pilise.

De când primise cele două palme, Béatrice cocea un plan.

- Aş putea, doamnă, să-ţi dau un sfat? Vrei să-l auzi?

- Dar, bineînţeles, fetiţo, vorbeşte, spune ce ai de spus. Sunt eu cam repezită şi iute de mână, dar am încredere în tine, ştii bine asta.

- Ei bine, doamnă, află că tot răul se trage de la moştenirea unchiului meu Thierry... şi de acolo că n-ai vrut să plăteşti ce-i lăsase el acelei Divion. O muiere netrebnică, fireşte, şi care nu merita atâta! Dar ţi-ai făcut în ea o duşmancă, una care aflase niscaiva taine din gura unchiului meu... şi care e pe cale să le vândă monseniorului Robert. Am avut încă mare noroc că am putut goli la timp lada de fier din castelul Hirson..., în care unchiu-meu ţinea unele din hârtiile domniei tale! Vezi bine ce-ar fi putut să facă cu ele ticăloasa aceea... Ceva

bani şi un petec de pământ să-i fi dat... şi-i închideai cloanţa.

- Ei, da! făcu Mahaut, poate că am greşit. Recunoşti însă că-i prea de tot ca dezmăţata asta care se ducea să se încălzească în aşternutul unui episcop să fie trecută în diata sa, ca şi cum i-ar fi fost soaţă cu cununie... Ei, da, poate că am greşit...

Béatrice o ajuta pe Mahaut să-şi scoată cămaşa de zi. Namila de femeie îşi ridica braţele uriaşe, lăsând să i se vadă la subsuori un smoc de peri albi; grăsimea îi făcea o cocoaşă pe grumaz, ca pe spinarea boilor; ţâţa era grea, fleşcăită, monstruoasă.

"E bătrână, gândea Béatrice, are să moară... dar când? Până în ultima ei zi voi îmbrăca şi dezbrăca acest trup hâd şi-mi voi pierde nopţile lângă el... Iar când are să moară, ce se va alege de mine? Monseniorul Robert va câştiga fără îndoială procesul său, cu sprijinul regelui... Casa Mahaut se va risipi..."

După ce îi petrecu stăpânei cămaşa de noapte, Béatrice îşi urmă vorba începută:

- Dacă ai trimite să i se spună acestei Divion că-i plăteşti darurile testamentare pe care le cere... şi chiar ceva pe deasupra, ai aduce-o fără îndoială în tabăra domniei tale; iar dacă l-a slujit pe nepotul domniei tale la rele, ai putea să afli care anume... şi să tragi foloase din asta.

- Poate că e cuminte ceea ce spuseşi, răspunse Mahaut. Face să cheltui o mie de livre pentru comitatul meu, chiar dacă plătesc o păcătoasă. Dar cum să dau de târfa asta? Locuieşte în palatul lui Robert care trebuie s-o supravegheze foarte de aproape... ba chiar s-o şi mângâie niţel când îi vine la îndemână, căci nu prea are scârbă de asemenea putori. N-ar trebui ca întâlnirea să trezească bănuieli.

- Sunt gata, doamnă, să merg şi să-i vorbesc. Fiind nepoata lui Thierry, s-ar putea ca el să-mi fi încredinţat vreo dorinţă pentru dânsa...

Mahaut privi cu luare-aminte faţa liniştită, aproape surâzătoare, a domnişoarei sale de companie.

- Te bagi într-o mare primejdie, vorbi ea. Dacă află cumva Robert...

- Ştiu, doamnă... cunosc primejdia, dar pe mine nu mă sperie asta, spuse Béatrice trăgând pătura brodată peste contesa care se culcase.

- Ei, văd că eşti o fată bună, spuse Mahaut. Falca nu te usturǎ prea tare?

- Ba da, doamnă, mă ustură... dacă vrei să ştii...

BÉATRICE ŞI ROBERT

Lormet o întâmpinase la portiţa din dos a palatului, aceea prin care intrau furnizorii, ca şi cum vizitatoarea ar fi fost vreo teleleică sau vreo brodeză venită să aducă o comandă. De altminteri, îmbrăcată într-o pelerină de postav cenuşiu a cărei glugă îi acoperea părul, Béatrice d'Hirson nu se deosebea cu nimic de o negustorească oarecare.

Recunoscuse numaidecât pe bătrânul servitor al monseniorului d'Artois, dar nu se arătase mirată, cum nu dădu vreun semn de mirare când trecu prin cele două curţi, prin clădirile slugărimii, şi se văzu condusă spre odăile stăpânului.

Lormet păşea înainte, răsuflând cam zgomotos, şi se întorcea din când în când ca să arunce peste umăr o privire bănuitoare asupra acestei fete prea frumoase, cu mersul lunecos şi legănat, şi care nu părea nicidecum intimidată.

"Ce caută aici slugile contesei Mahaut? bombănea în sinea lui Lormet. Ce fel de mâncare pe gustul ei vine să gătească târfa asta în bucătăria noastră? Ah! Monseniorul Robert nu face bine lăsând-o să-i treacă pragul! Doamna Mahaut ştie să-şi facă treburile; nu i-o trimite pe cea mai urâtă dintre femeile ei!"

Un coridor boltit, o draperie, o uşă scundă care se deschise pe nişte ţâţâni bine unse, şi Béatrice văzu, când ridică ochii la cei trei pereţi, pe sfântul Gheorghe izbind cu lancea, pe sfântul Mauriciu sprijinit în paloşul său şi pe sfântul Petre trăgându-şi din apă năvoadele cu peşte.

Monseniorul Robert stătea în picioare la mijlocul odăii, cu picioarele răscrăcărate, cu braţele încrucişate pe piept şi bărbia lăsată pe guler.

Béatrice îşi plecă genele ei lungi şi se simţi străbătută de un dulce fior de teamă şi de plăcere deopotrivă.

- Cred că nu te aşteptai să mă vezi, spuse Robert d'Artois.

- O, ba da, monseniore... răspunse Béatrice cu glasul ei tărăgănat; chiar pe domnia ta speram să te întâlnesc.

Făcuse tot ce era nevoie pentru asta şi ascunzându-se aşa de puţin, îşi trimisese emisarii o săptămână întreagă pe lângă Divion, încât tot palatul trebuie să fi aflat.

Răspunsul îl cam descumpăni pe Robert.

- Atunci, pentru ce ai venit? Să-mi anunţi moartea mătuşei mele Mahaut?

- Vai, nu, monseniore... Doamna Mahaut şi-a rupt doar un dinte.

- Bună veste, spuse Robert, dar nu mi se pare că merita să te deranjezi pentru atâta. Trimisu-te-a să-mi spui ceva din partea ei? Vede că a pierdut procesul şi acum vrea să trateze cu mine? Nu voi trata!

- O, nu, monseniore... Doamna Mahaut nu vrea să trateze pentru că ştie că va câştiga procesul.

- Va câştiga? Nu, zău! Împotriva celor cincizeci şi cinci de martori, recunoscând toţi într-un glas hoţiile şi înşelăciunile săvârşite faţă de mine?

Béatrice zâmbi:

- Doamna Mahaut va avea poate şaizeci, monseniore, pentru a dovedi că martorii domniei tale spun minciuni şi că au fost plătiţi cu acelaşi preţ...

- Ei, asta-i bună! Nu cumva ai venit aici ca să-ţi baţi joc de mine? Martorii stăpânei tale nu fac doi bani pentru că ai mei vin să întărească nişte acte grăitoare pe care le voi arăta.

- Ah, adevărat, monseniore? se miră Béatrice cu un respect prefăcut. Dacă-i aşa, doamna Mahaut

se înşeală în ce priveşte marea goană după peceţi care s-a pornit prin Artois, în ultima vreme... pentru casa domniei tale.

- Sunt căutate peceţi, spuse Robert scos din sărite, pentru că-s căutate toate documentele vechi, şi pentru că noul meu cancelar are grijă să facă rânduială în condicile mele.

- Ah, adevărat, monseniore... repetă Béatrice.

- Dar nu tu trebuie să-mi pui întrebări! Eu te întreb ce cauţi aici. Ai venit să-mi mituieşti slugile?

- Nu-i nevoie, monseniore, de vreme ce am ajuns până la domnia ta.

- Dar ce vrei de la mine, ca să isprăvim? izbucni el.

Béatrice cercetă din ochi încăperea. Văzu uşa pe unde intrase, şi care se deschidea în pântecul sfintei Magdalena.: Râse încetişor:

- Prin gaura asta trec întotdeauna femeile pe care le primeşti?

Uriaşul începu să-şi piardă răbdarea. Glasul acesta batjocoritor, râsul acesta scurt, privirea asta neagră care lucea o clipă şi se stingea numai-decât în dosul genelor lungi arcuite, toate acestea îl cam tulburau.

"Bagă de seamă, Robert, îşi zicea, ai înaintea ta o târfă straşnică şi nu ţi-au trimis-o spre binele tău!"

O ştia el de multă vreme pe domnişoara Béatrice! Nu era pentru întâia oară când venea să-l aţâţe! Îşi amintea cum la mănăstirea de la Chaalis, pe când ieşea dintr-un consiliu ce se ţinuse noaptea în jurul regelui Charles al IV-lea în legătură cu treburile Angliei, o găsise pe Béatrice aşteptându-l sub bolţile trapezăriei. Şi de multe alte ori... La fiecare întâlnire, afla aceeaşi privire aţintită în ochii lui, aceeaşi legănare a şoldurilor, aceeaşi zvâcnire a sânilor. Robert nu era omul pe care să-l lege fidelitatea conjugală; un trunchi de copac îmbrăcat într-o fustă l-ar fi făcut să se abată din

calea sa. Dar fata asta care era sluga mătuşii Mahaut, şi pentru toate treburile, trezise întotdeauna în el un sentiment de prudenţă.

- Frumoasa mea, eşti fără îndoială o mare ticăloasă, dar poate că eşti şi prevăzătoare. Mătuşa-mea crede că va câştiga procesul; tu însă, care vezi mai bine, ţi-ai şi spus că are să-l piardă. Te gândeşti, fireşte, că vântul cel bun va înceta să mai bată înspre Conflans, şi că a sosit de mult vremea de a te pune bine cu acest monsenior Robert, atât de bârfit, căruia i s-a căşunat atâta rău şi a cărui mână poate fi grea în ziua răzbunării. Nu-i aşa că am ghicit?

Umbla în lung şi lat prin odaie după obiceiul său. Purta o tunică scurtă atât de strânsă că-i scotea pântecul afară; muşchii zdraveni ai coapselor se umflau de plesnea pe el postavul nădragilor. Printre genele ei, Béatrice nu înceta să-l cerceteze, de la chica roşcovană până la pantofi.

"Ce greu trebuie să fie!" îşi zicea.

- Dar află că nimeni nu poate să câştige bunăvoinţa mea cu un surâs, urmă Robert. Afară numai dacă nu cumva ai mare nevoie de bani şi vreo taină pe care să mi-o vinzi! Răsplătesc pe cel ce mă slujeşte, dar sunt necruţător cu cine vrea să mă tragă pe sfoară!

- Nu am nimic să-ţi vând, monseniore.

- Atunci, domnişoară Béatrice, ca să ştii pe ce cale să apuci şi ca să scapi teafără îţi spun că ai face bine s-o iei din loc, cât mai departe de porţile palatului meu şi să nu mai născoceşti vreun motiv pentru a te apropia de ele. Bucătăriile mele sunt bine păzite, felurile mele de mâncare sunt gustate, vinul meu e încercat înainte de a mi se turna în pahar.

Béatrice îşi linse buzele cu vârful limbii, ca şi cum ar fi sorbit o licoare minunată.

"Se teme să nu-l otrăvim", gândi ea.

Ah, cum se mai amuza, şi totodată ce frică îi era. Şi Mahaut, în vremea asta, care credea că ea

nu are altă treabă decât s-o păcălească pe acea Divion! Ah, fermecătoare clipă! Béatrice avea impresia că ţine în palma ei mai multe laţuri nevăzute şi ucigaşe. Mai trebuia doar să le strângă bine.

Îşi dădu gluga deoparte, desfăcu şnurul de la gât şi-şi scoase pelerina. Părul ei negru şi des era răsucit în cosiţe după urechi. Rochia ei dintr-o mătase dungată ca marmora, foarte decoltată, lăsa să se vadă începutul promiţător al sânilor. Robert, căruia îi plăceau femeile mai pline, se gândi fără să vrea că Béatrice câştigase în frumuseţe de la ultima lor întâlnire.

Béatrice îşi aşternu pelerina pe pardoseală în aşa chip încât acoperi jumătatea unui cerc de lespezi. Robert ridică o privire mirată.

- Ce faci acolo?

Ea nu răspunse şi scoase din punga atârnată la brâu trei pene negre pe care le puse peste partea de sus a pelerinei, încrucişându-le ca pentru a alcătui o stea; apoi începu să se rotească, descriind cu arătătorul un cerc imaginar şi murmurând cuvinte de neînţeles.

- Dar ce faci? repetă Robert.

- Îţi fac farmece... monseniore, răspunse liniştit Béatrice, de parcă ar fi fost cel mai firesc lucru din lume, sau cel puţin lucrul cel mai obişnuit pentru dânsa.

Robert pufni de râs. Béatrice se uită la el, apoi îl prinse de mână ca pentru a-l aduce înlăuntrul cercului. Robert îşi trase mâna îndărăt.

- Ţi-e frică, monseniore? îl întrebă Béatrice zâmbind.

Vezi, asta e puterea femeilor! Care senior ar fi cutezat să-i spună contelui Robert d'Artois că se teme, fără să fi primit un pumn zdravăn în obraz sau o spadă grea de douăzeci de livre de-a curmezişul scăfârliei? Şi iată că o vasală, o fată în casă, vine să dea târcoale palatului său, reuşeşte să ajungă până la el, îi toacă vremea stând să-i

povestească tot felul de mofturi... "Mahaut a pierdut un dinte... Nu am nici o taină să-ţi vând...", îşi aşterne mantia pe lespezile de piatră şi-i spune de la obraz că e un fricos!

- S-ar părea că întotdeauna ţi-a fost teamă să te apropii de mine, urmă Béatrice. În ziua când te văzui întâia oară, e mult de atunci, în palatul doamnei Mahaut... când ai venit să-i dai de veste că fetele ei vor fi judecate... poate că nu-ţi mai aduci aminte... ai şi început să te fereşti de mine. Şi încă de multe ori de atunci încoace... Nu, monseniore, nu mă face să cred că ţi-ar fi frică!

Să-l sune pe Lormet, poruncindu-i s-o îndepărteze pe zurlia asta, nu era oare ceea ce înţelepciunea îl povăţuia pe Robert să facă, fără a mai pierde vremea?

- Şi pe cine invoci cu pelerina ta, cu cercul tău şi cu cele trei pene ale tale? întrebă el. Nu cumva vrei să-l chemi aici pe Diavol?

- Ba da, monseniore... spuse Béatrice.

Robert înălţă din umeri în faţa acestei ştrengării şi, din joacă, pătrunse în cerc.

- Iată că s-a făcut, monseniore. E tocmai ceea ce vroiam. Pentru că domnia ta eşti Diavolul...

Care bărbat rezistă la acest compliment? Robert râse de astă dată de-a binelea, un râs din toată inima. Apucă bărbia Béatricei între policar şi arătător.

- Ştii că aş putea face să fii arsă pe rug ca vrăjitoare?

- Vai, monseniore...

Se lipea de dânsul, cu capul ridicat spre fălcile lui mari acoperite de peri roşii; îi simţea mirosul de mistreţ asmuţit. Se înfiora tulburată de primejdie, de trădare, de dorinţă şi de vrăjile ei diavoleşti.

O târfă, o târfă adevărată, aşa cum îi plăceau lui Robert. "Ce pierd?" îşi zise. O prinse de umeri şi o trase spre dânsul.

"E nepotul doamnei Mahaut, nepotu-său care-i vrea atâta rău", gândi Béatrice în timp ce-şi pierdea răsuflarea sub gura lui.

CASA BONNEFILLE

Pe când trăia, episcopul Thierry d'Hirson avea la Paris, în strada Mauconseil, un palat chiar lângă cel al contesei d'Artois, şi pe care îl mărise cumpărând casa unuia dintre vecinii săi numit Julien Bonnefille. Această casă, pe care o moştenise, i-o propuse Béatrice lui Robert d'Artois ca adăpost pentru întâlnirile lor.

Gândul că va petrece în tovărăşia domnişoarei de onoare a contesei Mahaut, alături de palatul contesei Mahaut, într-o casă plătită din banii contesei Mahaut, şi care, pe deasupra, mai păstra numele de casa Bonnefille, toate acestea satisfăceau gustul înnăscut al lui Robert pentru farsă... Soarta pune la cale uneori petreceri de acestea...

Totuşi, la început, Robert se înfruptă din ele cu foarte mare băgare de seamă. Deşi era el însuşi proprietar pe aceeaşi stradă al unui palat în care nu locuia dar venea să-l vadă din când în când, ţinea să nu se ducă la casa Bonnefille decât după căderea nopţii. În cartierele acestea din preajma Senei, unde o mulţime deasă se mişca alene pe străzi, un senior ca Robert d'Artois, a cărui statură se vedea de la o poştă, şi escortat de scutieri, nu putea să treacă neobservat. Robert aştepta deci până se lăsa înserarea. Îl însoţeau întotdeauna Gillet de Nesle şi trei slujitori, aleşi printre cei care ştiau mai bine să-şi ţină gura şi erau mai voinici ca ceilalţi. Gillet era creierul acestei gărzi, iar cei trei feciori cu pumni de bătăuşi se aşezau la intrările casei Bonnefille, fără să poarte livreaua, ca nişte gură cască oarecare.

În timpul primelor întâlniri, Robert refuză să bea vinul cu scorţişoară pe care Béatrice i-l turna. "Se prea poate ca damicela asta să fi fost pusă să

mă trimită pe lumea cealaltă", îşi zicea. Nu-şi lepăda decât cu părere de rău haina căptuşită cu o plasă subţire de fier, şi cât ţinea plăcerea nu-şi lua ochii de la scrinul pe care-şi pusese pumnalul.

Béatrice se desfăta în sinea ei văzându-i astfel de temeri. Aşadar, ea, o mică burgheză din Artois, fată nemăritată la treizeci de ani trecuţi, şi care se tăvălise în tot felul de aşternuturi, putea să trezească teamă la un asemenea zdrahon şi un atât de puternic pair al Franţei?

Aventura avea pentru Béatrice, mai mult decât pentru Robert, tot gustul picant al perversităţii. În casa unchiului ei, episcopul! Şi cu vrăjmaşul de moarte al doamnei Mahaut căreia, pentru a-şi scuza absenţele, Béatrice trebuia să-i toarne mereu tot alte bazaconii... Femeia Divion se codea... Nu vroia să cedeze dintr-o dată şi ar fi nebunie curată să-i dai o sumă mare de bani ca să nu-ţi vândă decât o minciună gogonată... Nu, Béatrice trebuia s-o vadă adeseori, să-i smulgă cu ţârâita tot ce ştie despre uneltirile hainului monsenior Robert, s-o facă să dea în vileag numele martorilor cumpăraţi, şi apoi tot dânsa, Béatrice, trebuia să verifice spusele ei, să-l caute pe de-alde Juvigny, la Luvru, sau pe Michelet Guéroult, feciorul de casă al notarului Tesson. Ah, toate astea nu se fac bătând din palme, ele cer osteneală, timp şi bani.

"Ar fi nimerit, doamnă, să-i dăruim o bucată de postav acestui grămătic, pentru nevastă-sa; asta îi va dezlega limba... Îmi dai voie să iau din banii domniei tale câteva livre?"

Şi plăcerea de a o privi pe doamna Mahaut drept în ochi, de a-i surâde şi de a gândi: "Nu-s nici douăsprezece ceasuri de când mă dădeam despuiată până la piele domnului Robert, nepotul domniei tale!"

Văzându-şi domnişoara de onoare zbătându-se atâta pentru a o sluji, Mahaut o bruftuia mai puţin, arătându-i din nou dragoste şi răsfăţând-o în

fel şi chip. Pentru Béatrice era un prilej minunat de a o înşela pe Mahaut şi în acelaşi timp de a-l cuceri pe Robert. Căci o femeie nu poate pretinde că a cucerit un bărbat pentru că a petrecut cu el un ceas în acelaşi pat, aşa cum nu eşti stăpânul unei fiare pentru că ai cumpărat-o şi pentru că te uiţi la ea prin gratiile cuştii.

Posesiunea nu înseamnă putere.

Nu eşti cu adevărat stăpânul decât după ce ai dresat aşa de bine fiara încât să se culce la porunca ta, să-şi strângă ghearele, iar o uitătură s-o ţină în loc întocmai ca nişte gratii de fier.

Bănuielile lui Robert erau pentru Béatrice tot atâtea gheare pe care trebuia să le pilească. De-a lungul întregii sale cariere de vânătoriţă, nu avusese niciodată prilejul să prindă în capcană un vânat aşa de mare şi crâncen de i se dusese vestea.

În ziua când Robert se învoi să primească un pahar cu vin negru din mâna ei, Béatrice cunoscu întâia izbândă. "Aş fi putut deci băga otravă în vin şi el ar fi băut-o..."

Şi când în sfârşit Robert adormi, asemenea căpcăunului din poveste, ea trăi sentimentul triumfului. Pe gâtul uriaşului se vedea limpede locul unde se închidea caftanul sau cuirasa; pielea cărămizie a obrazului pârlit de soare şi de vânt se oprea brusc, iar dedesubt începea pielea albă, pistruiată şi acoperită la umeri cu peri roşiatici ca de porc. Această dungă despărţitoare i se părea Béatricei semnul dinainte trasat pentru tăişul unei securi sau ascuţişul unui pumnal. Părul de culoare arămie, adus în cârlionţi pe obraji, se trăsese deoparte, lăsând să se vadă o ureche mică, gingaş tivită, copilăroasă. Înduioşătoare. "În această ureche mică, se gândi Béatrice, s-ar putea vârî un cuţit până la creier..."

Robert se trezi după câteva minute cu o tresărire de nelinişte.

- Ei bine, monseniore... după cum vezi, nu te-am ucis, spuse ea râzând.

Râsul îi descoperea o gingie de un roşu închis.

Ca pentru a-i mulţumi, Robert o răsturnă în aşternut, luând joaca de la capăt. Trebuia să recunoască în sinea lui că ea era o parteneră bună, inventivă, vicleană, care nu se cruţa de fel, nu arăta scârbă pentru nimic şi îşi ţipa tare bucuria.

Robert, care se credea meşter iscusit într-al dezmăţului fiindcă ridicase tot felul de fuste, de mătase, de lână sau de cânepă, trebuia să recunoască în sfârşit că-şi găsise naşul.

- Puicuţa mea, îi zicea el, dacă ai învăţat la soborul vrăjitorilor toate marafeturile astea ale dragostei, ar trebui trimise acolo cât mai multe fecioare!

Căci Béatrice îi vorbea adeseori de soborul vrăjitorilor şi de Diavol. Această fată molatecă la înfăţişare şi mişcându-se alene, cu mersul legănat şi vocea tărăgănată, nu-şi dădea în vileag firea aprinsă decât în pat, aşa cum opusa ei devenea iute şi însufleţită numai când venea vorba de demoni sau de vrăjitorie.

- De ce oare nu te-ai măritat niciodată? o întrebă Robert. Soţii nu trebuie să fi lipsit să te ceară, mai cu seamă dacă le-ai dat să guste mai înainte din dulceaţa căsătoriei...

- Pentru că cununia se face la biserică, şi biserica mi-e nesuferită.

Îngenuncheată pe pat, cu mâinile la genunchi, lăsând să se vadă un petec de umbră în scobitura pântecului, cu genele foarte ridicate, Béatrice zicea:

- Înţelegi, monseniore, preoţii şi papii de la Roma şi de la Avignon nu ne învaţă adevărul. Nu există un singur Dumnezeu; sunt doi, cel al luminii şi cel al beznelor, Domnul Binelui şi Domnul Răului. Înainte de facerea lumii neamul beznelor s-a răzvrătit împotriva neamului luminii: şi supuşii Răului, ca să existe cu adevărat, deoarece Răul este neantul şi moartea, au înghiţit o parte din

principiile Binelui. Şi pentru că amândouă puterile, ale Binelui şi Răului erau în ei, au putut făuri lumea şi zămisli oamenii în care cele două puteri sunt amestecate şi veşnic în luptă, şi în care Răul conduce, pentru că el este elementul neamului de obârşie. Şi se vede limpede că sunt două principii pentru că există bărbatul şi femeia, făcuţi ca tine şi ca mine, în chip deosebit, adăugă Béatrice cu un surâs pofticios. Şi Răul e acela care gâdilă pântecele noastre şi le împinge să se împreuneze. Or, oamenii în care natura Răului e mai tare ca natura Binelui trebuie să-l cinstească pe Diavol şi să facă legământ cu el pentru a fi fericiţi şi a izbândi în treburile lor; şi ei nu trebuie să facă nimic pentru Domnul Binelui care le este vrăjmaş.

Această stranie filozofie, care puţea cât colo a pucioasă vrăjitorească, şi în care se găseau urme prost digerate de manicheism[5], elemente amestecate din învăţăturile catare, rău transmise şi rău înţelese, avea mai mulţi adepţi decât îşi închipuiau marii dregători de la cârma ţării. Béatrice nu era un caz izolat; dar lui Robert, a cărui minte nu frământase vreodată nici în treacăt o asemenea problemă, ea îi întredeschidea porţile unei lumi tainice; se minuna grozav mai cu seamă că aude astfel de vorbe din gura unei femei.

- Eşti mai deşteaptă decât aş fi crezut. De la cine învăţaşi toate acestea?

- De la foştii templieri, răspunse dânsa.

- Aha! Templierii! Fără îndoială, ăia ştiau multe lucruri...

- Domniile voastre i-aţi nimicit...

- Nu eu, nu eu! izbucni Robert. Asta a făcut-o Filip cel Frumos şi Enguerrand, prietenii mătuşii mele Mahaut... Dar Charles de Valois şi eu însumi eram împotriva nimicirii lor.

- Templierii au rămas însă puternici prin magie; toate nenorocirile ce s-au abătut de atunci încoace asupra regatului, se trag de la legăturile pe

care templierii le-au făcut cu Satana, pentru că papa i-a osândit.

- Nenorocirile regatului, nenorocirile regatului... repeta Robert nu prea convins. Unele nu-s oare mai curând rodul lucrăturilor mătuşii mele decât ale Diavolului? Căci dânsa e aceea care l-a trimis în lumea cealaltă pe văru-meu Aiuritul, şi apoi pe fiu-său. N-ai fi dat cumva şi tu o mână de ajutor la treaba asta?

Întorcea vorba adeseori la cele două omoruri ale mătuşii Mahaut, dar de fiecare dată Béatrice ocolea cu dibăcie răspunsul. Sau surâdea, parcă cu gândul aiurea, ca şi cum n-ar fi auzit, sau răspundea de pe lături:

- Mahaut nu ştie... nu ştie că am făcut legământ cu Diavolul... De-ar afla, nu-ncape îndoială că m-ar izgoni...

Şi se pornea numaidecât să vorbească repede despre subiectele ei preferate, despre liturghia neagră, potrivnică, negarea liturghiei creştine, şi care trebuia slujită la miezul nopţii, într-un beci, şi dacă se poate în apropierea unui cimitir. Idolul avea un cap cu două feţe; se folosea prescură neagră care era sfinţită rostindu-se de trei ori numele lui Belzebut. Dacă slujba putea fi făcută de un preot care se lepădase de biserică sau de un călugăr izgonit din tagma lui, cu atât mai bine.

- Dumnezeu din cer e falit; a promis bucurie netulburată făpturilor care-l slujesc şi nu le dă decât nenorocire; trebuie să ne supunem Dumnezeului întunecimilor. Uite, monseniore, dacă vrei ca dovezile scrise ale procesului tău să fie întărite de Diavol, să le străpungi cu un fier înroşit în colţul hârtiei, aşa încât să rămână acolo o gaură niţeluş arsă pe margini. Sau şi într-altfel, vezi de mânjeşte hârtia cu o mică pată de cerneală în chip de cruce al cărei vârf să fie întocmai ca o mână... Ştiu cum trebuie făcute astea.

Dar nici Robert nu-şi dădea pe faţă chiar tot ce avea în minte; şi cu toate că Béatrice trebuie să

fi fost cea dintâi să ştie că documentele cu care el se lăuda erau plăsmuite, niciodată Robert nu s-ar fi lăsat să-l ia gura pe dinainte şi să recunoască acest lucru.

- Dacă vrei să dobândeşti toată puterea asupra unui vrăjmaş şi ca dânsul să-şi sape singur groapa din vrerea Necuratului, îi destăinui ea într-o zi, trebuie să pui pe cineva să-l frece la subsuori, pe dosul urechilor şi pe talpa piciorului cu o alifie făcută din fărâme de prescură şi pulbere de os al unui prunc nebotezat, aceasta amestecată cu sământă de bărbat împrăştiată pe spinarea unei femei în timpul liturghiei negre, şi cu sângele femeii acesteia când e la soroc...

- Aş fi mai sigur, răspunse Robert, dacă unei afurisite de vrăjmaşe pe care o am, i-ar da cineva şoricioaică sau vreo pulbere de omorât dihorii...

Béatrice se prefăcu că nu înţelege. Dar ideea o înfioră, făcând să-i treacă parcă nişte unde calde pe sub piele. Nu trebuia să-i răspundă numaidecât lui Robert. Nu trebuia ca el să ştie că dânsa era de pe acuma gata să-i împlinească dorinţa... Există oare legământ mai tare care să lege doi amanţi pe totdeauna, decât o crimă?

Căci Béatrice îl iubea. Nu-şi dădea seama că vrând să-i întindă o capcană, căzuse singură în ea. Nu mai trăia decât pentru clipa întâlnirii cu dânsul, spre a nu mai trăi după aceea decât aducându-şi aminte şi aşteptând din nou. Aşteptând această greutate de două sute de livre, şi acest miros de fiară pe care-l împrăştia Robert, mai cu seamă în zbenguielile dragostei, şi acest mârâit de tigru ce-i ieşea din gât când ea îl băga în călduri.

Sunt mult mai numeroase femeile care au o slăbiciune pentru monştri. Piticii curţii, Jean Nebunul şi ceilalţi ştiau bine asta, ei, care nu mai prididea să facă faţă atâtor femei cucerite! Până şi un beteşug trecător e obiect de curiozitate şi, prin urmare, de dorinţă. Un cavaler chior, bunăoară, le atrage, chiar de n-ar fi decât pentru pofta de a-i

scoate pătrăţelul de postav negru care-i acoperă o parte a feţei. În felul său, Robert avea ceva de monstru.

Ploaia de toamnă se scurgea pe acoperişuri. Béatrice se juca, urmărind cu degetele zvâcnirile unui pântec uriaş.

- Mai întâi, monseniore, zicea dânsa, tu nu ai nevoie de nimic pentru a dobândi ceea ce vrei, nici să te înveţe cineva vreo ştiinţă... Tu eşti chiar Diavolul. Diavolul nu ştie că el e Diavolul...

Robert zăcea îngândurat, sătul, cu bărbia în sus, ascultând-o...

Diavolul are ochi care ard ca jeraticul, nişte gheare imense în vârful degetelor ca să sfâşie trupurile, o limbă despărţită în două, iar din gură îi iese o răsuflare de cuptor încins. Dar Diavolul putea să aibă de asemenea greutatea şi mirosul lui Robert. Ea era îndrăgostită de Satana. Era muierea Diavolului şi nimeni nu-i va despărţi vreodată.

Într-o seară, când Robert d'Artois se întorsese în palatul său, venind de la casa Bonnefille, soţia lui îi întinse faimosul tratat de căsătorie, în sfârşit aşternut pe pergament, şi căruia nu-i mai lipseau decât peceţile.

După ce cercetase documentul, Robert se apropie de vatră şi, cu un gest nepăsător, vârî vătraiul în jeratic; apoi, când vârful i se înroşi, străpunse colţul unei foi care începu să pârâie.

- Ce faci, dragă? întrebă Doamna de Beaumont.

- Vreau numai să mă încredinţez că e un pergament bun.

Jeanne de Beaumont îl privi o clipă pe bărbatu-său, apoi îi spuse cu blândeţe, aproape ca o mamă grijulie:

- Ar trebui, Robert, să pui să ţi se taie unghiile... Ce-i moda asta nouă de le porţi aşa de lungi?

REÎNTOARCERE LA MAUBUISSON

Se întâmplă ca o uneltire urzită pe îndelete să fie dintru început sortită înfrângerii din pricina unui amănunt de care nu se ţinuse seamă.

Robert înţelese deodată că, deşi gătise aşa de bine catapultele, acestea se puteau sparge în clipa când trebuia sa tragă, fiindcă nu se gândise la o şurubărie foarte însemnată.

Îi spusese cumnatului său, regele, şi jurase solemn pe Sfânta Scriptură că actele sale de moştenire existau; plătise să se întocmească hârtii cât se poate de asemănătoare celor dispărute; pusese la cale mărturii numeroase pentru a adeveri că documentele erau aşa cum le cerea legea. Toate şansele păreau deci adunate pentru ca dovezile sale să fie primite fără discuţie.

Exista însă o persoană care ştia, neîndoios, că actele erau plăsmuite: Mahaut d'Artois. Ştia pentru că ea arsese actele adevărate, mai întâi pe acelea din condicile de la Paris, şterpelite cu vreo douăzeci de ani mai înainte datorită unor binevoitori din jurul lui Filip cel Frumos, şi apoi, mai zilele trecute, copiile scoase din lada de fier a lui Thierry d'Hirson.

Dacă însă nişte hârtii plăsmuite pot trece drept adevărate în ochii unor oameni dinainte înclinaţi s-o creadă, şi care nu au cunoscut originalele, nu se întâmplă acelaşi lucru cu cel ce ştie că s-a săvârşit un fals.

Fireşte, Mahaut nu se va duce să spună: "Hârtiile acestea sunt nişte falsuri pentru că eu le-am aruncat în foc pe cele adevărate"; dar ştiind că documentele sunt plăsmuite, ea va pune totul la bătaie ca să demonstreze acest lucru; şi în privinţa asta puteai să te bizui pe dânsa! Arestarea

slujnicelor acelei Divion trebuia privită ca un semnal de alarmă care dovedea că Mahaut nu stătea degeaba. Prea multe persoane luaseră parte până atunci la fabricarea hârtiilor pentru ca să nu se găsească vreuna gata să trădeze de frică, sau din poftă de câştig.

Dacă o greşeală se strecurase, ca nenorocitul "1322" în loc de "1302" în scrisoarea de la Reilly, Mahaut nu va întârzia s-o dea în vileag. Peceţile puteau să pară desăvârşite, dar Mahaut va cere ca ele să fie din nou cercetate mai amănunţit. Şi apoi, răposatul conte Robert al II-lea, ca toţi prinţii, avea obiceiul să pună pe grămăticul care-i întocmea actele oficiale să-şi scrie numele dedesubt. Bineînţeles, cei care le falsificaseră s-au ferit de această precizare. Or, o asemenea omisiune într-o singură hârtie mai mergea, dar în cele patru ce urmau să fie prezentate? Mahaut îi va înfunda uşor cerând să se deschidă condicile din Artois: "Ia puneţi aici alături actele, va zice, şi vedeţi dacă prin toate scrisorile pecetluite de tatăl meu se află scriitura vreunuia dintre grămăticii săi care să semene cu cele ce vi se înfăţişează!"

Robert ajunsese la convingerea că aceste documente, care în mintea lui aveau greutatea adevărului, nu ar putea fi folosite decât atunci când persoana care făcuse să dispară originalul ar fi dispărut ea însăşi. Cu alte cuvinte, procesul nu era câştigat decât dacă Mahaut murea. Nu mai era doar o dorinţă, ci o necesitate.

- Dacă Mahaut ar muri, îi spuse el într-o zi Béatricei, stând lungit cu amândouă mâinile sub cap şi privind tavanul casei Bonnefille... da, dacă dânsa ar muri, aş putea foarte uşor să te aduc în palatul meu ca doamnă de onoare a soţiei mele... Deoarece voi primi moştenirea comitatului Artois, lumea va înţelege că iau la mine unele slugi din casa mătuşii mele. Şi astfel aş putea să te am întotdeauna lângă mine...

Era mare cârligul cu momeala, dar îl zvârlise unui peşte care avea gura deschisă.

Béatrice nu mângâia speranţă mai dulce ca asta. Se şi vedea locuind în palatul lui Robert, urzind acolo intrigile ei, ibovnică de taină la început, apoi în văzul lumii, căci acestea sunt lucruri pe care vremea le aşează la locul lor... Şi cine ştie? Doamna de Beaumont, ca orice făptură omenească, nu era veşnică. Fireşte, avea şapte ani mai puţin ca Béatrice şi se bucura de o sănătate care părea zdravănă, clar tocmai de aceea, ce triumf pentru o femeie mai în vârstă de a lua locul uneia mai tinere! Niscaiva farmece săvârşite cum trebuie n-ar putea oare, în câţiva ani să facă din Robert un văduv? Dragostea lasă mintea să alerge fără frâu, înlătură orice piedică din calea închipuirii. Béatrice se visa uneori contesă d'Artois, în mantie de soaţă a unui pair...

Iar dacă regele, pentru că şi aceasta se poate întâmpla, ar muri, şi Robert ar ajunge regent? În fiece veac există femei din neam de jos care se ridică astfel până la cea mai înaltă treaptă, prin dorinţa ce-o răscolesc în vreun prinţ, şi pentru că au o frumuseţe a trupului şi o agerime a minţii, datorită cărora, prin legea firii, sunt mai presus ca toate celelalte. Doamnele împărătese ale Romei şi Constantinopolei, după cum povestesc baladele menestrelilor, nu erau toate născute pe treptele vreunui tron. În lumea puternicilor lumii acesteia, o femeie se ridică mai repede când stă lungită în aşternut...

Spre a putea fi convinsă, Béatrice lăsă să treacă tocmai atâta vreme cât era nevoie ca să pună stăpânire pe cel care vroia s-o aibă. Ca s-o câştige pentru planurile lui, Robert trebui să făgăduiască multe, şi să-i repete de zece ori că va intra în palatul Artois, şi să-i spună cu de-amănuntul drepturile şi hatârurile de care se va bucura, şi ce moşie anume îi va fi dată. Da, dacă-i aşa, poate că ar putea să-i arate vreun om priceput la vrăji care,

prin chip de ceară bine lucrat, cu ace înfipte şi descântece, să-i facă rău contesei Mahaut. Dar Béatrice tot se mai prefăcea că este muncită de şovăieli şi de îndoială; nu era oare Mahaut binefăcătoarea ei şi a tuturor neamurilor din familia Hirson?

Agrafe şi copci din pietre scumpe se iviră curând la gâtul Béatricei; Robert învăţa obiceiurile amanţilor darnici. Mângâind cu mâna bijuteria pe care o căpătase, Béatrice zicea că, dacă vroiau ca farmecele să reuşească, mijlocul cel mai sigur şi mai rapid era să ia un copil mai mic de cinci ani, căruia să i se dea să înghită o fărâmă de prescură albă, apoi să i se taie capul şi să i se stoarcă sângele pe o prescură neagră care trebuia dată după aceea, prin vreun tertip, s-o mănânce femeia supusă farmecelor. Un copil mai mic de cinci ani e oare aşa de greu de găsit? Câte familii sărace, împovărate de o droaie de ţânci, s-ar fi învoit să vândă unul!

Robert cam strâmba din nas; prea multe încurcături pentru un rezultat nu tocmai sigur. Prefera o otravă bună, fără mofturi, pe care o vâri pe gură şi aştepţi apoi să-şi facă treaba.

În cele din urmă, Béatrice păru să se dea bătută, din devotament faţă de acest diavol pe care îl adora, din nerăbdarea de a trăi lângă el în palatul Artois, din speranţa de a-l vedea de mai multe ori pe zi. Pentru dânsul ar fi în stare de orice... Ea se şi aprovizionase, de o săptămână, cu o asemenea cantitate de arsenic alb încât ar fi putut să extermine tot cartierul, când Robert crezu că şi-a atins ţinta convingând-o să primească cincizeci de livre pentru a cumpăra otrava.

Trebuiau acum să aştepte un prilej prielnic. Béatrice îi arăta lui Robert că Mahaut era înconjurată de doftori care dădeau fuga de îndată ce doamna simţea cea mai mică indispoziţie; bucătăriile erau supravegheate, iar paharnicii nu

lăsau să se apropie cineva de vinul contesei... Treaba nu era uşoară.

Şi deodată, pe neaşteptate, Robert îşi schimbă părerea. Avusese o lungă convorbire cu regele. Văzând raportul anchetatorilor care lucraseră aşa de bine sub îndrumarea reclamantului, şi mai convins ca oricând de dreptatea cumnatului său, Filip al VI-lea nu vroia decât să-l servească pe acesta din urmă. Ca să evite un proces cu un sfârşit atât de neîndoielnic, dar al cărui răsunet nu putea face rău curţii şi regatului, regele hotărâse s-o cheme la dânsul pe Mahaut şi s-o convingă să renunţe la comitatul Artois.

- Nu se va învoi niciodată, spuse Béatrice, şi tu o ştii tot aşa de bine ca mine, monseniore...

- Să încercăm totuşi... Dacă regele izbuteşte s-o facă să-nţeleagă de vorbă, nu ar fi oare cel mai bun mijloc de a isprăvi odată cu tărăşenia asta?

- Nu... Cel mai bun mijloc e otrava.

Căci eventualitatea unei înţelegeri prin bună învoială nu se împăca de fel cu ţelurile Béatricei; clipa intrării ei în palatul lui Robert se îndepărta... Béatrice trebuia să rămână doamnă de onoare a contesei până ce aceasta îşi va da ultima suflare, Dumnezeu ştie când! Acum dânsa era aceea care vroia să zorească lucrurile; piedicile, greutăţile pe care ea însăşi le pomenise, n-o mai înspăimântau. Prilejul prielnic? Avea câteva în fiecare zi; de n-ar fi fost decât atunci când îi aducea contesei Mahaut ceaiul de sunătoare sau doftoriile pe care le lua...

- Dar de vreme ce regele o cheamă peste trei zile la Maubuisson? stărui Robert.

Cei doi amanţi se înţeleseră astfel: sau Mahaut se învoieşte cu propunerea regală de a se lepăda singură de stăpânirea comitatului Artois, şi atunci îi vor cruţa viaţa; sau refuză, şi atunci, chiar în ziua aceea, Béatrice îi va da otrava. Ce împrejurare mai potrivită se poate găsi? Contesa Mahaut să simtă că-i vine rău tocmai când se ridică de la masa regelui! Cine oare l-ar putea

bănui pe acesta că pusese să fie omorâtă? Şi chiar având bănuiala, cine ar îndrăzni s-o spună?

Filip al VI-lea îi propusese lui Robert să fie de faţă la întrevederea de împăcare, dar Robert se împotrivi.

- Mărite frate, cuvintele tale vor trage mai greu în cumpănă, dacă eu nu voi fi acolo; Mahaut mă urăşte grozav, şi vederea mea ar face-o mai curând să se încăpăţâneze decât s-o îndemne la supunere.

Aşa gândea într-adevăr, dar afară de asta vroia ca prin absenţa lui să curme orice învinuire ce i s-ar putea aduce.

Trei zile mai târziu, la 23 octombrie, hurducată în marea ei litieră aurită şi împodobită cu stema familiei Artois, contesa Mahaut venea pe şoseaua dinspre Pontoise. Singura ei odraslă încă în viaţă, regina Jeanne, văduva lui Filip cel Lung, călătorea cu dânsa. Béatrice şedea în faţa stăpânei sale pe un scăunaş tapiţat.

- Ce anume crezi, doamnă... că vrea regele să-ţi propună? întrebă Béatrice. Dacă e vorba de o învoială... dă-mi voie să-ţi dau un sfat... te povăţuiesc să refuzi. Peste puţină vreme îţi voi aduce dovezi bune împotriva monseniorului Robert; de data aceasta, Divion e gata să ne dea la mână cu ce să-l înfundăm.

- De ce nu mi-o aduci niţel pe Divion asta cu care te ai aşa de bine, şi pe care eu n-o văd niciodată?

- Aceasta nu se poate, doamnă... se teme pentru viaţa ei. Dacă monseniorul Robert ar afla, dânsa n-ar mai apuca să audă liturghia în dimineaţa următoare. Nici pe mine nu vine să mă vadă decât noaptea în casa Bonnefille... şi întotdeauna însoţită de câţiva servitori care o păzesc... Dar să refuzi, doamnă, să refuzi!

Jeanne, văduva în rochie albă, privea peisajul ce se desfăşura în goana litierei, şi tăcea. Abia când se iviră în depărtare acoperişurile ascuţite de

la Maubuisson, deasupra frunzişului roşiatic al pădurii, Jeanne deschise gura ca să spună:

- Îţi aduci aminte, mamă, acum cincisprezece ani...

Erau cincisprezece ani de când, pe acelaşi drum, în rochie grosolană din lână neagră şi cu capul ras, ea îşi urla nevinovăţia în căruţa neagră care o ducea spre Dourdan. O altă căruţă neagră ducea pe soră-sa Blanche şi pe vară-sa Marguerite de Bourgogne la Château-Gaillard. Cincisprezece ani...

Jeanne fusese iertată de restul pedepsei şi regăsise dragostea soţului ei. Marguerite murise. Ludovic al X-lea murise şi el... Niciodată Jeanne n-o întrebase pe Mahaut în ce împrejurări pieriseră Ludovic Aiuritul şi micul rege Jean întâiul... Şi Filip cel Lung ajunsese rege pentru şase ani, apoi, la rândul său, murise. I se părea Jeannei că trăise trei vieţi deosebite una de alta; cea dintâi se sfârşea, departe în trecut, cu ziua cumplită de la Maubuisson; în a doua, era încoronată regină a Franţei la Reims, cu Filip alături; apoi, în a treia ei viaţă, devenea această văduvă înconjurată de respect dar ţinută departe de cârma ţării, aşezată acum în marea litieră. Trei vieţi; şi impresia stranie de a fi fost întrupată în trei persoane deosebite care numai cu greu se puteau pune la unison. Nu simţea propria ei continuitate decât prin prezenţa acestei mame impunătoare, deprinsă a porunci, care o dominase întotdeauna şi faţă de care, încă din copilărie, îi era frică să deschidă gura.

Mahaut îşi aducea aminte şi dânsa...

- Şi tot din pricina acestui ticălos de Robert, vorbi ea; el a urzit toată mişelia împreună cu căţeaua aceea de Isabelle ale cărei treburi, pe cât mi se spune, nu prea merg bine deocamdată, şi nici ale lui Mortimer a cărui curvă este. Toţi îşi vor primi pedeapsa într-o zi!

Fiecare îşi depăna propriul său gând.

- Acum am păr pe cap... dar am şi zbârcituri în obraz, murmură regina văduvă.

- Vei avea comitatul Artois, fetiţo, spuse Mahaut lăsându-şi mâna pe genunchiul ei.

Béatrice privea câmpul şi surâdea norilor.

Filip al VI-lea o primi curtenitor pe Mahaut, dar nu fără oarecare semeţie, şi vorbi cum se cuvine să vorbească un rege. Vroia pacea între marii săi baroni; pairii, stâlpi ai coroanei, nu trebuiau să dea pilda zâzaniei, nici să se facă de ruşine în ochii poporului.

- Nu vreau să judec ceea ce s-a săvârşit sub domniile dinaintea mea, spuse Filip ca şi cum arunca un văl de indulgentă uitare peste vechile uneltiri ale contesei Mahaut. Asupra stărilor de astăzi vreau să fac rânduială. Dregătorii mei care au cercetat lucrurile şi-au isprăvit treaba; mărturiile, vară dragă, nu-ţi sunt de fel favorabile, nu pot să-ţi ascund asta. Robert are să-şi înfăţişeze actele...

- Mărturii plătite şi hârtii plăsmuite, bombăni Mahaut.

Prânzul avu loc în sala cea mare, chiar aceea în care odinioară Filip cel Frumos le judecase pe cele trei nurori ale sale. Pesemne că toţi cei de aici se gândesc la asta, îşi zicea regina văduvă Jeanne; şi pofta de mâncare îi pieri amintindu-şi de ziua aceea. Or, în afară de maică-sa şi de ea însăşi nimeni nu se mai gândea la această întâmplare de demult ai cărei martori dispăruseră aproape toţi. Poate că peste câteva clipe, când se vor ridica de la masă, vreun bătrân scutier va spune altuia:

- Îţi aduci aminte, domnule, eram aici când doamna Jeanne s-a urcat în căruţă... şi iat-o că se întoarce ca regină văduvă...

Şi amintirea se va şterge numaidecât.

E o greşeală pe care o fac toţi oamenii închipuindu-şi că semenii dau persoanei lor tot atâta importanţă cât îşi dau ei singuri; ceilalţi, afară numai dacă au vreun interes anume ca să-şi

amintească, uită repede ce ni s-a întâmplat; şi chiar dacă nu au uitat, amintirea lor nu acordă întâmplărilor însemnătatea pe care ne-o închipuim noi.

Poate că într-alt loc, Mahaut s-ar fi arătat mai înţelegătoare faţă de propunerile lui Filip al VI-lea. Monarh care se vroia arbitru, încerca să împace lucrurile. Dar Mahaut, pentru că se găsea la Maubuisson, şi toată ura din suflet i se trezise, nu se simţea dispusă să cedeze. Va face ca Robert să fie osândit ca falsificator, va dovedi că jurase strâmb, acesta era singurul ei gând.

Silită să-şi măsoare cuvintele, mânca în schimb straşnic, înfulecând tot ce i se punea în farfurie şi golindu-şi cupa de îndată ce i se umplea. Mânia şi vinul îi împurpuraseră faţa. Regele nu se apucase oare s-o sfătuiască, uite aşa, să-şi dea comitatul lui Robert, acesta legându-se să-i verse mătuşii sale patruzeci de mii de livre pe an?

- Iau asupră-mi să obţin consimţământul nepotului domniei tale la această învoială, zicea Filip.

Mahaut se gândi: "Dacă Robert a ajuns să-mi propună asta prin gura cumnatului său, înseamnă că nu mai e prea sigur de drepturile lui şi că preferă să-mi plătească o rentă de patruzeci de mii de livre decât să-şi arate dovezile plăsmuite!"

- Refuz, măria ta, vere, să mă despoi astfel de ce-i al meu, spuse dânsa; şi deoarece comitatul Artois e al meu, dreptatea măriei tale are să mi-l lase.

Filip al VI-lea îi aruncă o căutătură pe deasupra nasului său mare. Poate că încăpăţânarea asta de a refuza i-o poruncea contesei Mahaut mândria, sau poate teama că, cedând, ar da temei învinuirilor... Filip propuse o altă învoială: Mahaut îşi va păstra comitatul, titlurile şi drepturile, coroana ei de pair, cât va fi în viaţă, şi-l va orândui, în faţa regelui şi printr-un act întărit cu semnăturile pairilor, pe nepotu-său Robert ca

moştenitor al ţinutului Artois. Cinstit vorbind, dânsa nu avea nici un motiv să se împotrivească acestei înţelegeri; pe singurul ei fiu i-l luase de mic Dumnezeu; fiică-sa aici de faţă era căpătuită cu averea lăsată de bărbatu-său, fostul rege, iar nepoatele erau măritate, una în Burgundia, alta în Flandra, şi a treia cu prinţul de Vienne. Putea oare Mahaut să-şi dorească mai mult? Cât despre comitatul Artois, acesta urma să se întoarcă într-o zi la moştenitorul său firesc.

- Căci dacă fratele domniei tale, contele Filip, nu ar fi murit înaintea tatălui său, poţi tăgădui, vară dragă, că nepotu-tău ar fi azi stăpânitorul comitatului? Astfel, ieşiţi amândoi cu faţa curată, iar eu pun capăt certei care vă învrăjbeşte printr-o hotărâre dreaptă.

Mahaut îşi încleştă fălcile şi făcu semn din cap că nu se învoieşte.

Atunci arătându-şi oarecum supărarea, Filip al VI-lea porunci să se dea zor mesei. De vreme ce Mahaut se purta astfel, făcându-i ocara de-a respinge hotărârea lui, n-are decât să se judece cât pofteşte!

- Nu te ţin să înnoptezi aici, vară dragă, îi spuse îndată ce-şi spălă mâinile; nu cred că şederea la curtea mea îţi va face plăcere.

Era dizgraţia, şi încă arătată pe şleau.

Înainte de a porni iar la drum, Mahaut se duse să verse câteva lacrimi pe mormântul fiicei sale Blanche din capela mănăstirii. Ea însăşi lăsase vorbă prin testament să fie îngropată aici.

- Ah, oftă dânsa, Maubuisson nu e locul despre care s-ar putea spune că ne-a purtat noroc. Nu e bun decât ca să-ţi dormi somnul de veci.

Cât ţinu drumul la întors, nu încetă să-şi verse mânia.

- Auzitu-l-aţi pe prostovanul ăsta de ni l-a dat soarta să ne fie rege? Să mă despoi de Artois, cu binişorul, doar ca să-i fac lui plăcere! Să-l las moştenitor pe burduhănosul ăla împuţit de Robert!

Dar mai curând să mi se usuce mâna decât să iscălesc una ca asta! Trebuie să fie între dânşii o veche cârdăşie de mişei şi pesemne că-şi datorează mult unul altuia... Şi când te gândeşti că fără mine, dacă eu nu aş fi curăţat odinioară căile care duc la tron...

- Mamă... şopti încetişor regina văduvă Jeanne.

Dacă ar fi îndrăznit să-şi dea pe faţă gândul, dacă nu s-ar fi temut de o bruftuială furioasă, Jeanne ar fi sfătuit-o pe maică-sa să primească propunerile regelui. Dar aceasta n-ar fi slujit la nimic.

- Niciodată, repetă Mahaut, niciodată nu vor obţine asta de la mine.

Cu aceste cuvinte îşi semnase fără să ştie sentinţa de moarte, şi executorul sentinţei se afla în faţa ei, acolo, în litieră, privind-o printre genele negre.

- Béatrice, spuse deodată Mahaut, ajută-mă să-mi desfac niţel corsetul; mi-e burta umflată.

Furia îi stricase digestia. Trebuiră să oprească litiera pentru ca doamna Mahaut să meargă în cea mai apropiată poiană ca să-şi deşerte stomacul.

- Deseară, spuse Béatrice, îţi voi da, doamnă, o lingură de peltea de gutui.

Noaptea, când ajunse la Paris, în palatul de pe strada Mauconseil, Mahaut mai avea încă nişte greţuri, dar se simţea mai bine. Mâncă fără a pune carne în gură şi se culcă.

SIMBRIA CRIMELOR

Béatrice aşteptă până ce toate slugile adormiră. Se apropie atunci de patul contesei Mahaut şi trase perdeaua brodată care închidea noaptea culcuşul stăpânei. Candela spânzurată deasupra patului împrăştia o firavă lumină albăstruie. Béatrice era în cămaşă de noapte şi ţinea o lingură în mână.

- Doamnă, ai uitat să-ţi iei pelteaua de gutui...

Somnoroasă, şi cu mintea tulbure luptând între furie şi oboseală, Mahaut spuse doar atâta:

- A, da... Eşti o fată bună că te-ai gândit la asta. Şi o dădu pe gât.

Mai erau două ceasuri până a se crăpa de zi când deşteptă toată casa ţipând şi sunând din clopoţel. O găsiră vărsând deasupra unui lighean pe care i-l ţinea Béatrice.

Thomas le Miesier şi Guillaume du Venat, doftorii ei, chemaţi numaidecât, cerură să li se povestească cu de-amănuntul tot ce făcuse în ajun contesa, câte şi ce feluri mâncase, apoi se rostiră fără greutate: doamnei i se aplecase şi, afară de asta, îi plesnise o vână din pricină că avusese o mare supărare.

Trimiseră să-l aducă pe bărbierul Thomas care, pentru cei cincisprezece gologani ce-i primea de obicei, îi lăsă sânge contesei, iar femeia Mesgnière, negustoreasa de ierburi de leac din Petit Pont, îi vându de acestea pentru a i se face o spălătură cu clistirul.

Sub cuvânt că se duce să ia nişte hapuri cu miere de la jupân Palin, băcanul, Béatrice se furişă seara în casa Bonnefille, a treia poartă după palatul Mahaut, ca să-l vadă pe Robert.

- S-a făcut, îi spuse dânsa.

- A murit? izbucni Robert.

- O, nu... Va suferi încă multă vreme! răspunse Béatrice cu o lucire neagră în privire. Dar va trebui să fim cu băgare de seamă, monseniore, şi să ne vedem mai rar zilele acestea.

Mahaut boli o lună întreagă până să moară. Seară după seară, picurându-i otrava cu ţârâita, Béatrice o împingea spre mormânt, şi asta fără nici o teamă, pentru că Mahaut nu avea încredere decât în ea şi nu lua doftoriile decât din mâna ei.

După vărsăturile care o ţinură trei zile, Mahaut fu atinsă de o troahnă care-i prinse gâtul şi bronhiile; nu înghiţea decât cu mare durere. Doftorii spuseră că răcise pe când îi era stomacul stricat. Apoi, când pulsul începu să slăbească, gândiră că i se luase prea mult sânge; după aceea, o spuzeală de bube şi buboaie îi acoperi toată pielea trupului.

Prevenitoare, atentă, nelipsită de la căpătâiul contesei, şi arătând acea linişte surâzătoare care le face aşa de bine bolnavilor, Béatrice se desfăta contemplând înfiorătoarele progrese ale isprăvii sale. Aproape că nici nu se mai ducea să-l vadă pe Robert; dar grija de a căuta zi de zi în ce mâncare sau în ce doftorie să bage otrava îi stârnea destulă plăcere.

Când Mahaut văzu cum îi cade părul, în smocuri cărunte ca de fân veştede, atunci înţelese că s-a zis cu ea.

- Am fost otrăvită, spuse dânsa întorcând o privire plină de spaimă la domnişoara ei de onoare.

- Vai, doamnă, doamnă, nu rosti asemenea cuvinte. Uiţi că la masa regelui ai mâncat ultima oară înainte de a te îmbolnăvi.

- Ei, tocmai la asta mă gândesc, stărui Mahaut.

Rămânea tot aşa de clocotitoare de mânie ca întotdeauna, gata să-şi verse năduful, ocărându-şi doftorii pe care îi învinuia că sunt nişte dobitoci. Nu dădea vreun semn că se întoarce la cele sfinte şi arăta mai multă grijă treburilor comitatului ei

decât mântuirii sufletului. Dictă o scrisoare către fiică-sa: "Dacă se întâmplă să mor, îţi poruncesc să te duci numaidecât la rege, cerându-i să-ţi primească închinarea pentru Artois mai înainte ca Robert să fi putut face ceva..."

Durerile pe care le îndura n-o îndemnau nicidecum să cugete la suferinţele stârnite odinioară de dânsa altora; rămânea până la capăt un suflet egoist şi neînduplecat în care, până şi apropierea morţii nu făcea să apară vreo urmă de căinţă şi de milă omenească.

I se păru totuşi că trebuie să se spovedească, mărturisind că omorâse doi regi, ceea ce nu destăinuise niciodată duhovnicilor ei obişnuiţi. Alese pentru asta un călugăr de rând din tagma sfântului Francisc şi trimise după dânsul. Când călugărul ieşi, alb ca varul, din iatacul contesei, fu luat în primire de doi armăşei care aveau poruncă să-l ducă la castelul din Hesdin. Poruncile doamnei Mahaut fuseseră înţelese greşit; dânsa spusese că franciscanul trebuie să fie ţinut acolo până la moartea ei; ispravnicul castelului crezu că era vorba de moartea călugărului şi-l aruncă într-o celulă din beciurile Hesdinului. A fost ultima nelegiuire, aceasta fără voie, a contesei Mahaut.

În sfârşit, bolnava fu apucată de junghiuri cumplite mai întâi la degetele picioarelor, apoi la pulpe, apoi îi înţepeniră braţele. Moartea se apropia.

La 27 noiembrie, ştafetele porniră, spre mănăstirea de la Poissy, unde locuia pe atunci regina văduvă Jeanne, spre Bruges, pentru a-l vesti pe contele de Flandra, şi trei, unul după altul, în cursul zilei, către Saint-Germain unde se afla regele în tovărăşia lui Robert d'Artois. Fiecare din ştafetele îndreptate spre Saint-Germain era, în ochii Béatricei, purtătorul unui mesaj de dragoste trimis lui Robert: contesa Mahaut primise sfânta împărtăşanie, contesa nu mai putea vorbi, contesa era gata să-şi dea sufletul...

Folosindu-se de o clipă în care se găsea singură la căpătâiul muribundei, Béatrice se aplecă spre capul chel, spre faţa buboasă în care nu păreau să mai trăiască decât ochii, şi rosti foarte încet:

- Ai fost otrăvită, doamnă... de mine... şi din dragostea ce-o am pentru monseniorul Robert.

Muribunda avu mai întâi o privire care spunea că nu crede ce auzise, apoi una plină de ură; în făptura asta din care viaţa fugea, ultimul sentiment fu dorinţa de a ucide. O, nu, n-avea de ce se căi pentru vreuna din faptele ei; avusese dreptate arătându-se rea, căci lumea e plină de oameni răi! Nici nu-i trecu prin minte că-şi primea acum, în ultima clipă, simbria pentru crimele ei. Era un suflet de neizbăvit.

Când fiică-sa sosi de la Poissy, Mahaut arăta spre Béatrice cu un deget ţeapăn şi rece pe care abia îl mai putea mişca; gura i se zgârci; dar nici un cuvânt nu putea să iasă, şi Mahaut îşi dădu sufletul în această sforţare.

Înmormântarea avu loc în ziua de 30 noiembrie, la Maubuisson, unde Robert se arătă cu o mutră îngândurată şi posomorâtă care-i miră pe toţi. După firea lui, te-ai fi aşteptat să-şi dea pe faţă bucuria. Atitudinea Iui nu era totuşi o prefăcătorie. Când pierzi un vrăjmaş împotriva căruia ai luptat douăzeci de ani, ai parcă sentimentul că ţi-ar lipsi ceva. Ura e o legătură foarte puternică care-ţi lasă, când s-a rupt, o oarecare melancolie.

Ascultând de ultima voinţa a mamei sale, regina văduvă Jeanne îi ceru chiar a doua zi regelui Filip al VI-lea ca stăpânirea comitatului Artois să fie dată pe mâna ei. Înainte de a-i răspunde, Filip al VI-lea ţinu să se explice, fără ocoluri, cu Robert:

- Nu pot face altminteri decât să încuviinţez cererea verişoarei tale Jeanne, căci după tratatele şi judecăţile ce s-au făcut ea este moştenitoarea legitimă. Voi da însă o încuviinţare doar pe hârtie,

şi vremelnică, până ce vom ajunge ia o învoială sau până ce se va judeca procesul... Te sfătuiesc să-mi aduci cât mai curând întâmpinarea ta...

Ceea ce Robert se şi grăbi să facă, printr-o scrisoare întocmită astfel:

Prea scumpul şi temutul meu stăpân, deoarece eu, Robert d'Artois, al măriei tale smerit conte de Beaumont am fost vreme îndelungată dezmoştenit împotriva drepturilor şi împotriva oricărui bun simţ, prin felurite şiretlicuri, înşelăciuni şi vicleşuguri, de la stăpânirea comitatului Artois, care al meu este şi al meu trebuie să fie pentru mai multe pricini bune, drepte, ce din nou au ajuns la cunoştinţa mea, îţi cer smerit să binevoieşti a da ascultare dreptului meu...

Întâia oară când Robert veni din nou în casa Bonnefille, Béatrice crezu că-i serveşte o mâncare aleasă istorisindu-i, clipă cu clipă, ultimele ceasuri ale contesei Mahaut. El ascultă, dar fără să arate vreo bucurie.

- S-ar zice că-ţi pare rău de ea..., spuse Béatrice.

- Nicidecum, nicidecum, răspunse Robert îngândurat, şi-a primit răsplata.

Mintea îi era de pe acum îndreptată spre piedica următoare.

- Acum pot să fiu doamnă de onoare a soţiei tale. Când voi intra în palatul tău?

- Atunci când voi avea comitatul Artois, răspunse Robert. Fă în aşa fel ca să rămâi lângă fiica răposatei Mahaut; acuma dânsa e cea pe care trebuie s-o înlături din calea mea.

Când doamna Jeanne, regina văduvă, dând iar de gustul măririlor pe care nu-l mai simţise de la moartea soţului ei Filip cel Lung şi scăpată, în sfârşit, la treizeci şi şapte de ani, de înăbuşitoarea epitropie maternă, porni cu alai mare la drum,

ducându-se să ia în primire stăpânirea comitatului Artois, făcu popas la Roye-en-Vermandois. Acolo îi veni poftă să bea un pahar de vin rubiniu. Béatrice d'Hirson îl trimise îndată pe paharnicul Huppin să caute băutura. Huppin era mai mult cu gândul la ochii Béatricei decât la îndatoririle slujbei sale; de patru săptămâni se topea de dragoste. Béatrice fu aceea care îi aduse reginei paharul. Deoarece de data asta era zorită să sfârşească odată, nu mai băgă în vin arsenic ci sare de mercur.

Şi călătoria doamnei Jeanne se opri acolo.

Cei care au fost de faţă la agonia reginei văduve povestiră că i se făcu rău pe la miezul nopţii, că veninul îi curgea din ochi, din gură şi din nas, şi că trupul tot i se acoperi de pete albe şi negre. N-o duse aşa nici două zile şi se stinse, fără să fi supravieţuit decât două luni mamei sale.

Atunci, ducesa de Bourgogne, nepoata doamnei Mahaut, ceru după lege comitatul d'Artois.

PRĂBUŞIRILE

COMPLOTUL FANTOMEI

Călugărul spusese că-l cheamă Thomas Dienhead. Avea fruntea îngustă sub o tonsură care-i lăsase doar câteva fire de păr de culoarea berei, şi îşi ţinea mâinile vârâte în mânecile lungi. Anteriul său de frate propovăduitor era de un alb cam terfelit. Privea în dreapta şi în stânga, după ce întrebase de trei ori dacă "my Lord" era singur, şi dacă nici o altă ureche nu putea să audă.

- Fireşte, nu-i nimeni aici, haide spune odată ce ai de spus, vorbi contele de Kent din fundul jilţului sau, mişcându-şi piciorul cu un pic de nerăbdare plictisită.

- My Lord, bunul nostru suveran, regele Eduard al II-lea trăieşte.

Edmond de Kent nu tresări cum ar fi fost de aşteptat, mai întâi pentru că nu era el om să-şi dea pe faţă emoţiile, şi apoi pentru că această uluitoare veste îi mai fusese adusă cu câteva zile înainte de un alt emisar.

- Regele Eduard este ţinut în taină la castelul din Corfe, continuă călugărul; l-am văzut şi viu să adeveresc aceasta înaintea luminăţiei tale.

Contele de Kent se ridică, sări peste ogarul tolănit la picioarele lui şi se apropie de fereastra cu gemuleţe şi stinghii de plumb prin care cercetă o clipă cerul posomorât de deasupra conacului său din Kensington.

Kent avea douăzeci şi nouă de ani; nu mai era flăcăul plăpând care comandase apărarea engleză pe vremea nenorocitului război din Guyenne, în 1324, şi neavând oaste destulă, trebuise să se predea, în cetatea împresurată Réole, unchiului său Charles de Valois. Dar deşi se mai îngrăşase niţel, avea mereu aceeaşi blondă paloare şi aceeaşi nepăsare mândră care ascundea mai curând o pornire spre visare decât spre meditaţie adevărată.

Nu auzise niciodată ceva mai uimitor! Aşadar frate-său vitreg Eduard al II-lea, a cărui moarte fusese anunţată cu trei ani înainte, care-şi avea mormântul la Gloucester - şi pe ai cărui ucigaşi, unii prin ţară nu se sfiau acum să-i numească - să mai fi fost în viaţă?

Întemniţarea lui în castelul de la Berkeley, omorul cumplit, scrisoarea episcopului Orleton, întreita vinovăţie a reginei Isabelle, a lui Mortimer şi a seneşalului Maltravers, în sfârşit înmormântarea pe ascuns, toate acestea să nu fi fost decât o poveste născocită de cei care aveau interes ca lumea să-l creadă mort şi îngropat pe fostul rege, o poveste îngroşată după aceea de închipuirea norodului?

Pentru a doua oară în mai puţin de cincisprezece zile cineva venea să-i facă această destăinuire. Întâia oară refuzase să creadă. Acum însă începea să fie tulburat.

- Dacă ştirea e adevărată, poate aduce multe schimbări în ţară, spuse el fără a i se adresa de-a dreptul călugărului.

Căci de trei ani încoace Anglia avusese timp să se trezească din visurile ei. Unde erau libertatea, dreptatea, prosperitatea, pe care unii şi le închipuiau legate de paşii reginei Isabelle şi ai slăvitului lord Mortimer? Din încrederea ce li se arătase, din nădejdile puse în ei, nu mai rămânea nimic decât amintirea unei uriaşe dezamăgiri.

Pentru ce să-l fi izgonit, detronat, întemniţat pe netrebnicul Eduard al II-lea, robit unor favoriţi

odioşi, apoi, lăsat, după cum se credea până mai deunăzi, să fie omorât, dacă era pentru a-l înlocui cu un rege copil, încă şi mai nevolnic, şi despuiat de orice putere de către amantul mamei sale?

Pentru ce să-i fi tăiat capul contelui Arundel, să-l fi ucis pe cancelarul Baldock, să-l fi sfâşiat în patru bucăţi pe Hugh Le Despenser, când astăzi lordul Mortimer cârmuia cu acelaşi despotism, storcea ţara cu aceeaşi lăcomie, îi ocăra, asuprea, înfricoşa pe toţi şi nu îngăduia nimănui să-i pună în discuţie autoritatea?

Cel puţin, Hugh Le Despenser, făptură desfrânată şi nesăţioasă, avea unele slăbiciuni prin care putea fi strunit. I se întâmpla să cedeze de frică sau de pofta banilor. El însă, Roger Mortimer, era un baron neînduplecat şi aprig. Lupoaica Franţei, cum i se acea reginei-mame, avea ca amant un lup.

Puterea îi strică repede pe cei care o apucă fără să fie împinşi, înainte de orice, de grija binelui obştesc.

Curajos, viteaz chiar, bucurându-se de faimă pentru o evadare cum n-a fost alta, Mortimer întrupase, în anii de surghiun, năzuinţele unui popor urgisit. Oamenii îşi aduceau aminte că el cucerise odinioară regatul Irlandei pentru coroana engleză; uitau însă că acolo îşi dăduse arama pe faţă, dovedindu-se un asupritor.

Adevărul este că niciodată Mortimer nu se gândise la naţiune în întregul ei, nici la nevoile poporului său. Nu se făcuse apărătorul interesului obştesc decât în măsura în care acest interes se afla contopit pentru o vreme cu al său propriu. El nu întruchipa, la drept vorbind, decât păsurile unei anumite părţi din nobilime. Ajuns stăpânul ţării, se purta ca şi cum Anglia toată s-ar fi băgat slugă la dânsul.

Şi mai întâi îşi însuşise cu japca aproape un sfert de ţară, devenind conte al Ţinuturilor de Margine, titlu şi domeniu pe care şi le crease

anume. La braţul reginei-mame, ducea trai de rege şi se purta cu tânărul Eduard al III-lea de parcă acesta nu i-ar fi fost suzeran ci moştenitor.

În octombrie 1328, când Mortimer ceruse Parlamentului adunat la Salisbury să consfinţească înălţarea sa la rangul de pair, Henric de Lancastre, zis Gât-Sucit, prinţul cel mai vârstnic din familia regală, nu se arătă acolo. În cursul aceleiaşi sesiuni, Mortimer îşi băgase pâlcurile înarmate în incinta Parlamentului, pentru a-şi impune hotărârile. De când lumea, acest fel de constrângere n-a fost pe placul adunărilor parlamentare.

Aproape fără voie, aceeaşi coaliţie, înjghebată nu de mult spre a-i răsturna pe Despenseri, se refăcuse în jurul aceloraşi prinţi de sânge, în jurul lui Henric Gât-Sucit, al conţilor de Norfolk şi de Kent, unchii tânărului rege.

Două luni după istoria de la Salisbury, folosindu-se de o absenţa a lui Mortimer şi a Isabellei, Gât-Sucit strânse în taină la Londra, în biserica Sfântul Paul, o mulţime de episcopi şi baroni, pentru a pune la cale o răscoală armată. Dar Mortimer întreţinea iscoade pretutindeni. Coaliţia nici nu apucase să se gătească de bătălie când el pustiise cu propriile sale oşti oraşul Leicester, domeniul cel mai de seamă al familiei Lancastre. Henric vroia să continue lupta; Kent însă, socotind că afacerea pornise prost, dădu îndărăt, în chip nu prea glorios.

Dacă Lancastre scăpase ieftin din această încurcătură, fără altă pagubă decât o amendă, de-altminteri neplătită, de unsprezece mii de livre, el datora asta faptului că era întâiul membru al Consiliului de Regenţă şi epitropul regelui, şi că, printr-o logică absurdă, Mortimer avea nevoie să păstreze ficţiunea juridică a acestei epitropii ca să poată osândi cu legea în mână, pentru răzvrătire împotriva regelui, pe nişte vrăjmaşi ai săi ca Lancastre însuşi!

Acesta din urmă fusese trimis în Franţa, chipurile ca să negocieze căsătoria surorii tânărului rege cu fiul mai mare al lui Filip al VI-lea. Această îndepărtare era o dizgraţie bine gândită; misiunea lui Lancastre va dura multă vreme.

Gât-Sucit absent, Kent se găsi deodată, şi aproape fără voia lui, în fruntea nemulţumiţilor. Toţi se întorceau spre el; şi el însuşi încerca să şteargă din amintirea celorlalţi că anul trecut dăduse bir cu fugiţii. Nu, nu laşitatea îl îndemnase să părăsească lupta...

Toate acestea îi treceau alandala prin minte, stând în faţa ferestrei castelului său din Kensigton. Călugărul se afla tot acolo, nemişcat, cu mâinile vârâte în mâneci. Faptul că acesta era un frate propovăduitor, ca şi întâiul mesager care-i adusese vestea că Eduard al II-lea nu murise, îi dădea de asemeni de gândit contelui de Kent, şi-l îmboldea să ia ştirea în serios, căci tagma călugărilor dominicani avea faima de a fi potrivnică lui Mortimer. Or, vestea, dacă era adevărată, făcea să cadă toate bănuielile de regicid care-i apăsau pe Mortimer şi pe Isabelle. În schimb, ele schimbau cu totul situaţia regatului.

Căci acum poporul îl jelea pe Eduard al II-lea şi, trecând de la o extremă la alta, nu era departe de a face un mucenic din acest domnitor desfrânat putea foarte bine să revină asupra hotărârilor sale din trecut, declarând că i-au fost smulse cu de-a sila, şi să-l pună iar în tron pe fostul suveran.

La urma urmei, ce dovezi existau despre moartea lui? Mărturia locuitorilor din Berkeley care defilaseră prin faţa rămăşiţelor sale pământeşti? Dar câţi dintre dânşii îl văzuseră înainte pe Eduard al II-lea? Cine putea să jure că nu li se arătase leşul altuia? Nici un membru al familiei regale nu fusese de faţă la înmormântarea tainică în mănăstirea din Gloucester; afară de asta, era un leş vechi de o lună, într-o ladă acoperită cu o pânză neagră, cel pe care-l coborâseră în groapă.

- Şi zici, frate Dienhead, că l-ai văzut într-adevăr, cu ochii tăi? întrebă Kent întorcându-se spre călugăr.

Thomas Dienhead privi iar în jurul său, ca un adevărat conspirator, şi răspunse pe şoptite:

- Stareţul cinului nostru m-a trimis acolo; am câştigat încrederea capelanului care m-a pus să îmbrac haine de mirean ca să pot intra. O zi întreagă am stat ascuns într-o căsuţă, în stânga corpului de gardă; seara m-au lăsat să pătrund în sala cea mare, şi acolo l-am văzut pe rege stând la masă, înconjurat de slujitori după cinstea cuvenită.

- I-ai vorbit?

- Nu m-au lăsat să mă apropii de dânsul, răspunse călugărul; dar capelanul mi l-a arătat, din spatele unui stâlp, şi mi-a spus: "El este".

Kent rămase o clipă tăcut, apoi întrebă:

- Dacă am nevoie de tine, pot trimite să te aducă de la mănăstirea Fraţilor Propovăduitori?

- Nicidecum, my Lord, căci stareţul meu m-a sfătuit să nu rămân în mănăstire, deocamdată.

Şi lămuri că e în gazdă la un grămătic din Londra, în cartierul Sfântul Paul.

Kent îşi desfăcu punga de la brâu şi-i întinse trei monede de aur. Călugărul refuză; nu avea dreptul să primească nici un dar.

- Ia-le pentru milosteniile cinului vostru, spuse contele de Kent.

Atunci, fratele Dienhead scoase o mână din mânecile lui, făcu o plecăciune adâncă şi părăsi încăperea.

În aceeaşi zi, Edmond de Kent se hotărî să-i înştiinţeze despre toate acestea pe cei doi prelaţi mai de seamă părtaşi nu de mult la conjuraţia ce dăduse greş, Graveson, episcopul Londrei, şi arhiepiscopul de York, William de Melton, chiar cel care-l cununase pe Eduard al III-lea cu Filipa de Hainaut.

"*Mi se afirmă de două ori şi din izvoare care par întemeiate...*" le scrise el.

Răspunsurile nu se lăsară aşteptate, Graveson îi garanta contelui de Kent sprijinul său la orice treabă acesta ar voi să purceadă; cât despre arhiepiscopul de York, primatul Angliei, el îşi trimise propriul său duhovnic, Allyn, să aducă făgăduiala că-i va expedia cinci sute de oşteni, şi chiar mai mulţi dacă era nevoie, pentru a-l scoate din închisoare pe fostul rege.

Kent intră atunci în vorbă şi cu alţii, cum ar fi bunăoară lordul de Zouche, şi mai mulţi seniori, ca lordul Beaumont şi sir Thomas Rosslyn, care se refugiaseră la Paris, pentru a scăpa de răzbunarea lui Mortimer. Căci, în Franţa, se strânsese iarăşi un partid al emigranţilor.

Ceea ce urni însă lucrurile din loc fu o comunicare secretă şi personală a papei Ioan al XXII-lea către contele de Kent. Aflând şi dânsul că regele Eduard al II-lea mai trăia, sfântul părinte îi recomanda contelui de Kent să facă totul pentru a-l scoate din mâna vrăjmaşilor săi, iertându-i dinainte pe cei care ar lua parte la această ispravă "*ab omni pœna et culpa*"... Se putea oare concepe un mesaj care care să afirme mai limpede de atât că orice mijloace utilizate pentru atingerea scopului ar fi bune... şi care chiar să-l ameninţe pe contele de Kent cu excomunicarea dacă ar neglija îndeplinirea acestei extrem de pioase îndatoriri?

Dar acesta nu mai era un mesaj prin viu grai, ci o scrisoare latinească în care un eminent prelat al Sfântului Scaun, a cărui semnătură anevoie se putea citi, reproducea întocmai cuvintele rostite de Ioan al XXII-lea într-o convorbire privitoare la cele mai sus pomenite. Scrisoarea fusese îndrumată printr-un dregător din suita cancelarului Burghersh, episcop de Lincoln, care se întorcea de la Avignon unde fusese să negocieze, şi dânsul, căsătoria nu tocmai sigură a surorii lui Eduard al III-lea cu moştenitorul tronului Franţei.

Foarte mişcat, contele de Kent se hotărî atunci să meargă el însuşi spre a verifica la faţa

locului ştirile aşa de asemănătoare, şi a cerceta în ce chip s-ar putea evada de acolo.

Trimise după călugărul Dienhead la adresa pe care acesta i-o dăduse, şi, cu o escortă alcătuită din oameni puţini dar siguri, porni Spre Dorset. Era în februarie.

Sosit la Corfe pe o vreme urâtă în care talazurile sărate măturau peninsula pustiită, Kent porunci să fie chemat guvernatorul fortăreţei, sir John Daverill. Acesta i se înfăţişă contelui de Kent, în singurul han din Corfe, peste drum de biserica Sfântul Eduard Mucenicul, după numele regelui omorât al dinastiei saxone.

Înalt, cu umerii înguşti, fruntea încreţită şi buza dispreţuitoare, cu un fel de regret în vorba politicoasă, aşa cum îi stă bine unui om al datoriei, John Daverill se scuză că nu-l poate primi pe nobilul lord la castel. Avea porunci răspicate.

- Regele Eduard al II-lea trăieşte sau e mort? îl întrebă Edmond de Kent.

- Nu pot să ţi-o spun, my Lord.

- E fratele meu! Pe dânsul îl păzeşti aici?

- Nu am voie să vorbesc. Un prizonier mi-a fost încredinţat; nu-i pot da în vileag nici numele, nici rangul.

- Ai putea să mă laşi să-l văd măcar o clipă?

John Daverill făcu nu din cap. Un zid, o stâncă, acest guvernator, tot aşa de nepătruns ca uriaşul turn sinistru, apărat de trei împrejmuiri groase, care se înălţa pe creasta dealului, deasupra cătunului cu acoperişuri de piatră netedă. Ah! Se pricepea bine Mortimer să-şi aleagă slujitorii!

Dar există un fel de a tăgădui care e întocmai ca o afirmaţie. Daverill s-ar fi închis într-o astfel de tăcere, ar fi arătat el o asemenea neînduplecare, dacă nu-l păzea chiar pe fostul rege?

Edmond de Kent îşi folosi tot farmecul, şi avea mult farmec, precum şi alte argumente la care firea omenească nu-i întotdeauna nesimţitoare. Puse pe masă o pungă plină de aur:

- Aş vrea, rosti el, ca prizonierul acesta să fie bine tratat. Asta e pentru a-i îndulci soarta; sunt în ea o sută de lire sterline.

- Pot să te încredinţez, my Lord că e bine tratat, spuse Daverill în şoaptă, cu o nuanţă de complicitate.

Şi fără nici o stânjeneală înşfăcă punga.

- Aş da bucuros de două ori pe atât, vorbi Edmond de Kent, numai ca să-l zăresc.

Daverill îşi clătină mâhnit capul, ca să răspundă că nu se poate.

- Înţelege, my Lord, că două sute de arcaşi stau de pază în castelul ăsta...

Edmond de Kent se crezu un mare căpitan de oşti, notându-şi în minte un astfel de amănunt; ar trebui să ţină seamă de asta când va pregăti evadarea.

-...iar dacă vreunul din ei ar sufla o vorbă care să ajungă la urechea reginei-mamă, doamna ar porunci să mi se taie capul.

Putea oare să se trădeze mai bine şi să mărturisească ceea ce vroia să ascundă?

- Dar pot face să ajungă la el o scrisoare, spuse mai departe guvernatorul, căci asta va rămâne între noi.

Bucuros de a vedea că treaba merge strună, Kent scrise bileţelul de mai jos, în timp ce vijelia de afară izbea cu stropii de ploaie în ferestrele hanului:

Credinţă şi supunere iubitului meu frate, primeşte rogu-te. Îl rog pe Dumnezeu din toată inima să te ţină sănătos căci măsurile au fost luate ca să ieşi curând din temniţă şi să fii izbăvit de suferinţele ce te copleşesc. Fii încredinţat că am sprijinul celor mai mari baroni ai Angliei şi al tuturor puterilor ce le stau la îndemână, adică oştile şi bănetul lor. Vei fi din nou rege; prelaţi şi baroni au jurat aceasta pe Evanghelie.

Întinse guvernatorului foaia de hârtie, doar împăturită.

- Te rog s-o pecetluieşti, my Lord, spuse acesta; nu ţin de fel să-i ştiu cuprinsul.

Kent ceru unuia dintre însoţitori să-i aducă ceara, îşi puse sigiliul, şi Daverill vârî scrisoarea sub tunică, spunând:

- Un bileţel de afară va ajunge sub ochii prizonierului care, aşa cred, îl va distruge îndată. Astfel...

Şi mâinile lui făcură un gest pentru a da de înţeles că nu va rămâne nici o urmă, că a şi uitat totul.

"Dacă ştiu să-l iau cum trebuie, când va veni ziua aşteptată, omul acesta ne va deschide toate porţile, gândea Edmond de Kent. Nici nu va mai fi nevoie să luptăm."

După trei zile, scrisoarea sa era în mâinile lui Roger Mortimer care o citea în Consiliul de Regenţă, la Westminster.

Regina Isabelle se întoarse numaidecât spre tânărul rege, cu glas sfâşietor:

- Fiule, fiule, te rog să te ridici împotriva celui mai hain vrăjmaş al tău care vrea să împrăştie în ţară minciuna că tatăl tău mai trăieşte ca să te poată scoate din tron şi să-ţi ia locul. Dă, te rog, poruncă să fie pedepsit acest trădător, cât mai e vreme.

De fapt, porunca se şi dăduse, şi zbirii lui Mortimer goneau călare spre Winchester pentru a-l aresta pe contele de Kent, în drumul său de întoarcere. Dar ceea ce vroia Mortimer nu era numai o arestare; el cerea hotărât o condamnare în văzul şi auzul lumii. Avea el câteva motive de a da asemenea zor.

De aici într-un an Eduard al III-lea va atinge majoratul; de pe acum dădea multe semne că era nerăbdător să apuce în mâinile lui cârma regatului. Înlăturându-l pe Kent, după ce îl îndepărtase pe

Lancastre, Mortimer decapita opoziţia şi-i tăia regelui orice poftă de a se sustrage înrâuririi sale.

În ziua de 19 martie, Parlamentul se aduna la Winchester pentru a-l judeca pe unchiul regelui.

După o şedere de mai bine de o lună în închisoare, contele de Kent apăru slăbit, cu faţa răvăşită şi ochii rătăciţi, parcă fără să înţeleagă nimic din ceea ce i se întâmpla. Hotărât lucru, nu era el om făcut să îndure restriştea. Nu mai avea nimic din nepăsarea mândră de odinioară. Sub acuzaţiile lui Robert Howell, procurorul casei regale, Kent se prăbuşi, recunoscu tot, îşi povesti aventura de la un capăt la altul, dezvălui numele informatorilor şi complicilor săi. Dar ce fel de informatori? Tagma Dominicanilor nu cunoştea nici un călugăr cu numele de Dienhead; era o născocire a învinuitului, pentru a încerca să scape. Tot o născocire şi scrisoarea papei Ioan al XXII-lea; nimeni dintre însoţitorii episcopului de Lincoln, în timpul misiunii sale la Avignon, nu vorbise despre fostul rege, nici cu sfântul părinte, nici cu vreunul dintre cardinalii sau sfetnicii săi. Edmond de Kent se încăpăţâna. Vroiau oare să-l facă să-şi piardă minţile? Totuşi, doar le vorbise acestor fraţi propovăduitori! Doar avusese în mâinile lui acea scrisoare "*ab omni pœna et culpa*"...

Kent descoperea în sfârşit înfiorătoarea capcană ce-i fusese întinsă de aceia care se folosiseră de fantoma regelui mort. Un complot urzit de-a fir a păr de către Mortimer şi oamenii săi: falşi emisari, falşi călugări, false scrisori, şi, mai fals decât toţi şi toate, acest Daverill de la castelul din Corfe! Kent căzuse în capcană.

Procurorul regal ceru pedeapsa cu moartea.

Aşezat pe estradă, în faţa lorzilor, Mortimer îi ţinea pe toţi sub privirea lui; iar Lancastre, poate că singurul care ar fi îndrăznit să vorbească în apărarea învinuitului, era departe de ţară. Mortimer dăduse zvon că nu va trage în judecată pe nici unul

din complicii lui Kent, feţe bisericeşti sau mireni, dacă acesta va fi osândit. Prea mulţi dintre baroni se găseau, într-un fel sau altul, vârâţi în istoria asta; se lepădară - chiar şi Norfolk, frate bun al acuzatului - de cel de al doilea prinţ al familiei regale, lăsându-l pradă urii lui Mortimer, contele Ţinuturilor de Margine. Un ţap ispăşitor, la urma urmelor.

Şi cu toate că el, Kent, umilindu-se în faţa adunării şi recunoscându-şi rătăcirea, se arătase gata să meargă la rege spre a-şi face supunerea, în cămaşă, desculţ şi cu funia la gât, lorzii, cu părere de rău, dădură sentinţa ce se aştepta de la dânşii. Ca să-şi potolească mustrarea de cuget, şopteau între ei:

- Regele are să-l ierte; regele se va folosi de dreptul său de graţiere...

Era de necrezut ca Eduard al III-lea să lase să i se taie capul unchiului său, pentru o vină mare, fireşte, dar în care uşurinţa îşi avea partea ei, iar provocarea sărea în ochi.

Mulţi dintre cei care votaseră moartea aveau de gând să meargă a doua zi pentru a cere graţierea. Camera Comunelor refuză să ratifice sentinţa lorzilor; ea ceru să se întreprindă noi cercetări pe lângă cele făcute.

Mortimer însă, de îndată ce obţinu votul Adunării Lorzilor, dădu fuga la palat unde regina Isabelle se afla tocmai la cină.

- S-a făcut, îi spuse el; îl putem trimite pe Edmond la butucul călăului. Dar mulţi dintre cei ce se prefac a ne fi prieteni socot că fiu-tău îi va scăpa capul. De aceea te rog să-l împiedici, şi asta fără zăbavă.

Avuseseră grijă să-i dea tânărului rege o treabă care să-l ţină toată ziua, trimiţându-l la colegiul din Winchester, unul dintre cele mai vechi şi mai vestite din Anglia, unde avea loc o festivitate.

- Guvernatorul oraşului, adăugă Mortimer, îţi va executa porunca, iubita mea, ca şi cum ar veni din partea regelui.

Isabelle şi Mortimer se priviră în ochi; nu se mai aflau la întâia lor crimă, nici la întâiul lor abuz de putere. Lupoaica Franţei iscăli porunca de a i se tăia capul numaidecât cumnatului şi vărului ei.

Edmond de Kent fu iarăşi scos din temniţa lui, şi dus, în cămaşă şi cu mâinile legate sub paza unei cete de arcaşi, într-o curte interioară a castelului. Acolo, rămase un ceas, două ceasuri, trei ceasuri, în ploaie, până începu să se întunece. Pentru ce această nesfârşită aşteptare în faţa butucului? Kent trecea ba prin clipe de cruntă descurajare, ba prin clipe de speranţă nebună. Nepotu-său regele, îşi zicea el, era fără îndoială pe cale să semneze ordonanţa de iertare. Această tragică aşteptare era pe semne pedeapsa impusă osânditului pentru a-l îndemna mai bine la căinţă şi a-l face să preţuiască şi mai mult mărinimia îndurării regale. Sau poate că au izbucnit tulburări şi răzmeriţe; poate că poporul se răsculase. Sau poate că Mortimer fusese asasinat. Kent se ruga lui Dumnezeu, şi deodată cuprins de spaimă, începea să plângă. Tremura de frig sub cămaşa udă; ploaia şiroia pe butucul gâdelui şi pe coifurile arcaşilor. Când se vor sfârşi chinurile acestea?

Singura explicaţie care nici prin minte nu-i putea trece contelui de Kent era că vrăjmaşii săi căutau în tot Winchesterul un călău şi nu găseau. Cel al oraşului, ştiind că Adunarea Comunelor respinsese sentinţa, iar regele nu avusese cum să se rostească, refuză cu încăpăţânare să-şi facă meseria asupra unui prinţ regal. Calfele gâdelui se solidarizau cu dânsul; preferau să-şi piardă slujba.

Oamenii lui Mortimer se adresară ofiţerilor din garnizoană pentru ca ei să numească un oştean de al lor, afară numai dacă s-ar înfăţişa vreunul de bunăvoie căruia i s-ar da o răsplată mare. Auzind asta, ofiţerii strâmbaseră din nas cu scârbă. Erau

gata să menţină ordinea, să stea de pază în jurul Parlamentului, să-l însoţească pe osândit până la locul execuţiei; dar nu trebuia să li se ceară mai mult, nici lor, nici oştenilor lor.

Mortimer fu apucat de o cruntă şi rece mânie împotriva guvernatorului:

- Nu ai cumva în închisorile tale vreun ucigaş, vreun falsificator sau vreun tâlhar care ar vrea să i se dăruiască viaţa în schimb? Haide, grăbeşte-te, dacă nu vrei să-ţi sfârşeşti tu însuţi zilele în temniţă!

Umblând prin celule, dădură în cele din urmă peste omul dorit; furase nişte odoare bisericeşti şi trebuia să fie spânzurat în săptămâna următoare. Îi puseră în mână securea, dar el ceru să aibă o mască pe faţă.

Se lăsase noaptea. La lumina făcliilor ce tremurau sub o ploaie cu găleata, contele de Kent văzu apropiindu-se călăul său, şi înţelese că lungile sale ceasuri de speranţă nu fuseseră decât o ultimă şi jalnică amăgire. Scoase un ţipăt înfiorător; trebuiră să-l îngenuncheze cu de-a sila în faţa butucului.

Călăul de ocazie era mai mult fricos decât crud, şi bâţâia mai rău ca victima. Abia putea să ridice securea. Lovi alături, şi fierul lunecă pe părul osânditului. Trebui s-o ia de la capăt, izbind de patru ori într-un înfiorător terci roşu. Bătrânii arcaşi, primprejur, simţeau că îi se întorc maţele pe dos şi vărsau.

Aşa muri, înainte de a fi împlinit treizeci de ani, contele de Kent, prinţ plin de farmec şi de naivitate. Iar hoţul, care furase un artofor, a fost redat familiei sale.

Când tânărul rege Eduard al III-lea se întoarse la palat după ce ascultase o dispută în latineşte asupra învăţăturilor profesorului Occam, i se spuse ca unchiu-său fusese decapitat.

- Fără porunca mea? întrebă el.

Trimise după lordul Montaigu care nu-l mai părăsea din ziua când îl însoţise la Amiens pentru serbările închinării, şi de a cărui credinţă faţă de dânsul avusese de mai multe ori prilejul să se convingă.

- My Lord, i se adresă ei, erai la Parlament în ziua aceea. Aş vrea să ştiu adevărul...

SECUREA DIN NOTTINGHAM

Crima de stat are întotdeauna nevoie să fie acoperită cu o aparenţă de legalitate.

Obârşia legii este în suveran, iar suveranitatea aparţine poporului care o exercită fie prin mijlocirea unei adunări de deputaţi aleşi, fie printr-o delegaţie de puteri încredinţată în chip ereditar unui monarh, şi uneori prin amândouă instituţiile laolaltă, cum era rânduiala în Anglia.

Orice act legal în această ţară trebuia deci să aibă deopotrivă consimţământul monarhului şi al poporului, fie că acest consimţământ era subînţeles ori exprimat.

Executarea contelui de Kent îmbrăca forme legale deoarece puterile regelui erau exercitate de Consiliul de regenţă, iar în lipsa contelui de Lancastre, epitrop al suveranului, semnătura revenea reginei-mame; dar această execuţie nu avea nici consimţământul adevărat al unui parlament ce-şi ţinea şedinţele sub pază, nici încuviinţarea regelui căruia i se ascunsese o poruncă dată în numele său; un asemenea act nu le putea căşuna autorilor lui decât nenorociri.

Eduard al III-lea îşi arătă dezaprobarea pe cât putu, cerând să se facă unchiului său o înmormântare princiară. Deoarece nu mai era vorba decât de un leş, Mortimer se învoi să-i facă pe plac tânărului rege. Dar Eduard n-avea să-i ierte niciodată că, odată mai mult, luase fără ştirea lui o hotărâre privind viaţa unui membru al familiei sale; aşa cum nu avea să-i ierte nici leşinul doamnei Filipa la vestea neaşteptată a execuţiei unchiului Kent. Tânăra regină era însărcinată în a şasea lună, şi cei din jur ar fi trebuit s-o cruţe, pomenindu-i de soarta unchiului mai pe ocolite.

Eduard o dojeni pe maică-sa pentru aceasta, şi, deoarece Isabelle răspunse supărată că doamna Filipa se arăta prea simţitoare faţă de vrăjmaşii regatului şi că trebuie să ai sufletul tare când te-ai hotărât să fi regină, Eduard i-o întoarse:

- Nu orice femeie, doamnă, are inima aşa de împietrită ca tine.

Întâmplarea aceasta nu avu pentru doamna Filipa alte urmări, şi pe la jumătatea lunii iunie, dânsa născu un fiu. Eduard al III-lea trăi atunci acea bucurie simplă, adâncă şi gravă, a oricărui bărbat la întâiul copil pe care i-l da femeia iubită şi de care este iubit. Afară de asta, ca rege, se simţea maturizat dintr-o dată. Avea un fiu care să-i urmeze la tron. Sentimentul dinastiei, al propriului său loc între străbunii lui şi odrasla sa, încă plăpândă dar de pe acum prezentă într-un leagăn îmbrăcat în dantelă ca o spumă, îi absorbea gândurile şi-i făcea din ce în ce mai puţin suportabilă incapacitatea juridică în care era ţinut.

Se simţea totodată încolţit de îndoieli; nu ajută la nimic să răstorni o gaşcă de cârmuitori, dacă nu ai oameni mai buni pentru a-i înlocui, nici principii mai sănătoase pentru a le aplica.

"Şti-voi într-adevăr că domnesc, şi sunt oare pregătit pentru asta?" se întreba el adeseori. În mintea lui stăruia pilda jalnică pe care o dăduse tătâne-său, dus de nas de neamul Despenserilor, şi pilda tot aşa de jalnică a mamei sale sub dominaţia lui Roger Mortimer.

Silit să stea degeaba, nu înceta să observe şi să cugete la tot ce se întâmpla în jur. Nimic nu se putea face în ţară fără Parlament, fără o încuviinţare izvorâtă din voinţa lui sau care îi era cerută. Însemnătatea ce-o dobândise în ultimii ani această adunare menită doar să dea sfaturi cârmuirii, şi care se întrunea acum tot mai des, oricând şi în orice loc, era urmarea proastei administraţii, a expediţiilor militare prost conduse, a destrăbălărilor din familia regală şi a stării de

necurmată vrăjmăşie între puterea centrală şi coaliţia marilor feudali.

Trebuia să se pună capăt acestor deplasări ruinătoare a celor două Camere, a Lorzilor şi a Comunelor, ba la Winchester, ba la Salisbury, ba la York, unde trebuiau să alerge spre a ţine nişte sesiuni al căror singur ţel era să-i îngăduie lordului Mortimer de a strânge mai tare chingile în care ţinea ţara.

"Când voi fi rege cu-adevărat, Parlamentul se va aduna în zile dinainte hotărâte, şi pe cât va fi cu putinţă la Londra... Armata?... Armata nu este astăzi o armată a regelui; sunt armate ale baronilor, care nu ascultă de rege decât atunci când le convine. Ar trebui o armată recrutată pentru a sluji ţara şi comandată de nişte şefi care să-şi datoreze puterea numai regelui... Justiţia?... Justiţia urmează a fi concentrată în mâna suveranului care trebuie să-şi dea silinţa de a o face egală pentru toţi. În regatul Franţei, orice s-ar zice, domneşte o mai bună rânduială. Trebuie de asemeni făcute înlesniri negoţului, deoarece se aud plângeri că vânzările s-au rărit din pricina opreliştilor şi a taxelor pe piei şi pe lână care sunt bogăţia noastră..."

Acestea erau nişte idei care puteau să pară foarte simple, dar încetau să mai fie aşa de simple când te gândeai că ele frământă mintea unui rege, nişte idei aproape revoluţionare, într-o vreme de anarhie, de despotism şi de cruzime cum rareori i-a fost dat unei naţiuni să cunoască.

Tânărul rege luat în râs de unii împărtăşea astfel năzuinţele poporului său asuprit. El nu-şi dezvăluia planurile decât unui număr mic de persoane, soţiei sale Filipa, lui Guillaume de Mauny, scutierul pe care-l adusese din Hainaut odată cu dânsa, lordului Montaigu mai ales, care-i înfăţişa sentimentele tinerilor lorzi.

Adeseori un om îşi formulează la douăzeci de ani cele câteva principii care se va osteni toată viaţa să le aplice. Eduard al III-lea avea o însuşire

foarte însemnată pentru un cârmuitor: era un om fără pasiuni şi fără năravuri rele. Avusese norocul să-şi ia de soţie o prinţesă pe care o iubea; şi avea norocul de a o iubi mereu. Aflai la dânsul acea formă neîntrecută a orgoliului care izvora din sentimentul că poziţia sa de rege era firească. Cerea respectul cuvenit persoanei şi funcţiei sale; dispreţuia slugărnicia pentru că ea nu se împăca bine cu sinceritatea. Nu putea să sufere solemnităţile şi alaiurile inutile pentru că vedea în ele o insultă adusă sărăciei şi pentru că erau potrivnice măreţiei adevărate.

Cei care petrecuseră pe vremuri la Curtea Franţei ziceau că semăna în multe privinţe cu regele Filip cel Frumos; îi găseau chiar aceeaşi formă şi aceeaşi paloare a feţei, aceeaşi căutătură rece a ochilor albaştri când îşi ridica uneori genele lungi.

Eduard era mai vorbăreţ şi mai înflăcărat, fireşte, ca bunicu-său după mamă. Dar cei care vorbeau astfel nu-l cunoscuseră pe Regele de Fier decât în anii săi din urmă, la sfârşitul unei lungi domnii; nimeni nu-şi aducea aminte, cum fusese Filip cel Frumos la douăzeci de ani. Stirpea franceză, în Eduard al III-lea, se vădise mai tare decât cea a Plantageneţilor, şi se părea că adevăratul Capeţian era pe tronul Angliei.

În octombrie al aceluiaşi an 1330, Parlamentul fu convocat din nou, de astă dată la Nottingham, în nordul ţării. Adunarea se arăta a fi furtunoasă; cei mai mulţi lorzi îi păstrau pică lui Mortimer pentru execuţia contelui de Kent, care le apăsa greu cugetul.

Contele de Lancastre zis Gât-Sucit, căruia toţi îi spuneau acum bătrânul Lancastre pentru că izbutise, adevărată minune, să-şi păstreze pe umeri, până la cincizeci de ani, căpăţâna sa aplecată, Lancastre, curajos şi cuminte, se întorsese în sfârşit din Franţa. Atins de o boală a ochilor care, după ce îl supărase multă vreme, se

înrăutăţise deodată până a-l face pe jumătate orb, ajunsese să aibă nevoie de un scutier ca să-i călăuzească paşii; dar tocmai beteşugul acesta îi aducea încă şi mai multă trecere în ochii tuturor, iar sfaturile i se cereau cu şi mai mare respect.

Camera Comunelor era îngrijorată de noile subsidii pentru care avea să i se ceară încuviinţarea, şi de noile taxe pe lână. Unde s-or fi ducând banii?

Ce întrebuinţare a dat Mortimer celor treizeci de mii de livre din tributul Scoţiei? Oare în folosul său ori în al ţării fusese purtat acel cumplit război, cu trei ani în urmă? Şi pentru ce fusese căpătuit păcătosul de baron Maltravers, în afara de slujba lui de seneşal, cu o mie de livre drept simbrie pentru paza răposatului rege, adică pentru omorul săvârşit? Căci toate se ştiu, sau sfârşesc prin a se afla, şi socotelile Visteriei nu pot rămâne veşnic ascunse. Iată deci la ce slujeau birurile! Iar Ogle şi Gournay, ajutoarele lui Maltravers, şi Daverill, guvernatorul cetăţuii din Corfe, primiseră tot atâta.

Mortimer care mergea pe drumul spre Nottingham, cu un alai atât de falnic încât însuşi tânărul rege părea să facă parte din suita lui, Mortimer nu mai era sprijinit cu adevărat decât de vreo sută de partizani care-i datorau toată situaţia lor, nefiind puternici decât atâta vreme cât îl slujeau şi ştiind că îi aşteaptă dizgraţia, surghiunul sau ştreangul dacă s-ar întâmpla ca el să cadă.

Credea că toţi îi dau ascultare, pentru că o reţea de iscoade, până şi prin preajma regelui, în persoana lui John Wynyard, îl informa despre tot ce se vorbea şi-i făcea să şovăie pe cei care unelteau împotriva sa. Se credea puternic pentru că pâlcurile sale băgau spaima în lorzi şi în deputaţii Camerei Comunelor. Dar uita că pâlcurile acestea de oaste pot asculta şi de alte porunci, şi că iscoadele pot trăda.

Fără consimţământul acelora asupra cărora este exercitată, puterea e o amăgire care nu poate

ţine multă vreme, un echilibru cum nu se poate mai şubred între frică şi revoltă, şi care se rupe deodată atunci când un număr îndeajuns de mare de oameni capătă împreună conştiinţa că împărtăşesc aceleaşi gânduri.

Ţinându-se în şaua brodată cu aur şi argint, înconjurat de scutieri îmbrăcaţi în stacojiu şi purtând steagul său în vârful lănciilor, Mortimer înainta pe un drum desfundat.

În timpul călătoriei, Eduard băgă de seamă că mamă-sa părea bolnavă, că avea faţa trasă şi palidă, ochii încercănaţi de oboseală, privirea mai posomorâtă. Călătorea în litieră şi nu pe iapa ei albă, cum îi era obiceiul; adeseori trebuiau să oprească litiera al cărei zdruncin îi stârnea greaţă. Mortimer se învârtea pe lângă dânsa, plin de grijă şi stânjenit.

Poate că Eduard n-ar fi luat în seamă aceste semne, dacă n-ar fi avut prilejul să le vadă aidoma, la începutul anului, pe chipul doamnei Filipa, soţia sa. Şi apoi, la drum, slugile flecăresc mai mult ca de obicei; femeile reginei-mame vorbeau cu acelea ale doamnei Filipa. Când ajunseră la York, unde făcură popas două zile, Eduard nu mai putea să aibă vreo îndoială: mamă-sa era însărcinată.

Se simţea copleşit de scârbă şi de ruşine. Gelozia de asemenea, o gelozie de fiu mai mare, îi sporea necazul. Nu mai regăsea frumoasa şi nobila imagine pe care o avea despre maică-sa în copilărie.

"Pentru dânsa l-am urât pe tata, din pricină că o făcea de ruşine. Şi iată că ea însăşi mă face acum de râsul lumii! La patruzeci de ani mama unui bastard care va fi mai tânăr decât propriul meu fiu!"

Ca rege, se simţea umilit în ochii ţării, şi ca soţ în ochii soţiei sale.

În odaia din castelul de la York, tot sucindu-se pe o parte şi pe alta în aşternut, fără să-şi găsească somnul, îi zicea Filipei:

- Îţi aduci aminte, draga mea, aici, în locul acesta, ne-am căsătorit... Ah! La tristă domnie te-am poftit!

Blajină şi chibzuită, Filipa privea întâmplarea cu mai puţină patimă; dar o judeca totuşi, cam făcând pe mironosiţa.

- Asemenea lucruri, spuse dânsa, n-ai putea să vezi la curtea Franţei.

- Vai, draga mea... Şi adulterele verişoarelor tale din neamul Bourgogne?... Şi regii voştri otrăviţi?

Familia capeţiană devenea deodată aceea a Filipei, de parcă nu s-ar fi tras şi dânsul din ea.

- În Franţa oamenii sunt mai curtenitori, răspunse Filipa, mai puţin impetuoşi în dorinţele lor, mai puţin cruzi în ura lor.

- Sunt mai prefăcuţi, mai vicleni. Se slujesc mai curând de otravă decât de pumnal...

- Voi, voi englezii, sunteţi mai aprigi...

El nu răspunse. Filipa se temu să nu-l fi jignit şi întinse spre dânsul un braţ rotund şi moale.

- Mi-eşti tare drag, iubitule, spuse ea, căci tu nu le semeni...

- Şi nu e numai ruşinea, se întoarse Eduard la vorba începută, mai e şi primejdia.

- Ce vrei să spui?

- Vreau să spun că Mortimer e într-adevăr în stare să ne facă pe toţi să pierim, apoi să se căsătorească cu mama pentru a fi recunoscut ca regent şi a-şi împinge bastardul spre tron...

- E o nebunie să te gândeşti la aşa ceva! spuse Filipa.

Fireşte, o astfel de răsturnare care presupunea încălcarea tuturor principiilor, religioase şi dinastice deopotrivă, ar fi fost la drept vorbind, de neînchipuit într-o monarhie tare; dar orice e cu putinţă, şi chiar aventurile cele mai smintite, într-o ţară sfâşiată şi lăsată pradă luptelor dintre partidele potrivnice.

- Voi vorbi mâine despre asta cu Montaigu, spuse tânărul rege.

Sosind la Nottingham, lordul Mortimer se arătă foarte nerăbdător, aspru şi nervos, pentru că John Wynyard surprinsese nişte convorbiri, fără să le poată pătrunde miezul, între rege, Montaigu şi mai mulţi lorzi tineri, în ultima etapă a călătoriei.

Mortimer îşi vărsă năduful pe capul viceguvernatorului cetăţuii, sir Eduard Bohun care, însărcinat cu găzduirea oaspeţilor, şi nefăcând decât cum cerea rânduiala de totdeauna, prevăzuse să-i adăpostească pe marii seniori chiar în castel.

- Cu ce drept, izbucni el, ai împărţit unora nişte odăi de lângă acelea ale reginei-mame, fără să mă întrebi pe mine?

- Credeam, my Lord, că luminăţia sa contele de Lancastre...

- Contele de Lancastre, ca toţi ceilalţi, va trebui să locuiască la depărtare de cel puţin o milă de castel.

- Şi luminăţia ta, my Lord?

Mortimer încruntă din sprâncene, ca şi cum această întrebare era o jignire:

- Odăile mele vor fi alături de ale reginei-mame, iar dumneata vei porunci căpitanului gărzii să-i înmâneze ei cheile castelului în fiece seară.

Eduard Bohun se supuse fără a mai crâcni.

Uneori o măsură prevăzătoare îţi iese de-a-ndoaselea. Mortimer vroia să evite ca lumea să vorbească de starea reginei-mame; vroia mai cu seamă să-l izoleze pe rege, ceea ce le înlesni tinerilor lorzi să se strângă şi să se sfătuiască mult mai slobod, departe de castel şi de iscoadele lui Mortimer.

Lordul Montaigu îi adună pe aceia dintre prietenii săi care i se păreau a fi mai hotărâţi, nişte flăcăi între douăzeci şi treizeci de ani: lorzii Molins, Hufford, Stafford, Clinton, precum şi John Nevil de Horneby, şi cei patru fraţi Bohun, Eduard, Humphrey, William şi John, acesta din urmă fiind

conte de Hereford şi Essex. Tinerii alcătuiau partidul regelui. Aveau binecuvântarea lui Henric de Lancastre, şi chiar mai mult decât o binecuvântare.

Cât despre Mortimer, el îi adunase la castel în jurul său pe de alde cancelarul Burghersh, Simon Bereford, John Monmouth, John Wynyard, Hugh Turplington şi Maltravers, sfătuindu-se asupra mijloacelor de a împiedica înfiriparea vreunei noi conspiraţii.

Episcopul Burghersh simţea de unde bate vântul şi se arăta mai puţin pornit spre asprime: punându-se la adăpostul demnităţii sale de slujitor al bisericii, propovăduia buna înţelegere. Ştiuse el odinioară să se strecoare la timp din partidul Despenserilor în partidul Mortimer.

- Destule arestări, destule procese şi destul sânge, zicea. Poate că i-am potoli pe nemulţumiţi cu niscaiva moşii, cu nişte bani sau dregătorii...

Mortimer îl întrerupse dintr-o uitătură; ochiul său, cu pleoapa croită drept, sub sprânceana stufoasă, tot mai băga spaima în cei din jur; episcopul de Lincoln tăcu.

Or, chiar în ceasul acela, lordul Montaigu izbutea să stea de vorbă între patru ochi cu Eduard al III-lea.

- Te rog din suflet, slăvitul meu rege, îi spunea el, să nu mai îngădui de acum încolo obrăzniciile şi uneltirile unui om care a pus să-ţi fie omorât tatăl, să se taie capul unchiului măriei tale, şi care ţi-a târât mama la stricăciune. Noi, lorzii, am jurat să ne vărsăm sângele până la ultima picătură ca să te scăpăm de dânsul. Suntem gata de orice; ar trebui chiar să ne punem pe treabă neîntârziat. şi pentru aceasta să putem pătrunde destui în castel, unde nici unul din noi nu e găzduit.

Tânărul rege chibzui o clipă.

- Acum, William, răspunse el, ştiu bine că te iubesc.

Nu spusese "că mă iubeşti". Sentiment cu adevărat regesc; nu se îndoia că aceştia vroiau să-l slujească; cel mai de seamă lucru pentru dânsul era să-şi dăruie după dreptate încrederea şi dragostea.

- Aşadar, spuse Eduard, vă veţi duce să-l căutaţi pe căpitanul gărzii castelului, sir William Eland, rugându-l în numele meu şi din porunca mea să dea urmare la tot ce-i veţi cere.

- Atunci, măria ta, Doamne ajută!

Totul depindea acum de acest Eland, dacă trecuse de partea lor, şi dacă li se dovedea credincios, căci dacă dădea în vileag stăruinţele lui Montaigu, conjuraţii erau pierduţi, ba poate că şi regele însuşi. Dar sir Eduard Bohun garanta că va merge cu dânşii, de n-ar face-o decât pentru a răzbuna felul cum se purtase Mortimer cu el, de la sosirea la Nottingham, tratându-l ca pe o slugă.

William Eland nu-l dezamăgi pe Montaigu, făgăduindu-i să se supună poruncilor cât îi va sta în puteri, şi jurând să păstreze taina.

- Deoarece eşti cu noi, îi spuse Montaigu, dă-mi deseară cheile, castelului...

- Află, my Lord, răspunse căpitanul gărzii, că porţile şi uşile sunt încuiate în fiece seară cu nişte chei pe care le încredinţez reginei-mame, iar dânsa le ascunde sub pernele ei până dimineaţa. Mai află că garda castelului a fost scoasă din posturile de pază şi înlocuită cu patru sute de oşteni ai pâlcurilor care ascultă numai de lordul Mortimer.

Montaigu văzu năruindu-se toate speranţele lui.

- Dar ştiu o cale ascunsă care duce din câmp şi până la castel, urmă Eland. E un drum pe sub pământ săpat de regii saxoni, ca să scape de danezi, când aceştia pustiau toată ţara. Regina Isabelle, lordul Mortimer şi oamenii lor nu cunosc acest drum subpământean pe care nu aveam de ce să li-l arăt; el duce în inima castelului, la turn, şi de acolo poţi pătrunde fără ca nimeni să te vadă.

- Cum vom da de intrarea tunelului în câmp?

- De vreme ce voi fi cu dumneavoastră, my Lord...

Lordul Montaigu avu o nouă şi scurtă convorbire cu regele; apoi, când se făcu seară, însoţit de fraţii Bohun, de ceilalţi conjuraţi şi de căpitanul Eland, încălecă şi părăsi oraşul, zicând destul de tare ca să-l audă cât mai mulţi, că nu prea se simt în siguranţă la Nottingham.

Această plecare, care semăna mult a fugă, îi fu adusă la cunoştinţă numaidecât lui Mortimer.

- Se ştiu descoperiţi, şi se dau singuri pe faţă. Voi pune mâine să-i prindă şi-i voi trimite la judecată înaintea Parlamentului. Haide la culcare, draga mea, vom avea o noapte liniştită, îi spuse el reginei Isabelle.

Către miezul nopţii, de cealaltă parte a turnului, într-o odaie cu pereţii de granit, luminată doar de o candelă, doamna Filipa îşi întreba soţul de ce nu se culcă şi stă aşezat la marginea patului, cu o za pe dânsul sub platoşa de rege, şi cu o spadă scurtă alături.

- S-ar putea întâmpla lucruri mari în noaptea asta, răspunse Eduard.

Filipa rămase netulburată şi liniştită la înfăţişare, dar inima îi bătea să se spargă în piept; îşi aducea aminte de ceea ce vorbiseră odată la York.

- Crezi că ar veni să te ucidă?

- Şi aceasta se poate.

Se auzi un zvon de glasuri şoptite în încăperea vecină, apoi Gautier de Mauny, pe care regele îl alesese să stea de pază în anticamera lui, bătu încetişor la uşă. Eduard se duse să deschidă.

- Căpitanul gărzii e aici, măria ta, şi ceilalţi cu dânsul.

Eduard se întoarse să-şi pună buzele pe fruntea Filipei; dânsa îi luă degetele, le ţinu o clipă strâns în mâna ei, şi murmură:

- Dumnezeu te aibă în paza lui!

Gautier de Mauny întrebă:

- Trebuie să te urmez, măria ta?

- Închide bine uşile şi ai grijă de doamna Filipa.

În curtea năpădită de iarbă a donjonului, sub lumina lunii, conjuraţii aşteptau adunaţi în jurul puţului, nişte umbre înarmate cu securi şi paloşe.

Tinerii de seamă ai ţării îşi înveliseră picioarele în cârpe; regele nu avusese acest gând prevăzător şi numai pasul său răsuna pe lespezile coridoarelor nesfârşite. O singură făclie le lumina calea.

Slugilor lungite pe jos, şi care se ridicau cu ochii lipiţi de somn, li se şoptea: "regele" şi ele rămâneau locului, chircindu-se, neliniştite de această plimbare nocturnă a seniorilor înarmaţi, dar fără a încerca să afle prea multe despre cele ce se petreceau.

Tărăboiul izbucni doar când alaiul conjuraţilor ajunse în anticamera reginei Isabelle, unde şase scutieri puşi acolo de Mortimer se împotriviră să-i lase să treacă, deşi regele era cel care le-o cerea. Încăierarea foarte scurtă în care numai John Nevil de Horneby fu rănit cu o lovitură de suliţă ce-i străbătu braţul; împresuraţi şi dezarmaţi, oştenii de pază se lipiră de pereţi; toată tărăşenia nu ţinuse decât un minut, dar în dosul uşii groase se auzi ţipătul ieşit din pieptul reginei-mame, apoi zgomotul stinghiilor împinse.

- Lord Mortimer, ieşi de acolo! porunci Eduard al III-lea. E regele ţării care vine să te aresteze.

Rostise asta cu glas bătăios, limpede şi puternic, aşa cum i-l auzise mulţimea din York în ziua cununiei sale.

În loc de orice alt răspuns se desluşi un clinchet de spadă trasă din teacă.

- Mortimer, ieşi de acolo! repetă tânărul rege.

Mai aşteptă câteva clipe, apoi, deodată, apucă cea mai apropiată secure din mâna unui tânăr lord,

o ridică deasupra capului, şi, din toate puterile lui, izbi în uşă.

Această lovitură de topor era afirmarea prea mult aşteptată a puterii sale regale, sfârşitul umilinţelor, sorocul hotărârilor luate împotriva voinţei sale; era eliberarea Parlamentului său, onoarea redată lorzilor şi legalitatea restaurată în ţară.

Mai mult decât din ziua încoronării, domnia lui Eduard al III-lea începea de aici, de la acest fier lucios înfipt în stejarul negru, de la această pocnitură, de la acest trosnet uriaş al lemnului răsfrângându-şi ecoul sub bolţile castelului din Nottingham.

Alte zece securi izbiră uşa, şi peste câteva clipe canaturile ei grele căzură în lături.

Roger Mortimer se afla în mijlocul odăii; avusese timp să-şi pună nişte nădragi: cămaşa albă îi era descheiată la piept, iar în mână îşi ţinea spada.

Ochii de culoarea cremenei scânteiau sub sprâncenele stufoase, părul încărunţit şi despieptănat îi venea peste faţa aspră; mai era încă destulă vlagă în bărbatul acesta.

Lângă dânsul, cu obrajii scăldaţi în lacrimi, Isabelle tremura de frig şi de frică; picioruşele ei goale făceau o pată albă pe lespezile de piatră. Se zărea în odaia de alături un pat cu aşternutul răvăşit.

Întâia privire a tânărului rege se opri la regina-mamă, a cărei cămaşă de noapte lăsa să i se vadă dedesubt pântecul rotunjit. Niciodată Eduard al III-lea nu-i va ierta lui Mortimer că o adusese pe maică-sa, care în amintirile lui rămăsese atât de frumoasă şi atât de vitează în restrişte, atât de necruţătoare în ceasurile de triumf dar întotdeauna de o măreţie regească, în acest hal de femeiuşcă înlăcrimată căreia i s-a luat bărbatul caro o lăsase borţoasă, şi acum îşi frânge mâinile, gemând:

- Frumosul meu fecior, dragul meu, te rog din suflet, cruţă-l pe nobilul Mortimer!

Se aşezase între fiu şi amantul ei.

- Cruţatu-ţi-a el cinstea? întrebă Eduard.

- Nu vă atingeri de dânsul! ţipa Isabelle. E un cavaler viteaz şi-i prietenul nostru drag; adu-ţi aminte că lui îi datorezi tronul!

Conjuraţii şovăiau. Se va încinge oare o luptă, şi vor trebui să-l omoare pe Mortimer sub ochii reginei?

- Lasă că a tras el destule foloase, împingându-mă mai repede la domnie! Haideţi, lorzii mei, înşfăcaţi-l, spuse tânărul rege dând la o parte pe maică-sa şi făcându-le semn însoţitorilor săi să se apropie.

Montaigu, fraţii Bohun, lordul Molins şi John Nevil din al cărui braţ şiroia sângele, fără ca el să se sinchisească, se strânseră roată în jurul lui Mortimer. Două securi se ridicară în spatele lui, trei pumnale se îndreptară spre coaste, o mână se abătu peste braţul său pentru a-l sili să dea drumul săbiei pe care o ţinea. Îl îmbrânciră spre uşă. Înainte de a-i trece pragul, Mortimer se mai întoarse o dată.

- Rămâi cu bine, regina mea, îi strigă el; mult ne-am iubit!

Şi era adevărat. Cea mai mare, cea mai spectaculoasă, cea mai pustiitoare dragoste a veacului, începută ca o ispravă cavalerească, şi care tulburase toate curţile Europei, până şi cea a Sfântului Scaun, acea pasiune care tocmise o flotă şi înarmase o oaste, mistuindu-se apoi într-o cârmuire asupritoare şi sângeroasă, se isprăvea între securi, la lumina unei făclii fumegânde. Roger Mortimer, al optulea baron de Wigmore, fost înalt judecător al Irlandei, întâiul conte al Ţinuturilor de Margine, era mânat spre temniţă; regeasca lui ibovnică, în cămaşă, se prăbuşea la piciorul patului.

Înainte de ivirea zorilor, Bereford, Daverill, Wynyard şi protejaţii mai de seamă ai lui Mortimer erau prinşi; oamenii regelui porneau pe urmele celor trei ucigaşi ai lui Eduard al II-lea, seneşalul Maltravers, Gournay şi Ogle, care o luaseră la fugă de îndată ce aflară de păţania stăpânului lor.

Dimineaţa, mulţimea se îmbulzise pe străzile din Nottingham şi-şi urla bucuria la trecerea escortei care-l ducea într-o căruţă, ocară fără seamăn pentru un nobil, pe Mortimer în lanţuri. Ţinându-şi ca de obicei urechea pe umăr, Gât-Sucit era în rândul întâi al norodului şi, cu toate că ochii săi bolnavi abia vedeau alaiul, ţopăia pe loc şi-şi zvârlea căciula în aer.

- Unde-l duc?

- La Turnul Londrei.

SPRE SPÂNZURĂTOAREA MIŞEILOR

Corbii din turn trăiesc foarte mult, ajungând, zice-se, la peste o sută de ani. Acelaşi corb uriaş, atent şi viclean, care cu şapte ani în urmă încerca să împungă ochii prizonierului prin gratiile ferestruicii, se întorsese să-şi ia locul în faţa celulei.

Să fi fost oare în batjocură că-i hotărâseră lui Mortimer temniţa în care zăcuse odinioară? Acolo unde tatăl îl ţinuse închis şaptesprezece luni, îl ţinea la rândul său şi fiul. Mortimer îşi zicea că trebuie să fi fost în însăşi firea lui, în făptura lui, ceva care-l făcea de nesuferit autorităţii regale sau care făcea această autoritate de nesuferit în ochii săi. Oricum, el şi un rege nu puteau trăi alături în aceeaşi naţie şi trebuia neapărat ca unul din doi să piară. Suprimase un rege; un alt rege avea să-l suprime. E o mare pacoste să te fi născut cu un suflet de monarh, când nu eşti sortit să domneşti.

De data aceasta Mortimer nu mai avea speranţa şi nici măcar dorinţa de a evada. I se părea că murise încă la Nottingham. Pentru oameni ca dânsul, stăpâniţi de trufie, şi ale căror ambiţii, oricât de mari, fuseseră o clipă împlinite, căderea sau moartea tot una e. Adevăratul Mortimer era de acum încolo, şi pentru veşnicia omenească, înscris în cronicile Angliei; temniţa din turn nu conţinea decât învelişul său trupesc şi fără însemnătate.

Lucru straniu, învelişul acesta de carne îşi regăsise unele deprinderi. Aşa cum, atunci când te întorci după o absenţă de douăzeci de ani în locuinţa unde ai trăit copil, apeşi cu genunchiul fără să-ţi dai seama şi parcă îndemnat de o memorie a muşchilor pe canatul uşii care odinioară se deschidea anevoie, sau calci la mijlocul scării ca

să eviţi marginea unei trepte putrezite, tot aşa Mortimer regăsise gesturile învăţate în zilele sale de temniţă dinainte cu şapte ani. Putea să facă noaptea cei câţiva paşi de la ferestruică la perete fără a se lovi vreodată; de cum intrase în celulă împinsese scăunelul pe locul său dinainte; recunoştea zgomotele obişnuite, schimbarea gărzii, clopotele care vesteau liturghia la paraclisul Sfântului Petre; şi asta fără să-şi bată capul. Ştia ora când i se aducea prânzul. Hrana era cam tot aşa de păcătoasă, ca pe vremea mârşavului căpitan al turnului, Seagrave.

Pentru că bărbierul Ogle îi slujise lui Mortimer ca emisar, întâia oară, pentru a pune la cale evadarea, acum nu mai vroiau să-i trimită pe nimeni ca să-l bărbierească. O barbă de o lună îi năpădise faţa. Dar afară de asta, toate erau la fel, până şi corbul pe care Mortimer îl poreclise odinioară "Eduard", şi care se prefăcea că doarme, deschizându-şi din când în când ochiul rotund înainte de a-şi repezi ciocul mare printre gratii.

Ah, ba da, lipsea ceva: tristele monologuri ale bătrânului lord Mortimer de Chirk, lungit pe scândura care-i ţinea de culcuş... Astăzi, Roger Mortimer înţelegea de ce unchiu-său refuzase atunci să evadeze odată cu dânsul. Nu din teama de primejdie, şi nici măcar din slăbiciune trupească; omul are întotdeauna destulă putere ca să pornească pe un drum, chiar dacă va trebui să cadă înainte de ajunge la capătul lui. Sentimentul că viaţa îi era terminată îl ţinuse în loc pe lordul de Chirk, şi-l hotărâse să-şi aştepte mai bine sfârşitul pe această scândură decât să-şi urmeze nepotul.

Pentru unul ca Roger Mortimer, care nu avea decât patruzeci şi cinci de ani, moartea nu va veni de la sine. Îl încerca o spaimă nedesluşită când privea spre mijlocul pajiştii, acolo unde se aşeza de obicei butucul călăului. Dar te obişnuieşti cu moartea apropiată printr-un lung şir de gânduri foarte simple care se leagă între ele şi-ţi dau până

la urmă sentimentul unei melancolice împăcări cu soarta. Mortimer îşi zicea că vicleanul corb va trăi după dânsul şi-şi va bate joc de alţi prizonieri; şi şobolanii vor trăi, şobolanii graşi care veneau noaptea uzi de pe malurile nămoloase ale Tamisei şi alergau pe pietrele cetăţuii; chiar şi puricele care-l sâcâia sub cămaşă va sări pe călău în ziua execuţiei, şi va continua să trăiască. Orice viaţă care se stinge lasă celelalte vieţi neatinse. Nimic nu e mai banal decât să mori.

Uneori se gândea la nevastă-sa, lady Jeanne, fără nostalgie şi fără remuşcări. O ţinuse destul de departe de puterea lui pentru ca noii stăpâni să nu aibă vreun motiv de a se lega de dânsa. Îi vor lăsa fără îndoială veniturile moşiilor. Fiii lui? Fireşte, fiii lui vor avea să tragă ponoasele vrăjmăşiilor ce s-au strâns împotriva sa; dar cum era puţină nădejde ca dânşii să ajungă vreodată aşa de sus şi aşa de puternici ca tatăl lor, cine se va mai sinchisi dacă vor fi sau nu conţi ai Ţinuturilor de Margine? Marele Mortimer era el, sau mai degrabă ceea ce fusese el. Nici pentru soţia sa, nici pentru fiii săi nu simţea vreo părere de rău.

Regina?... Regina Isabelle va muri şi dânsa într-o zi, şi din clipa aceea nu va mai rămâne nimeni pe pământ care să-l fi cunoscut cu adevărat. Doar când se gândea la Isabelle, se mai simţea întrucâtva legat de viaţă. Murise la Nottingham, fără îndoială, dar dragostea lui trăia mai departe, oarecum ca barba care se încăpăţânează să crească după ce inima a încetat să bată. Iată tot ce-i mai rămânea călăului să curme dintr-o dată. Când îi vor despărţi capul de trup, vor nimici amintirea mâinilor regale care s-au aninat de acest gât.

Ca în fiecare dimineaţă, Mortimer ceruse să i se spună ziua în care se afla. Era 29 noiembrie; Parlamentul trebuie să se fi întrunit deci şi prizonierul aştepta să fie adus în faţa lui. Cunoştea îndeajuns laşitatea adunărilor ca să ştie că nimeni

nu-i va lua apărarea, ci dimpotrivă. Lorzii şi deputaţii camerei Comunelor aveau să se răzbune cu toată râvna pentru spaima ce-o vârâse în ei atâta vreme.

Sentinţa se şi rostise, acolo, în odaia din Nottingham. Nu la o judecată aveau să-l supună, ci doar la un simulacru necesar, o formalitate, întocmai ca odinioară când oamenii erau osândiţi din porunca lui.

Un suveran de douăzeci de ani, nerăbdător să apuce cârma ţării, şi nişte tineri lorzi nerăbdători să se bucure de favorurile regale, aveau nevoie ca el să piară pentru a fi siguri de puterea lor.

"Pentru acest copilandru de Eduard, moartea mea este împlinirea fără de care încoronarea sa nu ar fi desăvârşită... Şi totuşi, ei nu vor face mai mult ca mine; poporul nu va fi mai mulţumit sub legea lor. Unde n-am izbutit eu, cine ar putea să izbutească?"

Ce atitudine trebuia să adopte la simulacrul de judecată? Să ceară îndurare ca Edmond de Kent? Să-şi recunoască vina, să se roage de iertare, să se arate gata de a merge să-şi facă supunerea în picioarele goale şi cu funia la gât, căindu-se pentru fărădelegile lui? Trebuie să ai o mare poftă de a trăi ca să poţi juca această comedie a înjosirii! "Nu am săvârşit nici o greşeală. Am fost cel mai tare, şi am rămas până ce alţii, mai tari ca mine, deocamdată, m-au doborât, Asta e tot."

Aşadar, să-i insulte? Să înfrunte pentru ultima oară acest Parlament de oi supuse şi să-i arunce de la obraz: "Am ridicat armele împotriva regelui Eduard al II-lea. Lorzii mei, care dintre dumneavoastră, cei ce mă judecaţi astăzi, nu m-au urmat atunci?... Am evadat din Turnul Londrei. Care dintre dumneavoastră, lorzii mei, episcopi, care mă judecaţi astăzi, nu mi-au dat ajutor şi bani pentru a-mi redobândi libertatea?... Am scăpat-o pe regina Isabelle să nu fie ucisă de favoriţii soţului ei, am strâns oşti şi am înarmat o flotă care

v-a scăpat de Despenseri, l-am scos din scaun pe regele urât de voi şi am făcut să fie încoronat fiul său care astăzi mă judecă. Lorzii mei, voi, conţi, baroni şi episcopi, şi voi, domnilor deputaţi ai Comunelor, care dintre voi nu mi-a adus laude pentru toate acestea, şi chiar pentru dragostea ce mi-a arătat-o regina? Nu-mi puteţi aduce nici o vină afară de aceea că le-am făcut pe toate în locul vostru, şi acum vreţi să mă sfâşiaţi în bucăţi, pentru ca, prin moartea unuia singur, să faceţi lumea să uite ceea ce a fost opera tuturor..."

Sau mai bine tăcerea... Să nu răspundă la interogatoriu, să nu-şi facă nici o apărare, să nu-şi dea osteneala zadarnică de a se justifica. Să lase să urle câinii pe care nu-i mai ţinea sub bici... "Dar câtă dreptate am avut supunându-i cu frica!"

Un zgomot de paşi îi smulse din gândurile lui. "Iată, a sosit clipa", îşi spuse.

Uşa se deschise şi nişte armăşei se iviră în prag, trăgându-se însă deoparte spre a-l lăsa să treacă pe fratele răposatului conte de Kent, contele de Norfolk, mareşal al Angliei, urmat de lordul-primar şi de şerifii Londrei, precum şi de câţiva delegaţi ai camerei Lorzilor şi Camerei Comunelor. Toţi aceştia nu puteau să încapă în celulă, şi capetele unora se îmbulzeau în coridorul strâmt.

- My Lord, vorbi contele de Norfolk, vin din porunca regelui să dau citire sentinţei ce s-a dat în privinţa domniei tale, acum două zile, de către adunarea Parlamentului.

Cei de faţă se arătară miraţi văzând că, la auzul acestei veşti, Mortimer surâse. Un surâs liniştit şi dispreţuitor care nu li se adresa lor, ci lui însuşi. Sentinţa era dată de două zile fără să-l fi adus la judecată, fără interogatoriu, fără apărare... pe când el, doar cu o clipă înainte, se frământa, întrebându-se cum să se înfăţişeze acuzatorilor. Zadarnică grijă! I se dădea o ultimă lecţie; ar fi putut şi dânsul până mai ieri să se lipsească de

formalităţi judiciare pentru Despenseri, pentru contele d'Arundel, pentru contele de Kent.

Procurorul curţii începuse să citească sentinţa:

Având în vedere că s-a poruncit de către Parlamentul adunat la Londra, îndată după încoronarea stăpânului nostru regele, că sfatul regelui va cuprinde cinci episcopi, doi conţi şi cinci baroni, şi că nimic nu se va putea hotărî fără a fi dânşii de faţă, şi că numitul Roger Mortimer, nesocotind voinţa Parlamentului, şi-a însuşit cârmuirea şi gospodărirea ţării, scoţând şi aşezând în slujbă după pofta sa pe slujitorii casei regelui şi a toată ţara, pentru a-şi băga prietenii după plac...

În picioare, cu spatele la perete şi o mână aşezată pe o gratie a ferestruicii, Roger Mortimer privea pajiştea şi părea că abia ascultă ce i se citea.

...Având în vedere că tatăl regelui nostru fiind adus la castelul de la Kenilworth precum hotărâseră pairii regatului, spre a rămâne acolo şi a i se purta de grijă după demnitatea sa de mare prinţ, numitul Roger porunci să i se refuze orice ar cere, apoi făcu să fie mutat la Berkeley unde în cele din urmă după porunca numitului Roger, fu omorât în chip ruşinos şi mişelnic.

- Cară-te de-aici, pasăre uricioasă, strigă Mortimer spre uimirea celor de faţă, căci corbul viclean îl izbise cu ciocul pe dosul palmei.

- *...Având în vedere că, deşi era oprit oricui, din porunca regelui, pecetluită cu pecetea cea mare, de a pătrunde înarmat în sala unde se ţinea adunarea Parlamentului la Salisbury, aceasta sub pedeapsa cuvenită nelegiuiţilor, numitul Roger şi*

însoţitorii săi înarmaţi pătrunseră totuşi acolo, încălcând astfel porunca regelui...

Pomelnicul fărădelegilor era lung de nu se mai isprăvea. I se punea în cârcă lui Mortimer expediţia militară împotriva contelui de Lancastre; iscoadele aşezate pe lângă tânărul suveran şi care-l siliseră "*să se poarte mai curând ca un prizonier decât ca rege*", hrăpirea prădalnică a unor moşii întinse aparţinând coroanei; jefuirea mai multor baroni lăsaţi în sapă de lemn şi surghiuniţi; uneltirea pusă la cale spre a-l face pe contele de Kent să creadă că tatăl regelui mai trăia, "*ceea ce l-a hotărât pe pomenitul conte de Kent să cerceteze lucrurile prin mijloacele cele mai cinstite şi cu bună credinţă*", uzurparea puterilor regale pentru a-l aduce pe contele de Kent înaintea judecăţii Parlamentului şi a-l trimite la pieire; sfeterisirea banilor rânduiţi pentru războiul din Gasconia, precum şi a celor treizeci de mii de mărci de argint vărsate de scoţieni potrivit tratatului de pace; însuşirea nedreaptă a Vistieriei Regale astfel încât regele nu mai era în stare să facă faţă cheltuielilor potrivit cu rangul său. Mortimer mai era învinuit că aţâţase vrajba între tatăl regelui şi regina soaţă, "*fiind astfel vinovat de faptul că regina nu se mai întoarse niciodată la domnul ei ca să se culce cu dânsul, spre marea necinste a regelui şi a întregii ţări"*, şi, în sfârşit, de a o fi necinstit pe regină *"arătându-se cu dânsa în ochii lumii ca ibovnicul ei ştiut şi recunoscut de toţi*".

Cu ochii în tavan şi mângâindu-şi barba, Mortimer surâdea din nou; ceea ce i se citea era povestea lui, care, sub această formă ciudată, avea să intre pentru vecie în arhivele ţării.

...Pentru toate acestea regele a lăsat în seama conţilor, baronilor şi celorlalţi, să se rostească o dreaptă judecată împotriva sus-zisului Roger

Mortimer; la care lucru membrii Parlamentului s-au învoit, după ce vorbiră între dânşii, zicând că toate învinuirile pomenite mai înainte erau întemeiate, ştiute şi cunoscute de tot poporul, şi mai cu seamă acea parte privind moartea regelui la Berkeley. Pentru toate acestea dânşii au hotărât ca sus-zisul Roger, trădător şi vrăjmaş al regelui şi al ţării, să fie târât prin pietre şi apoi spânzurat...

Mortimer avu o uşoară tresărire. Aşadar, nu mai era butucul călăului? Până la capăt avea să audă lucruri la care nu se gândise.

...şi de asemenea că sentinţa va fi fără drept la o nouă judecată, aşa cum sus-zisul Mortimer însuşi a hotărât odinioară în procesele celor doi Despenseri şi a răposatului lord Edmond, conte de Kent şi unchi al regelui."

Grefierul isprăvise şi acum îşi strângea foile, făcându-le sul. Contele de Norfolk, fratele contelui de Kent, îl privea pe Mortimer drept în ochi. Ce învârtise ăsta care tăcuse mâlc în lunile din urmă, ca să reapară astăzi făcând pe răzbunătorul împărţitor al dreptăţii? Din pricina acestei priviri îi veni poftă lui Mortimer să vorbească... O, foarte pe scurt, doar ca să-i spună contelui mareşal şi, prin ei, regelui, sfetnicilor, lorzilor, deputaţilor, clerului, întregului popor:

- Când se va ivi în regatul Angliei un bărbat în stare să săvârşească lucruri ca acestea pe care le-aţi pomenit, vă veţi supune din nou, de astă dată lui, cum mi-aţi fost supuşi mie. Dar nu cred că el se va naşte aşa de curând... Acum, e vremea să isprăvesc cu toate acestea. Mă veţi duce numaidecât la moarte?

Părea să mai dea porunci şi să comande propria sa execuţie.

- Da, my Lord, îi răspunse contele de Norfolk, numaidecât. Te vom duce la Common

Gallows.

Common Gallows, adică spânzurătoarea hoţilor, tâlharilor, calpuzanilor, codoşilor, spânzurătoarea mişeilor de rând.

- Bine, să mergem! spuse Mortimer.

- Dar mai întâi, trebuie să te dezbrace ca să fii băgat în coteţ.

- Prea bine, dezbrăcaţi-mă.

Scoaseră hainele de pe dânsul, lăsându-i doar o pânză în jurul şalelor. Ieşi aşa, gol în mijlocul unei escorte îmbrăcată în vestminte călduroase, sub o burniţă rece de noiembrie. Trupul său înalt şi vânjos făcea o pată luminoasă printre toate caftanele negre ale şerifilor şi zalele de fier ale gărzii.

Coteţul se afla pe pajişte, înjghebat din şipci necioplite puse pe două tălpoaie, la care era înhămat un cal de povară.

Mortimer îşi păstră zâmbetul dispreţuitor când privi acest echipaj. Câtă grijă, câtă sârguinţă pentru a-l umili! Se întinse singur jos şi îi legară îndată mâinile şi gleznele de şipcile coteţului, după aceea calul porni şi coteţul începu să lunece, mai întâi uşurel pe iarba pajiştii, apoi râcâind prundul şi pietrele din drum.

Mareşalul Angliei, lordul-primar, delegaţii Parlamentului căpitanul gărzii turnului veneau în urmă; o escortă de oşteni, cu suliţa pe umăr, deschidea calea şi păzea coloana.

Alaiul ieşi din fortăreaţă prin Poarta Trădătorilor, unde o mare mulţime aştepta, curioasă, gălăgioasă, cruntă, şi care sporea mereu de-a lungul drumului.

Când ai privit mai întotdeauna mulţimile de sus, de pe cal sau de pe o estradă, e o impresie stranie să le vezi deodată de pe pământ, să observi toate bărbiile acestea agitate, toate gurile acestea strâmbate de ţipete, aceste mii de nări deschise. Bărbaţii văzuţi astfel au într-adevăr feţe boccii, şi femeile de asemenea, nişte feţe caraghioase şi

pline de răutate, înfiorătoare râturi de dihănii pe care nu le-ai plesnit îndeajuns când erai în picioare! Şi de n-ar fi fost ploaia măruntă care-i cădea drept în ochi, Mortimer scuturat şi hurducat în coteţul lui, ar fi văzut mai bine feţele acestea schimonosite de ură.

Ceva vâscos şi moale îi atinse obrazul şi se prelinse în barbă; Mortimer înţelese că era un scuipat. Apoi, o durere ascuţită, pătrunzătoare, îi străbătu tot trupul; o mână laşă îi zvârlise o piatră care-l izbi sub pântece. Fără suliţaşii aceia, mulţimea, îmbătându-se cu propriile ei urlete, l-ar fi sfâşiat pe loc.

Înainta sub o boltă sonoră de ocări şi de blesteme, el care cu şase ani în urmă, pe toate drumurile Angliei, nu auzea ridicându-se decât urale. Mulţimile au două glasuri, unul pentru ură, altul pentru bucurie; e o minune că atâtea gâtlejuri urlând laolaltă pot scoate vuiete aşa de deosebite.

Şi deodată se făcu tăcere. Să fi ajuns la spânzurătoare? Nicidecum; alaiul intrase în palatul Westminster, şi câţiva armăşei trăgeau acum încetişor coteţul pe sub ferestrele la care se îmbulzeau deputaţii. Aceştia priveau fără să scoată o vorbă cum era târât, ca un copac tăiat, cel ce atâtea luni îi încovoiase sub voinţa sa.

Cu ochii uzi de ploaie, Mortimer căuta o privire. Poate că, dintr-o cruzime fără pereche, o siliseră pe regina Isabelle să fie de faţă la moartea lui? N-o zări însă.

Alaiul se îndreptă apoi spre Tyburn. Ajuns la Common Gallows, osânditul fu dezlegat şi spovedit în grabă. Pentru ultima oară, Mortimer privi mulţimea de sus, de la înălţimea eşafodului. Nu avu mult de suferit căci ştreangul călăului, ridicându-l deodată, îi rupse vertebrele.

Regina Isabelle se afla în ziua aceea la Windsor, unde îşi venea în fire, încetul cu încetul, după ce pierduse, odată cu amantul, şi copilul pe care trebuia să i-l nască.

Regele Eduard îi trimise vorbă mamei sale că va veni să petreacă cu dânsa sărbătorile Crăciunului.

ZI REA

Prin ferestrele casei Bonnefille, Béatrice d'Hirson privea ploaia care cădea în strada Mauconseil. De câteva ceasuri îl aştepta pe Robert d'Artois care-i făgăduise că va veni la dânsa în după-amiaza aceea. Dar Robert nu-şi ţinea de fel făgăduielile, nici cele mărunte, nici cele mari, şi Béatrice se socotea proastă că-i mai dădea crezare.

În ochii unei femei care aşteaptă, un bărbat are toate cusururile din iunie. Robert nu-i făgăduise care, şi de aproape un an, că o va lua doamnă de onoare în palatul său? Când stai să judeci, nu era altfel decât mătuşă-sa; toţi ăştia din neamul Artois sunt o apă. Nişte nerecunoscători! Te speteşti să ie intri în voie; alergi pe la toate negustoresele de ierburi şi pe la toate babele care fac vrăji; ucizi oameni spre a le face treburile; înfrunţi primejdia de a pieri în ştreang sau pe rug... căci doar nu monseniorul Robert ar fi fost arestat dacă Béatrice era prinsă pe când turna arsenic în ceaiul doamnei Mahaut, sau sare de mercur în cupa de vin a reginei văduve Jeanne. "N-o cunosc pe femeia asta, ar fi spus el. Zice că a lucrat din porunca mea? Minciuni. Era în slujba mătuşii mele, nu în slujba mea. Născoceşte poveşti ca să-şi scape capul. N-aveţi decât s-o trageţi pe roată." Între cuvântul unui prinţ al Franţei, cumnat al regelui, şi acela al unei nepoate oarecare de episcop, a cărei familie nu mai era nici măcar bine văzută, cine ar mai fi stat la îndoială?

"Şi am făcut toate acestea, pentru ce? se întreba Béatrice. Ca să aştept; ca să aştept, singură-singurică în casa mea, ca monseniorul Robert să catadicsească a veni la mine o dată pe săptămână! Spusese că are să vină după slujba de după-amiază; iată că a bătut şi clopotul pentru vecernie.

Pesemne că iar a chefuit, a ospătat trei baroni, şi-a povestit isprăvile, a vorbit de treburile ţării, de procesul său, a mângâiat şoldurile tuturor slujnicelor. Acuma, până şi acea Divion mănâncă la masa lui, ştiu bine asta! Iar eu stau aici să privesc ploaia. Şi va veni la noapte, greoi, râgâind tot timpul şi cu obrajii aprinşi; îmi va îndruga nişte nerozii, se va trânti pe pat ca să doarmă un ceas şi va pleca aşa cum a venit. Dacă vine cel puţin..."

Béatrice se topea de urât, mai rău chiar decât la Conflans, în ultimele luni ale doamnei Mahaut. Dragostele ei cu Robert se împotmoleau. Crezuse că-l prinde în capcană pe uriaş, dar el se dovedise mai tare. Dragostea dezamăgită, călcată în picioare, se prefăcea în pică ascunsă. Să aştepte, veşnic să aştepte! Şi să nu poată ieşi măcar în oraş, să umble prin cârciumi cu vreo prietenă în căutarea aventurii, pentru că Robert putea să apară tocmai atunci. Şi pe deasupra, mai punea oameni de ai lui să n-o scape din ochi!

Vedea ea bine că Robert se depărta de dânsa, că nu mai venea s-o vadă decât în silă, cum vii la o complice pe care trebuie s-o iei cu binişorul. Treceau uneori şi două săptămâni întregi fără ca el să se culce cu dânsa. "Nu vei câştiga tu întotdeauna, monseniore Robert!" şoptea ea. Neputând să-l aibă îndeajuns, în taină începea să-l urască.

Încercase cele mai bune leacuri de dragoste:

Scoate-ţi câteva picături din sângele tău, într-o vineri de primăvară; pune-le să se usuce pe cuptor într-o ulcică, împreună cu două testicule de iepure şi un ficat de porumbiţă; pisează toate acestea până faci din ele o pulbere măruntă şi dă-o apoi s-o înghită celui pe care ţi-ai pus ochii; şi dacă efectul nu se simte întâia oară, repetă aceasta până la trei ori.

Sau încă una:

Te vei duce într-o vineri de dimineaţă, înainte de răsăritul soarelui, într-o livadă cu pomi roditori şi vei culege din pom cel mai frumos măr ce vei găsi; apoi îţi vei scrie cu sângele tău, pe un petec de hârtie albă, numele şi porecla, şi, în rândul următor, numele şi porecla aceluia de care vrei să fii iubită; şi-ţi vei da osteneala să capeţi trei fire din părul lui, cărora le vei alătura trei fire dintr-al tău, care-ţi vor sluji ca să legi hârtiuţa ce ai scris-o cu sângele tău; apoi vei tăia mărul în două, vei scoate sâmburii şi, în locul lor, vei băga hârtiuţa legată cu firele de păr; şi cu două beţişoare ascuţite dintr-o ramură de mirt verde, vei împreuna binişor cele două jumătăţi de măr şi-l vei pune să se usuce bine în cuptor astfel încât să se facă tare şi fără nici o umezeală, cum sunt merele uscate din postul Paştilor; îl vei înveli după aceea în frunze de laur şi de mirt şi vei căuta să-l pui sub căpătâiul patului în care doarme bărbatul iubit, fără ca el să bage de seamă asta; şi în puţină vreme acesta are să-ţi dea semne de dragostea lui.

Zadarnică încercare. Merele de vineri rămâneau fără efect. Vrăjile, în care Béatrice se socotea meşteră, păreau să nu aibă nici o putere asupra contelui d'Artois. El nu era totuşi Diavolul, deşi ea îi spusese asta ca să-l cucerească.

Béatrice trăsese nădejde să rămână însărcinată. Contele Robert părea să-şi îndrăgească fiii, poate că din mândrie, dar îi îndrăgea. Erau singurele făpturi de care vorbea cu un pic de duioşie. Aşa că, un bastard care i-ar pica tocmai acum... Şi apoi, ar fi fost un mijloc de care Béatrice s-ar fi putut folosi; să-şi arate pântecul şi să zică: "Aştept un copil al monseniorului Robert..." Dar fie că îşi stricase în trecut născătoarea, fie că necuratul o făcuse aşa încât să nu poată zămisli, şi speranţa asta fusese zadarnică. Şi nu-i mai rămâneau Béatricei d'Hirson, fosta

domnişoară de onoare a contesei Mahaut, decât aşteptarea, ploaia, şi visurile de răzbunare...

La ora când burghezii se băgau în pat, Robert d'Artois sosi în sfârşit, posomorât la faţă şi scărpinându-şi barba ţepoasă. Abia dacă o privi pe Béatrice care avusese grijă să-şi pună o rochie nouă; îşi turnă un pahar mare de vin dulce dres cu scorţişoară.

- E trezit, spuse el cu a strâmbătură, lăsându-se într-un jilţ care scoase un lung geamăt de lemn.

Cum să nu-şi fi pierdut băutura aroma ei? Oala de vin fusese pregătită de patru ceasuri!

- Speram că ai să vii mai devreme, monseniore.

- Ei, da! Am avut însă nişte treburi care m-au împiedicat să viu.

- Ca ieri şi ca alaltăieri...

- Înţelege de asemenea că nu pot intra ziua în casa ta ca să mă vadă lumea, mai ales acum, când trebuie să fiu cu ochii în patru.

- Bună scuză! Atunci să nu mai îmi spui că vii ziua, dacă nu vrei să mă vezi decât noaptea. Dar noaptea aparţine soţiei tale, contesa.

Robert înălţă din umeri, plictisit:

- Ştii bine că nu mă mai ating de dânsa.

- Toţi soţii spun asta ibovnicelor, cei mai mari seniori ai ţării ca şi cel mai de pe urmă cârpaci... şi toţi mint la fel. Zău, aş vrea să văd cum ar putea doamna de Beaumont să-ţi surâdă aşa de frumos şi să se arate aşa de drăguţă cu tine dacă nu te-ai culca niciodată în patul ei... Cât e ziua de mare, monseniorul e la Consiliul regal, de parcă regele ar ţine sfat de când se crapă de zi şi până la apusul soarelui. Sau monseniorul e la vânătoare... sau monseniorul e gata să plece la o întrecere cu lancea... sau monseniorul e dus la moşia sa de la Conches.

- Mai taci odată! strigă Robert dând cu palma în masă. Am alte griji în cap decât să stau şi s-

ascult nişte mofturi de muiere. Azi am înfăţişat jalba mea la Tribunalul regelui.

Într-adevăr acestea se petreceau la 14 decembrie, ziua hotărâtă de Filip al VI-lea pentru începerea procesului pornit de Robert d'Artois. Béatrice o ştia. Robert i-o spusese mai înainte; dar, sâcâită de gelozie, uitase.

- Şi lucrurile s-au petrecut după cum doreai?

- Nu tocmai, răspunse Robert. Am arătat scrisorile bunicului meu şi unii au tăgăduit că ele ar fi adevărate.

- Dar ce, tu le credeai adevărate? întrebă Béatrice cu un zâmbet răutăcios. Şi cine le-a tăgăduit?

- Ducesa de Bourgogne care a cerut să i se dea hârtiile ca să le vadă mai de aproape...

- A! Ducesa de Bourgogne e la Paris...

Genele lungi şi negre se ridicară o clipă şi în privirea Béatricei se ivi o lucire neaşteptată care se stinse numaidecât. Absorbit de grijile lui, Robert nici nu apucase s-o vadă.

Lovindu-şi pumnii unul de altul şi cu fălcile încleştate, zicea:

- A venit anume pentru asta cu ducele Eudes. Mahaut va continua deci să-mi pună beţe-n roate până şi prin urmaşii ei! Pentru ce naiba curge în seminţia asta un sânge aşa de păcătos? Tot ce se naşte fată în familia Burgundiei, e curvă, hoaţă şi mincinoasă! Asta care-i împinge împotriva mea pe nătăfleţul de bărbatu-său o de pe acum o târfă ca tot neamul ei. Au Burgundia; de ce mai vor să ţină şi comitatul pe care mi l-au furat? Dar voi câştiga. Am să ridic tot Artois-ul dacă va fi nevoie, cum am mai făcut-o împotriva lui Filip cel Lung, tatăl acestei pocitanii. Şi de data asta nu voi porni spre Arras, ci spre Dijon...

Vorbea, dar fără tragere de inimă. Era o mânie chibzuită, fără zbierete, fără pasul acela parcă anume ca şi năruie pereţii, fără toată comedia

aceea a furiei pe care ştia s-o joace aşa de bine. Pentru auzul cui să-şi fi dat această osteneală?

În dragoste, deprinderea roade încetul cu încetul caracterele. Nu-ţi dai silinţa decât în ceea ce-i nou, şi nu ţi-e frică decât de ceea ce nu cunoşti. Nimeni nu e făcut numai din putere, iar temerile dispar odată ce taina se destramă. De fiecare dată când te arăţi gol, lepezi niţel din autoritatea ta. Béatrice nu se mai temea de Robert.

Uita să se mai teamă de el pentru că îl văzuse prea des dormind, şi îşi îngăduia, faţă de acest uriaş, ceea ce nimeni nu ar fi îndrăznit.

Şi aceeaşi schimbare se petrecuse în Robert, în sentimentele sale pentru Béatrice, devenită o amantă geloasă, sâcâitoare, sărindu-i ţâfna din nimic, ca orice femeie când o dragoste ascunsă durează prea mult Talentele ei de vrăjitoare nu-l mai amuzau pe Robert. Priceperea ei de a face farmece şi de a-l chema în ajutor pe Diavol cu tot felul de descântece, i se părea un meşteşug învăţat ca oricare altul. Nu avea încredere în Béatrice, doar dintr-o deprindere atavică, pentru că e ştiut de când lumea că femeile sunt mincinoase şi amăgitoare. Deoarece Béatrice îi cerşea mângâierile dragostei, nu-i mai trecea prin minte să se teamă de dânsa şi uita că nu i se aruncase în braţe decât împboldită de plăcerea de a trăda. Până şi amintirea celor două omoruri săvârşite împreună nu mai trăgea aşa de greu şi se pierdea în pulberea zilelor, pe când cele două leşuri putrezeau sub pământ.

Trăiau acea perioadă cu atât mai primejdioasă cu cât nu mai credeau că-i pândeşte vreo primejdie. În clipa când încetează de a se mai iubi, amanţii ar trebui să ştie că se vor regăsi faţă în faţă aşa cum erau înainte de a începe. Armele nu-s niciodată distruse, ci doar puse de o parte.

Béatrice se uita la Robert în tăcere, pe când el sta îngândurat, cu mintea departe de dânsa, urzind alte iţe pentru a-şi câştiga procesul. Dar când ai

făcut tot ce se poate, vreme de douăzeci de ani, când ai pus să se scormonească legile şi datinile, doar-doar vei găsi sprijin în ele, când ai folosit mărturia mincinoasă, hârtiile plăsmuite, ba chiar omorul, şi când regele ţi-e cumnat, şi tot nu ţi-ai atins ţelul, nu ai avea oare de ce, în unele zile, să te laşi copleşit de deznădejde?

Schimbându-şi atitudinea, Béatrice veni să îngenuncheze în faţa lui, arătându-se pe neaşteptate dezmierdătoare, supusă şi drăgăstoasă, de parcă ar fi vrut să-l facă să-şi uite necazurile şi totodată să se alinte ghemuindu-i-se la piept

- Aşadar, când mă va lua în palatul său drăguţul meu stăpân Robert? Când mă va face doamnă de onoare a contesei sale, precum mi-a făgăduit? Vezi şi tu ce bine ar fi! Mereu lângă tine, mă vei putea chema când pofteşti... voi fi acolo ca să te slujesc şi să veghez asupra ta ea nimeni alta. Aşadar, când?

- Când îmi voi fi câştigat procesul, răspunse el ca de fiecare dată, la această întrebare.

- După cum merge de încet procesul ăsta, o să-mi iasă perl albi aşteptând până atunci.

- Când va fi judecat, dacă ţii mult. Am spus-o, şi Robert d'Artois n-are decât o vorbă. Dar ai şi tu răbdare, ce naiba!

Îi părea rău că fusese nevoit, mai de mult, s-o ademenească cu această făgăduială. Acum era mai hotărât ca oricând să nu-i dea nici o urmare. Béatrice în palatul Beaumont? Ce harababură, ce oboseală, ce izvor de necazuri!

Ea se ridică şi se duse să-şi încălzească mâinile la focul de turbă care ardea în vatră.

- Am avut destulă răbdare, aşa cred, spuse ea cu glas potolit. Mai întâi, era vorba să mă iei după moartea doamnei Mahaut, apoi, după moartea reginei văduve Jeanne. Ele au murit, pare-mi-se, şi curând se va face la biserică prohodul pentru anul ce s-a dus... Dar tu nu vrei să mă vezi în palatul tău. Dar o curvă ca Divion, târfa care a fost

ibovnica unchiului meu episcopul şi ţi-a fabricat nişte hârtii pe care şi un orb ar vedea că-s false, ea are drept să şadă la masa ta, să-şi dea ifose la curtea ta...

- Las-o pe Divion. Ştii bine că n-o ţin la mine pe năroada asta mincinoasa decât ca să nu trăncănească.

Béatrice avu un zâmbet de o clipă. Să nu trăncănească!... Faţă de Divion, pentru că meşterise nişte peceţi, trebuia să se poarte cu băgare de seamă. Dar de dânsa, Béatrice, care trimisese două prinţese pe lumea cealaltă, nu avea de ce să se teamă, şi putea s-o răsplătească cu nerecunoştinţa lui.

- Haide, nu te mai văicări atâta, spuse Robert. Tu ai partea cea mai bună din mine. Dacă erai în casa mea, nu aş putea să te văd aşa de des, şi fără să-mi pese de nimeni.

Era cam plin de el monseniorul Robert, şi vorbea de vizitele sale ca de nişte daruri măreţe pe care catadicsea să i le facă!

- Atunci, dacă eu am partea cea mai bună din tine, de ce întârzii să mi-o dai... spuse Béatrice cu glasul ei tărăgănat. Patul e gata.

Şi arăta uşa deschisă spre odaia de culcare.

- Nu, micuţa mea; acum trebuie să mă întorc la Palat şi să-l văd între patru ochi pe rege, ca să-i pun beţe-n roate ducesei de Bourgogne.

- Da, fireşte, ducesa de Bourgogne... repetă Béatrice dând din cap că a înţeles. Atunci, trebuie să te aştept mâine ca să capăt partea aia bună?

- Vai, nu, mâine trebuie să plec la Conches şi la Beaumont.

- Şi cât vei rămâne acolo?

- Foarte puţin. Două săptămâni.

- Aşadar n-ai să fii aici de sărbătoarea Anului Nou? întrebă dânsa.

- Nu, pisicuţa mea; îţi voi face însă un dar frumos, o agrafă cu diamante, s-o porţi la gât.

- Mă voi împodobi cu ea doar ca să-mi uimesc servitorii, căci ei sunt singurii oameni pe care-i văd.

Robert ar fi trebuit să fie mai prudent. Sunt unele zile nenorocite. Cum era ziua aceasta de 14 decembrie, în care dovezile sale fuseseră tăgăduite cu atâta hotărâre de către ducele şi ducesa de Bourgogne încât Filip al VI-lea încruntase din sprâncene pe deasupra nasului său mare, şi privise, neliniştit spre cumnatu-său. Ar fi trebuit să se arate mai binevoitor, să nu jignească tocmai astăzi o femeie ca Béatrice şi să n-o lase, pentru două săptămâni, cu poftele inimii şi trupului neîmplinite. Robert se ridicase.

- Divion te însoţeşte şi dânsa? mai întrebă ea.

- Ei, da! Nevastă-mea a hotărât aşa.

Frumosul piept al Béatricei zvâcni sub un clocot de ură şi genele i se lăsară punând o umbră rotundă pe obraji.

- Atunci, monseniore Robert, te voi aştepta ca o slugă iubitoare şi credincioasă, rosti ea întinzându-i o faţă surâzătoare.

Robert i-o atinse cu un sărut plictisit, apoi îşi puse mâna grea pe şoldurile ei; o ţinu acolo o clipă, şi gestul de mângâiere se isprăvi cu o palmă nepăsătoare dată în glumă, tot acolo. Nu, hotărât lucru, n-o mai dorea; şi asta era pentru dânsa cea mai dureroasă jignire.

CONCHES

Iarna a fost oarecum blândă în anul acela.

Înainte de a se crăpa de zi, Lormet le Dolois venea să-l trezească pe Robert. Acesta căsca de câteva ori, un căscat uriaş de fiară, îşi uda niţel faţa în ligheanul pe care i-l ţinea Gillet de Nelle, apoi sărea în nişte haine de vânătoare, numai din piele şi căptuşite cu blană, singurele într-adevăr plăcute la purtat. După aceea se ducea să asculte liturghia, doar citită, fără cântare, în paraclisul castelului; duhovnicul avea poruncă să zorească slujba, dând peste cap Evanghelia şi grijania în câteva minute. Robert bătea din picior când călugărul o cam lungea cu rugăciunea; artoforul nici nu era bine pus la loc şi el o şi ştersese de acolo.

Dădea pe gât o ceaşcă mare cu zeamă fierbinte de carne, două aripi de clapon sau o bucată grasă de porc, împreună cu o cupă zdravănă de vin alb din Meursault care dezmorţeşte omul, lunecă pe gât ca aurul şi trezeşte grijile adormite în timpul nopţii. Toate acestea le făcea de-a-n-picioarelea. Ah, dacă Burgundia n-ar fi produs decât vinurile sale, fără să mai aibă şi nişte duci! "Mâncarea de dimineaţă te ţine sănătos", zicea Robert care continua să ronţăie ceva pe când se apropia de calul său. Iată-i în şa, cu cornul de vânătoare spânzurat la gât şi cuţitul la şold, cu căciula din blană de lup vârâtă peste urechi.

Haita de copoi, ţinută sub bici, lătra cumplit; caii băteau din copite, simţind în crupa lor înţepăturile geruleţului de dimineaţă. Prapurul cu stema familiei d'Artois flutura în turn, arătând că stăpânul se află la castel. Podul se lăsa peste şanţ, şi câini, cai, argaţi, gonaşi, se rostogoleau cu mare larmă spre baltă, în inima târgului, şi se năpusteau pe câmp, ţinându-se după namila de baron.

În dimineţile de iarnă, stăruie peste câmpiile din ţinutul Ouche o pâclă albă, subţire, cu iz de scoarţă de copac şi fum. Nu-ncape îndoială, Robert d'Artois îndrăgea acest Conches! Nu era decât un castel mic, fireşte, dar foarte plăcut, cu păduri dese împrejur.

Un soare palid risipea pâcla tocmai când ceata sosea la locul întâlnirii unde hăitaşii, trimişi înainte să stârnească vânatul, îşi înfăţişau raportul: descoperiseră dâre de fiară şi urme de cerbi. Bătaia avea să pornească în locurile cele mai prielnice, însemnate de hăitaşi cu ramuri de copac.

Pădurea de la Conches gemea de cerbi şi de mistreţi. Câinii erau bine asmuţiţi. Dacă-l împiedicai pe mistreţ să-şi lepede udul, în mai puţin de un ceas era prins. Marii cerbi maiestoşi îi purtau pe vânătorii lor ceva mai multă vreme prin hăţişuri nesfârşite unde pământul zbura în snopi sub copitele cailor, şi se duceau, urmăriţi de lătratul câinilor, să se stingă, ţepeni gâfâind cu limba scoasă sub coarnele lor grele, în vreun heleşteu sau în vreo mlaştină.

Contele Robert pleca la vânătoare de cel puţin patru ori pe săptămână. Acestea nu semănau cu marile vânători regale unde două sute de seniori se îmbulzeau, unde nu vedeai nimic, şi unde, de teamă ca nu cumva să rămâi prea departe de stăpân, goneai mai mult după rege decât după vânat. Aici, Robert petrecea într-adevăr între hăitaşii lui, câţiva vasali din împrejurimi foarte fuduli că fuseseră poftiţi şi cei doi fii ai săi pe care începea să-i deprindă cu meşteşugul vânătoresc, ştiut fiind că orice adevărat cavaler trebuia neapărat să-l cunoască. Era mulţumit de fiii lui, unul de zece şi altul de nouă ani, care creşteau voinici; supraveghea silinţa lor la mânuirea arcului şi lăncii, la iscusinţa de a doborî din goana calului o momâie închipuind un vrăjmaş. Aveau noroc flăcăii ăştia! Robert rămăsese orfan de tată-său pe când era încă foarte mic...

Sfârşea el însuşi animalul încolţit, folosind cuţitul pentru cerb şi un ţăpuş pentru mistreţ. Dovedea în asta o mare dibăcie şi se bucura grozav când simţea fierul, apăsat tocmai unde trebuie, pătrunzând dintr-o dată în carnea moale. Vânatul şi vânătorul fumegau deopotrivă, scăldaţi în sudoare; dar animalul se prăbuşea, fulgerat, iar omul rămânea în picioare.

La întoarcere, pe când toţi vorbeau de peripeţiile vânătorii, ţăranii de prin cătune zdrenţăroşi şi cu picioarele înfăşurate în otrepe, ieşeau repede din bordeiele lor, alergând să sărute pintenul seniorului, într-o pornire de extaz şi totodată de teamă; un obicei bun de care locuitorii oraşelor începeau să cam uite.

La castel, de îndată ce se ivea stăpânul, se suna din corn să fie adusă apa pentru ca oaspeţii să se spele pe mâini înainte de a se apuca să prânzească. În sala cea mare, unde pereţii erau acoperiţi cu covoare de mătase pe care se vedeau stemele Franţei, ale neamurilor d'Artois, de Valois şi ale Constantinopolei - căci doamna de Beaumont era o Courtenay după mamă - Robert se aşeza la masă ca să înfulece vreme de trei ceasuri în şir, tot cicălindu-i pe cei din jur; dădea poruncă să vină bucătarul şef, cu lingura de lemn spânzurată la brâu şi uneori, când ciozvârta de scroafă de mistreţ făcută pastramă se topea în gură, îl lăuda, alteori îi făgăduia că are să-l spânzure dacă sosul de piper fierbinte cu care se stropea cerbul fript întreg la frigare nu era gustos. Trăgea un pui de somn, după care se întorcea în sala cea mare ca să-şi asculte ispravnicii şi dăbilarii, să cerceteze socotelile, să pună rânduială în treburile moşiilor şi să împartă dreptatea. Mult îi plăcea să împartă dreptatea, să vadă pizma sau ura în ochii împricinaţilor, înşelăciunea, viclenia, răutatea, minciuna, într-un cuvânt, să se vadă pe el însuşi în această pleavă.

Se bucura mai cu seamă auzind întâmplări cu neveste desfrânate şi soţi înşelaţi.

- Să vină încornoratul! poruncea, şezând în jilţul său de stejar.

Şi începea să pună întrebările cele mai deşucheate, în timp ce grămăticii care făceau pe grefierii pufneau de râs în dosul penelor de gâscă iar pârâşii se roşeau la faţă de ruşine.

Robert avea o supărătoare pornire, pe care ispravnicii săi i-o reproşau, de a nu da decât pedepse uşoare hoţilor, pungaşilor, trişorilor la zaruri, mituitorilor, tâlharilor la drumul mare, codoşilor şi ciomăgaşilor, afară, bineînţeles, de cazurile când furtişagul sau nelegiuirea se întâmplau să fie săvârşite în paguba lui. O tainică înţelegere îl lega sufleteşte de tot ce era puşlama pe lumea asta.

Odată isprăvită judecata, iată că şi ziua se afla aproape pe sfârşite. Robert cobora atunci la feredeu, într-o încăpere scundă a donjonului, se băga într-un hârdău de apă caldă parfumată cu ierburi şi mirodenii care înviorau mădularele, apoi punea băieşul să-l usuce în ştergare, să-l frece ca pe un cal, să-l pieptene, să-i mai taie din barbă şi să i-o încreţească.

Între timp, scutieri, paharnici şi feciori se şi învredniciseră să întindă iarăşi pe nişte capre de lemn masa de seară, la care Robert apărea într-un uriaş caftan princiar de catifea argintie înflorată cu crini de aur şi nişte castele ale familiei d'Artois, caftan a cărui căptuşeală de blană îi acoperea încălţările.

În ce o priveşte, doamna de Beaumont purta o rochie violetă de camohas, cu blană singeap şi având pe ea încolăcite literele "J" şi "R" brodate în fir de aur, şi înconjurate cu frunze de trifoi, acelea din fir de argint.

Cina era alcătuită din feluri mai uşoare ca prânzul: supe de ierburi sau drese cu lapte, un păun, o lebădă friptă în mijlocul unei coroane de

pui de porumbei, brânzeturi proaspete şi fermentate, plăcinte şi prăjituri îndulcite care fac să lunece mai uşor pe gât vinurile vechi turnate din nişte ulcele în chip de leu şi de pasăre.

Masa se servea după moda franceză, adică un blid la doi, o femeie şi un bărbat mâncând din aceeaşi strachină, în afară de stăpânul casei. Robert avea pentru el singur o farfurie plină pe care o golea slujindu-se de polonic, de cuţit şi de degete, ştergându-se cu faţa de masă, ca toţi ceilalţi. Cât despre păsări de curte, găini, raţe sau gâşte, le sfărâma cu dinţii, carne şi oase laolaltă.

Către sfârşitul cinei, menestrelul Watriquet de Convin era rugat să-şi ia harfa lui scurtă şi să zică o poveste dintr-acelea născocite de el însuşi. Jupânul Watriquet era de fel din Hainaut; cunoştea bine pe contele Guillaume şi pe contesă, sora doamnei de Beaumont; îşi începuse meseria la curtea lor, şi îşi urma cariera trecând prin casa fiecărui Valois pe rând. Se întreceau care mai de care să-l aibă, dându-i simbrie mare.

- Watriquet, zi Balada doamnelor de la Paris! cerea Robert cu gura încă unsuroasă.

Era povestea ce-i plăcea mai mult şi, cu toate că o ştia aproape pe dinafară, voia s-o audă mereu, asemeni în privinţa asta copiilor care cer să îi se spună în fiecare seară acelaşi basm, fără a se sări nici o vorbă din ei. Cine ar fi putut, privindu-l în clipa aceea pe Robert d'Artois, să-l creadă în stare de a săvârşi falsuri şi omoruri?

Balada doamnelor de la Paris istorisea aventura trăită de două burgheze, Margo şi Marion, soţia şi nepoata lui Adam de Gonesse, care, ducându-se la telal, în dimineaţa de Bobotează, întâlnesc spre nenorocirea lor pe femeia Tifaigne, aia de vindea testemele, şi se lasă atrase de dânsa într-un han unde hangiul, zic unii, dădea pe datorie.

Iată-le pe cele trei cumetre aşezate la masă în cârciuma Zurliilor, unde cârciumarul Drouin le

serveşte o mulţime de bunătăţi: vin rubiniu, o gâscă grasă, o strachină de usturoi, plăcinte calde.

La această parte a povestirii, Robert d'Artois începea să râdă, dinainte. Iar Watriquet zicea mai departe:

...Atunci Margo-ncepea s-asude
Şi cupe mari de vin să bea.
Trei oale pline le golea!
Şi-n două ceasuri era criţă.
"Pe Sfântul Gheorghe-ţi jur, bădiţă,
Îi zice Marion cea mică,
Mi-e amară gura de poşircă;
Vin negru dulce vreau să beau
Chiar vaca dac-ar fi s-o dau
Să am în mână oala plină.

Aşezat lângă vatra cea mare în care ardea un copac întreg, cu capul dat pe spate, Robert d'Artois râdea în hohote.

Ascultând această poveste îşi revedea toată tinereţea lui petrecută prin cârciumi, bordeluri şi alte asemenea locuri deocheate. Cunoscuse el destule târfe de acestea şezând la masă şi îmbătându-se turtă, fără ca bărbaţii lor să ştie pe unde sunt!

La miezul nopţii, zicea cântecul lui Watriquet, cele trei surate, Margo, Marion şi negustoreasa de testemeluri, după ce băuseră din toate vinurile, de la cel de Arbois până la cel de Sain-Mélion, şi mâncaseră prăjituri, uscăţele, migdale cojite, pere, nuci, şi poame drese cu ghimber şi scorţişoară, mai erau încă la masă. Hangiul cere, spre a le da voie să plece de acolo, să-şi lase amanet tot ce au pe ele; la care lucru muierile se învoiesc bucuros, bete cum sunt; cât ai clipi, îşi lepădară rochiile şi scurteicile, zăvelcile, cămăşile, pungile şi curelele.

Goale cum veniseră pe lume, iată-le pornite în noaptea de ianuarie, zbierând cât le ţinea gura: "Dragoste cu năbădăi îmi place", clătinându-se,

poticnindu-se, zgâriindu-se de pereţi, ţinându-se una de alta să nu cadă, ca să se prăbuşească în cele din urmă, bete criţă, pe nişte mormane de gunoaie.

Se face ziuă, porţile se deschid. Trecătorii dau peste ele, terfelite şi însângerate, şi fără să mai mişte, ca "nişte baligi în mijlocul drumului". Câţiva aleargă după soţii lor care, văzându-le lungite acolo, cred că au fost omorâte; sunt duse la cimitirul Sfinţilor Neprihăniţi şi aruncate în groapa comună.

Una peste alta, încă vii;
Dar vinul li se scurge prin gingii

Ele nu se deşteaptă din somn decât noaptea următoare, din groapa de oseminte, acoperite de ţărână, dar sunt încă mahmure, şi încep să ţipe prin cimitirul îngheţat şi adâncit în beznă:

Unde te-ai dus, Drouin, fârtate?
Ci, adu trei scrumbii sărate
Şi-o ulcea de vin mai tare
Pentru a minţii-nviorare;
Şi să-nchizi fereastra mare!

Când cântecul ajungea aici, monseniorul Robert scotea un zbieret. Numai cu greu mai putea menestrelul Watriquet să-şi încheie povestirea căci, vreme de câteva minute, hohotele de râs ale uriaşului umpleau încăperea.

Avea ochii plini de lacrimi şi îşi bătea şoldurile cu amândouă mâinile. Nu se mai sătura, repetând: "*Şi să-nchizi fereastra mare!*". Veselia lui era aşa de molipsitoare încât toţi cei de faţă se strâmbau de râs cu dânsul.

- Ah! Curvele! Auzi, goale, ca păsăricile în bătaia vântului... "*Şi să-nchizi fereastra mare!*"

Şi se pornea iar pe râs.

Când stai să te gândeşti, plăcută viaţă ducea monseniorul Robert acolo, la Conches... Doamna

de Beaumont era o soţie vrednică, comitatul de Beaumont era o moşioară bună, şi ce-i păsa lui Robert că domeniul aparţinea coroanei, de vreme ce veniturile intrau în punga lui? Şi cu comitatul Artois cum rămânea? La urma urmei, era oare aşa de important acest comitat, merita el atâtea griji, atâtea lupte, atâtea necazuri?... "Pământul în care mă vor îngropa într-o zi, c-o fi cel de la Conches sau cel de la Hesdin..."'

Acestea sunt cuvinte pe care ţi le spui când ai trecut de patruzeci de ani, când o treabă începută nu-ţi merge întocmai cum doreai, şi când ai un răgaz de două săptămâni. Dar, în sinea ta, ştii bine că n-ai să te ţii de această cuminţenie trecătoare...

Oricum, mâine, Robert se va duce să vâneze un cerb prin părţile acelea dinspre Beaumont, şi se va folosi de prilej ca să dea o raită pe la castel, să vadă dacă n-ar fi bine să-l mai mărească...

Când se întorcea de la Beaumont, unde se dusese cu soţia, în preajma Anului nou, îşi găsi Robert d'Artois scutierii şi feciorii aşteptându-l, speriaţi grozav, pe podul de peste şanţul castelului.

Veniseră unii în după-amiaza aceea s-o ridice pe doamna Divion pentru a o duce în închisoare, la Paris.

- S-o ridice? Cine a venit s-o ridice?

- Trei armăşei.

- Ce fel de armăşei? Din a cui poruncă? urlă Robert.

- A regelui.

- Haida de! Şi voi aţi lăsat s-o ia? Sunteţi nişte zevzeci pe care am să-i ciomăgesc. S-o ia de aici, de la mine? Ce înşelătorie! Văzut-aţi barem porunca scrisă?

- Am văzut-o, monseniore, răspunse Gillet de Nelle tremurând, ba am cerut chiar ca hârtia să rămână în mâna noastră. Numai după ce mi-au dat-o, i-am lăsat s-o ia pe doamna Divion. Iat-o.

Era într-adevăr o poruncă regală, scrisă de mâna unui grămătic, dar pecetluită cu sigiliul lui

Filip al VI-lea. Nu cu sigiliul cancelariei, ceea ce ar fi putut da de gândit că la mijloc e o şmecherie. Ceara avea relieful sigiliului personal al lui Filip, "pecetea mică" cum i se zicea, pe care regele o păstra asupra sa, în pungă, şi numai el, cu mâna lui, o folosea.

Contele d'Artois nu era din fire un om care se speria lesne. În ziua aceea însă, cunoscu şi el ce e frica.

REGINA TICĂLOASĂ

Ca să mergi de la Conches la Paris într-o singură zi, nu era o glumă nici chiar pentru un călăreţ încercat, şi asta cerea să ai un cal zdravăn. Robert d'Artois lăsă pe drum doi dintre scutierii săi ai căror cai începuseră să şchioapete. Ajunse noaptea în oraş unde găsi, cu toată ora târzie, străzile încă ticsite de cete vesele care sărbătoreau Anul nou. Văzu beţivani borând la întuneric, în pragul cârciumilor, femei ce se ţineau de braţ, cântând de-ţi spărgeau urechile şi clătinându-se pe picioare, ca în povestea lui Watriquet.

Fără a lua în seamă această prostime peste care calul său dădea buzna, Robert merse de-a dreptul la Palat. Căpitanul de gardă îi spuse că regele venise în ziua aceea pentru a primi urările orăşenilor de vază, dar că se reîntorsese la Saint-Germain.

Atunci, trecând podul, Robert merse la Châtelet. Un pair al Franţei îşi putea îngădui să-l trezească pe guvernatorul cetăţuii. Acesta însă, întrebat, răspunse că nu primise nici în acea zi, nici în ajun, vreo femeie care se numea Jeanne de Divion, sau care să semene cu dânsa, după cum i-o înfăţişa.

Dacă nu era la Châtelet, trebuia să fie la Luvru, căci nimeni nu era întemniţat, din porunca regelui, decât în aceste două locuri.

Robert îşi urmă deci calea până la Luvru; dar căpitanul îi dădu acelaşi răspuns. Atunci, unde era Jeanne de Divion? Să fi mers el mai repede decât armăşeii regelui şi, apucând pe alt drum, s-o fi luat înaintea lor? Totuşi, la Houdan, unde ceruse lămuriri, i se spusese limpede că trei armăşei, însoţind o femeie, trecuseră de câteva ceasuri pe

acolo. Taina se făcea tot mai de nepătruns în jurul acestei istorii.

Robert se resemna să se întoarcă în palatul său, dormi puţin, şi înainte de ivirea zorilor porni spre Saint-Germain. Promoroaca acoperea câmpiile şi livezile; ramurile copacilor erau îmbrăcate în chiciură, iar dealurile şi pădurea în jurul conacului de la Saint-Germain păreau un peisaj făcut din zahăr de un meşter cofetar.

Regele tocmai se trezise. Uşile se deschiseră pentru Robert până la odaia lui Filip al VI-lea, care mai era în pat, înconjurat de şambelanii şi de hăitaşii săi, şi dădea porunci în vederea vânătorii din ziua aceea.

Robert intră călcând iute, puse un genunchi pe pardoseală, se ridică îndată, şi vorbi:

- Măria ta, frate, ia-mi îndărăt pairia pe care mi-ai dat-o, ia-mi îndărăt târgurile, moşiile, veniturile, ia-mi averea şi foloasele ei, goneşte-mă din Sfatul restrâns la care nu mai sunt vrednic să mă arăt. Nu, eu nu mai sunt nimic în ţara asta!

Făcând ochi mari pe deasupra nasului gros, Filip întrebă:

- Dar ce ai, frate? De unde-ţi vine tulburarea asta? Ce tot spui acolo?

- Spun adevărul. Spun că nu mai sunt nimic în ţara asta, deoarece regele, fără a binevoi să mă înştiinţeze, trimite să ridice o persoană ce se află sub acoperişul meu!

- Pe cine am trimis să ridice? Care persoană?

- O oarecare doamnă de Divion, frate, slugă de a mea, îngrijind de rochiile soţiei mele, sora măriei tale, şi pe care trei armăşei, cu porunca ta, au venit s-o ridice din castelul meu de la Conches ca s-o ducă la temniţă!

- Cu porunca mea? întrebă Filip, încremenit. Dar nu am dat niciodată o asemenea poruncă... Divion? Habar n-am de acest nume. Şi oricum ar sta lucrurile, frate dragă, fă-mi bunătatea de a crede că nu aş fi pus să ridice pe cineva de la

curtea ta, chiar dacă aveam de ce s-o fac, fără să te înştiinţez, şi mai întâi să-ţi cer sfatul.

- Aşa gândeam şi eu, frate, spuse Robert, şi totuşi porunca e dată de tine.

Şi scoase din tunica sa ordinul de arestare, pe care-l lăsaseră armăşeii.

Filip aruncă o privire asupra hârtiei, recunoscu pecetea sa mică, şi nasul i se făcu alb ca varul.

- Hérouart, adu-mi caftanul! strigă el unuia din şambelani. Şi să iasă toată lumea de aici! Haide, repede! Să fiu lăsat singur cu monseniorul d'Artois!

După ce aruncă de pe dânsul cuverturile brodate în fir de aur, sări din pat, în lunga sa cămaşă albă. Şambelanul îl ajută să-şi pună un caftan îmblănit şi voi să aţâţe focul în vatră.

- Haide, ieşi!... Am spus să fiu lăsat singur.

Niciodată de când îl slujea pe rege, Hérouart de Belleperche nu fusese repezit astfel, de parcă ar fi fost doar un rândaş de pe la bucătării.

- Nu, eu nu am pecetluit asta, şi nici nu am dictat ceva asemănător, spuse regele după ce şambelanul părăsise încăperea.

Cercetă cu mare luare aminte hârtia, apropie cele două părţi ale peceţii rupte prin deschiderea scrisorii, apoi luă o lupă de cristal din sertarul unei mescioare.

- Nu cumva, frate, întrebă Robert, ţi s-a falsificat sigiliul?

- Asta nu se poate. Meşterii de sigilii se pricep să preîntâmpine plăsmuirile ce s-ar putea face şi întotdeauna lasă înadins unele cusururi, mai ales la sigiliile regale şi ale marilor baroni. Priveşte acest "L" din numele meu, vezi aici o îndoitură, şi dincoace golul cât o gămălie de ac în frunzişul din margine...

- Atunci, spuse Robert, nu au dezlipit cumva pecetea de pe altă hârtie?

- Aşa ceva s-ar părea că se poate; cu un brici încălzit, sau într-alt fel; cancelarul meu m-a încredinţat că e cu putinţă.

Pe faţa lui Robert se aşternu o expresie de mirare naivă, ca şi cum afla atunci un lucru care nici nu-i trecuse vreodată prin minte. Dar inima îi bătea niţel mai repede.

- De data aceasta însă nu poate fi vorba de aşa ceva, urmă Filip, căci eu înadins nu folosesc sigiliul mic decât pentru peceţi ce urmează a fi rupte; niciodată nu-l pun pe foaie netedă, nici pe şnururi.

Rămase o clipă tăcut, cu ochii la Robert, de parcă i-ar fi cerut o explicaţie pe care n-o căuta, de fapt, decât în propria sa minte.

- Pesemne că mi s-a şterpelit pentru o clipă sigiliul, rupse el tăcerea. Dar cine? Dar când? Toată ziua nu iese din tăşcuţa pe care o port la brâu, n-o scot decât noaptea...

Se apropie de mescioară, luă din sertar o pungă ţesută în fir de aur, şi după ce îi pipăi conţinutul o deschise, scoţând din ea micul său sigiliu, care era de aur, cu o floare de crin ce-i slujea ca mâner.

-...şi dimineaţa mi-o prind iar la brâu...

Vorbea acum mai rar; o îndoială cumplită îl cuprinse. Apucă iar ordinul de arestare şi-l cercetă din nou, cu mare luare aminte.

- Cunosc acest scris, spuse. Nu este a lui Hugues de Pommard, nici al lui Jacques La Vache, nici al lui Geoffroy de Fleury...

Trase clopoţelul. Pierre Trousseau, celălalt şambelan de serviciu, se înfăţişă.

- Să mi-l trimiţi de îndată, dacă se afla în castel, sau ori unde în altă parte ar fi, pe grămăticul Robert Mulet; să vină aici cu penele lui de scris.

- Mulet ăsta, întrebă Robert, nu e cel care întocmeşte scrisorile soţiei tale, regina Jeanne?

- Da, Mulet slujeşte când la mine, când la Jeanne, răspunse Filip al VI-lea într-o doară, ca să-

şi ascundă stânjeneala.

Fără să-şi dea seama, începuseră să se tutuiască iarăşi ca pe vremuri, când Filip era foarte departe de a fi rege, când Robert nu era încă pair, când erau doar doi veri strâns legaţi unul de altul; în vremea aceea monseniorul Charles de Valois îl pomenea întotdeauna pe Robert, dându-l pildă lui Filip, pentru voinicia şi dârzenia sa, pentru iscusinţa sa în a-şi face treburile.

Mulet se afla acolo. Veni în grabă, cu călimara şi penele de scris într-o cutie la subsoară, şi se aplecă să sărute mâna regelui.

- Pune-ţi cutia jos şi scrie, spuse Filip al VI-lea care începu numaidecât să-i dicteze: "Din partea regelui, iubitului şi credinciosului nostru armaş peste Paris, Jean de Milon, sănătate. Îţi poruncim să te grăbeşti..."

Amândoi verii, într-un gând, se apropiaseră şi citeau peste umărul grămăticului. Scrisul său era într-adevăr cel din ordinul de arestare.

- "...a-i da drumul numaidecât dumneaei Jeanne de...":

- Divion, rosti monseniorul Robert.

- "...care a fost închisă în temniţa noastră..." De fapt, unde se află? întrebă Filip.

- Nici la Châtelet, nici la Luvru, spuse Robert.

- La Turnul de Nesle, măria ta, lămuri grămăticul închipuindu-şi că va fi preţuit pentru râvna şi buna ţinere de minte de care făcea dovadă.

Cei doi veri se uitară unul la altul şi-şi încrucişară aidoma braţele pe piept.

- Şi cum de ştii tu asta? îl întrebă regele pe grămătic.

- Măria ta, pentru că am avut cinstea, mai alaltăieri, să scriu porunca măriei tale ca femeia aceasta să fie ridicată.

- Şi cine ţi-a dictat-o?

- Regina, măria ta, zicând că nu ai vreme pentru aceasta şi că ai rugat-o pe dânsa. Am scris

deci poruncile amândouă, căci două au fost, una ca femeia să fie adusă şi alta ca să fie întemniţată.

Filip îşi simţi tot sângele fugindu-i din obraz şi, zbătându-se între ruşine şi mânie, nu mai îndrăznea să-l privească pe cumnatu-său.

"Ia te uită, putoarea, gândi Robert. Ştiam eu bine că mă urăşte, dar să fure sigiliul soţului ei ca să-mi facă rău, asta n-aş fi crezut-o... Dar cine oare s-o fi informat aşa de bine?"

- Nu isprăveşti scrisoarea, maria ta? întrebă el.

- Fireşte, fireşte, spuse Filip smulgându-se din gândurile lui.

Şi dictă formula de încheiere. Grămăticul aprinse o lumânare la foc, picură câţiva stropi de ceară roşie pe foia îndoită şi o întinse regelui ca să-şi pună el însuşi sigiliul. Absorbit de gândurile ce-l frământau, Filip părea să dea propriilor sale gesturi mai puţină atenţie. Robert îi luă din mână hârtia, flutură un clopoţel. Tot Hérouart de Belleperche se ivi.

- Trimite-o armaşului chiar acum, din porunca regelui, îi spuse Robert întinzându-i scrisoarea.

- Şi cheam-o numaidecât pe măria sa regina, porunci Filip al VI-lea din fundul încăperii.

Grămăticul Mulet aştepta, privind pe rând la rege şi la contele d'Artois, şi întrebându-se dacă marea sa râvnă fusese aşa de bine venită. Robert îi făcu semn cu mâna s-o şteargă de acolo.

După câteva clipe, regina Jeanne intră cu mersul acela al ei de şchioapă. Trupul i se mişca într-un sfert de cerc căruia piciorul mai lung îi slujea de pivot. Era o regină slăbănoagă, destul de chipeşă, deşi avea de pe acum dinţii stricaţi. Ochii îi erau mari, cu amăgitoarea seninătate a minciunii; degetele foarte lungi, niţel strâmbe, lăsau să vadă o deschizătură între ele, chiar când le ţinea lipite.

- De când, doamnă, se trimit porunci în numele meu?

Regina făcu o mutră mirată, căscând nişte ochi plini de nevinovăţie:

- O poruncă, iubitul meu stăpân?

Avea vocea gravă, melodioasă, în care tremura un accent de prefăcută duioşie.

- Şi de când mi se şterpeleşte sigiliul în timp ce eu dorm?

- Sigiliul tău, sufleţele? Dar n-am pus mâna niciodată pe sigiliul tău. De care sigiliu vorbeşti?

O palmă năprasnică veni să-i curme vorba.

Ochii reginei Jeanne cea Şchioapă se umplură de lacrimi, atât de vijelioasă şi de usturătoare fusese lovitura; rămase încremenită cu gura întredeschisă şi-şi duse degetele lungi la falca brăzdată de dungi purpurii.

Robert d'Artois nu era mai puţin mirat, dar şi bucuros de întâmplare. Niciodată nu l-ar fi crezut pe văru-său Filip, despre care oricine ştia că e sub papucul neveste-si, în stare să ridice mâna asupra ei. "Să fi devenit într-adevăr rege?"

Filip de Valois redevenise mai cu seamă bărbat şi asemenea oricărui soţ, fie el senior sau cea de pe urmă slugă, care-şi pedepseşte nevasta mincinoasă. O altă palmă porni, ca şi cum cea dintâi îi magnetizase mâna; apoi o ploaie de palme. Înspăimântată, Jeanne îşi apăra faţa cu amândouă braţele ridicate. Mâna soţului cădea unde nimerea, în creştetul capului, pe umeri. Şi-n timp ce-şi dădea atâta osteneală, Filip răcnea:

- Noaptea trecută, nu-i aşa, mi-ai jucat renghiul ăsta? Şi mai ai neobrăzarea să tăgăduieşti după ce Mulet mi-a mărturisit totul? Târfă ticăloasă care mă alintă, se giugiuleşte pe lângă mine, zice că nu mai poate de dragul meu, profită de slăbiciunea ce-o am pentru dânsa, şi-şi râde de mine când dorm, şi-mi şterpeleşte sigiliul de rege! Nu ştii că nu e faptă mai ruşinoasă, mai rea ca furtul? Că nici unui om din ţara mea, fie şi cel mai de seamă, nu i-aş îngădui să se folosească de sigiliul altuia, fără să-l pedepsesc? Şi tocmai de al

meu te-ai folosit! Văzutu-s-a nelegiuită mai mârşavă care vrea să mă necinstească în faţa pairilor mei, în faţa vărului meu, a însuşi fratelui meu? Nu am dreptate, Robert? întrebă el, încetând o clipă să mai lovească, pentru a auzi din gura cuiva că bine face. Cum am mai putea noi cârmui pe supuşii noştri, dacă fiecare s-ar sluji după plac de sigiliile noastre pentru a porunci ceea ce noi n-am vrut? Asta înseamnă să ni se calce în picioare cinstea de rege.

Apoi, întorcându-se la nevastă-sa cu o neaşteptată răbufnire a mâniei:

- Şi frumoasă întrebuinţare îi dai palatului de Nesle pe care ţi l-am dăruit! Ce de-a rugăminţi îmi făceai până l-ai căpătat! Eşti oare tot aşa de păcătoasă ca soră-ta, şi turnul ăsta blestemat fi-va oare veşnic un adăpost pentru stricăciunile neamului Burgundiei? Aşa de păcătoasă încât dacă nu erai regină, dacă nu mă împingea ciracul să te iau de soţie, pe tine te băgam astăzi în temniţă! Şi pentru că nu te pot pedepsi cu mâna altora, ei bine, am s-o fac eu însumi.

Şi ploaia de palme se porni din nou.

"Bine ar fi s-o omoare!" îşi zicea Robert.

Jeanne se chircise acum în pat, bălăbănindu-şi picioarele care îi ieşiseră din rochie, şi la fiecare lovitură scotea un geamăt sau un urlet de durere. Apoi, deodată, sări în sus ca o pisică, cu unghiile înainte, şi întorcându-şi obrazul plâns către bărbatu-său, începu să zbiere:

- Da, am făcut-o! Da, ţi-am şterpelit sigiliul pe când dormeai pentru că tu nu judeci după dreptate, şi pentru că vreau să-mi apăr fratele din Burgundia împotriva acestui mişel de Robert, aici de faţă, care întotdeauna ne-a făcut rău prin vicleşug şi omor şi care, în cârdăşie cu tatăl tău, a dus-o la pieire pe soră-mea Marguerite...

- Ia seama să nu spurci amintirea tatălui meu cu gura ta! răcni Filip.

Văzându-i lucirea ochilor, Jeanne amuţi, căci el era într-adevăr în stare s-o ucidă.

Filip adăugă, ridicând mâna cu un gest ocrotitor până la umărul lui Robert d'Artois:

- Şi ia seama, ticăloaso, nu cumva să mai faci vreun rău fratelui meu care mi-e cel mai bun sprijin al tronului.

Când se duse să deschidă uşa pentru a spune şambelanului că vânătoarea din ziua aceea nu va mai avea loc, douăzeci de capete îmbulzite se traseră deodată îndărăt. Servitorii nu puteau s-o sufere pe Jeanne cea Şchioapă, căreia îi ziceau "regina ticăloasă", pentru că îi sâcâia cu pretenţiile ei şi alerga să-i pârască la cea mai măruntă abatere. Când vor povesti ce bătaie primise, tot Palatul se va bucura.

Către amiază, Filip se plimba cu Robert alături prin livada de la Saint-Germain, călcând agale pe zăpada ce se topea. Regele mergea cu capul în pământ.

- Nu-i groaznic lucru, Robert, să fii nevoit să te fereşti de propria ta soţie, până şi când dormi? Ce pot face? Să-mi pun sigiliul sub pernă? Şi-ar vârî mâna şi acolo. Am somnul greu. Nu pot nici s-o închid la vreo mănăstire: e totuşi soţia mea! Să n-o mai las să doarmă lângă mine, asta-i tot ce pot face. Ce e mai rău, e că mi-e dragă, târfa! Nu te apuca s-o spui mai departe, dar am încercat, ca oricare, şi alte femei, petrecând cu ele. M-am întors după aceea cu şi mai mare poftă la dânsa... Dacă însă o mai prind cu de-alde astea, am s-o bat iar!

Tocmai atunci, Trouillard d'Usages, vătaf al moşiilor episcopului de Mans şi dregător al Palatului, se apropia pe alee, ca să-i anunţe regelui că sosise armaşul Parisului; acesta se vedea în spatele său.

Cu burdihanul înainte, pe nişte picioare scurte, Jean de Milon nu avea o mutră veselă.

- Ei, jupâne armaş, i-ai dat drumul femeii aceleia?

- Nu, măria ta, răspunse armaşul cu o sfială în glas.

- Cum? Porunca mea ţi s-a părut plăsmuită? Poate că n-ai recunoscut pecetea mea?

- Ba nu, măria ta, dar înainte de a o împlini, am vrut să-ţi vorbesc despre asta, şi sunt foarte bucuros a-l găsi aici, cu măria ta, şi pe monseniorul d'Artois, spuse Jean de Milion privindu-l stânjenit pe Robert. Femeia aceea a recunoscut.

- Ce anume a recunoscut? întrebă Robert.

- Tot felul de nelegiuiri, monseniore, scrisori false, dovezi mincinoase, şi altele de acestea.

Robert se stăpâni foarte bine, ba chiar se prefăcu a lua lucrul în glumă, şi spuse, dând din umeri:

- Fireşte, dacă aţi pus-o la caznă, trebuie să fi recunoscut multe? Ia să te dau pe mâna schingiuitorilor, jupâne Milon şi ţiu rămăşag că ai să recunoşti că ai vrut să săvârşeşti cu mine păcatul sodomiei!

- Vai, monseniore, spuse armaşul, dar femeia a vorbit înainte de-a fi pusă la caznă, de frică, doar de frica de a fi schingiuită. I-a înşirat pe toţi complicii ei.

Tăcut, Filip al VI-lea îl cercetă din ochi pe cumnatu-său. Mintea lui frământa acum altceva.

Robert simţi o capcană închizându-se peste dânsul. Un rege care-şi stâlceşte în bătaie soţia, şi în faţa unui martor, pentru uzurpare de sigiliu şi hârtii plăsmuite, cu greu ar putea da drumul din temniţă, fie chiar şi pentru a-i face pe plac celei mai apropiate rude, unei femei de rând care se recunoscuse vinovată de aceleaşi fărădelegi.

- Ce mă sfătuieşti, frate? îl întrebă Filip, fără a-şi lua ochii de pe dânsul.

Robert înţelese că scăparea lui depindea de ceea ce va răspunde acum; trebuia să facă pe

slujitorul credincios al regelui. Atâta pagubă pentru Divion. Va susţine că-i minciună sfruntată tot ce ea spusese sau ar putea să spună în legătură cu dânsul.

- Cum va hotărî judecata măriei tale, slăvite frate, cum va hotărî judecata măriei tale! rosti el. Ţine-o în temniţă pe femeia asta, iar dacă a umblat cu înşelăciuni faţă de mine, află că-ţi voi cere să-i dai osânda cea mai aspră.

În acelaşi timp, îşi zicea în sinea lui: "Dar cine oare l-a înştiinţat pe ducele de Bourgogne?" Şi răspunsul, răspunsul neîndoielnic îi veni în minte numaidecât. Nu exista decât o singură persoană care ar fi putut să-i spună ducelui de Bourgogne, sau chiar reginei ticăloase, că Divion se găsea la Conches: Béatrice.

*****

Abia pe la sfârşitul lui martie, când Sena, umflată de puhoaiele primăverii, se revărsa pe maluri şi intra în pivniţe, abia atunci luntraşii pescuiră, înspre Châtou, un sac plutind între două valuri, în care găsiră un trup gol de femeie.

Toată populaţia satului, bălăcind în noroi, se adunase în jurul jalnicei descoperiri, iar mamele îşi pălmuiau ţâncii, strigându-le:

- Haide, voi ştergeţi-o de aici! Lucrurile astea nu-s de nasul vostru.

Leşul era groaznic de umflat, cu înfiorătoarea piele verzuie a unei descompuneri care începuse de mult; trebuie să fi zăcut mai bine de o lună în fluviu. Se putea totuşi recunoaşte că moarta era tânără. Părul ei lung şi negru părea să mişte, pentru că băşici de apă plesneau în el. Faţa îi fusese sfâşiată, călcată în picioare, pocită înadins ca să nu mai poată fi recunoscută; iar pe gât se vedea urma unui ştreang.

Luntraşii, prinşi între scârbă şi o atracţie porcoasă, împingeau cu vârful căngilor stârvul necuviincios.

Deodată, vărsând din el apa ce-l umfla, trupul tresări şi începu să se zbată, dând pentru o clipă impresia că învie, şi cumetrele se traseră îndărăt, cu un ţipăt.

Ispravnicul, înştiinţat de această întâmplare, sosi, puse câteva întrebări, se învârti în jurul moartei, cercetă lucrurile scoase din sac odată cu cadavrul, şi care se uscau pe iarbă: un corn de ţap, o păpuşă de ceară străpunsă de ace şi învelită în cârpe, un artofor din cositor lucrat grosolan pe care se vedeau nişte semne diavoleşti.

- E o vrăjitoare ucisă de fraţii ei întru vrăjitorie, după vreun sobor drăcesc sau o liturghie închinată Necuratului, spuse ispravnicul.

Cumetrele îşi făcură cruce. Ispravnicul alese câţiva oameni de corvoadă ca să îngroape cât mai repede leşul şi lucrurile acelea scârboase într-o pădurice, departe de sat, şi fără nici o rugăciune.

Într-un cuvânt, o crimă făcută cu meşteşug, sub înfăţişarea unei răfuieli între vrăjitori, în care Gillet de Nelle urmase învăţăturile pricepute ale lui Lormet le Dolois, şi care se isprăvea aşa cum doriseră ucigaşii.

Robert d'Artois era răzbunat pentru trădarea Béatricei, ceea ce nu însemna însă că odată cu asta izbutise în planurile sale.

După două generaţii, sătenii din Châtou nu-şi vor mai aduce aminte pentru ce o dumbrăvioară, în josul apei, fusese botezată Pădurea Vrăjitoarei.

TURNIRUL DE LA EVREUX

Pe la jumătatea lunii mai, oamenii văzură crainici purtând livreaua regelui Franţei, însoţiţi de buciumaşi, oprindu-se în pieţele oraşelor, la răspântiile târgurilor şi la porţile castelelor. Buciumaşii suflau în lungile lor trâmbiţe de care spânzura o flamură având pe dânsa trei flori de crin, crainicul desfăcea un sul de pergament şi cu glas tare vestea:

Aşadar, auziţi, auziţi, aicea! Se aduce la cunoştinţa tuturor prinţilor, seniorilor, baronilor, cavalerilor şi scutierilor din ducatele Normandiei, Bretaniei şi Burgundiei, a comitatelor şi ţinuturilor de graniţă din Anjou, Artois, Flandra şi Champagne, şi tuturor celorlalţi, c-or fi din acest regat sau din orice alt regat creştin, dacă nu sunt surghiuniţi sau vrăjmaşi ai stăpânului nostru regele, căruia Dumnezeu să-i hărăzească lungă viaţă, că în ziua de Sfânta Lucia, a şasea din luna iulie, lângă oraşul Evreux, va fi o măreaţă întrecere de arme şi un prea frumos turnir unde luptătorii se vor izbi cu buzdugane uşurele şi săbii fără tăiş, ei fiind în zale anume făcute pentru asta, purtând chivără, tunică, ciubote de călărie cu stema fiecăruia, întocmai ca în vremurile de demult şi cum cere datina.

Capi ai acestui turnir sunt slăviţii şi puternicii prinţi, temuţii mei stăpâni şi anume, mult iubitul nostru domn, măria sa Filip, rege al Franţei, ca unul ce va purcede la luptă, şi măria sa Jean de Luxembourg, rege al Boemiei, ca unul ce se va apăra. Şi pentru aceasta se dă de ştire numaidecât tuturor prinţilor, seniorilor, baronilor, cavalerilor şi scutierilor din ţinuturile mai sus pomenite, şi altora, de orice neam ar fi, care vor

vrea şi dori să lupte pentru a dobândi cinste, să poarte mici steme pe care le voi da de îndată celor ce ar veni să le ceară, pentru ca astfel să vadă oricine că sunt luptători ai turnirului. Iar la acest turnir vor fi măreţe şi bogate daruri împărţite de doamnele şi domnişoarele de faţă.

Afară de aceasta, vă dau de veste vouă tuturor prinţilor, baronilor, cavalerilor şi scutierilor care aveţi de gând să vă întreceţi, că sunteţi datori să vă îndreptaţi spre acest loc de la Evreux şi să vă aşezaţi pe la gazde cu patru zile înainte de amintitul turnir, ca să scoateţi la ferestre stemele şi steagurile voastre, sub pedeapsă că altminteri nu veţi fi primit la pomenitul turnir. Şi aceasta mi-au poruncit să vă aduc la cunoştinţă mai marii mei judecători care-i vor preţui pe luptători, iar de la domniile voastre, rogu-vă, să am iertare.

Trâmbiţele sunau din nou, şi puştii alergau până la marginea târgului, însoţind pe crainicul care se ducea să ducă vestea mai departe.

Unii gură-cască, înainte de a se împrăştia, ziceau:

- Asta însă ne va costa multe parale, dacă şi castelanul nostru o vrea să se ducă la acest turnir trâmbiţat!

Are să plece cu doamna lui şi cu toată slugărimea... Ei o ţin tot în turniruri, noi ne spetim plătind la biruri.

Dar erau şi alţii care gândeau: "Dacă seniorul ar vrea să-l ia cu dânsul pe fiu-meu cel mare ca argat la cai, băiatul ar avea de câştigat bănişori buni, şi poate că s-ar căpătui mai târziu în vreo slujbă. Am să vorbesc despre asta cu parohul, ca să pună o vorbă bună pentru Gaston al meu".

Vreme de şase săptămâni turnirul avea să fie îndeletnicirea de căpetenie şi singura grijă a castelanilor. Copilandrii visau să uimească lumea cu primele lor isprăvi.

- Eşti încă prea tânăr; mai aşteaptă un an, ziceau părinţii. Prilejuri vor fi ele destule.

- Dar fiul vecinilor noştri de Chambray, care e de-o vârstă cu mine, se va duce!

- Dacă domnul de Chambray şi-a pierdut minţile, sau are bani de pierdut, asta-l priveşte.

Bătrânii îşi depănau amintirile. Auzindu-i, ai fi putut crede că pe vremea lor bărbaţii erau mai voinici, armele mai grele, caii mai iuţi:

- La turnirul din Kenilworth, pe care-l dădu lordul de Chirk, unchiul ăluia de l-au spânzurat la Londra în iarna asta...

- La turnirul din Condé-sur-Escaut, la monseniorul Jean d'Avesnes, tatăl actualului conte de Hainaut...

Unii luau bani cu împrumut pe recolta viitoare, pe lemnele din pădure; îşi duceau văsăria de argint la cei mai apropiaţi lombarzi ca s-o prefacă în pene pentru chivăra seniorului sau în stofe de sandal şi de camohas pentru rochiile doamnei ori în cioltare pentru cai.

Făţarnicii se văitau de ochii lumii.

- Ah, ce de-a griji, ce de-a cheltuieli, când ar fi fost aşa de bine să rămânem acasă! Dar pentru cinstea familiei noastre, nu putem lipsi de la acest turnir... De vreme ce măria sa regele şi-a trimis crainicii la uşa conacului nostru, l-am supăra dacă nu ne-am duce.

Peste tot se coseau vestminte, se bătea fierul, se însăila împletitura de oţel pe pielea platoşelor, se antrenau caii şi călăreţii în păşunile din care păsările îşi luau zborul, înfricoşate de aceste iureşuri, de aceste ciocniri de lăncii şi de aceste răsunătoare clinchete de săbii. Baronii tinerei zăboveau câte trei ceasuri tot încercând coiful scurt pe care şi-l puneau întâia oară.

Pentru a se deprinde cu mânuirea armelor, castelanii înjghebau turniruri locale la care bărbaţii mai vârstnici încruntau din sprâncene, îşi umflau fălcile şi judecau loviturile, privind cum flăcăii lor

se băteau ca chiorii. După asta se aşezau la masă pentru un ospăţ care ţinea mai multe ceasuri, mâncând pe ruptele, bând zdravăn şi vorbind de ale lor. Întinzându-se din moşie în moşie, aceste jocuri războinice sfârşeau prin a cere o cheltuială tot aşa de mare ca bătăliile adevărate.

În cele din urmă, porneau la drum; bunicul se hotărâse în ultima clipă să meargă şi el, iar fiul de paisprezece ani îşi văzuse visul cu ochii: va sluji ca ajutor de scutier. Caii de luptă, care nu trebuiau obosiţi, erau duşi de mână, fără să-i încalece nimeni; lăzile cu rochii şi cu zale erau încărcate pe catâri. Argaţii îşi târau picioarele în colbul şoselelor. Înnoptau prin arhondaricele mănăstirilor sau pe la vreo rubedenie al cărui conac se afla în drumul lor, şi care se ducea şi el la turnir. Iarăşi un chiolhan, udat cu vinuri din belşug, şi când se crăpa de ziuă porneau împreună mai departe.

Aşa, din popas în popas, cetele de cavaleri se tot îngroşau până la întâlnirea grozav de pompoasă, cu înălţimea sa contele ai cărui vasali erau. Îi sărutau mâna; schimbau cu el câteva cuvinte neînsemnate pe care nu vor mai înceta să le comenteze. Doamnele puneau să li se scoată din lăzi vreo rochie nouă, apoi se alăturau toţi la alaiul contelui, de pe acum lung de o jumătate de leghe şi cu toate steagurile fluturând sub soarele acelui început de vară.

Nişte oşti de faţadă, înarmate cu lăncii tocite, cu buzdugane fără greutate şi săbii fără tăiş treceau atunci Sena, Eura şi Risla, sau mergeau de-a lungul Loarei, ducându-se să facă un război de faţadă în care nimic nu era adevărat afară de înfumurarea deşartă a acestor războinici.

Cu opt zile înainte de turnir, nu se mai găsea în tot oraşul Evreux odaie sau pat sub scară de închiriat. Regele Franţei îşi aşezase curtea în cea mai mare mănăstire, iar regele Boemiei, în cinstea căruia se dădeau serbările, locuia la contele d'Evreux, rege al Navarrei.

Straniu prinţ acest Jean de Luxembourg, rege al Boemiei, calic în toată legea, având mai multe datorii decât moşii, trăind pe spinarea vistieriei Franţei, dar căruia nu i-ar fi trecut prin minte să apară cu un alai mai puţin strălucit decât al gazdei de la care-şi trăgea mijloacele de trai! Luxemburg avea aproape patruzeci de ani, şi arăta de treizeci; lumea îl recunoştea după frumoasa-i barbă castanie, mătăsoasă şi lăsată în voie, după chipul său zâmbitor şi semeţ, după mâinile sale plăcute şi veşnic întinse. Era o minunăţie de bărbat, prin vioiciunea, voinicia, îndrăzneala, veselia, dar şi nerozia lui. Înalt aproape cât Filip al VI-lea, era într-adevăr măreţ şi avea în toate privinţele înfăţişarea unui rege, aşa cum mintea norodului putea să şi-o închipuie. Ştia să se facă iubit de toată lumea, de prinţi ca şi de oamenii de rând, fără deosebire; izbutise chiar să fie prieten deopotrivă cu papa Ioan al XXII-lea şi cu împăratul Ludovic al Bavariei, cei doi vrăjmaşi de neîmpăcat. Straşnică izbândă pentru un zevzec, căci, în privinţa lui toată lumea aveau o singură părere şi anume: Jean de Luxemburg era atât de neghiob pe cât de fermecător.

Prostia nu împiedică acţiunea; din contră ea ascunde piedicile şi face să pară uşor ceea ce, pentru orice om cu scaun la cap ar părea o încercare dinainte osândită la înfrângere.

Părăsindu-şi mica Boemie, unde se plictisea, Jean de Luxemburg se ţinea acum de nişte isprăvi nebuneşti, în Italia. "Luptele, dintre gibelini şi ghelfi duc de râpă această ţară, îşi spusese el ca şi cum ar fi făcut o mare descoperire. Împăratul şi papa se ceartă pentru nişte republici ai căror locuitori nu încetează să se omoare între dânşii. Ei bine, deoarece sunt prieten şi cu o tabără şi cu cealaltă, să mi se dea pe mână ţările acestea, şi voi face să domnească acolo pacea!"

Mai uimitor era că nu lipsise mult ca să-şi atingă ţelul. Vreme de câteva luni el fusese idolul

Italiei, dacă nu ţinem seamă de florentini, oameni greu de păcălit, şi de regele Robert al Neapolei pe care acest încurcă-lume începea să-l supere.

În aprilie, Jean de Luxemburg avusese o întâlnire secretă cu cardinalul împuternicit ai Vaticanului Bertrand du Pouget, rubedenie de-a papei, ba chiar, cum se şoptea, fiu-său natural, întâlnire prin care curtea Boemiei socotea că a orânduit dintr-o dată şi soarta Florenţei, şi scoaterea provinciei Rimini de sub stăpânirea familiei Malatesta, şi înfiinţarea unui principat independent a cărui capitală urma să fie Bolonia. Or, fără ca el să ştie cum şi fără să înţeleagă de ce, tocmai când treburile păreau să-i meargă aşa de bine încât se şi gândea să-l înlocuiască pe bunul său prieten Ludovic al Bavariei, în tronul împărăţiei, iată că pe neaşteptate Jean de Luxemburg văzuse ridicându-se împotrivă-i două coaliţii grozave, în care ghelfii şi gibelinii, ca niciodată, se uneau, în care Florenţa şi Roma mergeau mână-n mână, în care regele Neapolei, sprijinitor al papei, ataca dinspre sud, în timp ce împăratul, vrăjmaş al papei, ataca dinspre nord, şi în care cei doi duci ai Austriei, margravul de Brandenburg, regele Poloniei şi regele Ungariei le săreau într-ajutor.

Avea de ce să se mire, văzând asta, un prinţ atât de iubit, şi care vroia să le aducă italienilor pacea!

Lăsând doar opt sute de călăreţi fiului său Charles pentru a ţine toată Lombardia, Jean de Luxemburg, cu barba în vânt, alergase de la Parma până-n Boemia unde pătrundeau oştile austriece. Căzuse în braţele lui Ludovic al Bavariei şi, după multe pupături pe amândoi obrajii, izbutise să risipească absurda neînţelegere. Coroana imperială? Dar nu se gândise la ea decât spre a-i face plăcere papei!

Acum venea la Filip de Valois pentru a-l ruga să pună o vorbă pe lângă regele Neapolei, şi a-i

stoarce totodată alţi bani ca să-şi poată duce mai departe planul unui regat paşnic.

Putea oare Filip al VI-lea să facă mai puţin pentru acest oaspe cavaleresc, decât să ofere un turnir în cinstea lui?

Astfel, în câmpia de la Evreux, pe malurile Itonului, regele Franţei şi regele Boemiei, prieteni la toartă, aveau să poarte o bătălie în joacă... cu mai mulţi oşteni decât avea fiul acestuia din urmă pentru a ţine piept Italiei întregi.

Terenul de luptă, adică îngrăditura în care se desfăşura turnirul, era cuprins într-un bărăgan mare, alcătuind un dreptunghi lung de trei sute şi lat de două sute de picioare, închis prin două garduri, unul făcut din nişte pari ascuţiţi în vârf şi cam îndepărtaţi între ei, al doilea, înăuntru, ceva mai scund şi mărginit de un parmalâc gros. Între cele două garduri stăteau, în timpul întrecerilor, argaţii care îngrijeau de lăncii şi de săbii.

În partea umbrită a terenului, fuseseră ridicate trei tribune mari acoperite cu pânză şi împodobite cu prapuri: cea din mijloc pentru arbitrii, iar celelalte două pentru femei.

De jur împrejur, pe câmp, se îmbulzeau pavilioanele argaţilor şi grăjdarilor; acolo veneau locuitorii din Evreux să admire, plimbându-se, caii care luau parte la turnir; pe fiecare pavilion flutura stema stăpânului.

Primele patru zile ale întâlnirii fură consacrate întrecerilor individuale, provocărilor pe care şi le aruncau doi câte doi seniorii de faţă. Unii vroiau să spele ocara vreunei înfrângeri suferite într-o întrecere de mai înainte; alţii, care nu se măsuraseră încă niciodată, doreau să-şi încerce vitejia; sau doi luptători vestiţi erau îndemnaţi să se înfrunte.

Tribunele se umpleau mai mult sau mai puţin, după rangul luptătorilor. Nişte scutieri tineri izbutiseră, cu multe stăruinţe, să aibă terenul pentru o jumătate de oră dis-de-dimineaţă. În

tribune nu se vedea atunci decât puţină lume, doar niscaiva prieteni sau rubedenii. Dar de cum se vestea o întâlnire între regele Boemiei şi domnul Jean de Hainaut, venit anume din Olanda sa cu douăzeci de cavaleri, tribunele ameninţau să se năruie. Abia atunci doamnele îşi smulgeau o mânecă a rochiei ca s-o dea cavalerului ales, mânecă adeseori înadins pregătită, a cărei mătase nu era decât însăilată peste mâneca adevărată pentru a fi desprinsă lesne, sau chiar o mânecă adevărată la unele doamne mai îndrăzneţe, cărora le plăcea să-şi arate braţul frumos.

Se aflau acolo, pe trepte, oameni de tot felul: căci la această mare îmbulzeală care făcea din Evreux un soi de bâlci al nobilimii, armăşeii de pază nu prea puteau să aleagă între cei ce se înghesuiau pe la intrări. Astfel, câteva fâşneţe, umblând după muşterii de neam mare, tot aşa de sclivisite ca baronesele, dar mai drăguţe şi cu apucături mai subţiri, izbuteau să se strecoare pe cele mai bune locuri, făceau cu ochiul şi provocau bărbaţii la alte turniruri.

Luptătorii care nu se aflau pe teren, sub cuvânt că vroiau să urmărească isprăvile vreunui prieten, veneau să se aşeze lângă doamne, şi se înfiripau acolo idile care continuau seara, la castel, între dansuri şi carole[6].

Dumnealui Jean de Hainaut şi regele Boemiei, ascunşi sub zalele şi chiverele lor împodobite de nu li se mai vedea faţa, purtau la coada lăncii şase mâneci de mătase, reprezentând tot atâtea inimi agăţate. Trebuia ca unul din luptători să-l trântească pe celălalt sau ca lemnul lăncii să se rupă. Nu era voie să loveşti decât la piept şi pavăza era niţel scobită în aşa fel încât să abată loviturile. Cu pântecul apărat de oblâncul şeii şi capul vârât într-un coif cu viziera lăsată în jos, adversarii se repezeau unul împotriva celuilalt. Cei din tribune izbucneau în urlete şi tropăiau de bucurie. Amândoi luptătorii erau la fel de voinici,

şi avea să rămână multă vreme de pomină iscusinţa cu care domnul de Hainaut băga lancea în cârligul prins de platoşa potrivnicului său şi felul cum regele Boemiei se ţinea în pinteni, drept ca săgeata şi rezista la lovituri până ce amândouă lăncile se îndoiau ca nişte arcuri, sfârşind prin a se rupe.

Cât despre contele Robert d'Artois, venit de la Conches, ca vecin, şi care încăleca pe nişte cai uriaşi din Perche, greutatea lui îl făcea de temut. În armură roşie, cu lance roşie şi cu eşarfă roşie fluturând pe chivără, avea o iscusinţă deosebită de a prinde adversarul în goana calului, de a-l smulge din şa şi a da cu el de pământ. Dar în zilele acelea, monseniorul d'Artois se arăta posomorât, şi s-ar fi zis că lua parte la aceste jocuri mai curând din datorie decât de plăcere.

Estimp, arbitrii, aleşi toţi printre cele mai de seamă feţe ale regatului, ca un Raoul de Presle, conetabilul, sau domnul Miles de Noyers, orânduiau cu de-amănuntul turnirul cel mare care avea să încheie întrecerile.

Între vremea irosită ba cu pusul, ba cu scosul platoşei, cu participarea la întreceri, cu comentarea isprăvilor, cu străduinţele de a împăca vanitatea cavalerilor care ţineau morţiş să lupte sub cutare steag şi nu sub altul, şi vremea petrecută la masă, apoi în ascultarea menestrelilor după ospeţe şi în dansuri după ce auzeau cântecele, regele Franţei, regele Boemiei şi sfetnicii lor abia dacă mai prindeau un ceas în fiecare zi pentru a vorbi de treburile Italiei care, la urma urmei, erau adevărata pricină a acestei întâlniri. E însă lucru ştiut că treburile cele mai însemnate se pun la cale fără multă vorbă când interlocutorii sunt porniţi pe înţelegere.

Ca doi adevăraţi regi din romanele Mesei Rotunde, Filip de Valois, măreţ în caftanele sale brodate, şi Jean de Luxemburg, nu mai puţin arătos, îşi adresau, cu cupa în mână, declaraţii solemne de prietenie. Hotărau în pripă cuprinsul

unei scrisori către papa Ioan al XXII-lea sau trimiterea unei solii la regele Robert al Neapolei.

- A, era să uit, măria ta, zicea Filip al VI-lea, va trebui să mai stăm niţel de vorbă şi în privinţa cruciadei.

Căci se apucase iar de planul tatălui său Charles de Valois şi al vărului său Charles cel Frumos. Mergeau toate aşa de bine în regatul Franţei, vistieria era aşa de temeinic îndestulată iar pacea Europei, cu ajutorul regelui Boemiei, aşa de temeinic întocmită, încât trebuiau neîntârziat să vadă cum şi când să pornească, spre cinstea şi propăşirea naţiilor creştine, o frumoasă şi falnică expediţie împotriva păgânilor.

- A, iată, măriile voastre, s-a sunat de masă, ni se aduce apa pentru spălatul mâinilor...

Conferinţa era întreruptă; vor mai vorbi despre cruciadă după prânz, sau a doua zi.

La masă, toţi făceau mare haz de tânărul rege Eduard al Angliei care, cu trei luni înainte, şi însoţit doar de lordul Montaigu, venise, îmbrăcat în haine de negustor, ca să stea de vorbă în taină cu regele Franţei. Cum vă spun, îmbrăcat ca oricare prăvăliaş lombard! Şi pentru ce venise? Ca să încheie un tratat comercial privind furniturile engleze de lână pentru Flandra. Un negustor în toată puterea cuvântului: se îndeletnicea cu vânzarea lânii! Văzutu-s-a vreodată rege să se ocupe de asemenea treburi, ca orice burghez de rând din corporaţiile negustoreşti şi întovărăşirile de târguri?

- Atunci, dragi prieteni, pentru că aşa vroia, l-am primit negustoreşte! zicea Filip de Valois încântat de propriul său calambur. Fără petreceri, fără turnir, plimbându-ne pe aleile pădurii de la Halatte; şi i-am oferit un mic ospăţ cu bucate de post!

Ce-i trăsnea prin cap acestui copilandru! Nu era oare pe cale de a întemeia în ţara lui o oaste permanentă din pedestraşi, cu serviciu obligatoriu?

Ce aştepta el de la această strânsură de tălpaşi, când se ştia bine, şi bătălia de pe muntele Cassel o dovedise îndeajuns, că numai pâlcurile de călăreţi ale nobilimii hotărau soarta luptei şi că pedestraşii dau dosul de-ndată ce văd ivindu-se oşteni în zale?

- Se pare totuşi că în Anglia domneşte mai multă linişte de când lordul Mortimer a fost spânzurat, îşi dădea părerea Miles de Noyers.

- Domneşte liniştea, răspundea Filip al VI-lea, fiindcă baronilor englezi li s-a urât pentru o vreme să se tot războiască între dânşii. De îndată ce-şi vor veni în fire, bietul Eduard va vedea ce poate face cu strânsura lui de tălpaşi! I se năzărise, nu de mult, drăguţul de el, să ceară coroana Franţei... Haide, spuneţi domnilor, vă pare rău că nu-l aveţi ca suveran, sau îl vreţi mai curând pe "regele găsit"? adăugă râzând şi bătându-se voiniceşte în piept.

După fiecare ospăţ, când să iasă, Filip îi zicea lui Robert d'Artois, pe şoptite:

- Frate dragă, vreau să-ţi vorbesc între patru ochi, şi despre nişte lucruri serioase.

- Măria ta vere, când vei pofti.

- Ei bine, deseară...

Dar seara se dansa, şi Robert nu încerca să grăbească o convorbire al cărei obiect îl ghicea lesne; de când cu mărturisirile acelei Divion, care se afla tot la închisoare, mai fuseseră închişi alţii, ca notarul Tesson, bunăoară, iar toţi martorii supuşi unor noi cercetări... Nu scăpase nimănui că, în timpul scurtelor întrevederi cu regele Boemiei, Filip al VI-lea nu prea cerea sfatul lui Robert, ceea ce putea trece ca un semn de dizgraţie.

În ajunul turnirului, "regele luptei" însoţit de crainicii şi trâmbiţaşii săi, se duse la castel, la reşedinţele seniorilor mai de seamă, şi chiar pe terenul de întreceri, ca să vestească:

Aşadar, auziţi aici, auziţi, înalţi şi puternici prinţi, duci, conţi, baroni, seniori, cavaleri şi

scutieri! Vă aduc la cunoştinţă din partea dumnealor judecătorii întrecerilor, că fiecare din voi trebuie să trimită astăzi chivăra sub care va lupta, şi steagurile sale de asemenea, la palatul dumnealor judecătorii, pentru ca luminăţiile lor să poată începe a face împărţirea lor; iar după ce vor fi împărţite, doamnele vor veni să le vadă spre a spune care le place mai mult; şi în ziua aceea nimic alta nu se va face decât dansuri după ospăţul de seară.

La trapezăria unde se aflau găzduiţi judecătorii, coifurile erau rânduite pe nişte laviţe, în tinda mănăstirii, după tabăra din care făceau parte luptătorii, pe măsură ce ele soseau, aduse de către argaţii cu grija armelor. S-ar fi zis că sunt rămăşiţele adunate pe câmpul de bătălie ale unei năstruşnice oşti decapitate. Căci pentru a se deosebi bine între dânşii, în timpul încăierării, luptătorii îşi puneau la chivăra lor, pe deasupra cununii de pietre scumpe sau a coroanei de conte, emblemele cele mai ţipătoare sau mai stranii: care un vultur, care un balaur, care o femeie goală, care o sirenă sau un inorog. Afară de aceasta, erau spânzurate de coifuri nişte eşarfe lungi de mătase, în culorile seniorului.

Doamnele veniră după-amiază la trapezărie, şi, conduse de judecătorii întrecerilor şi de cele două căpetenii ale turnirului, adică regii Franţei şi Boemiei, fură poftite să facă înconjurul tindei boltite a mănăstirii, în timp ce un crainic, oprindu-se înaintea fiecărui coif, zicea al cui este.

- Domnul Jean de Hainaut... Monseniorul conte de Blois... Monseniorul d'Evreux, regele Navarrei...

Unele coifuri erau vopsite, ca şi săbiile sau cozile de lance, de unde se trăgeau şi poreclele proprietarilor respectivi: Cavalerul cu arme albe, Cavalerul cu arme negre.

- Domnul mareşal Robert Bertrand, cavaler al Leului Verde...

Venea apoi o chivără roşie, monumentală pe al cărei vârf era un turn de aur.

- Monseniorul Robert d'Artois, conte de Beaumont-le-Roger.

Regina, care mergea şontâcăind în primul rând al doamnelor, vru să întindă mâna, dar Filip al VI-lea o opri, apucând-o de încheietura braţului, şi, prefăcându-se că o ajută să meargă, îi spuse în şoaptă:

- Draga mea, nu-ţi dau voie să faci una ca asta!

Regina Jeanne avu un zâmbet răutăcios.

- Ar fi fost totuşi un prilej bun să i-o plătesc, murmură dânsa la urechea vecinei şi cumnatei sale, tânăra ducesă de Bourgogne.

Căci, după rânduielile turnirului, dacă o doamnă atingea unul din coifuri, cavalerul căruia îi aparţinea coiful, se găsea "recomandat", adică nu mai avea dreptul să participe la luptă. Ceilalţi cavaleri se adunau pentru a-l bate cu cozile de lăncii, când intra pe terenul de întreceri; calul său era dat trâmbiţaşilor; el însuşi era cocoţat cu de-a sila, călare pe parmalâcul ce înconjura terenul şi obligat să stea acolo, de râsul lumii, tot timpul cât ţinea turnirul. I se făcea atare ocară celui care vorbise de rău o doamnă, sau îşi terfelise cinstea într-altfel, fie dând bani cu camătă, fie "călcându-şi cuvântul dat".

Gestul reginei nu-i scăpase doamnei de Beaumont, pe care toţi o văzură pălind la faţă. Ea se apropie de frate-său, regele, cu vorbe de dojană.

- Soră dragă, îi răspunse Filip al VI-lea privind-o încruntat, ar trebui mai curând să-mi mulţumeşti decât să mi te vaieţi.

Seara, când oaspeţii se apucaseră să danseze, fiecare din ei cunoştea întâmplarea. Regina încercase să-l "recomande" pe Robert d'Artois. Acesta avea o mutră posomorâtă, ca în zilele când

toate îi mergeau anapoda. La cadril, refuză mâna ducesei de Bourgogne, în aşa fel ca toată lumea să vadă asta, şi merse să se proţăpească în faţa reginei Jeanne, care nu dansa niciodată din pricina beteşugului ei; rămase acolo o clipă lungă, cu braţul rotunjit de parcă i-l oferea ca s-o ducă la dans, ceea ce era o insultă răutăcioasă pentru a se răzbuna. Femeile îşi căutau din ochi soţii; viorile şi harfele cântau mai departe într-o tăcere apăsătoare. Ar fi fost deajuns o izbucnire cât de slabă pentru ca turnirul să aibă loc cu o noapte mai devreme şi ca învălmăşeala să înceapă numaidecât, în sala de bal.

Intrarea regelui armelor, escortat de crainicii săi, şir care venea să dea cetire unei noi proclamaţii, îi scoase din încurcătură la timp:

Aşadar, auziţi, voi, înalţi şi puternici prinţi, seniori, baroni, cavaleri şi scutieri care luaţi parte la turnir! Vă dau de ştire din porunca dumnealor judecătorii întrecerilor ca fiecare din voi să fie mâine înăuntrul terenului la ceasul amiezii, înarmat şi gata de luptă, căci la un ceas după-amiază, judecătorii vor porunci să fie tăiate funiile pentru a începe turnirul la care doamnele vor împărţi daruri bogate. În afară de aceasta vă înştiinţez că nici unul din voi nu trebuie să aducă înlăuntrul terenului de întreceri alţi argaţi călări spre a vă sluji, ci doar atâţia precum urmează: patru argaţi pentru prinţi, trei pentru conţi, doi pentru cavaleri şi unul pentru scutieri, iar slugi de rând fiecare după pofta lui, aşa cum au poruncit judecătorii întrecerilor. În afară de aceasta, dacă nu vă este cu supărare, veţi ridica toţi mâna dreaptă, sus către sfinţi şi toţi într-un glas veţi făgădui că nici unul dintre voi nu va lovi înadins orbeşte, nici de la brâu mai jos, iar pe de altă parte, dacă, din întâmplare, coiful cade de pe capul vreunuia dintre voi, nimeni altul nu-l va atinge atâta vreme cât coiful său nu va fi pus la loc

şi prins în curele.; iar dacă veţi face altminteri, să ştiţi că vă aşteaptă pedeapsa de a pierde armura şi calul, şi de a fi în viitor izgoniţi din turnir. Şi astfel să juraţi şi să făgăduiţi cu sfinţenie, pe cinstea voastră.

Toţi luptătorii de faţă ridicară mâna şi strigară:

- Da, da, jurăm!

- Luaţi bine seama, mâine, spuse ducele de Bourgogne cavalerilor săi, căci vărul nostru d'Artois ar putea să-şi arate răutatea şi să nu se supună tuturor acestor rânduieli.

După care, dansul se porni din nou.

CINSTE DE PAIR, CINSTE DE REGE

Fiecare luptător se afla în cortul de postav brodat pe care flutura steagul său şi acolo slugile îl îmbrăcau. Mai întâi nădragii din fir de oţel de care se prindeau pintenii; apoi plăcile de fier care acopereau pulpele şi braţele; apoi platoşa de piele groasă deasupra căreia i se punea zaua, un fel de butoiaş de fier lăsând slobode doar încheieturile, sau făcut dintr-o singură bucată, după placul fiecăruia. Veneau apoi cozorocul de piele ca să-i apere fruntea de izbiturile coifului, şi coiful însuşi, împodobit cu embleme, şi care se lega de platoşă prin nişte curele. Peste armură, îi îmbrăcau tunica de mătase în culori bătătoare la ochi, lungă, largă, cu mâneci uriaşe dantelate care spânzurau de umeri, şi cu stema brodată pe piept. În sfârşit, cavalerul primea spada cu tăişul tocit, şi scutul, mai mic sau mai mare şi rotund.

Afară îl aştepta calul, sub un cioltar înstemat, mestecându-şi zăbala cu lănţişoare lungi, şi având cureaua de pe frunte acoperită de o tăbliţă de fier pe care era prins, ca şi pe coiful stăpânului, un vultur, un balaur, un leu, un turn sau un mănunchi de pene. Argaţii care purtau grija armelor ţineau cele trei lăncii cu vârful tocit, cuvenite fiecărui luptător, şi câte-un buzdugan destul de uşurel ca izbitura lui să nu omoare.

Domnii de neam se plimbau printre corturi, veneau să vadă cum se gătesc de luptă cavalerii, strigau prietenilor o ultimă vorbă de îmbărbătare. Micul prinţ Jean, fiul mai mare al regelui, se minuna privind la această forfotă dinainte de bătălie, iar Jean Nebunul, care îl însoţea, se strâmba caraghios sub tichia lui cu sceptru de măscărici în vârf.

Oamenii de rând, veniţi în număr mare, erau ţinuţi mai depărtişor de un pâlc de arcaşi; ei vor vedea mai cu seamă colbăraia, căci, de patru zile de când luptătorii bătătoreau terenul, iarba pierise iar pământul, deşi stropit, se făcuse ţărână.

Mai înainte chiar de a încăleca, cavalerii asudau sub platoşele lor, ale căror plăci de fier se încingeau în dogoarea soarelui de iulie. Vor pierde în ziua asta pe puţin patru livre din greutatea lor.

Crainicii treceau prin faţa corturilor strigând:

- Legaţi-vă coifurile, legaţi-vă coifurile, seniori cavaleri, şi înălţaţi steagurile ca să vă rânduiţi sub steagul căpeteniei voastre!

Tribunele se umpluseră, iar în cea din mijloc judecătorii întrecerii, printre care conetabilul Raoul de Brienne, dumnealui Miles de Noyers şi ducele de Bourbon se găseau la locurile lor.

Răsunară trâmbiţele; luptătorii, ajutaţi de argaţii lor, încălecară anevoie, împovăraţi cum erau, şi merseră, care în faţa cortului regelui Franţei, care în faţa cortului regelui Boemiei, pentru a alcătui cortegiul, doi câte doi, fiecare cavaler urmat de stegarul său până la termenul îngrădit, unde îşi făcură intrarea. Nişte funii despărţeau terenul în două, de-a latul. Cele două tabere se rânduiră faţă în faţă. După ce trâmbiţele sunară din nou, regele armelor făcu un pas înainte pentru a repeta încă o dată condiţiile întrecerii.

În sfârşit, strigă:

- Tăiaţi funiile, porniţi lupta când vreţi!

Ducele de Bourbon nu putea să audă niciodată acest strigăt fără o strângere de inimă, căci era cel pe care-l scotea odinioară tatăl său, Robert de Clermont, al şaselea fiu al lui Ludovic cel Sfânt, în crizele de nebunie care îl apucau din senin în toiul unui ospăţ sau în plină şedinţă a Sfatului regal. De aceea ducele ţinea mai de grabă să fie judecător al întrecerilor decât luptător.

Oamenii puşi anume pentru asta, ridicaseră securile; funiile fură tăiate. Stegarii ieşiră din

rânduri; argaţii călări înarmaţi cu frânturi de lănci nu mai mari de trei picioare se înşiruiră de-a lungul parmalâcului, gata să sară în ajutorul stăpânilor. Apoi pământul se cutremură sub potcoavele celor două sute de cai porniţi în galop unii împotriva altora; şi bătălia se încinse.

Prin tribune, doamnele în picioare, scoteau ţipete, urmărind din ochi chivăra cavalerului ales. Privirile judecătorilor se sileau să deosebească loviturile unora şi altora spre a hotărî cine sunt învingătorii. Zăngănitul lănciilor, al pintenilor, al zalelor, al tuturor acestor mormane de fier, stârnea o larmă ca-n iad. Colbul se înălţa punând o perdea în faţa soarelui.

De la întâia ciocnire, patru cavaleri fură trântiţi de pe cal, iar alţi douăzeci îşi văzură lăncile rupte. Argaţii, răspunzând chemărilor de ajutor ce răzbeau prin vizierele coifurilor, alergară să ducă alte lăncii luptătorilor dezarmaţi şi să-i ridice pe cei trântiţi la pământ care se zvârcoleau ca nişte crabi cu labele în sus. Unul din ei avea piciorul rupt şi patru oameni trebuiră să-l ducă de acolo.

Miles de Noyers era ciufut şi, deşi judecător al întrecerilor, nu arăta cine ştie ce interes spectacolului. La drept vorbind, îl făceau să-şi piardă vremea de pomană. Trebuia să prezideze lucrările Camerei de Conturi, să controleze hotărârile înaltei curţi de judecată, să vegheze la bunul mers al treburilor obşteşti. Şi pentru a-i face plăcere regelui, trebuia să stea acolo, să-i privească pe ăştia care urlau, rupându-şi nişte lăncii de frasin! Nu prea îşi ascundea gândurile.

- Toate turnirurile acestea costă o groază de bani; e o risipă zadarnică, şi pe care poporul o vede cu ochi răi, le zicea el celor din preajmă. Regele nu aude ce vorbesc supuşii săi prin târguri şi sate. Când trece, el nu vede decât spinările plecate ale celor care-i sărută picioarele; eu ştiu ce-mi raportează judeţii şi ispravnicii. Bani aruncaţi pe deşertăciuni şi fleacuri! Şi în vremea asta nu se

face nimic; ordonanţele rămân nesemnate câte două săptămâni; nu se adună Sfatul regal decât pentru a hotărî cine va fi rege al turnirului sau cavaler de onoare. Măreţia unei ţări nu se măsoară după aceste maimuţăreli ale datinilor cavalereşti. Regele Filip cel Frumos ştia bine asta, el care, în înţelegere cu papa Clément, pusese capăt turnirurilor.

Conetabilul Raoul de Brienne, cu mâna streaşină la ochi pentru a urmări bătălia, răspunse:

- Fireşte, ai dreptate în ceea ce spui, domnule, dar uiţi cealaltă faţă a turnirului şi anume că este un mijloc de a-i deprinde pe luptători cu războiul.

- Care război? se miră Miles de Noyers. Crezi cumva că oamenii vor porni la război cu cozonacii ăştia de nuntă pe cap şi cu bibilurile astea care spânzură de doi coţi la mânecile lor? Întrecerile, da, o recunosc, întreţin iscusinţa războinică; dar turnirul, de când nu se mai face în zale de luptă adevărată şi cavalerul nu mai poartă pe dânsul greutatea adevărată, nu mai are nici un rost. Ba e chiar păgubitor, căci tinerii noştri scutieri care n-au slujit niciodată la oaste îşi vor închipui că şi în război lucrurile se petrec aidoma, şi că porneşti la atac numai când se strigă: "Tăiaţi funiile!"

Miles de Noyers putea să vorbească astfel şi cuvântul său avea greutate, căci fusese mareşal al oştilor încă pe vremea când rubedenia sa Gaucher de Châtillon abia îşi începuse înalta dregătorie de conetabil iar Brienne îşi făcea ucenicia într-ale armelor, izbind cu lancea în momâi.

- E deasemeni bine ca seniorii noştri să înveţe a se cunoaşte între dânşii în vederea cruciadei, rosti ducele de Bourbon cu aerul că ştie el ce spune.

Miles de Noyers înălţă din umeri. Chiar că i se potrivea ducelui, acest fricos fără seamăn, să propovăduiască cruciada!

Domnul Miles de Noyers i se urâse purtând grija treburilor Franţei sub un suveran pe care toţi

într-un glas îl socoteau straşnic, dar pe care el, după atâţia ani de cârmuire, îl credea lipsit de pricepere. Te cuprinde un fel de oboseală când te străduieşti să urmezi o cale pe care nimeni n-o aprobă, şi Miles, care-şi începuse cariera la curtea Burgundiei, se întreba dacă nu va trebui în curând să se întoarcă iar acolo. Mai bine să cârmuieşti cuminte un ducat, decât nebuneşte o împărăţie; or, în ajun, ducele de Eudes, îi făcuse o astfel de invitaţie. Îl căuta din ochi pe ducele în vălmăşagul luptei şi văzu că zăcea la pământ, trântit de Robert d'Artois. Miles de Noyers începu atunci să urmărească cu luare aminte turnirul.

În timp ce ducele Eudes era pus iar pe picioare de către argaţii săi, Robert descăleca şi-i oferea adversarului lupta de-a-n-picioarelea. Cu buzduganul într-o mână şi sabia în cealaltă, cele două turnuri de fier păşiră unul spre altul, cam clătinându-se, pentru a se izbi. Miles nu-şi dezlipea ochii de Robert d'Artois, gata să-l declare nevrednic de a continua lupta la cea dintâi abatere. Dar Robert ţinea seamă de regulile întrecerii, nu ataca mai jos de cingătoare, nu lovea decât cu vârful tocit al săbiei. Buzduganul său ciocănea întruna chivăra ducelui de Bourgogne, sfârşind prin a-i strivi balaurul din vârf. Şi cu toate că buzduganul nu cântărea decât o livră, trebuie să-i fi zdruncinat rău scăfârlia celuilalt, căci începea să se apere ca vai de lume, iar spada lui mai mult despica aerul decât să-l atingă pe Robert. Vrând să evite o lovitură, Eudes de Bourgogne îşi pierdu cumpătul şi căzu; Robert îi puse un picior în piept şi vârful săbiei pe cureluşa de sub bărbie a coifului; ducele ceru îndurare. Se dăduse bătut şi trebuia să părăsească lupta. Robert încălecă iar ajutat de slugile lui şi trecu în galop, plin de semeţie, prin faţa tribunelor. O doamnă înflăcărată îşi smulse şi-i aruncă mâneca pe care Robert o culese cu vârful lancei din goana calului.

- Monseniorul Robert ar trebui să nu prea facă pe grozavul zilele acestea, spuse Miles de Noyers.

- Ei aş! făcu Raoul de Brienne. Uiţi că-l ocroteşte regele.

- Până când? i-o întoarse Miles de Noyers. Doamna Mahaut pare să fi murit cam prea repede, şi regina văduvă Jeanne la fel. Apoi, mai e acea Béatrice d'Hirson, doamna lor de onoare, care a pierit fără urme, şi pe care familia o caută zadarnic... Ducele de Bourgogne ar face bine punând să i se guste mâncarea înainte de a o duce la gură.

- Văd că ţi-ai schimbat părerile în privinţa lui Robert. Anul trecut păreai să fi cu totul de partea sa.

- Pentru că anul trecut nu-i cunoşteam încă pricina pe care acum am cercetat-o pentru a doua oară...

- A, iată-l pe domnul de Hainaut pornind la atac, întrerupse conetabilul.

Jean de Hainaut, care lupta alături de regele Boemiei, nu-şi cruţa osteneala, avântându-se nebuneşte; nu era senior mai de vază în tabăra regelui Franţei, pe care el să nu-l fi provocat; de pe acum se ştia că va primi trofeul învingătorului.

Turnirul ţinu un ceas întreg, după care judecătorii porunciră trâmbiţaşilor să sune din nou, de astă dată ca să fie deschise barierele iar luptătorii să rupă rândurile. În pofida acestei hotărâri, cam o duzină de cavaleri şi scutieri din Artois păreau să nu fi auzit semnalul şi continuau să snopească în bătăi patru seniori burgunzi într-un colţ al terenului. Robert nu era printre dânşii, dar nu încăpea îndoială ci el îi îndemnase pe câţiva dintre ai săi la asta; încăierarea ameninţa să se prefacă în măcel. Regele Filip al VI-lea se văzu silit să-şi scoată chivăra şi, în capul gol pentru a fi recunoscut, merse să-i despartă pe turbaţi, ceea ce stârni admiraţia tuturor.

Cu crainicii şi trâmbiţaşii în frunte, cele două cete alcătuiră iar un alai pentru a părăsi arena. Nu mai erau acolo decât armuri strâmbe, tunici făcute ferfeniţă, zugrăveli scorojite pe coifuri, cai şchiopi sub nişte cioltare sfâşiate. Întrecerea se încheia cu un mort şi câţiva schilozi pe viaţă. În afară de domnul Jean de Hainaut, căruia îi va fi înmânat premiul oferit de regină, toţi luptătorii aveau să primească un dar de aducere aminte, o cupă mare suflată cu aur, un pocal sau un castron de argint.

În corturile lor cu perdelele de la intrare trase de o parte, seniorii lepădau armurile, cam fierţi la faţă, lăsând să li se vadă mâinile jupuite la încheietura mănuşilor de oţel, pulpele umflate. Se dezbrăcau, vorbind de peripeţiile luptei.

- Coiful mi se strâmbase chiar de la început. Asta m-a stânjenit...

- Dacă domnul de Courgent nu-ţi sărea în ajutor, ai fi păţit-o, prietene!

- Ducele Eudes n-a putut ţine piept multă vreme monseniorului Robert!

- A, Brecy s-a bătut frumos, o recunosc!

Râsete, răbufniri mânioase, gâfâială de oameni istoviţi, luptătorii se îndreptau acum spre feredeul instalat într-o şură vecină, şi intrau în hârdaiele pregătite, prinţii mai întâi, apoi baronii, apoi cavalerii, iar scutierii la urmă. Exista între dânşii acea familiaritate, prietenească şi temeinică, pe care o creează întrecerile sportive; dar ghiceai la unii şi o ură îndârjită.

Filip al VI-lea şi Robert d'Artois bălăceau în hârdaie alăturate.

- Frumos turnir, frumos turnir, zicea Filip. A, frate dragă, trebuie să-ţi vorbesc.

- Frate măria ta, sunt numai urechi.

Lui Filip, asta se vedea bine, îi venea greu să spună ceea ce avea de spus. Dar ca să vorbească deschis, de la inimă la inimă cu vărul, cumnatul şi prietenul său de tinereţe şi de totdeauna, ce altă clipă mai bună ar fi putut găsi decât asta, după ce

luptaseră împreună, şi când strigătele ce răsunau în şură, pocniturile palmelor pe care cavalerii şi le dădeau unii altora peste grumaji, clipocitul apei, aburul ce se ridica din hârdaie, toate zgomotele acestea făceau ca spusele lor să nu poată fi auzite?

- Robert, procesul tău merge prost pentru că scrisorile tale sunt plăsmuite.

Robert îşi înălţă din hârdău părul roşu, faţa înroşită, ca să răspundă:

- Nu, frate dragă, sunt adevărate!

Regele făcu o mutră amărâtă:

- Robert, te, rog, nu te încăpăţâna pe o cale aşa de nenorocită. Am făcut pentru tine tot ce am putut, şi fără a ţine seamă de părerea multora din familia mea cât şi din Sfatul meu. Nu m-am învoit să dau comitatul Artois pe mâna ducesei de Bourgogne, decât după ce vor fi cercetate drepturile tale. L-am pus acolo să cârmuiască pe Ferry de Picquigny, un om ce-ţi este credincios. I-am arătat ducesei că sunt gata să-i răscumpăr comitatul pentru a ţi-l da ţie...

- Nu-i nevoie să i-l răscumperi, de vreme ce este al meu!

Faţă de atâta încăpăţânare îndărătnică, Filip al VI-lea avu un gest de necaz. Îl strigă pe băieş:

- Trousseau! Mai adu, rogu-te, nişte apă rece.

Apoi, îşi urmă vorba începută:

- Comunele din Artois n-au vrut să plătească preţul pentru schimbarea de stăpân; ce pot eu face? Porunca de a se începe judecarea procesului tău aşteaptă de o lună. De o lună refuz s-o iscălesc pentru că nu vreau ca fratele meu să fie pus faţă în faţa unor oameni gata să-l mânjească cu un noroi de care nu sunt sigur că ar putea să se spele. Orice om e supus greşelii; niciunul dintre noi nu se poate făli numai cu fapte bune. Martorii tăi au fost mituiţi sau ameninţaţi; notarul tău a dezvăluit totul; plăzmuitorii sunt în temniţă, iar mărturisirile lor de a fi scris hârtiile tale se află în mâna judecătorilor.

- Ele sunt adevărate, stărui Robert.

Filip al VI-lea oftă. Câtă bătaie de cap îţi trebuie ca să salvezi un om fără voia lui!

- Eu nu zic, Robert, că tu ai fi într-adevăr vinovat de toate acestea. Nu zic, aşa cum pretind unii, că ai fi întocmit tu însuţi scrisorile. Ţi-au fost aduse, le-ai crezut bune, ai fost înşelat...

În hârdăul său, Robert îşi încleştă fălcile.

- Ba poate că, urmă Filip, chiar soră-mea, nevastă-ta, e cea care te-a amăgit. Femeile sunt uneori în stare de asemenea înşelăciuni, crezând că ne ajută. Înşelăciunea e în firea lor. Uite-o pe a mea, care nu s-a dat în lături să-mi şterpelească sigiliul.

- Da, femeile sunt nişte prefăcute, spuse Robert cu mânie. Toată istoria asta e o însăilare de tertipuri femeieşti urzite de nevastă-ta împreună cu cumnată-sa din Burgundia. Habar n-am de oamenii mârşavi ale căror mărturii smulse cu de a sila sunt aduse împotriva mea.

- Vreau de asemenea, vorbi iar Filip coborându-şi glasul, să socot o bârfeală ceea ce se spune despre moartea mătuşii tale...

- Luase masa la tine!

- Dar fiică-sa n-a cinat aici, când muri în două zile...

- Nu eram singurul vrăjmaş pe care şi-l făcuseră în viaţa lor ticăloasă, răspunse Robert cu o nepăsare prefăcută.

Ieşi din hârdău şi ceru prosoape ca să se usuce. Filip făcea la fel. Stăteau unul în faţa celuilalt, goi, cu pielea trandafirie, şi foarte păroşi. Slugile lor aşteptau la câţiva paşi, cu vestmintele de zile mari pe braţ.

- Robert, aştept răspunsul tău, spuse regele.

- Ce răspuns?

- Că renunţi la Artois, ca să pot înăbuşi istoria asta...

- Şi totodată ca să-ţi poţi lua îndărăt cuvântul pe care mi l-a dat înainte de a fi rege. Frate, măria

ta, uitat-ai oare cine te-a adus pe tron, cine ţi-a câştigat bunăvoinţa pairilor, cine ţi-a cucerit sceptrul?

Filip de Valois prinse mâinile lui Robert într-ale sale şi, privindu-l drept în ochi, spuse:

- Dacă aş fi uitat, Robert, crezi tu că ţi-aş vorbi acum aşa cum îţi vorbesc?... Pentru ultima oară te rog, renunţă..

- Niciodată, răspunse uriaşul clătinând din cap.

- Refuzi asta regelui?

- Da, măria ta, regelui pe care l-am făcut.

Filip îi lăsă mâinile.

- Atunci, rosti el, dacă nu vrei să-ţi salvezi cinstea de pair, eu voi avea grijă să-mi salvez cinstea de rege!

TOLOMEII

- Să-mi fie cu iertăciune monseniore, că nu pot să mă scol ca să te primesc cum se cuvine, spuse gâfâind Spinello Tolomei, când Robert d'Artois trecu pragul.

Bătrânul bancher era lungit pe un pat adus în odaia sa de lucru; o pătură subţire lăsa să se ghicească forma pântecului burduhănos, al pieptului subţiat. O barbă de opt zile părea, pe obrajii săi scofâlciţi, ca un strat de sare, iar gura învineţită căuta aerul. Dar din spre fereastra care dădea în strada Lombarzilor nu venea nici o adiere. Parisul se perpelea sub soarele unei după-amiezi de august.

Nu mai era multă viaţă în trupul bătrânului Tolomei, nici multă viaţă în privirea singurului său ochi deschis care nu exprima decât un dispreţ obosit, ca şi cum cei optzeci de ani de existenţă fuseseră doar o străduinţă zadarnică.

În jurul patului se aflau patru bărbaţi oacheşi la faţă, cu buze subţiri, cu ochi lucioşi ca nişte măsline negre, tuspatru îmbrăcaţi la fel în caftane de culoare închisă.

- Verii mei Tolomeo Tolomei, Andrea Tolomei, Giaccomo Tolomei... spuse muribundul arătându-i. Şi nepotu-meu, Guccio Baglioni, pe care-l cunoşti monseniore...

La treizeci şi cinci de ani, Guccio avea tâmplele albe...

- Au venit toţi de la Siena pentru a mă vedea murind... şi pentru alte lucruri de asemenea, adăugă încet bătrânul bancher.

În pantaloni de călătorie, cu bustul niţel aplecat pe jilţul ce i se oferise, Robert d'Artois se uita la moşneagul din faţa lui cu acea prefăcută

luare aminte a oamenilor munciţi de o grijă grozavă.

- Monseniorul d'Artois este, îndrăznesc s-o spun, un prieten al nostru, urmă Tolomei, cu faţa către ai săi. Tot ce veţi putea face pentru dânsul, trebuie să faceţi; ne-a salvat adeseori, dar de data asta nu a stat în puterea lui...

Deoarece verii sienezi nu prea înţelegeau franţuzeşte, Guccio le tălmăci în fugă cuvintele unchiului; verii dădură din cap, plecându-şi feţele posomorâte.

- Dar dacă e nevoie de bani, monseniore, vai, vai, cu tot devotamentul meu pentru domnia ta, nimica nu putem face. Ştii foarte bine monseniore, pentru ce...

Se simţea că Spinello Tolomei îşi cruţa puterile.

Nu avea nevoie să se întindă la vorbă. La ce bun să-şi mai bată gura amintind de năpasta ce dăduse de câteva luni peste bancherii italieni?

În ianuarie, regele iscălise o ordonanţă prin care toţi lombarzii se vedeau în primejdie de a fi expulzaţi. Asta nu era ceva nou; fiecare domnie, în ceasurile ei de ananghie, flutura aceeaşi ameninţare şi le lua lombarzilor o parte din avere, silindu-i să-şi răscumpere dreptul de a rămâne în Franţa. Pentru a se despăgubi de pierdere, bancherii sporeau vreme de un an dobânzile. De data aceasta însă, ordonanţa era însoţită de o măsură mai gravă. Toate datoriile pe care seniorii francezi le aveau la bancherii italieni erau şterse dintr-un condei, prin voinţa regelui; şi datornicii nu aveau voie să le plătească, chiar dacă vroiau sau puteau s-o facă. Armăşei regali, stând de pază la uşile băncilor, îi sileau să se întoarcă din drum pe muşterii cinstiţi care veneau să înapoieze banii împrumutaţi. Bancherii italieni se ţineau să nu plângă văzând una ca asta!

- Şi aceasta fiindcă nobilimea s-a înfundat în datorii pentru petrecerile ei nebuneşti, pentru

turnirurile în care vrea să se distingă în faţa regelui! Nici chiar sub domnia lui Filip cel Frumos n-am fost trataţi astfel.

- Eu v-am luat apărarea, spuse Robert.

- Ştiu, ştiu, monseniore. Ai apărat întotdeauna companiile noastre. Dar vezi că nu te bucuri de mai multă trecere ca noi, astăzi... Am fi putut nădăjdui că lucrurile se vor potoli cum s-a întâmplat de atâtea ori. Dar cu moartea lui Macci dei Macci, ne-a fost dată ultima lovitură!

Moşneagul îşi întoarse privirea spre fereastră şi tăcu.

Macci dei Macci, unul dintre cei mai mari bancheri italieni din Franţa, căruia Filip al VI-lea, urmând sfatul lui Robert, îi încredinţase de la începutul domniei, grija Visteriei, fusese spânzurat săptămâna trecută după o judecată de mântuială.

Cu glas clocotind de mânie abia stăpânită, Guccio Baglioni spuse atunci:

- Un om care şi-a pus toată truda, toată şiretenia în slujba regatului. Se simţea mai francez decât dacă s-ar fi născut pe malurile Senei! Se îmbogăţise oare în slujba lui mai mult decât cei care l-au trimis la spânzurătoare? Italienii sunt întotdeauna cei cărora li se dă la cap fiindcă nu au cum să se apere!

Verii din Siena prindeau şi ei cât puteau din spusele acestea; auzind numele lui Macci dei Macci îşi înălţară sprâncenele până la mijlocul frunţii, apoi lăsând pleoapele în jos, scoaseră tustrei acelaşi oftat din piept.

- Tolomei, spuse Robert d'Artois, nu vin să-ţi cer bani cu împrumut, ci să te rog să-i primeşti pe ai mei.

Aşa prăpădit cum era, Tolomei îşi ridică încet torsul, atât de uluitoare i se părea vorba auzită.

- Da, urmă Robert, aş vrea să-ţi predau tot bănetul meu în schimbul unor ordine de plată în străinătate. Plec. Părăsesc ţara.

- Domnia ta, monseniore? Aşa de rău îţi merge procesul? Judecata s-a rostit împotriva domniei tale?

- Se va rosti de aici în patru săptămâni. Ştii tu, bancherule, cum se poartă cu mine acest rege a cărui soră am luat-o de soţie şi care niciodată, fără mine, n-ar fi ajuns rege? Şi-a trimis ispravnicul din Gisors să zbiere în poarta tuturor castelelor mele, la Conches, la Orbec, la Beaumont, că sunt chemat să mă înfăţişez de ziua Sfântului Mihai înaintea scaunului său de judecată. Judecată de ochii lumii, a cărei hotărâre împotriva mea a şi fost luată! Filip şi-a asmuţit toţi câinii pe urmele mele: Sainte-Maure, ticălosul său cancelar, Forget, vistiernicul hoţ, Mathieu de Trye, mareşalul, şi Miles de Noyers ca să le deschidă drumul. Aceiaşi care se încârdăşiseră împotriva voastră, aceiaşi care l-au spânzurat pe prietenul vostru Mâche des Mâche! Regina răutăţilor, şchioapa, e cea care a câştigat, neamul Burgundiei a biruit, şi mârşăvia! Au zvârlit în temniţă pe notarii mei, pe duhovnicul meu, şi mi-au pus martorii la cazne spre a-i sili să se lepede de mine, tăgăduind ce spuseseră mai înainte. Ei bine, n-au decât să mă judece; nu voi fi acolo. Mi-au furat comitatul Artois, să mă facă de ocară cât poftesc! Ţara asta nu mai e nimic pentru mine, iar regele ei mi-e vrăjmaş; mă duc peste hotare ca să-i căşunez tot răul de care voi fi în stare! Mâine voi fi la Conches pentru a-mi trimite caii, văsăria, sculele de aur şi armele spre Bordeaux, şi a le încărca pe o corabie englezească! Vor să pună mâna pe mine şi pe avutul meu; n-au să mă prindă!

- Mergeţi în Anglia, monseniore? întrebă Tolomei.

- Cer mai întâi azil surorii mele, contesa de Namur.

- Soţia domniei tale pleacă şi dânsa?

- Soţia mea va veni după mine mai târziu. Aşadar, iată bancherule, despre ce-i vorba: îţi dau

bănetul meu în schimbul unor ordine de plată asupra băncilor din Olanda şi Anglia. Şi păstrează pentru tine câte două livre din fiecare douăzeci.

Tolomei îşi mişcă niţel capul pe pernă, şi începu cu nepotu-său şi cu cei trei veri o conversaţie în italieneşte din care Robert nu prinse decât nişte cuvinte desperecheate, ca *debito... rimborso... deposito...* Primind banii unui senior francez, compania Tolomei nu încălca ordonanţa?

Nu, pentru că nu era vorba de o plată a datoriilor, ci de un *deposito...*

Apoi Tolomei îşi întoarse din nou spre Robert d'Artois obrazul de sare şi buzele învineţite.

- Plecăm şi noi, monseniore; sau mai curând ei pleacă... spuse bancherul, arătând spre ai săi. Vor lua cu dânşii tot ce avem aici. Deocamdată, companiile noastre nu-s de aceeaşi părere. De alde Bardi, de alde Peruzzi stau la îndoială; ei cred că ce a fost mai rău a trecut şi că îndoindu-ne puţintel spinarea... Sunt ca evreii care au întotdeauna încredere în legi şi cred că stăpânirea îi va lăsa în pace când îşi vor fi plătit birul pus anume pe capul lor; plătesc birul şi după aceea îi duce la rug! Aşa stând lucrurile, Tolomeii părăsesc ţara. Plecarea asta va stârni oarecare mirare căci luăm cu noi în Italia tot bănetul ce ne-a fost încredinţat; cea mai mare parte din el a şi fost îndreptat într-acolo. Pentru că ni se refuză plata datoriilor, ei bine, luăm cu noi depozitele!

O ultimă lucire de şiretenie trecu pe chipul scofâlcit al moşneagului.

- Nu voi lăsa pământului Franţei decât oasele mele care nu-s cine ştie ce bogăţie, adăugă el.

- Franţa, ce-i drept, nu ne-a priit, spuse Guccio Baglioni.

- Ei, cum! Ţi-a dat doar un fiu, şi asta nu-i chiar aşa de rău!

- E adevărat, se auzi Robert d'Artois, ai un fiu. A crescut mare?

- Foarte mulţumesc, monseniore, răspunse Guccio. Da, e aproape mai înalt decât mine; are cincisprezece ani. Dar nu-l prea trage inima la meseria de bancher.

- Are să-l tragă, fii pe pace, are să-l tragă, spus moşneagul. Aşadar, monseniore, ne-am înţeles. Încredinţează-mi aurul domniei tale; îl vom scoate din ţară şi-ţi vom da pentru el ordine de plată, fără a opri nimic pentru noi. Banii peşin prind bine întotdeauna.

- Îţi sunt recunoscător Tolomei, lăzile mele îţi vor aduse la noapte.

- Când banii încep să fugă dintr-o ţară, fericirea acestei ţări îşi are zilele numărate. Vei fi răzbunat, monseniore; eu nu voi mai apuca ceasul acela, dar ascultă la ce-ţi spun, vei fi răzbunat!

Ochiul stâng, de obicei închis, i se deschisese; Tolomei îl privea cu ochii amândoi; privirea adevărului, în sfârşit. Şi Robert d'Artois se simţi adânc mişcat pentru că un lombard bătrân, care avea să moară curând, îl privea cu luare aminte.

- Tolomei, mi-a fost dat să văd bărbaţi curajoşi luptând în război până la capăt; tu eşti tot atât de curajos ca ei, în felul tău.

Un surâs trist flutură pe buzele bancherului.

- Nu e curaj monseniore, ci dimpotrivă. Dacă n-aş fi fost bancher, mi-ar fi fost frică în clipa asta!

Mâna lui sfrijită se ridică de pe pătură şi-i făcu semn lui Robert să se apropie.

Robert se aplecă parcă pentru a asculta o taină.

- Monseniore, spuse Tolomei, dă-mi voie să-l binecuvântez pe ultimul meu muşteriu.

Şi făcu din vârful degetului semnul, crucii pe creştetul uriaşului, aşa cum orice tată italian obişnuieşte s-o facă pe fruntea fiului său când acesta pleacă într-o călătorie lungă.

SCAUNUL JUDECĂŢII

La mijlocul unei estrade cu trepte, pe un jilţ ale cărui braţe se terminau prin nişte capete de leu, Filip al VI-lea sta aşezat cu coroana pe cap şi purtând mantia regală. Un baldachin de mătase, pe care era brodată stema Franţei, se legăna deasupra lui; Filip se apleca din când în când, ba la stânga spre văru-său, regele Navarrei, ba la dreapta spre rubedenia sa, regele Boemiei, pentru a-i lua martori, din privire, şi a-i face să-şi dea seama cât de îngăduitor se arătase răbdând atâta vreme asemenea răutăţi.

Regele Boemiei îşi scutura barba castanie, cu un aer încurcat şi totodată mânios. Se putea oare ca un cavaler un pair al Franţei cum era Robert d'Artois, un prinţ din stirpea regească a florilor de crin, să se fi purtat astfel, să fi fost părtaş la asemenea mârşave isprăvi ca acelea înşirate acum, să se fi făcut de ocară înhăitându-se cu nişte ticăloşi de teapa celor pomeniţi?

Printre pairii mireni luase loc pentru întâia oară moştenitorul tronului, prinţul Jean, peste măsură de înalt pentru cei treisprezece ani ai săi, copil cu uitătura grea şi posomorâtă, cu bărbia prea lungă, şi pe care tată-său îl făcuse de curând duce de Normandia. Alături de tânărul prinţ se aflau contele d'Alençon, fratele regelui, ducii de Bourbon şi de Bretagne, contele de Flandra, contele d'Etampes. Două scăunaşe rămăseseră goale: al ducelui de Bourgogne, care fiind parte în proces, nu putea să şadă printre judecători, şi cel al regelui Angliei, care nici măcar nu trimisese pe cineva în locul său.

Printre pairii din rândul înaltelor feţe bisericeşti se vedeau monseniorul Jean de

Marigny, conte-episcop de Beauvais şi Guillaume de Trye, duce-arhiepiscop de Reims.

Pentru a da o şi mai mare solemnitate acestui scaun de judecată, regele îi chemase acolo şi pe arhiepiscopii de Sens şi de Aix, pe episcopii de Arras, de Autun, de Blois, de Forez, de Vendôme, pe ducele de Lorraine, pe contele Guillaume de Hainaut şi pe frate-său Jean, precum şi pe toţi marii dregători ai coroanei: conetabilul, cei doi mareşali, Miles de Noyers, domnii de Châtillon, de Soyecourt, de Garencières care făceau parte din Sfatul restrâns, şi încă mulţi alţii, aşezaţi la cele două capete ale estradei, de-a lungul pereţilor marii săli a Luvrului, unde se ţinea judecata.

Aşezaţi chiar pe pardoseală, cu picioarele încrucişate pe nişte perniţe de postav, erau îngrămădiţi raportorii şi consilierii înaltei curţi, grefierii şi dregătorii mai mărunţi ai bisericii. În picioare înaintea regelui, la şase paşi, procurorul general Simon de Bucy, înconjurat de anchetatori, citea de două ceasuri foile rechizitoriului său, cel mai lung pe care-l rostise în toată cariera lui. Trebuise să ia de-a fir-a-păr toată istoria certei pentru comitatul Artois, care-şi trăgea obârşia de pe la sfârşitul celuilalt veac, să amintească de întâiul proces din 1309, de hotărârea dată de Filip cel Frumos, de răzvrătirea lui Robert împotriva regelui Filip cel Lung în 1316, de al doilea proces din 1318, ca să ajungă la judecata de astăzi, la jurământul mincinos de la Amiens, la întâia cercetare, apoi la a doua, la nenumăratele mărturii adunate, la mituirea martorilor, la plăzmuirea scrisorilor, la arestarea complicilor.

Toate faptele acestea date în vileag una după alta, explicate şi comentate în înlănţuirea lor, în urzeala lor încâlcită, alcătuiau nu numai unul din cele mai mari procese de drept civil, şi acum de drept penal, ce se judecase vreodată, dar erau nemijlocit legate de istoria regatului pe o perioadă de un pătrar de veac. Toţi cei de faţă ascultau

fascinaţi şi uluiţi, uluiţi de destăinurile procurorului, fascinaţi pentru că descopereau viaţa ascunsă a marelui baron înaintea căruia, până mai ieri tremurau toţi, a cărui prietenie fiecare din ei se străduia s-o câştige şi care hotărâse atâta vreme în toate treburile naţiunii franceze! Dezvăluirea dezmăţurilor din turnul Nesle, întemniţarea Margueritei de Bourgogne, anularea căsătoriei lui Charles al IV-lea, războiul din Aquitania, renunţarea la cruciadă, sprijinul dat reginei Isabelle a Angliei, alegerea lui Filip al VI-lea, toate acestea erau evenimente al căror suflet fusese el, Robert, pe care el le stârnise sau le dirijase, dar mânat întotdeauna de un singur gând, de un singur interes: comitatul Artois, moştenirea comitatului Artois! Câţi dintre cei aflaţi acolo nu-şi datorau rangul lor, slujba lor, averea lor, acestui sperjur, acestui falsificator, acestui ucigaş..., începând cu însuşi regele!

Locul acuzatului în sala de judecată era în chip simbolic ocupat de doi armăşei ţinând o pajură mare de mătase pe care era zugrăvită stema lui Robert "*presărată cu crinii Franţei, şi o ghioagă spartă în patru, fiecare crâmpei purtând în vârf câte trei castele de aur*".

Şi de fiecare dată când rostea numele lui Robert, procurorul se întorcea spre pajură, ca şi cum prin asta l-ar fi arătat pe dânsul.

Ajunsese la fuga contelui d'Artois:

Cu toate că termenul de judecată i-a fost adus la cunoştinţă potrivit legii de către dumnealui Jean Loncle, portărel al judecătoriei din Gisors, pe la toate locuinţele sale obişnuite, numitul Robert d'Artois, conte de Beaumont, nu s-a înfăţişat înaintea stăpânului nostru regele şi a curţii sale de judecată, adunată după rânduielile statornicite în cea de a douăzeci şi noua zi a lunii septembrie. Or, ni s-a dat de ştire şi ni s-a adeverit din mai multe locuri că sus-zisul Robert îşi încărcase pe o

corabie, la Bordeaux, caii şi odoarele, iar bănetul şi l-a îndreptat prin mijloace oprite de lege dincolo de hotarele ţării, apoi el însuşi, în loc să se înfăţişeze la judecata regelui, a luat calea străinătăţii. La şase octombrie 1331, femeia Divion, recunoscută ca vinovată de multe rele săvârşite pentru folosul sus-zisului Robert şi al ei însăşi, printre care în primul rând plăzmuire de scrisori şi de peceţi, a fost arsă de vie la Paris, în piaţa Pourceaux iar oasele ei sfărâmate, aceasta de faţă cu luminăţiile lor ducele de Bretange, contele de Flandra, dumnealui Jean de Hainaut, dumnealui Raoul de Brienne, conetabil al Franţei, mareşalii Robert Bertrand şi Mathieu de Trye, şi domnul Jean de Milon, armaş al Parisului, care a dat seamă regelui despre execuţie...

Cei ale căror nume fuseseră rostite îşi plecară ochii; o mai aveau în minte pe Divion urlând acolo, legată de stâlp, mai vedeau flăcările ce-i mistuiau rochia de cânepă şi carnea picioarelor ce se umfla şi plesnea sub arsură, mai simţeau duhoarea cumplită pe care vântul de octombrie le-o aducea în obraz. Astfel pierise ibovnica fostului episcop de Arras.

În zilele de douăsprezece şi paisprezece octombrie, dumnealui Pierre d'Auxerre, judecător, şi Michel de Paris, ispravnic, i-au pus în vedere doamnei de Beaumont, soţia sus-zisului Robert, mai întâi la Jouy-le-Châtel, apoi la Conches, Beaumont, Orbec şi Quatre-mares, locuinţele sale obişnuite, cum că regele îi chema pe sus-zisul la judecată, în ziua de 14 decembrie. Or, la acea dată, numitul Robert, a fost pentru a doua oară lipsă. Din marea lui bunăvoinţă, stăpânul nostru regele a dat un nou termen de judecată, cincisprezece zile după sărbătoarea Întâmpinării Domnului, şi pentru ca numitul Robert să nu rămână neştiutor de aceasta, strigarea a fost

făcută mai întâi în Marea Adunare a Parlamentului, apoi la Masa Marmoră din sala cea mare a Palatului, şi după aceea la Orbec şi Beaumont, ba şi la Conches de către aceiaşi Pierre d'Auxerre şi Michel de Paris, unde dânşii nu putură să vorbească cu doamna de Beaumont, însă îşi rostiră chemarea la uşa iatacului ei, şi cu glas aşa de tare încât ea trebuie s-o fi auzit...

De fiecare dată când era pomenită doamna de Beaumont, regele îşi trecea mâna peste faţă şi cam strâmba din nasul său gros. Era doar vorba de soră-sa!

La Curtea de judecată ţinută de rege în ziua hotărâtă, sus-zisul Robert d'Artois nu s-a înfăţişat, dar a trimis să vorbească pentru dânsul pe luminatul Henry, decanul avocaţilor din Bruxelles, şi pe luminatul Thiébault de Meaux, canonicul din Cambrai, cu împuternicirea de a se înfăţişa în locul său şi a lămuri din ce pricină el nu poate să vină. Văzând însă că termenul era pentru luni, cincisprezece zile după întâmpinarea Domnului, şi că în hârtia pe care o aveau dânşii se scria marţi, din această pricină împuternicirea lor n-a putut fi socotită ca având temei, şi Curtea a hotărât că pârâtul era pentru a treia oară lipsă la judecată. Or este ştiut şi cunoscut de toată lumea că în acest timp Robert d'Artois a vrut să-şi caute adăpost mai întâi pe lângă doamna contesă de Namur, soră-sa; dar regele, stăpânul nostru dând porunci doamnei de Namur ca nu cumva să-l ajute şi să-l primească pe acest răzvrătit, dânsa i-a pus oprelişti numitului Robert, frate-său, de a intra în ţinuturile sale. Şi după aceea numitul Robert a vrut să-şi afle adăpost la monseniorul conte Guillaume în ţinuturile sale din Hainaut; dar la cererea stăruitoare a regelui, stăpânul nostru, monseniorul conte de Hainaut l-a oprit de asemenea pe numitul Robert de-a se aşeza în ţinuturile sale. Şi a mai

cerut sus-zisul Robert adăpost ducelui de Brabant, care duce, rugat de măria sa regele nostru de a nu da urmare acestei cereri, a răspuns mai întâi că el nefiind vasalul regelui Franţei, putea să primească pe cine-i place, fără a da nimănui socoteală; dar apoi, ducele de Brabant ascultând de dojenile ce i-au fost făcute de monseniorul de Luxemburg, regele Boemiei, s-a arătat foarte îndatoritor izgonindu-l pe Robert d'Artois din ducatul său.

Filip al VI-lea se întoarse şi spre contele de Hainaut şi spre regele Boemiei, făcându-le fiecăruia un semn de prietenească şi întristată recunoştinţă. Filip suferea, asta se vedea cât colo; şi nu era singurul. Oricât de vinovat era Robert d'Artois, cei care-l cunoscuseră şi-l închipuiau rătăcind de la curtea vreunui prinţişor la curtea altui prinţişor, azi primit, a doua zi izgonit, pornind iar mai departe spre a fi iar luat la goană. De ce oare se îndârjise cu atâta înverşunare la propria sa pieire, când regele, până la capăt, îi deschisese braţele?

Cu toate că cercetările au fost încheiate, după şaptezeci şi şase de martori ascultaţi, din care paisprezece ţinuţi în temniţele regelui, şi judecata regelui luminată îndeajuns, cu toate că învinuirile mai sus înşirate erau destul de vădite, stăpânul nostru regele, din veche prietenie, l-a înştiinţat pe numitul Robert d'Artois că-i dă hârtie la mână să poată intra în ţară şi ieşi după plac, fără a i se pricinui vreun neajuns, nici lui, nici slugilor sale, ca să poată auzi învinuirile ce i se aduc, să-şi înfăţişeze apărarea, să-şi recunoască greşelile şi să obţină iertarea. Or, numitul Robert, departe de a se folosi de această ofertă de îndurare, nu s-a întors în ţara lui, ci, în felurite locuri pe unde umblă, a intrat în vorbă cu tot soiul de nemernici, surghiuniţi şi vrăjmaşi ai regelui, şi a dezvăluit mai multor persoane, care au spus-o

apoi altora, că are de gând să dea pieirii prin paloş sau farmece pe cancelar, pe mareşalul de Trye şi pe alţi sfetnici ai măriei sale regelui, stăpânul nostru, ba în cele din urmă a rostit aceleaşi ameninţări şi împotriva regelui însuşi.

Un lung murmur de mânie străbătu sala.

Toate lucrurile mai sus pomenite fiind ştiute şi cunoscute de toată lumea, văzând că numitul Robert d'Artois a fost citat pentru ultima oară, prin strigări făcute potrivit legii, în această miercuri, opt aprilie, înainte de Duminica Floriilor, şi că îl chemăm să se înfăţişeze pentru a patra oară...

Simon de Bucy se întrerupse şi făcu semn unui aprod, care rosti cu glas tare:

- Domnul Robert d'Artois, conte de Beaumont-le-Roger, să se înfăţişeze!

Toate privirile se întoarseră fără voie spre uşă, ca şi cum învinuitul avea să apară într-adevăr. Câteva secunde se scurseră într-o tăcere netulburată. Apoi aprodul lovi pardoseala cu ghioaga sa, şi procurorul îşi urmă vorbirea:

...şi constatăm că numitul Robert e lipsă, prin urmare, în numele stăpânului nostru, regele, cerem: ca numitul Robert să fie scos din drepturile şi prerogativele de pair al regatului, ca şi din toate celelalte dregătorii, seniorii şi posesiuni; în afară de aceasta cerem ca avuţiile sale, moşii, castele, case şi toate lucrurile, mişcătoare sau nemişcătoare, ce-i aparţin să fie luate din mâna lui şi date Vistieriei, spre a se face cu ele după vrerea regelui; în afară de aceasta, cerem ca stemele sale să fie nimicite de faţă cu pairii şi baronii, astfel ca ele să nu se mai vadă niciodată pe vreun steag sau pecete, iar dânsul să fie surghiunit pe veci din ţinuturile regatului, cu oprelişte pusă tuturor

vasalilor, aliaţilor, rudelor şi prietenilor măriei sale regelui nostru de a-i da adăpost; în sfârşit, cerem ca sentinţa de faţă să fie vestită cu glas tare şi cu trâmbiţe la răspântiile mai de seamă ale Parisului, şi trimisă spre ştiinţă judeţilor din Rouen, Gisors, Aix şi Bourges, precum şi seneşalilor din Toulouse şi Carcassone, pentru a fi adusă la îndeplinire... Aceasta este porunca regelui.

Procurorul Simon de Bucy tăcu. Regele părea îngândurat. Privirea lui cercetă o clipă adunarea. După care, aplecându-şi capul mai întâi spre dreapta, apoi spre stânga, rosti:

- Pairii mei, aştept părerea voastră. Dacă niciunul din voi nu are nimic a spune, înseamnă că găsiţi dreaptă această hotărâre!

Nici o mână nu se ridică, nici o gură nu se deschise.

Palma lui Filip al VI-lea lovi capul de leu din braţul jilţului:

- Judecata s-a făcut!

Procurorul porunci atunci celor doi armăşei care ţineau prapurul cu stema lui Robert d'Artois să se apropie până la piciorul tronului. Cancelarul Guillaume de Sainte-Maure, unul dintre cei pe care Robert, în surghiunul său, îl ameninţa cu moartea, se îndreptă spre prapur, ceru unuia din armăşei paloşul şi izbi marginea pânzei. Apoi, cu un lung fâşâit de mătase, armoria fu ruptă în bucăţi.

Pairia de Beaumont îşi trăise traiul. Cel pentru care fusese întemeiată, prinţul din stirpea regilor Franţei, urmaş al lui Ludovic al VIII-lea, uriaşul de a cărui voinicie se dusese vestea, uneltitorul fără pereche, nu mai era decât un proscris; nu mai aparţinea regatului peste care străbunii săi domniseră, şi nimic din acest regat nu-i mai aparţinea.

Pentru pairii şi seniorii, pentru bărbaţii aceştia ale căror armurii erau parcă nu numai expresia

puterii ci aproape a vieţii însăşi, pentru dânşii care puneau să fâlfâie aceste blazoane pe acoperişurile lor, pe lăncile lor pe caii lor, care le brodau pe piepturile lor, pe tunica scutierilor lor, pe livreaua argaţilor lor, care le zugrăveau pe mobila lor, le gravau pe văsăria lor, îşi însemnau cu ele oamenii, dobitoacele şi lucrurile ce se aflau într-o măsură mai mare sau mai mică supuse voinţei lor, sau alcătuiau averea lor, pentru toţi, această nimicire a stemei, un fel de afurisenie laică era mai ruşinoasă decât butucul călăului, plimbarea în cuşcă înainte de execuţie sau ştreangul. Căci moartea şterge păcatul şi ocara se stinge odată cu cel care a suferit-o.

"Dar atâta vreme cât mai trăieşti nu e încă totul pierdut", îşi zicea Robert d'Artois, rătăcind departe de patrie, pe drumuri vrăjmaşe, şi îndreptându-se spre nelegiuiri şi mai mari.

AŢÂŢĂTORUL LA RĂZBOI

PROSCRISUL

Vreme de mai bine de trei ani, ca o dihanie rănită, Robert d'Artois dădu târcoale hotarelor regatului.

Înrudit cu toţi regii şi prinţii Europei, nepot al ducelui de Bretania, unchi al regelui Navarrei, frate al contesei de Namur, cumnat al contelui de Hainaut şi al prinţului de Tarento, văr al regelui Neapolei, al regelui Ungariei şi al multor altora, era, la patruzeci şi cinci de ani, un drumeţ singuratec în faţa căruia porţile tuturor castelelor se închideau. Bani avea berechet, datorită ordinelor de plată ale băncilor sieneze, dar niciodată un scutier nu venea la hanul unde trăsese, ca să-i roage să ia masa la seniorul din apropiere. Se făcea vreun turnir prin partea locului? Toţi se întrebau cum să facă spre a nu-l pofti pe Robert d'Artois, plăsmuitorul, surghiunitul, pe care odinioară l-ar fi aşezat la locul de cinste. Şi o poruncă îi era înmânată cu un respect rece de către căpitanul oraşului: monseniorul conte suzeran îl ruga să-şi poarte mai departe paşii. Căci monseniorul conte suzeran, sau ducele, sau margraful, nu vroia să se certe cu regele Franţei şi nici nu se simţea dator să arate vreo bunăvoinţă faţă de un om atât de hulit încât nu mai avea nici stemă, nici steag.

Şi Robert pornea mai departe, încotro îl duceau ochii, însoţit de singurul său argat Gillet de

Nelle, o pramatie care, fără osteneală ar fi meritat să se legene în ştreang, dar care-şi slujea stăpânul, ca Lormet odinioară, cu o credinţă nemărginită. Robert îi dădea, în schimb, acea mulţumire mai de preţ ca o simbrie grasă: viaţa laolaltă cu un mare senior ajuns în restrişte. Câte seri, în vremea acestei pribegii, n-au petrecut împreună, aşezaţi la un colţ de masă din vreo cârciumă deocheată, jucând zaruri! Iar când li se făcea de muieri, intrau împreună în vreunul din bordelurile acelea care erau pe toate drumurile Flandrei şi unde găseai başoldine grase câte pofteai.

Prin asemenea locuri, din gura negustorilor care se întorceau de la iarmaroace sau auzind spusele codoaşelor care trăseseră de limbă drumeţii, afla Robert veşti din Franţa.

În vara anului 1332, Filip al VI-lea şi-l însurase pe fecioru-său Jean, duce de Normandia, cu fiica regelui Boemiei, Bonne de Luxemburg. "Iată, aşadar, pentru ce Jean de Luxemburg a cerut rudei sale din Brabant să mă expulzeze, îşi zicea Robert; iată cu ce preţ i-au fost plătite serviciile." După câte se povestea, petrecerile de nuntă, la Melun, întrecuseră în strălucire oricare alte serbări de mai înainte.

Şi Filip al VI-lea se folosise de această adunare de prinţi şi de nobilime pentru a pune să i se coasă în chip solemn, crucea pe mantia sa regală. Căci cruciada, de data asta, era hotărâtă. Pierre de la Palud, patriarhul Ierusalimului o propovăduise la Melun, storcând lacrimi celor şase mii de nuntaşi, printre care se aflau o mie opt sute de cavaleri germani. Episcopul Pierre Roger o propovăduia la Rouen a cărei eparhie o primise chiar atunci, după acelea din Arras şi din Sens. Trecerea mării fusese hotărâtă pentru primăvara anului 1334. Se dădea zor la construirea unei mari flote în porturile din Provence, la Marsilia, la Aigues-Mortes. Iar episcopul Marigny se şi afla pe

o corabie, ducând Sultanului din Egipt provocarea la luptă!

Dar dacă regii Boemiei, Navarrei, Majorcăi şi Aragonului, care trăiau la masa lui Filip, dacă ducii, conţii şi marii baroni, ca şi o anumită nobilime dornică de întreprinderi îndrăzneţe, urmaseră cu entuziasm pilda regelui Franţei, nobilimea măruntă de la ţară se arăta mai puţin grăbită de a-şi împodobi pieptul cu crucea de postav roşu pe care i-o întindeau predicatorii, şi de a se îmbarca pentru nisipurile Egiptului. Cât despre regele Angliei, el zorea pregătirea militară a poporului său, dar nu dădea nici un răspuns privind planurile expediţiei spre Ţara Sfântă. Iar bătrânul papă Ioan al XXII-lea, de altminteri în ceartă mare cu Universitatea din Paris şi cu rectorul ei Buridan asupra problemelor fericitei arătări, făcea pe surdul. El nu dăduse cruciadei decât o binecuvântare într-o doară şi se calicea când era vorba să contribuie la cheltuielile ei... În schimb, negustorii de mirodenii, de tămâie, de mătăsuri, de relicve, fabricanţii de armuri şi constructorii de corăbii dădeau ghes expediţiei.

Filip al VI-lea se şi îngrijise de regenţă, pentru câtă vreme va lipsi, şi ceruse pairilor, baronilor, episcopilor să jure că dacă el are să piară dincolo de mare, se vor supune întru totul fiului său Jean şi-i vor pune coroana în cap fără a crâcni.

"Aşadar Filip nu-i prea sigur că e îndreptăţit să domnească, gândea Robert d'Artois, de vreme ce stăruie ca fiul său să fie recunoscut de pe acum ca urmaş la tron".

Cu coatele pe masă în faţa unei căni de bere, Robert nu îndrăznea să spună informatorilor săi întâmplători că el cunoştea mărimile de care îi vorbeau; nu îndrăznea să spună că luptase într-un turnir împotriva regelui Boemiei, că îl căpătuise pe Pierre Roger cu mitra de episcop, că regele Angliei îi era nepot şi că-l hâţânase pe genunchii săi, şi că

şezuse la masă cu papa. Dar băga în minte tot ce auzea pentru ca într-o zi să tragă folos din asta.

Ura îi da puteri. Atâta vreme cât va mai avea viaţă în el, atâta vreme va mai avea ura. În orice han ar fi înnoptat, ura îl trezea cu întâia rază de lumină care pătrundea prin obloanele unei odăi necunoscute. Ura era sarea meselor sale, cerul drumului său.

Zic unii că oamenii tari sunt aceia care ştiu să-şi recunoască greşelile. Poate că sunt însă printre cei mai tari care nu şi le recunosc niciodată. Robert era din seminţia acestora. El arunca toate păcatele asupra altora, morţi sau vii, ca Filip cel Frumos, Enguerrand, contesa Mahaut, Filip de Valois, Eudes de Bourgogne, cancelarul Sainte-Maure. Şi cu cât trecea vremea, mai adăuga la pomelnicul vrăjmaşilor săi ba pe soră-sa, contesa de Namur, ba pe cumnatu-său din Hainaut, pe Jean de Luxemburg şi pe ducele de Brabant.

La Bruxelles, tocmi un pungaş de notar cu numele de Huy şi pe secretarul acestuia Berthelot; strângea iar în jurul său slujitori, începând cu oameni hârşâiţi în toate chichiţele proceselor. La Louvain, notarul Huy îi găsi un călugăr cu mutră de puşlama care ducea un trai deocheat, fratele Henry de Sagebran, mai priceput în farmece şi marafeturi vrăjitoreşti decât în rugăciuni şi milostenii. Împreună cu fratele Henry de Sagebran, şi amintindu-şi de cele învăţate de la Béatrice d'Hirson, fostul pair al Franţei boteză nişte păpuşi de ceară şi le străpunse cu ace, numindu-le Filip, Sainte-Maure sau Mathieu de Trye.

- Şi pe asta, o vezi, ai grijă de ea, străpunge-o de la cap până-n tălpi pe tot trupul, căci o cheamă Jeanne, regina şchioapă a Franţei. Nu e cu-adevărat regina, e o diavoliţă!

Îşi făcu rost de o cerneală al cărei scris rămânea nevăzut, ca să aştearnă pe pergament nişte descântece care aduceau somnul cel veşnic. Dar trebuia ca pergamentul să fie vârât în patul

celui de care vroiai să te scapi! Fratele Henry de Sagebran, încărcat cu ceva parale şi cu multe făgăduieli, porni spre Franţa, luând chipul nevinovat al unui călugăr cerşetor, dar căptuşit pe dedesubtul anteriului cu o mulţime de pergamente pentru somnul veşnic.

Despre partea sa, Gillet de Nelle năimea ucigaşi cu simbrie, hoţi din născare, răufăcători fugiţi din temniţă nişte huidume cu mutre scârboase, pentru care omorul era floare la ureche şi-i speria mai puţin decât munca zilierului. Iar când Gillet făcuse din toţi ăştia o mică ceată, bine muştruluită, Robert îi trimise în regatul Franţei dându-le sarcina de a se apuca de treabă mai cu seamă în timpul marilor adunări sau petreceri.

- Spinările sunt ţinte uşoare pentru cuţit când toţi ochii sunt întorşi spre terenul de întreceri, sau când toate urechile sunt ciulite ca să audă vreo faţă bisericească propovăduind cruciada.

Bătând atâta drumurile, Robert slăbise; zbârciturile i se săpau mai adânc în muşchii feţei, iar gândurile rele ce-l frământau din zori şi până-n seară, ba chiar şi în vis, dăduseră pentru totdeauna trăsăturilor sale o expresie crâncenă. Dar, în acelaşi timp, aventura pe care o trăia îi întinerea inima. Se bucura înfruptându-se, în ţările acestea noi, din noi feluri de mâncare, din femei noi de asemenea.

Dacă oraşul Liège îl izgoni, asta nu se datora nelegiuirilor sale mai vechi, ci pentru că Gillet al său şi el însuşi făcuseră dintr-o casă luată cu chirie de la un oarecare d'Argenteau un adevărat cuib de curviştine şi pentru că larma ce venea de acolo tulbura somnul vecinilor.

Erau zile bune, dar şi rele, ca aceea în care află că fratele Henry de Sagebran, împreună cu pergamentele sale pentru somn veşnic, fusese prins la Cambrai, şi altă zi în care unul din ucigaşii săi cu simbrie se întoarse aducând vestea că ceilalţi

complici nu putuseră trece mai departe de Reims şi acum putrezeau în temniţele "regelui găsit".

Apoi Robert căzu bolnav, într-un chip cum nici că se putea mai prostesc. Aflându-se într-o casă la malul unui canal pe apa căruia se desfăşurau nişte întreceri cu lancea, curiozitatea îl împinse să-şi vâre capul până la gât printr-un năvod care acoperea fereastra. Îl vârî aşa de bine că nu-l mai putea trage îndărăt decât după mult zbucium, jupuindu-şi pielea obrajilor în împletitura aspră a năvodului. Infecţia se întinse prin rănile feţei şi curând îl apucară frigurile care-l zgâlţâiră patru zile, cât pe ce să-şi dea sufletul.

Scârbit de târgurile flamande, plecă la Geneva. Târându-şi nădragii de-a lungul lacului, acolo, la Geneva, află el de arestarea soţiei sale, contesa de Beaumont şi a celor trei copii ai lor. Ca să se răzbune împotriva lui Robert, Filip al VI-lea nu şovăise să-şi închidă propria soră, mai întâi în castelul de la Nemours, apoi la Château-Gaillard. Temniţa Marguerитei de Burgundia îşi lua într-adevăr revanşa.

De la Geneva, călătorind sub un nume de împrumut şi îmbrăcat ca un orăşean oarecare, Robert ajunse la Avignon. Rămase acolo două săptămâni, încercând să pună ceva la cale pentru cauza lui. Găsi capitala creştinătăţii înotând în bogăţie şi din ce în ce mai desfrânată. Aici ambiţiile, vanităţile, stricăciunile nu îmbrăcau o za de turnir, ci se ascundeau sub sutanele prelaţilor; semnele puterii nu se înfăţişau în harnaşament de argint sau în chivere împodobite cu pene, ci în mitre episcopale încrustate cu pietre scumpe, în artofoare de aur mai grele decât cupele regelui. Aici, bărbaţii nu se înfruntau în bătălii, ci se urau în sacristie. Nimeni nu era sigur că spovedania rămânea o taină; iar femeile se arătau mai necredincioase, mai rele, mai gata să se vândă ca oriunde aiurea, pentru că nu se puteau făli decât cu desfrâul.

Şi totuşi nimeni nu vroia să se compromită pentru fostul pair al Franţei. Unii abia îşi aduceau aminte să-l fi cunoscut. Chiar şi în această mocirlă Robert apărea ca un ciumat. Şi pomelnicul urilor sale se tot lungea.

Îşi află însă o mângâiere auzind de la cei din jur că treburile vărului său Valois nu mergeau aşa de strălucit cum s-ar fi putut crede. Biserica încerca să descurajeze cruciada. Odată Filip al VI-lea şi aliaţii săi ajunşi pe corăbiile expediţiei, care ar fi situaţia Apusului lăsat la cheremul împăratului german şi al regelui Angliei? Dacă vreodată aceşti doi suverani s-ar uni... Trecerea mării se şi amânase cu doi ani. Primăvara lui 1334 trecuse fără să se fi făcut nimic. Se vorbea acum de anul 36.

Cât despre Filip al VI-lea, prezidând el însuşi o adunare a cărturarilor din Paris pe dealul Sainte-Geneviève, flutura ameninţarea unui decret de erezie împotriva bătrânului papă în vârstă de nouăzeci de ani dacă acesta nu-şi retrăgea tezele sale teologice. De altminteri, se zicea că Ioan al XXII-lea trăgea să moară; dar asta se auzea de optsprezece ani!

"Să trăieşti", îşi repeta Robert, "aici e totul; să trăieşti ca să apuci ziua când vei câştiga".

De pe acum, moartea câtorva dintre vrăjmaşii săi trezise din nou în el speranţa. Vistiernicul Forget murise pe la sfârşitul anului trecut; cancelarul Guillaume de Sainte-Maure murise de curând şi el. Ducele Jean de Normandia, moştenitorul Franţei, era greu bolnav; şi chiar Filip al VI-lea, după spusa unora, avea necazuri cu sănătatea. Poate că farmecele lui Robert nu fuseseră întru totul zadarnice...

Pentru a se întoarce în Flandra, Robert luă vestmânt de călugăr. Stranie, într-adevăr, această namilă, a cărei glugă se vedea peste capetele mulţimii, acest călugăr care intra cu pas războinic în mănăstiri şi cerea găzduirea cuvenită slujitorilor

lui Dumnezeu cu glas poruncitor de parcă ar fi cerut unui scutier să-i aducă lancea.

În trapezăria unei mănăstiri din Bruges, cu capul vârât în strachina lui, la capătul mesei lungi pătată de grăsime, prefăcându-se că bolboroseşte nişte rugăciuni din care nu ştia o iotă, asculta pe călugărul anagnost, aşezat într-o firidă boltită, citind viaţa sfinţilor. Glasul monoton se lovea de bolţi şi ecoul se întorcea peste masa monahilor; şi Robert îşi zicea: "De ce n-aş isprăvi viaţa astfel? În pacea, adânca pace a mănăstirilor, scăpat de orice grijă, renunţând la toate, culcuşul asigurat, traiul orânduit, sfârşitul pribegiei..."

Care om, fie şi cel mai neastâmpărat, cel mai ambiţios, cel mai crunt, n-a simţit această ispită a repaosului, a lepădării de toate? La ce bun atâtea lupte, atâtea isprăvi zadarnice, de vreme ce totul trebuie să sfârşească în ţărâna mormântului? Robert se gândea la asta, aşa cum, înainte cu cinci ani, se gândise să se retragă, cu soţia şi fiii săi, într-o viaţă liniştită de moşier. Acestea sunt însă gânduri care nu ţin mult. Iar în mintea lui Robert, ele se înfăţişau întotdeauna prea târziu, chiar în clipa când vreun eveniment avea să-l arunce îndărăt spre adevărata sa chemare, adică spre faptă şi luptă.

Două zile mai târziu, la Gand, Robert d'Artois îl întâlnea pe Jakob Van Artevelde.

Omul era cam de-o vârstă cu Robert; se apropia de cincizeci de ani. Avea faţa pătrată, pântecul mare şi şoldurile bine înfipte pe picioare; era mâncău straşnic şi băutor zdravăn, fără să se cherchelească vreodată. În anii tinereţii făcuse parte din suita lui Charles de Valois la Rodos, şi călătorise de mai multe ori prin tot felul de locuri; îşi cunoştea bine Europa. Acest mare fabricant de bere, acest mare negustor de postavuri se însurase, de a doua oară, luându-şi o soţie de neam nobil.

Semeţ şi aspru, cu o minte scormonitoare, dobândise o mare putere mai întâi asupra oraşului

său Gand, unde tăia şi spânzura, apoi asupra celorlalte comune flamande. Când dârstarii, postăvarii, fabricanţii de bere, care alcătuiau adevărata bogăţie a ţării, vroiau să se plângă contelui sau regelui Franţei, se întorceau spre Jakob Van Artevelde pentru ca dânsul să înfăţişeze păsurile sau dojenile lor cu glas tare şi vorbă răspicată. Nu avea nici un titlu de nobleţe; era jupân Van Artevelde, în faţa căruia se plecau toţi. Vrăjmaşii nu-i lipseau, şi nu mergea nicăieri decât însoţit de şaizeci de slugi înarmate care îl aşteptau la uşa caselor unde lua masa.

Artevelde şi Robert d'Artois se măsurară şi se cântăriră dintr-o privire, dându-şi seama numaidecât că sunt oameni din aceeaşi seminţie, neînfricaţi, iscusiţi, ageri la minte, însufleţiţi de pofta de a stăpâni pe alţii.

Puţin îi păsa lui Artevelde că Robert era un proscris; dimpotrivă, întâlnirea cu acest fost mare senior, cumnat de rege, până mai ieri atotputernic şi astăzi vrăjmaş al Franţei, putea să fie un neaşteptat prilej de câştig pentru negustorul din Gand. Iar în ochii lui Robert, burghezul acesta ambiţios apărea de douăzeci de ori mai vrednic de stimă decât plevuşca nobilimii care nu vroia să-l primească în conacele ei. Artevelde era un duşman al contelui de Flandra, deci al Franţei, şi se bucura de mare trecere printre concetăţenii săi; pentru planurile lui Robert aceasta trăgea în cumpănă.

- Nu-l iubim pe Ludovic de Nevers care a rămas contele nostru doar fiindcă la muntele Cassel regele ne-a măcelărit miliţiile.

- Ştiu, căci eram şi eu acolo.

- Contele nu se arată printre noi decât pentru a ne cere banii pe care-i cheltuieşte la Paris. Nu înţelege nimic din plângerile noastre şi nici nu vrea să le înţeleagă; nu porunceşte nimic din capul său şi nu face decât să ne aducă la cunoştinţă poruncile ticăloase ale regelui Franţei. Acuma ne-au silit să-i izgonim pe negustorii englezi. Nu avem nimic noi

aceştia împotriva negustorilor englezi şi puţin ne pasă de neînţelegerile pe care regele găsit poate să le aibă cu vărul său din Anglia în legătură cu cruciada sau cu tronul Scoţiei! Ca răspuns la aceasta, Anglia ne ameninţă acum că nu ne va mai vinde lânurile ei. În ziua aceea aici şi în toată Flandra, dârstarilor şi ţesătorilor noştri nu le va mai rămâne decât să-şi sfărâme daracele şi războaiele de ţesut şi să-şi închidă dughenele. Dar chiar în ziua aceea, monseniore, ei vor pune mâna iar pe cuţitele lor... şi Hainautul, Brabantul, Olanda şi Zeelanda vor fi cu noi, căci ţările acestea nu-s legate de Franţa decât prin căsătoriile prinţilor lor, poporul însă nu-i are nici la inimă, nici la stomac; nu poţi domni multă vreme peste nişte oameni pe care-i aduci la foamete.

Robert îl asculta pe Artevelde cu mare luare aminte. În sfârşit, iată un om care vorbea limpede, care-şi cunoştea pricina şi care părea să se sprijine pe o forţă adevărată.

- Dacă tot trebuie să vă răzvrătiţi, de ce să nu vă aliaţi pe faţă cu regele Angliei? întrebă Robert. Şi de ce n-aţi intra în vorbă cu împăratul Germaniei care este vrăjmaşul papei, deci vrăjmaşul Franţei, care-l ţine pe papă în mâna ei? Miliţiile voastre sunt curajoase, dar nu-s în stare decât de hărţuieli mărunte pentru că le lipseşte o oaste călare. Chemaţi în sprijinul lor un pâlc de călăreţi englezi, un pâlc de călăreţi germani, şi năvăliţi în Franţa pe drumul ce duce spre Artois. Acolo, aveţi cuvântul meu că voi aduna încă şi mai mulţi oameni pentru oastea voastră...

Coaliţia aceasta el o şi vedea închegată, şi pe el însuşi călărind în fruntea unei oştiri.

- Crede-mă, monseniore, m-am gândit adeseori la una ca asta, răspunse Artevelde, şi că ar fi uşor să stau de vorbă cu regele Angliei, ba chiar cu împăratul Ludovic al Bavariei, dacă târgoveţii noştri ar fi gata pentru aşa ceva. Oamenii din oraşele noastre îl urăsc pe contele Ludovic, dar

când e la o adică, tot spre regele Franţei se întorc spre a li se face dreptate. Au jurat credinţă regelui Franţei. Chiar atunci când ridică armele împotrivă-i, el rămâne stăpânul lor. Afară de aceasta, şi aici e lucrătura iscusită a Franţei, oraşele noastre au fost constrânse să dea în scris că vor plăti două milioane de florini papei dacă s-ar răzvrăti împotriva suzeranului lor, şi asta sub pedeapsa afuriseniei, dacă nu plătim. Familiile de pe la noi se tem să nu fie lipsite de preoţi şi de slujba bisericească.

- Într-alte cuvinte papa a fost silit să vă ameninţe cu afurisenia sau cu ruina, pentru ca oraşele voastre să stea liniştite cât va ţine cruciada. Dar cine ar putea să vă silească la plată, când oastea Franţei va fi în Egipt?

- Ştii cum sunt oamenii de rând, monseniore, spuse Artevelde; ei nu-şi cunosc puterea decât după ce clipa prielnică pentru a o folosi a trecut.

Robert goli halba de bere care era în faţa lui; hotărât lucru, berea începea să-i placă. Rămase o clipă tăcut, cu ochii aţintiţi la blana de lemn a pereţilor. Casa lui Jakob Artevelde era frumoasă şi confortabilă; vasele de aramă şi de cositor lustruite, mobilele de stejar luceau în întuneric.

- Aşadar jurământul faţă de regele Franţei vă împiedică să încheiaţi alianţe şi să reîncepeţi lupta?

- Întocmai, recunoscu Artevelde.

Mintea lui Robert născocea mereu alte planuri. De trei ani şi jumătate îşi amăgea setea de răzbunare cu mici sorbituri: farmece, păpuşi de ceară ciopârţite înfăţişând pe vrăjmaşii săi, ucigaşi cu simbrie care nu ajungeau până la victimele alese. Şi iată că pe neaşteptate, nădejdea lui prindea din nou viaţă; un gând mare, în sfârşit vrednic de un om ca dânsul, îi încolţea în minte.

- Dar dacă regele Angliei ar deveni rege al Franţei? întrebă el.

Artevelde îl privi pe Robert bănuitor, de parcă nu-i venea să creadă ceea ce auzise.

- Te întreb, jupâne: dacă regele Angliei ar fi rege al Franţei? Dacă ar cere coroana, dacă ar căuta să i se recunoască drepturile, dacă ar dovedi că regatul Franţei e al său, dacă s-ar înfăţişa ca suzeranul vostru legiuit?

- Monseniore, acesta e un vis pe care domnia ta îl ţese!

- Un vis? izbucni Robert. Dar cearta asta pe coroana Franţei n-a fost nicicând judecată, şi procesul n-a fost nicicând pierdut! Când văru-meu Valois a fost adus pe tron... când eu l-am adus pe tron, şi vezi ce recunoştinţă îmi arată pentru asta!... deputaţii Angliei veniră să înfăţişeze drepturile reginei Isabelle şi ale fiului său Eduard. Nu e prea mult de atunci; nici şapte ani. N-au fost ascultaţi fiindcă nu vroiau să-i asculte, iar eu am poruncit să fie reconduşi la corabia lor. Voi îi ziceţi lui Filip *regele găsit*; de ce n-aţi găsit pe un altul? Şi ce-aţi gândi, dacă ne-am apuca iar de asta, luând-o de la capăt şi am spune dârstarilor, ţesătorilor, negustorilor, târgoveţilor voştri: "Contele vostru nu-şi are drepturile din mâna celui ce se cuvine; închinarea nu trebuie să şi-o facă regelui Franţei. Suzeranul vostru e cel din Londra!"

Un vis, într-adevăr, dar care îl fermeca pe Jakob Van Artevelde. Lâna care sosea pe mare din nord-vest, postavurile, groase sau subţiri, care porneau apoi spre aceeaşi cale, traficul porturilor, toate îndemnau Flandra să-şi întoarcă privirile către regatul Angliei. Dinspre Paris nimic nu venea, afară de dăbilarii care strângeau birurile.

- Dar crezi într-adevăr, monseniore, că vreun om din lumea asta ar putea fi convins de ceea ce spui, şi s-ar putea învoi la o asemenea treabă?

- Un singur om, jupâne, e de ajuns ca un singur om să fie convins: regele Angliei însuşi.

Câteva zile mai târziu, la Anvers, înarmat cu un paşaport de negustor postăvar şi însoţit de

Gillet de Nelle care, ducea, de ochii lumii, câţiva coţi de stofă la subsuoară, monseniorul Robert d'Artois se îmbarca pentru Londra.

WESTMINSTER HALL

Din nou un rege şedea în jilţ, cu coroana pe cap şi sceptrul în mână, înconjurat de pairii săi. Din nou, înalte feţe bisericeşti, conţi şi baroni erau înşiraţi de o parte şi de alta a tronului său. Din nou, grămătici, cărturari, legişti, sfetnici şi dregători se îmbulzeau în rânduri strânse sub ochii lui.

Dar nu crinii Franţei erau presăraţi pe mantia regală, ci leii Plantageneţilor. Nu bolţile Palatului de la Paris revărsau asupra mulţimii ecoul propriei sale larme, ci minunata clădire cu tavan şi pereţi de stejar, cu arcade sculptate, a marii săli de la Westminster. Şi erau şase sute de cavaleri englezi, veniţi din toate comitatele, împreună cu mărunţii nobili de la ţară şi ispravnicii oraşelor, care acopereau marile lespezi pătrate, alcătuind Parlamentul Angliei în şedinţa plenară.

Totuşi, ca să asculte un glas francez, fusese chemată această adunare.

În picioare, îmbrăcat în mantie purpurie, pe treapta de la mijlocul scării de piatră din fundul sălii, şi parcă tivit cu aur de lumina care cădea în spatele său prin uriaşul vitraliu, contele Robert d'Artois vorbea delegaţilor poporului Marii Britanii.

Căci în cei doi ani ce s-au scurs de când Robert părăsise ţinuturile Flandrei, roata destinului făcuse un sfert din drumul ei rotund. Şi mai întâi de toate, papa murise.

Către sfârşitul anului 1334, plăpândul moşneag fără pic de sânge în obrajii supţi, care, în timpul uneia dintre cele mai lungi domnii pontificale, hărăzise bisericii o administraţie puternică şi o vistierie bine chivernisită, era silit, din fundul patului său, în odaia verde a marelui palat de la Avignon, să se lepede în faţa întregii

lumi de singurele teze pe care mintea lui le apărase cu convingere. Ca să evite schisma cu care Universitatea din Paris îl ameninţa, ca să se supună poruncilor acestei Curţi a Franţei de hatârul căreia luase hotărâri părtinitoare în atâtea afaceri deocheate şi păstrase tăcerea în atâtea altele, se lepăda acum de scrierile, de predicile şi de enciclicele sale. Rectorul Buridan dicta ceea ce se cuvenea să creadă tot creştinul în ce priveşte dogma: iadul exista, plin de suflete ce-şi aşteptau rândul la frigare, pentru a asigura şi mai bine prinţilor lumii acesteia dictatura asupra supuşilor; paradisul era deschis, ca un han primitor, cavalerilor cinstiţi, care măcelăriseră zdravăn în numele regelui lor, prelaţilor cuminţi care binecuvântaseră frumos cruciadele, şi drepţii aceştia nu mai aveau nevoie să aştepte judecata de apoi pentru a se bucura văzând faţa Domnului ce li se arăta numai lor. Ioan al XXII-lea îşi mai dădea oare seama de ce se petrecea în jurul său când iscăli această hârtie prin care se lepăda de credinţele sale? Avea să moară a doua zi. Se găsiseră destui teologi răutăcioşi, pe dealul Sainte-Geneviève ca să zică în bătaie de joc:

- Acum trebuie să fi aflat el dacă iadul există!

Conclavul se adunase după aceea, într-o urzeală de intrigi încâlcite care ameninţau să facă alegerea asta şi mai lungă decât cele dinainte. Franţa, Anglia, împăratul german, zurbagiul rege al Boemiei, regele cărturar al Neapolei, regii Majorcăi şi Aragonului, nobilimea romană, şi de alde Visconti din Milano, şi Republicile Italiene, toate puterile căutau să-şi impună voinţa lor cardinalilor.

Aceştia, că să câştige timp şi ca să nu dea nici cea mai mică şansă vreunei candidaturi, de îndată ce se văzură închişi pentru alegere, îşi făcură fiecare aceeaşi socoteală: "Am să votez pentru acela dintre noi care nu are nici o şansă de a fi ales".

Ciudate sunt căile Domnului! Cardinalii erau aşa de bine înţeleşi, pe tăcute, asupra aceluia care avea şansele cele mai mici, asupra aceluia care nu putea fi papă, încât toate buletinele ieşiră cu acelaşi nume: a lui Jacques Fournier, "cardinalul alb" cum i se zicea, pentru că tot mai purta rasa călugărilor de la mănăstirea Citeaux. Cardinalii, ca şi poporul când i se vesti cine e noul papă, ca şi alesul însuşi, rămaseră la fel de uluiţi. Întâiul cuvânt al noului papă a fost pentru colegii săi, ca să le spună că alegerea lor căzuse asupra unui zevzec.

Era prea multă modestie.

Ales din greşeală, Benoît al XII-lea se arătă curând ca un papă al păcii. Dintru început se strădui să pună capăt luptelor care însângerau Italia, şi să restabilească, dacă se putea, buna înţelegere între Sfântul Scaun şi împărăţia Germană. Or, asta se putea face. Ludovic al Bavariei răspunsese foarte binevoitor propunerilor care veneau de la Avignon, şi se pregăteau tocmai să meargă mai departe pe această cale, când Filip de Valois sări ca ars. Cum! Treceau peste capul său, întâiul monarh al creştinătăţii, pentru a începe nişte negocieri atât de însemnate? Altă înrâurire decât a lui se va face simţită asupra Sfântului Scaun? Iubita sa rudă, regele Boemiei, va trebui să-şi ia gândul de la nobilele sale planuri asupra Italiei?

Filip al VI-lea îi trimisese lui Benoît al XII-lea porunca sa, cerându-i să-şi recheme ambasadorii şi să curme convorbirile, şi aceasta sub ameninţarea că le va lua cardinalilor toate moşiile din Franţa.

Apoi, pe la începutul lui 1336, însoţit mereu de iubitul rege al Boemiei, de regele Navarrei şi de un mare alai de baroni şi de cavaleri, de-ai fi zis că-i de pe acum o oaste, Filip al VI-lea venise să petreacă sărbătorile Paştilor la Avignon. Dăduse întâlnire acolo regelui Neapolei şi regelui

Aragonului. Era un fel de a-i aminti noului papă care-i sunt îndatoririle, şi de a-l face să priceapă mai bine ce aşteptau de la dânsul.

Or, Benoît al XII-lea avea să arate, printr-o şiretenie de a lui, că nu era chiar aşa de zevzec cum vroia să pară, şi că un rege dornic să pornească o cruciadă avea oarecare interes să-şi păstreze prietenia papei.

În Vinerea mare, Benoît se urcă la amvon pentru a vorbi de patimile Mântuitorului şi a recomanda cruciada. Putea oare să nu facă asta când patru regi cruciaţi şi două mii de lăncieri tăbărau în jurul oraşului său? Dar în Dumineca Tomei, plecat spre coastele Provansei ca să-şi inspecteze marea flotă, Filip al VI-lea avu surpriza de a primi o frumoasă scrisoare în latineşte care îl dezlega de făgăduinţa făcută lui Dumnezeu şi de jurămintele sale. Deoarece starea de război continua să domnească între neamurile creştine, sfântul părinte nu vroia să-i lase pe cei mai buni apărători ai bisericii să plece departe spre ţările păgânilor.

Cruciada întreprinsă de Valois şi rubedeniile sale avea să se oprească la Marsilia.

Degeaba regele cavaler îl lua de sus pe papă; fostul călugăr de la Citeaux vorbea şi mai de sus. Mâna lui care binecuvânta putea tot aşa de bine să afurisească şi era greu să-ţi închipui o cruciadă lovită de afurisenie din clipa plecării!

- Pune capăt, fiule, neînţelegerilor tale cu Anglia, greutăţilor pe care le ai cu ţinuturile Flandrei, lasă-mă să te împac cu împăratul; adu-mi dovada că bună pace, netulburată şi trainică, va domni în ţările noastre, şi după aceea vei putea merge să converteşti păgânii la virtuţile pe care tu însuţi le vei fi arătat.

Fie! Deoarece papa i-o cerea, Filip va încerca să pună capăt neînţelegerilor. Şi mai întâi celor cu Anglia... silindu-l pe tânărul Eduard să se supună îndatoririlor sale de vasal, şi poruncindu-i să-l

predea neîntârziat pe hainul acela de Robert d'Artois, căruia îi dădea adăpost. Aşa zisele suflete mari, când sunt rănite, îşi caută astfel răzbunări ticăloase.

Când porunca de extrădare, trimisă prin seneşalul Guyennei, ajunse la Londra, Robert îşi câştigase deja mare trecere la Curtea Angliei. Spătoşenia lui, apucăturile şi vorbăria lui îi atrăseseră multe prietenii; bătrânul Gât-Sucit îi aducea laude. Tânărul rege avea mare nevoie de un bărbat cu experienţă care să cunoască bine treburile Franţei. Or, cine altul le cunoştea mai bine ca Robert d'Artois? Pentru că putea fi de folos, nenorocirile sale trezeau compătimirea tuturor.

- Vere, măria ta, îi spunea lui Eduard al III-lea, dacă socoti că şederea mea în ţara ta poate să-ţi aducă vreo primejdie sau pagubă, predă-mă urii lui Filip, regele găsit spre nenorocirea noastră. Nu voi avea a mă plânge de tine, care mi-ai făcut o atât de strălucită primire; nu voi arunca vina decât pe mine, pentru că, împotriva dreptăţii, i-am dat tronul acestui mişel de Filip în loc să fi făcut astfel încât să-l capeţi tu însuţi pe care nu te cunoşteam îndeajuns.

Şi vorbele acestea erau rostite cu mâna larg răşchirată pe inimă, şi cu bustul încovoiat.

Eduard al III-lea îi răspunsese liniştit:

- Vere, eşti oaspetele meu şi pun mare preţ pe sfaturile tale. Predându-te regelui Franţei, mi-aş călca în picioare nu numai cinstea, ci şi interesul meu. Şi apoi, te afli în regatul Angliei şi nu în ducatul Guyennei... Suzeranitatea Franţei nu se întinde până aici.

Cererea lui Filip al VI-lea rămase fără răspuns. Şi zi de zi Robert putea să-şi vadă mai departe de planurile sale, vârându-le în capul celor de la Curte. Turna otrava ispitei în urechea lui Eduard sau în cea a sfetnicilor săi. Intra la tânărul suveran, zicând:

- Mă închin adevăratului rege al Franţei...

Nu lăsa să treacă un prilej fără să demonstreze că legea salică nu fusese decât o născocire impusă de împrejurări şi că drepturile lui Eduard la coroana lui Hugo Capet erau cele mai întemeiate.

Când i se făcu cea de-a doua somaţie de a-l preda pe Robert, Eduard al III-lea nu răspunse într-un alt chip decât dăruind surghiunitului trei castele să le stăpânească câte zile va trăi, şi o mie două sute de lire pensie.

Era de altminteri vremea când Eduard îşi arăta recunoştinţa faţă de toţi aceia care îl slujiseră cu credinţă, când îl făcea conte de Salisbury pe prietenul său William Montaigu, şi împărţea titluri şi rente tinerilor lorzi care-l ajutaseră în lovitura de la Nottingham.

Pentru a treia oară, Filip al VI-lea îl trimise pe marele căpitan al arcaşilor săi la seneşalul Guyennei, cu poruncă să-i pună în vedere regelui Angliei că trebuie să-l predea pe Robert d'Artois, vrăjmaş de moarte al Franţei că de nu, peste cincisprezece zile ducatul va fi sechestrat.

- Mă aşteptam la una ca asta! izbucni Robert. Prostovanul de Filip n-are alta în cap decât să repete ceea ce născocii eu odinioară, mărite Eduard, împotriva tatălui tău: să se dea o poruncă în care să se vadă o batjocură a dreptăţii, apoi să se purceadă la sechestru pentru neîndeplinirea poruncii, şi din aceasta să nu mai fie altă ieşire decât sau umilinţa sau războiul. Numai că astăzi Anglia are un rege care domneşte cu adevărat, iar Franţa nu-l mai are pe Robert d'Artois!

Uitase să adaoge: "Şi odinioară se afla în Franţa un surghiunit care juca întocmai rolul pe care-l joc eu aici, şi acela era Mortimer!"

Robert izbutise mai mult decât sperase: devenea însăşi pricina conflictului pe care visa să-l vadă izbucnind; persoana sa lua o însemnătate de căpetenie; şi pentru a începe acest conflict, el

propunea doctrina lui: regele Angliei să revendice coroana Franţei.

Iată pentru ce în acea zi de septembrie a anului 1337, pe treptele de la Westminster Hall, fluturându-şi mânecile, ca o pasăre a furtunii cu aripile desfăcute, în faţa ciubucelor marelui vitraliu, Robert d'Artois se adresa, la cererea regelui, Parlamentului britanic. Hârşâit în treizeci de ani de procese, vorbea fără documente sau notiţe.

Aceia dintre deputaţi care nu înţelegeau prea bine franţuzeşte îşi plecau urechea să asculte unele pasagii tălmăcite de vecinii lor.

Pe măsură ce contele d'Artois îşi rostea cuvântarea, tăcerile în sală se făceau mai apăsătoare, sau şoaptele mai tari, când vreo destăinuire a vorbitorului îi uluia pe ascultători. Ce de-a lucruri uimitoare! Două neamuri trăiesc, despărţite doar de un subţire braţ de mare; părinţii şi prinţesele celor două curţi se căsătoresc între dânşii; baronii de aici au moşii acolo; negustorii umblă de la o naţie la alta... şi totuşi, când stai să te gândeşti, nu ştii nimic din ceea ce se întâmplă la vecin!

Astfel, ascultătorii aflară că legea care zicea: "Franţa nu poate fi dată pe mână de femeie şi nici lăsată moştenire de o femeie" nu era nicidecum scoasă din vechile datini ci doar o vorbă aruncată la necaz de un bătrân conetabil care îndruga vrute şi nevrute, acum douăzeci de ani, pe când se vorbea de urmaşul la tron al unui rege asasinat. Da, Ludovic al X-lea, Aiuritul, fusese asasinat. Robert d'Artois o spunea sus şi tare, dând şi numele ucigaşei.

- O cunoşteam bine, era mătuşă-mea, şi mi-a furat moştenirea!

Istoria crimelor săvârşite de prinţii francezi, peripeţiile scandalurilor de la curtea Capeţilor, toate le folosea Robert pentru a-şi face discursul mai pipărat, iar deputaţii din Parlamentul Angliei

fremătau de mânie şi de spaimă auzindu-l, ca şi cum grozăviile petrecute în propria lor ţară de propriii lor părinţi ar fi fost nişte fleacuri.

Şi Robert îşi continua demonstraţia, apărând tezele exact contrarii celor pe care le susţinuse odinioară în favoarea lui Filip de Valois, şi cu aceeaşi convingere.

Aşadar, zicea el, la moartea regelui Charles al IV-lea, ultimul fiu al lui Filip cel Frumos, chiar dacă cineva ar fi voit să ţină seamă de scârba baronilor francezi de a vedea o femeie domnind, coroana Franţei trebuia să revină, pe bună dreptate, prin regina Isabelle, singurului urmaş de parte bărbătească al stirpei regeşti...

Uriaşa mantie roşie se roti sub ochii englezilor înmărmuriţi; Robert se întorsese spre rege. Deodată se lăsă jos, cu genunchiul pe lespedea de piatră.

-...să-ţi revină ţie, mărite domn Eduard, regele Angliei, în care eu recunosc pe adevăratul rege al Franţei căruia mă închin!

De la cununia din York, cei de faţă nu mai trăiseră o asemenea clipă de emoţie. Li se spunea englezilor că suveranul lor putea să revendice un regat de două ori mai mare ca al lor şi de trei ori mai bogat! Era ca şi cum averea fiecăruia, demnitatea fiecăruia ar fi sporit tot pe atâta.

Robert ştia însă că entuziasmul mulţimilor nu trebuie lăsat să se răcească. Se şi ridicase ca să le aducă aminte că îndată după moartea lui Charles al IV-lea, regele Eduard trimisese, pentru a-şi înfăţişa drepturile la coroană, nişte înalţi şi respectaţi episcopi, bunăoară monseniorul Adam Orleton, care ar fi putut depune mărturie prin viu grai despre cele petrecute atunci, dacă n-ar fi fost acum la Avignon, tot în legătură cu aceasta şi pentru a obţine sprijinul papei.

Şi trebuia oare să treacă sub tăcere rolul pe care-l jucase el, Robert, la alegerea lui Filip al VI-lea? De-a lungul întregii sale vieţi, nimic nu-l

ajutase mai mult pe acest uriaş decât sinceritatea prefăcută. În ziua aceea o folosi încă o dată. Cine deci refuzase să-i asculte pe prelaţii englezi? Cine se împotrivise cererii lor? Cine îi împiedicase să-şi înfăţişeze temeiurile înaintea baronilor Franţei? Cu pumnii săi peste măsură de mari, Robert se bătu în piept:

- Eu, nobilii mei lorzi şi trimişi ai oraşelor, eu care stau în faţa voastră am făcut-o, şi crezând că lupt pentru bine şi pace l-am ales pe cel nedrept în locul celui drept, eu care n-am ispăşit îndeajuns această greşeală cu toate urgiile ce s-au abătut asupra mea.

Glasul său răsfrânt prin bolţile de stejar, răzbătea până-n fundul sălii Westminster.

Putea cineva să aducă în sprijinul spuselor sale un argument mai convingător? Se învinuia că făcuse totul pentru a-l alege pe Filip al VI-lea, împotriva dreptăţii; se recunoştea vinovat, dar se apăra, arătând ce anume îl îndemnase s-o facă. Înainte de a fi rege, Filip de Valois îi făgăduise că toate treburile vor fi orânduite cum se cuvine, că o pace trainică va fi statornicită, lăsând regelui Angliei stăpânirea Guyennei întregi, că Flandrei i se vor lăsa acele libertăţi care vor aduce propăşirea negoţului, iar lui însuşi îi va fi înapoiat comitatul Artois. Împăcarea şi fericirea obştească erau deci ţelurile pe care le urmărise Robert atunci când lucrase astfel. Dar acum se vedea limpede că nu te poţi bizui decât pe dreptate, iar nu pe amăgitoarele făgăduieli ale oamenilor, căci astăzi moştenitorul comitatului Artois era un proscris, Flandra înfometată, şi Guyenne ameninţată de sechestru!

Aşadar, dacă vor trebui să pornească război, de data aceasta nu-l vor mai face pentru deşarte certuri privind închinarea regelui Angliei, de supunere oarbă sau nu, nici în legătură cu seniorile lăsate regelui Franţei sau cu înţelesul termenului de vasalitate; războiul trebuie purtat acum pentru adevăratul, marele, unicul ţel:

stăpânirea coroanei Franţei. Iar în ziua când regele Angliei şi-o va fi pus pe cap, nu va mai exista vreo pricină de vrajbă nici în Guyenne, nici în Flandra. Aliaţii nu-i vor lipsi regelui Angliei în Europa; de-a valma, prinţi şi popoare i se vor alătura.

Iar dacă, pentru a săvârşi toate acestea, pentru a sluji marii aventuri care va schimba soarta popoarelor, nobilul rege Eduard avea nevoie de sânge, Robert d'Artois, întinzând braţele din mânecile de catifea către rege, către lorzi, către Parlament, către întreaga Anglie, şi-l oferea pe-al său.

PROVOCAREA DIN TURNUL NESLE

Când episcopul Henry de Burghersh, vistiernicul Angliei, însoţit de William Montaigu, noul conte de Salisbury, de William Bohun, noul conte da Northampton, de Robert Ufford, noul conte de Suffolk, înfăţişă la Paris, în ziua Tuturor Sfinţilor, scrisorile de provocare pe care Eduard al III-lea Plantagenetul le adresa lui Filip al VI-lea de Valois, acesta, aidoma regelui Ierihonului în faţa lui Iosua, începu prin a râde.

Auzise bine? Tinerelul său văr Eduard îl soma să-i predea coroana Franţei? Filip întoarse privirea spre regele Navarrei şi ducele de Bourbon, rudele sale. Se ridicase tocmai de la masă împreună cu dânşii şi era în toane bune; acum obrajii blonzi şi nasul său mare i se împurpurară uşor; începu iar să pufnească. Dacă acest episcop, sprijinit cu măreţie în cârja lui, dacă aceşti trei seniori englezi, ţepeni în tunicile lor, ar fi venit să-i aducă o înştiinţare mai la locul ei, bunăoară refuzul stăpânului lor de a-l preda pe Robert d'Artois, sau chiar un protest împotriva decretului de sechestrare a Guyennei, nu încape îndoială că Filip s-ar fi supărat. Dar să-i ceară coroana, tot regatul său? Solia asta era într-adevăr caraghioasă.

Chiar aşa spusese, nu-l înşelase auzul: legea salică nu exista, încoronarea sa era deci făcută cu încălcarea rânduielilor şi datinilor...

- Dar faptul că pairii m-au ales rege după vrerea lor, că arhiepiscopul de Reims m-a încoronat acum nouă ani, nici aceasta, jupâne episcop, nu există?

- Mulţi dintre pairii şi baronii care te-au ales au murit de atunci încoace, răspunse Burghersh,

iar ceilalţi se întreabă dacă ceea ce făcură pe vremea aceea a avut încuviinţarea lui Dumnezeu!

Nemaiputându-se ţine de râs, Filip îşi dădu capul pe spate de i se văzu tot gâtlejul până la omuşor.

Dar când regele Eduard venise să i se închine la Amiens, nu-l recunoscuse ca rege?

- Pe atunci, regele nostru era un copil. Închinarea ce ţi-o făcu, ca să fie întemeiată, ar fi trebuit să aibă încuviinţarea Consiliului de regenţă. Ea nu fusese însă hotărâtă decât din porunca trădătorului Mortimer care a fost spânzurat între timp.

A, ia te uită! Nu-i lipsit de îndrăzneală acest episcop făcut cancelar de către Mortimer, căruia îi slujise ca întâiul dintre sfetnici, apoi îl însoţise pe regele Eduard la Amiens şi citise el însuşi, în catedrală, formula închinării!

Ce zicea acum cu acelaşi glas? Că Filip trebuia, ca unul ce nu era decât conte de Valois, să se închine lui Eduard! Căci regele Angliei îi recunoştea bucuros vărului său din Franţa stăpânirea provinciilor Valois, Anjou, Maine, şi chiar titlul de pair... Câtă mărinimie, zău aşa!

Dar unde ne aflăm, Dumnezeule din ceruri, ca să auzim asemenea bazaconii?

Ne aflam la palatul Nesle, căci între două popasuri la Saint-Germain şi la Vincennes, regele îşi petrecea ziua în această reşedinţă dăruită soţiei sale. Căci, tot aşa cum unii seniori mai mărunţi ziceau: "Vom lua loc în sala cea mare", sau "în odăiţa cu papagali" sau "vom lua masa în camera verde", regele hotăra: "Astăzi voi cina în Palatul Regal" sau "la Luvru" sau "la fiu-meu, ducele de Normandia, în palatul care a fost mai înainte al lui Robert d'Artois".

Astfel bătrânele ziduri ale palatului Nesle şi turnul încă şi mai vechi ce se zărea prin ferestre erau martorii acestei farse. Se pare că unele locuri sunt sortite a fi scena pe care să se desfăşoare

drama popoarelor sub o mască de comedie. În acest palat, unde Marguerite de Bourgogne se desfătase aşa de bine înşelându-l pe Aiurit în braţele cavalerului d'Aunay, fără să-şi poată închipui că această joacă avea să schimbe cursul monarhiei franceze, regele Angliei îşi prezenta provocarea regelui Franţei, şi regele Franţei râdea!

Râdea aşa de tare încât îi dădură lacrimile; căci recunoştea, în această solie trăsnită, inspiraţia lui Robert. Demersul acesta nu putea fi născocit decât de dânsul. Hotărât lucru, zurbagiul îşi pierduse minţile. Găsise un alt rege, mai tânăr, mai naiv, care să-i facă pe plac, urmându-l în uriaşele sale năzbâtii. Dar unde se va opri? Provocarea unui regat de către alt regat. Înlocuirea unui rege prin alt rege... Nu-i poţi judeca pe oameni cu prea mare asprime pentru trăsnăile care sunt în firea lor, când ele trec de un anume grad de sminteală.

- Unde locuieşti, preasfinte episcop? întrebă binevoitor Filip al VI-lea.

- La hanul Castelul de Paie, pe strada Sertarului.

- Ei, bine, întoarce-te acolo! Petrece câteva zile în primitorul nostru Paris şi vino să mă mai vezi, dacă doreşti, dar cu vreo propunere mai chibzuită. Drept să spun, nu-ţi port nici o pică; ba chiar, pentru că ai fost însărcinat cu o asemenea solie şi, cum văd, o îndeplineşti fără să râzi, te socot cel mai bun ambasador din câţi am primit vreodată...

Nu ştia ce bine o nimerise cu vorba asta, căci Henric de Burghersh, înainte de a sosi la Paris, trecuse prin Flandra. Avusese nişte întâlniri tainice cu contele de Hainaut, socrul regelui Angliei, cu contele de Gueldre, cu ducele de Brabant, cu marchizul de Juliers, cu Jakob Van Artevelde şi cu dregătorii aleşi ai oraşelor Gand, Ypres şi Bruges. Îi şi trimisese pe câţiva dintre însoţitorii săi la împăratul Ludovic al Bavariei. Filip al VI-lea

habar n-avea încă de unele vorbe ce fuseseră rostite, de unele înţelegeri la care se ajunsese.

- Măria ta, îţi înmânez scrisorile de provocare.

- Foarte bine, dă-le încoa, spuse Filip. Vom păstra foile acestea ca să le mai citim uneori spre a goni astfel tristeţea, dacă ne-o încolţi vreodată. Şi acum, vi se va aduce de băut. După atâta vorbărie, trebuie să vi se fi uscat gâtlejul.

Şi bătu din palme spre a chema un scutier.

- Ferească Dumnezeu, izbucni episcopul Burghersh, să ajung un trădător şi să beau vinul vrăjmaş căruia sunt hotărât din fundul inimii să-i fac tot răul de care voi fi în stare!

Auzind asta, Filip de Valois începu iar să râdă cu hohote şi fără să-i mai pese de ambasador, nici de cei trei lorzi, îl luă de umăr pe regele Navarrei şi se întoarse în odăile sale.

ÎN JURUL CASTELULUI WINDSOR

În jurul castelului Windsor, câmpia e verde, brăzdată de văi largi, prietenoasă, care-l înfăşoară, şi privind zidurile sale rotunde te gândeşti la braţele unei femei uriaşe adormită în iarbă.

În jurul Windsorului, priveliştea seamănă cu a Normandiei, prin părţile acelea dinspre Evreux, Beaumont sau Conches.

În dimineaţa aceea, Robert d'Artois umbla pe acolo călare, la pas. Pe pumnul său stâng ţinea un şoim de vânătoare ale cărui gheare erau înfipte în pielea groasă a mănuşii. Un singur scutier mergea înaintea lui, pe partea dinspre râu.

Robert se plictisea. Războiul cu Franţa stătea pe loc. Se mulţumiseră, către sfârşitul anului trecut, şi parcă spre a întări printr-o ispravă războinică provocarea din turnul Nesle, să cotropească o insuliţă care aparţinea contelui de Flandra, în largul portului Bruges şi a orăşelului Sluis. Ca răspuns, francezii veniseră să ardă câteva târguri de pe coasta de sud a Angliei. Papa se grăbi să impună un armistiţiu acestui război care nici nu începuse, şi amândouă taberele se învoiseră cu asta, din motive ciudate.

Deşi nu izbutea să ia în serios pretenţiile lui Eduard la coroana Franţei, Filip al VI-lea fusese totuşi foarte impresionat de un sfat al unchiului său, regele Robert al Neapolei. Acest prinţ, atât de învăţat încât devenea uneori pisălog, unul din singurii doi suverani de pe pământ cu un străbun ce domnise în Bizanţ, şi care îşi câştigase pentru vecie porecla de "Astrologul", cercetase zodiacul lui Eduard şi pe cel al lui Filip; ce citise în ele îl tulburase într-atâta încât îşi dădu osteneala să-i scrie regelui Franţei "să se ferească de a se război

vreodată cu regele englez, pentru că acesta va fi mult prea norocos în toate isprăvile de care s-ar apuca". Asemenea proorociri îţi cam potolesc avânturile şi, oricât de mare luptător ai fi, stai la îndoială înainte de a porni să dai cu lancea în stele.

Cât despre Eduard al III-lea, el părea oarecum înfricoşat de propria sa îndrăzneală. Aventura în care se băgase putea să apară, în multe privinţe, ca peste puterile lui. Se temea că oastea nu-i era destul de mare, nici îndeajuns de pregătită; trimitea în grabă solie după solie spre Flandra şi spre Germania, pentru a-şi întări coaliţia. Henric Gât-Sucit, pe jumătate orb acum, îl îndemna să fie cu băgare de seamă, iar Robert d'Artois, dimpotrivă, îl împingea să purceadă numaidecât la luptă. Ce mai aştepta Eduard ca să înceapă războiul? Ca prinţii flamanzi pe care izbutiseră a-i strânge în jurul lor să moară? Ca Jean de Hainaut, izgonit acum de la Curtea Franţei, după ce se bucurase acolo de o trecere aşa de mare, şi care trăia din nou la cea a Angliei, să nu mai aibă braţul destul de tare spre a-şi ridica sabia? Ca dârstarilor din Gand şi din Bruges să li se urască tot aşteptând şi să vadă că au mai puţine foloase din făgăduielile neîmplinite ale regelui Angliei decât din supunerea faţă de regele Franţei?... Eduard ţinea să primească asigurări din partea împăratului; dar împăratul nu vroia să înfrunte primejdia de a se vedea pentru a doua oară lovit de afurisenia papei mai înainte ca oştile engleze să fi pus piciorul pe continent! Se vorbea, se schimbau propuneri de o parte şi de alta, se bătea pasul pe loc; le lipsea curajul, pentru a spune lucrurilor pe nume.

Robert d'Artois avea de ce se plânge? în aparenţă, nicidecum. Era dăruit cu castele şi pensii; mânca la masa regelui, bea cu regele, se bucura de toată cinstea la care putea să râvnească. Dar îi era lehamite să se tot zbată, de trei ani încoace, pentru nişte oameni care nu vroiau să-şi pună pielea în joc, pentru un domnişor căruia îi

întindea o coroană - şi ce coroană! - iar el nu se grăbea s-o apuce. Afară de asta, se simţea singur. Surghiunul, fie şi aurit, îl apăsa. Ce alta avea să-i spună tinerei regine Filipa, decât să-i vorbească de bunicul său Charles de Valois, de bunică-sa d'Anjou-Sicilia. Uneori i se părea că el însuşi e un strămoş.

Ar fi dorit s-o vadă pe regina Isabelle, singura făptură din Anglia de care îl legau amintiri comune. Regina-mamă nu se mai arăta însă la curte; trăia la Castle-Rising, în Norfolk, unde fiu-său mergea din când în când s-o vadă. De la executarea lui Mortimer, nimic din lumea asta n-o mai interesa...

Robert simţea dorurile exilatului. Se gândea la nevastă-sa, doamna de Beaumont; cum va arăta oare după atâţia ani de închisoare, când are s-o revadă, dacă le va fi dat să mai fie vreodată împreună? Îşi va mai recunoaşte el fiii? Mai vedea-va el vreodată palatul său de la Paris, castelul său de la Conches, mai vedea-va el Franţa? Aşa cum mergea războiul acesta pe care se ostenise aşa de mult să-l stârnească, ar trebui să aştepte până va ajunge la o sută de ani ca să aibă vreo şansă de a se întoarce în patria lui!

Aşadar, în dimineaţa aceea, nemulţumit, enervat, plecase să vâneze de unul singur, ca să-şi treacă vremea şi să mai uite. Dar iarba, moale sub copitele calului, iarba deasă, englezească, era încă şi mai stufoasă şi mai pătrunsă de apă ca iarba de prin părţile ţării Ouche-ului. Cerul era de un albastru palid, cu nişte norişori ciopârţiţi plutind foarte sus; adierea dulce de mai mângâia şirurile de ghiorghini înfloriţi şi merii albi, aidoma ghiorghinilor şi merelor din Normandia.

Robert d'Artois avea să împlinească în curând cincizeci de ani, şi ce făcuse cu viaţa lui? Băuse, mâncase, vânase, curvise, călătorise, trudise pentru el însuşi şi pentru cârmuirea statelor, se întrecuse în turniruri şi se ţinuse de judecăţi mai mult ca

orice om din vremea lui. Nici o existenţă nu cunoscuse mai multe schimbări ale soartei nestatornice, nu iscase mai multă larmă şi nu îndurase mai multe necazuri. Dar niciodată nu se bucurase de prezent. Niciodată nu se oprise cu adevărat la ceea ce făcea, pentru a trăi clipa. Mintea îi era veşnic îndreptată spre a doua zi, spre viitor. Vinul i se acrise de când îl tot ţinea, cu gândul că într-o zi are să-l bea la dânsul, în Artois; din patul dragostelor sale gândurile îi fugeau la înfrângerea contesei Mahaut; în toiul celui mai voios turnir, grija alianţelor sale îl făcea să-şi domolească avânturile. În pribegia lui de surghiunit ciorba popasurilor şi berea clipelor de răgaz aveau întotdeauna izul amar al pizmei şi urii. Şi chiar astăzi, la ce se gândeşte? La mâine, la mai târziu. O nerăbdare aţâţată de furie îl împiedica să se bucure de această dimineaţă frumoasă, de zarea minunată, de aerul plăcut, de această pasăre sălbatică şi în acelaşi timp supusă pe care o simţea încleştată de pumnul său...

Era oare asta ceea ce se cheamă a trăi, şi din cei cincizeci de ani petrecuţi pe pământ nu rămânea decât această cenuşă a speranţelor? îl smulseseră din aceste amare gânduri, strigătele scutierului său postat înainte pe o măgură:

- Dă-i drumul să zboare, monseniore, dă-i drumul să zboare! O pasăre deasupra noastră, o pasăre!

Robert se îndreptă în şea, îşi încreţi pleoapele. Şoimul, cu capul vârât într-o glugă de piele din care se vedea numai ciocul, zvâcnise pe pumnul lui; cunoştea şi el înţelesul strigătelor. Se auzi un foşnet de trestii, apoi un bâtlan se ridică de pe malul râului.

- Dă-i drumul, monseniore, dă-i drumul! răcnea mai departe scutierul.

Uriaşă pasăre, zburând la mică înălţime, plutea împotriva vântului şi venea înspre Robert. Acesta o lăsă să treacă, şi când pasărea ajunse la o

depărtare de vreo trei sute de picioare, scoase gluga şoimului şi, cu un gest larg, îi făcu vânt în văzduh.

Şoimul se roti de trei ori în jurul capului stăpânului său, apoi coborî, atinse pământul, şi zărind prada ce i se oferea, se avântă ca o săgeată pornită din arc. Văzându-se urmărit, bâtlanul îşi lungi gâtul spre a lepăda peştii pe care abia îi înghiţise în râu, şi a se mai uşura astfel. Dar şoimul se apropia; zbura în sus, rotindu-se de parcă ar fi urmărit o spirală. Celălalt, bătând iute din aripi, se ridica spre cer, pentru ca răpitorul să nu ajungă deasupra lui.

Se înălţa, se înălţa, mereu, devenea tot mai mic, dar distanţa dintre el şi urmăritor scădea pentru că se ridicase împotriva vântului, şi propria sa mărime îi încetinea zborul. Trebui să-şi schimbe direcţia, făcând cale întoarsă; şoimul descrise iar un cerc în văzduh şi se năpusti asupra lui. Bâtlanul se ferise, trăgându-se în lături, şi ghearele nu izbutiră să-l apuce. Năucit totuşi de izbitură, stârcul veni în jos ca un pietroi, vreo cincizeci de picioare, apoi începu iar să fugă. Şoimul tăbărî din nou asupra lui.

Robert şi scutierul sau urmăreau, cu capetele ridicate, această bătălie în care sprinteneala biruia greutatea, iuţeala venea de hac forţei, cruzimea războinică se dovedea mai tare ca instinctele paşnice.

- Vezi-l pe bâtlanul ăsta, striga Robert întărâtat, e într-adevăr cea mai mişelnică pasăre din câte sunt! E de patru ori mai mare ca şoimuleţul meu; ar putea să-l omoare cu o singură lovitură a ciocului său lung; şi când colo fuge, fricosul, fuge! Haide, micuţul meu viteaz, izbeşte! Ah! viteazul meu şoimuleţ! Uite! Uite! Celălalt nu-i mai poate ţine piept; l-a prins!

Dădu galop calului ca să ajungă la locul unde păsările erau gata să se prăbuşească. Bâtlanul avea gâtul strâns în ghearele şoimului; pesemne că se

înăbuşea; bătea tot mai slab din aripile mari şi, în căderea lui, îşi târa după dânsul învingătorul. La câteva picioare de pământ, pasărea de pradă îşi desfăcu ghearele pentru a lăsa victima să cadă singură, apoi să se arunce iar asupra ei şi s-o isprăvească cu lovituri de cioc în ochi şi în cap. Robert şi scutierul său se şi aflau acolo.

- Zvârle-i momeala! porunci Robert.

Scutierul desprinse din şeaua lui un porumbel mort şi-l aruncă şoimului, pentru a-l "momi". Ce-i drept, momeală pe jumătate; un şoim bine dresat trebuia să se mulţumească cu această răsplată fără a atinge prada. Şi viteazul şoimuleţ, cu ciocul mânjit de sânge, rupse în bucăţi şi înfulecă porumbelul mort, fără a-şi lua însă gheara de pe bâtlan. Din cer ningeau încet câteva pene cenuşii smulse în timpul luptei.

Scutierul sări de pe cal, ridică stârcul şi-l aduse lui Robert; un stârc măreţ şi care, ţinut astfel în mâni, avea de la gheare la cioc aproape lungimea unui om.

- E o pasăre într-adevăr prea fricoasă! repetă Robert. Aproape că nici n-ai plăcere s-o vânezi. Bâtlanii ăştia sunt nişte gureşi care fac larmă mare dar se sperie de propria lor umbră şi încep să ţipe când o văd. Ar trebui să lăsăm oamenilor de rând asemenea vânat.

Sătul, şi ascultând de fluierul stăpânului, şoimul venise să se odihnească pe pumnul lui Robert; acesta îi puse iar gluga. Apoi o luară în trap mărunt spre castel.

Deodată, scutierul îl auzi pe Robert d'Artois râzând de unul singur, cu un hohot scurt care părea să-i fi venit fără nici o pricină şi-i făcu pe cai să se poticnească.

Cum se apropiau de Windsor, scutierul întrebă:

- Ce trebuie să fac cu bâtlanul, monseniore?

Robert îşi ridică ochii la flamura regală care flutura pe turnul castelului Windsor, şi chipul său

luă o expresie batjocoritoare şi răutăcioasă:

- Ia-l şi însoţeşte-mă la bucătării, răspunse. Apoi te vei duce să-mi cauţi un menestrel sau doi printre cei care se află la castel.

LEGĂMINTELE BÂTLANULUI

Prânzul ajunsese la al patrulea din cele şase feluri, şi locul contelui d'Artois, la stânga reginei Filipa, rămăsese gol.

- Vărul nostru Robert nu s-a întors încă? întrebă Eduard al III-lea care-şi mai arătase o dată mirarea, aşezându-se la masă, faţă de această lipsă.

Unul dintre numeroşii scutieri care se foiau în spatele comesenilor, aducând bucatele şi băutura, răspunse că monseniorul conte Robert, întors de la vânătoare, fusese zărit cu două ceasuri mai înainte.

Ce însemna această necuviinţă? Chiar dacă era obosit sau bolnav, Robert ar fi putut trimite vreo slugă ca să-şi prezinte regelui scuzele sale.

- Robert se poartă la curtea ta, iubite nepoate, întocmai cum ar face-o la un han, spuse Jean de Hainaut, unchiul reginei Filipa. De altminteri, din partea lui aceasta n-are de ce să ne mire.

Jean de Hainaut, care se fălea că el cunoaşte ca nimeni altul rânduielile cavalereşti în ce priveşte politeţea, nu prea ţinea la Robert, în care vedea totuşi un sperjur, izgonit de la Curtea Franţei pentru că plăsmuise peceţi; şi îl dojenea pe Eduard al III-lea că-i arăta atâta încredere. Afară de asta, Jean de Hainaut fusese îndrăgostit odinioară de regina Isabelle, ca şi Robert, şi fără mai mult succes; dar se simţea jignit de felul cam slobod în care Robert vorbea între patru ochi de regina-mamă.

Fără să răspundă, Eduard îşi lăsă în jos genele lungi şi rămase aşa până îi trecu supărarea. Îşi stăpânea o răbufnire de necaz despre care unii ar fi putut spune după aceea: "Regele a vorbit fără să-şi dea seama; regele a rostit cuvinte nepotrivite". Apoi îşi ridică ochii la contesa de Salisbury, care

era fără îndoială doamna cea mai atrăgătoare din toată Curtea.

Înaltă, purtându-şi părul în minunate cosiţe negre de o parte şi de alta a feţei ovale, cu pielea netedă şi palidă, cu nişte ochi prelungiţi de o umbră violetă în colţul pleoapelor, contesa de Salisbury părea întotdeauna că visează. Femeile acestea sunt primejdioase căci sub aparenţa lor de vis, ele cugetă. Ochii cu cearcăne violete întâlneau adeseori ochii regelui.

William Montaigu, conte de Salisbury, nu se prea sinchisea de acest schimb de priviri, mai întâi pentru că socotea virtutea soţiei sale tot aşa de sigură ca şi sinceritatea regelui, prietenul său, dar şi pentru că în clipa aceea era el însuşi fermecat de râsetele, de vorbirea vioaie, de ciripitul vecinei sale de masă, fiica contelui de Derby. Demnităţile plouau pe capul lui Salisbury; de curând fusese făcut păzitor al celor Cinci Porturi şi mareşal al Angliei.

Ea însă, regina Filipa, era neliniştită. O femeie se simte întotdeauna neliniştită când dânsa e însărcinată şi vede ochii soţului ei întorcându-se prea des spre obrazul alteia. Or, Filipa era din nou borţoasă şi nu primea de la Eduard toate acele dovezi de recunoştinţă, de bucurie plină de încântare, pe care i le arătase în timpul primei sale sarcini.

Eduard avea douăzeci şi cinci de ani; lăsase să-i crească de câteva săptămâni nişte tuleie bălaie care nu acopereau decât bărbia. O făcuse oare ca să-i placă contesei de Salisbury? Sau doar ca să dea mai multă bărbăţie feţei sale care rămânea aceea a unui copilandru? Cu această barbă, tânărul rege începea să-i cam semene lui tată-său; Plantagenetul vroia parcă să se arate în el şi să lupte cu Capeţianul. Un bărbat, doar pentru că trăieşte, se strică şi pierde din puritate tot atâta cât câştigă în putere. Un izvor, fie el oricât de cristalin, când ajunge fluviu, nu poate evita să care

la vale noroaiele şi nămolul. Doamna Filipa avea de ce să fie neliniştită...

Deodată, un zvon de cobze şi un zdrăngănit de lăute răsunară în dosul uşii ale cărei canaturi se deschiseră. Două cameriste foarte tinere, să tot fi avut paisprezece ani, se iviră cu fruntea încinsă de cununi de frunze, în lungi cămăşi albe, şi aruncând înaintea lor stânjenei, margarete şi flori de măceş pe care le scoteau dintr-un coş. Aruncau florile şi cântau: "*Mă duc la iarbă verde căci dragostea mă cheamă*". Doi menestreli se ţineau după ele, însoţindu-le cântecul din dible şi lăute. Robert d'Artois venea în urma lor, întrecând cu o jumătate de trup micul taraf, şi ducând în braţe bâtlanul său fript pe o tipsie mare de argint.

Toată curtea surâse, apoi râse de-a binelea de această intrare hazlie. Robert d'Artois făcea pe scutierul care slujeşte la masă. Nu putea născoci ceva mai nostim şi mai vesel pentru a i se ierta întârzierea.

Slugile îşi întrerupseră serviciul şi, care cu o cană, care cu un cuţit în mână, se pregăteau să se înşire la spatele contelui Robert spre a intra şi ei în joacă.

Dar deodată glasul uriaşului se ridică, acoperind cântec, lăută şi cobză:

- Daţi-vă la o parte, păcătoase neamuri de mofluji! Regelui vostru să i se aducă darul.

Râsetele nu mai conteneau. Vorba asta "păcătoase neamuri de mofluji" părea o glumă bună. Robert se oprise lângă Eduard al III-lea şi, schiţând o plecăciune, îi înfăţişă tipsia cu pasărea friptă.

- Măria ta, rosti el, am aici un bâtlan prins de şoimul meu. E cea mai fricoasă pasăre de pe lume, căci fuge din faţa tuturor celorlalte. După a mea părere, oamenii din ţara măriei tale ar trebui să i se închine, şi ea s-ar potrivi mai bine decât leii pe stema Angliei. Ţie, rege Eduard, vreau să-ţi aduc prinos acest bâtlan, căci el i se cuvine celui mai

mişel şi mai fricos prinţ din lumea asta, căruia i s-a răpit moştenirea regatului Franţei şi căruia îi lipseşte curajul de a cuceri ce-i al lui.

Amuţiseră toţi. O tăcere, înfricoşată la unii, mânioasă la ceilalţi, luase locul râsetelor. Ocara era neîndoielnică. Salisbury, Suffolk, Guillaume de Mauny, Jean de Hainaut se şi ridicaseră pe jumătate din, jilţurile, lor şi aşteptau un gest al regelui ca să se năpustească asupra contelui d'Artois. Robert nu părea beat. Căpiase? Negreşit, trebuie să-şi fi pierdut minţile căci nu se mai pomenise de când lumea la nici o curte cineva care să se poarte astfel, şi cu atât mai mult un străin surghiunit din ţara lui de baştină.

Tânărul rege se împurpurase la faţă. Îl privea pe Robert drept în ochi. Avea să-l izgonească din sală, să-l izgonească din regatul său?

Eduard lăsa întotdeauna să treacă vreo câteva clipe înainte de a vorbi, ştiind că orice cuvânt al regelui cântăreşte greu, chiar de n-ar spune decât "bună seara" scutierului. Închizând cu de-a sila o gură nu înlături ocara pe care a rostit-o. Eduard judeca cuminte, şi era cinstit. Nu-ţi arăţi curajul luând îndărăt, într-o clipă de mânie, binefacerile dăruite rudei pe care ai primit-o în casa ta, şi care te slujeşte; nu-ţi arăţi curajul poruncind să fie zvârlit în temniţă un om singur, pentru că te-a învinuit de slăbiciune. Îţi arăţi curajul dovedind că învinuirea nu-i adevărată. Regele se ridică:

- Fiindcă mă faci fricos în faţa doamnelor şi a baronilor mei, e mai bine să-ţi spun ce cred despre asta; ca să te încredinţez, iubite vere, că m-ai judecat greşit, şi că nu frica mă mai ţine-n loc, îţi jur că înainte de a se sfârşi anul voi fi trecut apa spre a-l înfrunta pe regele care-şi zice al Franţei, şi a mă lupta cu el, chiar de m-aş găsi unul contra zece. Îţi sunt recunoscător pentru acest bâtlan pe care l-ai prins pentru mine, şi-l primesc, mulţumindu-ţi din toată inima.

Comesenii rămaseră tăcuţi; dar sentimentele lor erau acum altele şi mai puternice ca adineauri. Piepturile li se umflau de parcă fiecare din ei simţea nevoia să tragă mai mult aer. În această tăcere o lingură care căzu jos stârni parcă un clinchet uriaş. Robert avea în ochi o lucire de triumf. Făcu o plecăciune şi spuse:

- Măria ta, tânărul şi viteazul meu văr, nu aşteptam alt răspuns de la tine. Inima-ţi nobilă a vorbit. Mă bucur foarte pentru slava ta; cât despre mine, mărite Eduard, trag mare nădejde că mulţumită ţie, voi putea să-mi revăd soţia şi copiii. Pe Dumnezeu care ne aude, îţi jur să merg înaintea ta oriunde va fi bătălie, şi mă rog Lui să-mi fie hărăzită o viaţă îndeajuns de lungă pentru a te sluji îndeajuns şi a mă răzbuna îndeajuns.

Apoi, întorcându-se spre toţi ceilalţi aşezaţi la masă:

- Nobilii mei lorzi, nu-i dă inima ghes fiecăruia din voi să jure aşa cum a făcut mult iubitul vostru rege?

Purtând mereu tipsia cu bâtlanul fript, în aripile şi în târtiţa căruia bucătarul înfipsese la loc câteva din penele sale, Robert se apropie de Salisbury:

- Nobile Montaigu, spre domnia-ta mă întorc mai întâi!

- Conte Robert, sunt gata să fac precum doreşti, spuse Salisbury care abia cu câteva clipe mai înainte era gata să sară asupra lui.

Şi ridicându-se, rosti:

- Deoarece stăpânul nostru, regele, şi-a numit vrăjmaşul, mi-l aleg acum pe al meu; şi fiindcă sunt mareşal al Angliei, mă leg cu jurământ să n-am odihnă până nu-l voi fi înfrânt în luptă pe mareşalul lui Filip, aşa-zisul rege al Franţei.

Cuprinşi de entuziasm, comesenii toţi aplaudară.

- Şi eu, vreau şi eu să jur, izbucni bătând din palme domnişoara de Derby. De ce doamnele nu ar

avea şi ele dreptul de-a se lega cu jurământ?

- Dar doamnele pot face asta, drăguţă contesă, îi răspunse Robert, şi încă cu mare folos: bărbaţii şi-ar ţine şi mai straşnic jurământul lor. Haide, fetiţelor, adăugă el, vorbind celor două copile încoronate, faceţi cântare în cinstea doamnei care vrea să jure.

Menestreli şi fecioare începură iar: "*Mă duc la iarbă verde căci dragostea mă cheamă*". Apoi, cu ochii la tipsia de argint în care zăcea bâtlanul a cărui zeamă se sleise, domnişoara de Derby spuse cu glas piţigăiat:

- Făgăduiesc şi jur în faţa lui Dumnezeu, stăpânul raiului, că nu voi avea bărbat, fie el prinţ, conte sau baron, până ce jurământul făcut de nobilul lord de Salisbury nu va fi împlinit. Iar când el se va întoarce, dacă o să scape cu viaţă, trupul meu i-l voi dărui, şi din toată inima.

Această făgăduială stârni oarecare uimire, şi Salisbury se roşi la faţă.

Nici un fir de păr din frumoasele cosiţe negre ale contesei nu se clinti; doar buzele i se ţuguiară într-un surâs oarecum batjocoritor iar ochii cu cearcăne violete încercară să prindă privirea regelui Eduard, ca pentru a-l face să înţeleagă: "Nu prea avem de ce să ne sfiim".

Robert se opri astfel în faţa fiecărui comesean, făcând semne menestrelilor să-i zică din diblă, iar fetiţelor să cânte, pentru a lăsa fiecăruia răgazul de a pregăti jurământul şi de a-şi alege vrăjmaşul. Contele de Derby, tatăl domnişoarei care făcuse un legământ aşa de îndrăzneţ, făgădui să-l înfrunte pe contele de Flandra; noul conte de Suffolk şi-l alese pe regele Boemiei. Junele Gautier de Mauny, grozav de înflăcărat pentru că primise de curând spada de cavaler, îi mişcă adânc pe toţi jurând să prefacă în cenuşă toate oraşele din jurul provinciei Hainaut care aparţineau lui Filip de Valois, chiar de ar

trebui pentru asta să chiorască şi să nu mai vadă lumina decât cu un ochi.

- Ei bine, precum zici, aşa să fie, spuse vecina sa de masă, contesa de Salisbury, punându-i două degete pe ochiul drept. Iar când îţi vei fi împlinit făgăduiala, dragostea mea va fi a aceluia care mă iubeşte mai mult; acesta mi-e legământul.

Vorbind astfel, îl privea pe rege. Dar prostănacul Gautier care credea că această făgăduială era pentru dânsul, îşi ţinu mai departe pleoapa închisă, după ce doamna îşi luase degetele de pe ochiul său. Apoi, scoţându-şi batista care era roşie, tânărul cavaler şi-o înnodă pe frunte ca să rămână cu ochiul acoperit.

Clipa de curată măreţie trecuse. Câteva râsete se şi amestecau în această întrecere de vitejie cu gura. Bâtlanul ajunsese în faţa domnului Jean de Hainaut, care sperase că provocarea avea să ia o altă întorsătură pentru cel căruia i se năzărise s-o facă. Nu-i plăcea să-l înveţe cineva pe dânsul ce e cinstea, şi chipul său dolofan nu prea ştia să-şi ascundă ciuda.

- Când suntem la cârciumă, după ce am băut zdravăn, îi spuse lui Robert, ni-e foarte uşor să facem jurăminte pentru ca doamnele să se uite la noi, minunându-se. Fiecare e atunci un Olivier, un Roland, un Lancelot. Dar când suntem la război, pe caii noştri în goană, cu scutul de gât şi lăncile în mână, şi când un fior rece ne îngheaţă văzând vrăjmaşul apropiindu-se, atunci câţi flăcăi ar vrea mai degrabă să se afle în vreo pivniţă! Regele Boemiei, contele de Flandra şi Bertrand mareşalul sunt cavaleri tot aşa de vrednici ca noi, vere Robert, o ştii bine; căci surghiuniţi cum suntem şi unul şi celălalt de la Curtea Franţei, dar fiecare din altă pricină, i-am cam cunoscut; ei nu sunt încă la cheremul nostru, ca să-i jupuim după plac! În ce mă priveşte, făgăduiesc doar atât: dacă regele nostru Eduard vrea să treacă prin Hainaut, mă voi afla întotdeauna lângă dânsul pentru a-l ajuta din

toate puterile. Şi va fi cel de al treilea război în care-l voi sluji.

Robert se apropia acum de regina Filipa. Îşi plecă genunchiul. Regina bondoacă întoarse spre Eduard obrazul ei pistruiat.

- Nu pot face legământ, spuse dânsa, fără învoirea stăpânului meu.

Dădea astfel o lecţie cuminte doamnelor de la curtea ei.

- Făgăduieşte ce-ţi va plăcea, draga mea, rosti regele, făgăduieşte din toată inima; îţi întăresc dinainte jurământul, şi Dumnezeu să te ajute!

- Atunci, iubitul meu stăpân, dacă pot face jurământul pe care-l vreau, vorbi iar Filipa, pentru că sunt însărcinată şi simt chiar pruncul mişcând, mă jur că el nu va ieşi din trupul meu până nu mă vei lua cu tine dincolo de mare când te vei duce să-ţi împlineşti legământul...

Glasul îi tremura uşor, ca în ziua cununiei.

-... dar dacă s-ar întâmpla, adăugă Filipa, să mă laşi aici şi să pleci peste mări cu altele, atunci mă voi omorî cu un mare cuţit de oţel ca să-mi pierd deodată şi sufletul şi pruncul!

Spusese asta fără emfază, dar foarte răspicat, pentru ca fiecare să priceapă. Se fereau toţi s-o privească pe contesa de Salisbury. Regele îşi plecă genele sale lungi, luă mâna reginei, o duse la buze şi rosti pentru a rupe tăcerea apăsătoare:

- Iubita mea, ne-ai arătat tuturor calea datoriei. După tine, nimeni n-are să mai facă jurăminte.

Apoi, întorcându-se spre Robert:

- Vere d'Artois, ia-ţi locul lângă măria sa regina.

Un scutier împărţi bâtlanul a cărui carne era tare, fiindcă fusese fript prea proaspăt, şi rece, fiindcă aşteptase atât de mult până să fie adus la masă. Fiecare luă totuşi o îmbucătură. Robert găsi că vânatul său avea un gust minunat: războiul, în ziua aceea, începuse de-a binelea.

ZIDURILE CETĂŢII VENUS

Şi legămintele făcute la Windsor fură ţinute.

La 10 iulie a aceluiaşi an 1338, Eduard al III-lea pornea pe mare din portul Yarmouth, cu o flotă de patru sute de corăbii. A doua zi, punea piciorul pe uscat, la Anvers. Regina Filipa făcea şi dânsa această călătorie, iar numeroşi cavaleri, ca să-l imite pe Gautier de Mauny, aveau ochiul drept ascuns sub un romb de postav roşu.

Nu era încă vremea bătăliilor, ci aceea a întrevederilor. În ziua de 5 septembrie, Eduard îl întâlnea la Coblenz pe împăratul Germaniei.

Pentru această ceremonie, Ludovic al Bavariei îşi înjghebase un costum straniu, jumătate de împărat, jumătate de papă, patrafir de pontif pe o tunică de rege şi coroană împodobită cu pietre scumpe strălucind în jurul unei tiare. Într-o mână ţinea sceptrul, în cealaltă globul pământesc cu o cruce deasupra. Astfel ţinea el să se arate ca domn stăpânitor a toată creştinătatea.

De la înălţimea tronului său, după ce-l învinui pe Filip al VI-lea că-şi călcase jurământul de credinţă, îl recunoscu pe Eduard ca rege al Franţei şi-i înmână topuzul de aur care-l înfăţişa ca locţiitor împărătesc. Şi asta era o născocire a lui Robert d'Artois, care-şi amintise cum Charles de Valois, înaintea fiecăreia din expediţiile sale, avea grijă să fie proclamat vicar papal. Ludovic al Bavariei jură să apere, vreme de şapte ani, drepturile lui Eduard, şi toţi prinţii germani veniţi cu împăratul întăriră acest jurământ.

În vremea asta, Jakob Van Artevelde continua să îndemne la răscoală popoarele din comitatul Flandrei, de unde Ludovic de Nevers fugise pentru totdeauna. Eduard umbla din oraş în oraş ţinând mari adunări în care izbutea să fie recunoscut rege

al Franţei. Făgăduia să unească la Flandra ţinuturile Douai, Lille, chiar şi Artois, pentru a înjgheba din toate aceste teritorii cu interese comune o singură naţie. Provincia Artois fiind pomenită în acest mare plan, se putea ghici lesne cine îl inspirase şi urma, sub ocrotire engleză, să-i tragă foloasele.

În acelaşi timp, Eduard hotăra să sporească privilegiile comerciale ale cetăţilor flamande; în loc să ceară contribuţii băneşti, el acorda asemenea ajutoare, şi îşi pecetluia făgăduielile cu un sigiliu pe care stemele Angliei şi Franţei erau gravate laolaltă.

La Anvers, regina Filipa dădea naştere celui de al doilea fiu al ei, Lionel.

La Avignon, papa Benoît al XII-lea îşi înmulţea zadarnic străduinţele de pace. Se împotrivise cruciadei ca să împiedice războiul dintre Franţa şi Anglia, şi iată că războiul acesta era acum gata să izbucnească.

Între avangărzile engleze şi garnizoanele franceze se şi iscaseră grele hărţuieli în Vermandois şi Thiérache la care Filip al VI-lea răspundea trimiţând nişte cete de oşteni, unele în Guyenne şi altele până-n Scoţia pentru a aţâţa acolo răscoala în numele tânărului David Bruce.

Eduard al III-lea umbla de colo-colo între Flandra şi Londra, zălogind la băncile italiene giuvaerurile coroanei sale ca să facă faţă cheltuielilor de întreţinere ale trupelor şi pretenţiilor băneşti ale proaspeţilor săi vasali.

Ridicându-şi oastea, Filip al VI-lea luă flamura la Saint-Denis şi înaintă până dincolo de Saint-Quentin, apoi, când nu mai avea decât o zi de marş ca să dea ochii cu englezii, porunci întregii sale oştiri, să facă la stânga-mprejur şi merse să pună flamura la loc pe altarul bisericii Saint-Denis. Care putea fi pricina acestei stranii retrageri a regelui dornic de turniruri? Asta se întreba fiecare. Socotea Filip că vremea e prea

ploioasă pentru a începe lupta? Sau prezicerile nenorocite ale unchiului său Robert Astrologul îi veniseră deodată iar în minte? Spunea că se hotărâse pentru alt plan de război. O noapte de zbucium îl făcuse să ticluiască acest nou plan. Va porni să cucerească regatul Angliei. Nu va fi pentru întâia oară când francezii puneau piciorul acolo; un duce de Normandia, cu trei veacuri în urmă, nu cucerise oare Britania cea Mare? Ei bine, el, Filip, se va ivi pe aceleaşi ţărmuri ale Hastingsului; un duce de Normandia, fiu-său, va fi alături de dânsul! Aşadar, fiecare din cei doi regi râvnea să cucerească regatul celuilalt.

Dar pentru a atinge acest ţel, trebuia mai întâi să dobândeşti stăpânirea mării. Deoarece Eduard îşi avea cea mai mare parte a oştilor pe Continent, Filip hotărî să-i taie orice legătură cu bazele din Anglia, pentru a-l împiedica să-şi aprovizioneze aceste oşti sau să şi le întărească aducând altele. Va nimici flota engleză.

La 22 iunie 1340, în faţa micului port Sluis din largul estuarului care desparte Flandra de Zeelanda, două sute de corăbii înaintau, cu stindardul Franţei fluturând în vârful celui mai înalt catarg, şi împodobite cu cele mai frumoase nume; Pèlerine, Nef-dieu, Miquolette, Amoureuse, Faraude, Sainte-Marie-Porte-Joye... Corăbiile acestea duceau douăzeci de mii de marinari şi soldaţi, la care se adăuga un întreg corp de arcaşi; dar printre ei nu se numărau mai mult de o sută cincizeci de cavaleri. Nobilimii franceze nu-i plăcea marea.

Căpitanul Barbavera, care comanda cele cincizeci de galere genoveze luate cu chirie de regele Franţei, îi spuse amiralului Béhuchet:

- Monseniore, iată-l pe regele Angliei şi flota lui venind asupra noastră. Ieşi în larg cu toate corăbiile domniei tale, căci dacă rămâneţi aici, închişi cum sunteţi între marile diguri, englezii, care au de partea lor vântul, soarele şi fluxul, vă

vor înghesui aşa de rău că nu veţi mai putea face nimic.

Ar fi trebuit să-l asculte; avea treizeci de ani de experienţă navală şi, cu un an în urmă, plătit de Franţa, îndrăznise să intre în portul Southampton, dându-i foc şi prădându-l. Amiralul Béhuchet fost dregător al apelor şi pădurilor regale, îi răspunse fudul:

- Ruşine să-i fie cui s-o mişca de aici!

Îşi aşeză corăbiile pe trei rânduri; mai întâi luntraşii de pe Sena, apoi cei din Picardia şi Dieppe, iar la urmă oamenii de la Caen şi de prin Cotentin; porunci să fie legate corăbiile între ele cu funii groase şi îşi aşeză oştenii pe punţi ca în nişte metereze de cetăţi.

Regele Eduard, pornit cu două zile înainte din Londra, comanda o flotă cam tot atât de mare. Nu avea luptători mai mulţi decât aveau francezii; dar pe corăbiile sale îşi împărţise două mii de nobili printre care se afla şi Robert d'Artois, deşi acesta simţea mare scârbă de a călători pe apă.

Din această flotă nu lipsea, păzită de opt sute de oşteni, o corabie plină cu doamne de onoare care s-o slujească pe regina Filipa.

Până-n seară, Franţa spusese adio stăpânirii mărilor.

Nimeni nu băgase de seamă că se făcuse noapte atât de multe erau corăbiile franceze care ardeau luminând întinderea apelor.

Pescari normanzi şi picarzi, luntraşi de pe Sena, fuseseră sfârtecaţi de arcaşii Angliei şi de flamanzii veniţi în ajutor pe bărcile lor late, din fundul estuarului, ca să cadă în spatele cetăţuilor cu pânze. Nu se auzeau decât trosnete de catarge, zăngănit de arme, urlete de oameni spintecaţi. Se băteau cu paloşul şi cu securea pe un câmp de epave. Supravieţuitorii care încercau să scape la sfârşitul măcelului se aruncau în mare printre cadavre şi nu mai ştiau dacă înoată în apă sau în sânge. Sute de mâini tăiate pluteau pe valuri.

Leşul amiralului Béhuchet spânzura de varga unei vântrele pe corabia lui Eduard. De mai multe ceasuri, Barbavera o ştersese de acolo, pornind în larg cu galerele sale genoveze.

Englezii erau prăpădiţi dar biruitori. Cea mai mare pierdere pe care o suferiseră: corabia femeilor se dusese la fund în mijlocul unor ţipete înfiorătoare. Rochii pluteau pe apă printre leşuri, ca nişte păsări moarte.

Tânărul rege Eduard fusese rănit la coapsă şi sângele îi curgea peste cizma de piele albă: luptele însă vor continua de acum încolo pe pământul Franţei.

Eduard al III-lea îi trimise numaidecât lui Filip al VI-lea noi scrisori de provocare: "Pentru a cruţa popoarele şi ţările de grele pierderi, şi a nu împrăştia multă moarte printre creştini, ceea ce orice prinţ trebuie să împiedice cu toată hotărârea", regele englez îi propunea vărului său din Franţa să se înfrunte într-o luptă numai ei doi, deoarece neînţelegerea privitoare la tronul Franţei era treaba lor personală. Iar dacă Filip de Valois nu vroia "acest duel între trupurile lor", îi propunea să-l înfrunte cu numai o sută de cavaleri de o parte şi de alta, în câmp închis; cum s-ar zice un turnir, dar cu lăncii şi paloşe netocite, unde nu vor fi arbitri să supravegheze încăierarea şi unde răsplata învingătorilor nu va fi o broşă de nestemate sau un şoim de vânătoare, ci coroana lui Ludovic cel Sfânt.

Regele îndrăgostit de turniruri răspunse însă că propunerea vărului său nu poate fi primită, deoarece fusese adresată lui Filip de Valois iar nu regelui Franţei faţă de care Eduard nu era decât vasalul hain şi răzvrătit.

Papa puse la cale un nou armistiţiu. Împuterniciţii săi nu-şi cruţară ostenelile, fălindu-se cu meritul unei păci firave, la care cei doi prinţi nu se învoiseră decât pentru a-şi da un răgaz ca să mai răsufle.

Acest al doilea armistiţiu avea oarecare şanse de-a ţine mai multă vreme, când iată că muri ducele de Bretania. El nu lăsa nici fiu legitim, nici moştenitor direct. Ducatul fu revendicat în acelaşi timp de contele de Montfort-l'Amaury, ultimul frate al răposatului şi de Charles de Blois, nepotu-său; o altă tărăşenie aidoma celei iscate de moştenirea Artois, şi care, judecând lucrurile după lege, se înfăţişa cam la fel. Filip al VI-lea sprijinea pretenţiile rudei sale Charles de Blois, un Valois după mamă. Numaidecât Eduard al III-lea trecu de partea lui Jean de Montfort. Astfel că Franţa avea doi regi, fiecare cu ducele său de Bretania, aşa cum şi până atunci fiecare ţinea câte un rege al Scoţiei.

Bretania îl privea de aproape pe Robert, pentru că era, prin maică-sa, coborâtor din neamul ducilor ei. Eduard al III-lea nu putea face nimic alta decât să-i încredinţeze uriaşului căpetenia oştirii care urma să debarce acolo.

Ceasul cel mare al lui Robert d'Artois sosise.

Robert are cincizeci şi şase de ani. În jurul muşchilor feţei, înăspriţi într-o lungă viaţă de ură, părul său a luat acea stranie culoare de cidru tăiat cu apă pe care o capătă bărbaţii roşcovani când încărunţesc. Nu mai e zurbagiul care îşi închipuia că face război când prăda castelele mătuşii sale Mahaut. Acuma, ştia ce-i războiul; îşi pregăteşte cu grijă expediţia; se bucură de autoritatea pe care ţi-o dau vârsta şi toate învăţămintele dobândite de-a lungul unei vieţi furtunoase. E înconjurat de respectul tuturor. Cine-şi mai aduce aminte acum că fusese falsificator, ucigaş, sperjur şi niţel vrăjitor? Cine s-ar încumeta să i-o amintească? El e monseniorul Robert, uriaşul care a început să îmbătrânească, dar tot de o forţă uimitoare, tot îmbrăcat în roşu, şi tot sigur de sine, care înaintează pe pământul francez în fruntea unei oştiri engleze. Dar are oare vreo însemnătate în ochii lui faptul că trupele sale sunt străine? Şi are

oare vreun înţeles cuvântul acesta pentru vreunul din conţi, baroni şi cavaleri? Expediţiile lor sunt afaceri de familie şi bătăliile lor lupte pentru moştenire; vrăjmaşul este un văr, dar şi aliatul este alt văr. Doar pentru popor, ale cărui case vor fi arse, ale cărui coşare vor fi prădate, ale cărui femei vor fi batjocorite, cuvântul "străin" înseamnă "vrăjmaş"; nu şi pentru prinţii care-şi apără titlurile şi-şi păzesc moşiile.

Pentru Robert, acest război între Franţa şi Anglia era războiul său: l-a vrut, l-a propovăduit, l-a urzit; războiul acesta reprezintă zece ani de străduinţe necontenite. S-ar părea că nu s-a născut, că n-a trăit decât pentru el. Se plângea odinioară că nu putuse niciodată să guste clipa de faţă; în sfârşit, de data asta o trăieşte din plin. Trage aerul în piept, de parc-ar fi o băutură minunată. Fiecare clipă e o fericire. De la înălţimea uriaşului său roib, cu capul gol în vânt şi chivăra spânzurată de oblâncul şeii, le strigă celor din jur nişte măscări care-i fac să tremure. Are douăzeci şi două de mii de cavaleri şi oşteni sub mâna lui şi, când se întoarce, îşi vede lăncile clătinându-se până-n zare asemenea unui seceriş cumplit. Bieţii bretoni fug din faţa lui, unii în căruţe, cei mai mulţi pe jos, cu picioarele vârâte în târlici din pânză sau din scoarţă de copac, femeile târându-şi după ele copiii, iar bărbaţii ducând pe umăr o desagă de hrişcă.

Robert d'Artois are cincizeci şi şase de ani, dar tot aşa cum mai poate merge călare cincisprezece leghe fără să obosească, continuă să viseze ca înainte... Mâine va lua Brestul; apoi va lua Vannes, apoi va lua Rennes; de acolo va pătrunde în Normandia, şi va pune mâna pe Alençon, unde stăpân e fratele lui Filip de Valois; de la Alençon goneşte spre Evreux, spre Conches, dragul său Conches! Dă fuga la Château-Gaillard, o scoate din temniţa ei pe doamna de Beaumont. Apoi se năpusteşte, fără ca nimeni să-i poată sta

împotrivă, asupra Parisului; e la Luvru, la Vincennes, la Saint-Germain, îl alungă din tron pe Filip de Valois şi-i dă coroana lui Eduard care-l face pe el, Robert, locţiitor al său peste tot regatul Franţei. I-a fost sortit să trăiască ceasuri de mărire şi ceasuri de restrişte mai de necrezut ca astea, atunci când nu avea după dânsul, stârnind colbul drumurilor, o oaste întreagă.

Şi într-adevăr, Robert ia Brestul, unde o scapă de urmăritori pe contesa de Montfort, suflet războinic într-un trup vârtos, care, în vreme ce bărbatul ei e prizonier în mâinile regelui Franţei, continuă lupta, cu spatele la mare, apărând ultimul petec de pământ al ducatului. Şi într-adevăr Robert străbate, biruitor, Bretania, şi într-adevăr împresoară cetatea Vannes; pune să se ridice azvârlitoare de pietre şi catapulte care trag cu bolovani mari, să se îndrepte spre cetate ţevile bombardelor cu pulbere a căror fumărie se risipeşte în norii de noiembrie, şi face o spărtură în ziduri. Garnizoana din Vannes e numeroasă dar nu pare prea hotărâtă; aşteaptă primul asalt ca să se poată preda, scăpând cu faţa curată. Va fi nevoie, de o parte şi de alta, să se jertfească câţiva oameni pentru ca această formalitate să fie îndeplinită.

Robert cere să i se strângă sub bărbie cureaua chiverei de oţel, îşi încăleca roibul care se încovoie niţel sub greutatea lui, îşi strigă ultimele porunci, lăsă în jos obrăzarul prins de chivără şi-şi roteşte deasupra capului buzduganul greu de vreo trei ocale. Crainicii care-i flutură stindardul urlă cât îi ţine gura: "La luptă, Artois!"

Tălpaşi aleargă pe lângă cai, ducând nişte scări lungi, câte şase inşi una; alţii au la capătul unui băţ şomoioage de câlţi aprinse; şi vuietul se rostogoleşte spre sfărâmăturile de piatră, în locul unde zidul a fost spart; şi tunica monseniorului d'Artois fâlfâi sub norii plumburii, ca o dâră roşie de fulger...

O săgeată de arc ţintită din meterez, străbate tunica de mătase, zaua, pielea platoşei, pânza cămăşii. Izbitura n-a fost mai tare decât a unei lăncii la întreceri; Robert d'Artois îşi smulse singur săgeata şi, câţiva paşi mai departe, fără să înţeleagă ce i se întâmpla, nici pentru ce deodată cerul se făcuse aşa de negru, nici pentru ce picioarele lui nu mai strângeau calul, se prăbuşi în noroi.

În vreme ce oştile sale cucereau cetatea Vannes, uriaşul căruia i se scosese chivăra, întins pe o scară, era purtat până-n tabăra lui; sângele curgea sub scară.

Robert nu mai fusese rănit niciodată înainte. Două campanii în Flandra, propria sa expediţie în Artois, războiul din Aquitania... Robert trecuse teafăr prin toate acestea, fără să se aleagă măcar cu o zgârietură. Nici o lance ruptă în cincizeci de turniruri, nici un colţ de mistreţ nu-i atinsese vreodată pielea.

De ce aici, înaintea oraşului Vannes, înaintea acestei cetăţi care nu i se împotrivea cu adevărat, care nu era decât un popas de mâna a doua în drumul epopeii sale? Nici o prezicere rea, privind Vannes sau Bretania, nu-i fusese făcută lui Robert d'Artois. Braţul care întinsese arbaleta era al unui necunoscut care nici nu ştia măcar în cine trăgea. Patru zile se zbătu Robert; acum însă nu mai lupta împotriva prinţilor şi Parlamentului, nici împotriva legilor moştenirii, nici cu datinile comitatelor, cu ambiţiile sau lăcomia familiilor regale; lupta cu însăşi carnea lui. Moartea pătrundea în el printr-o rană cu buzele negricioase, deschisă între această inimă care bătuse atât de tare şi acest stomac care mâncase atât de mult; nu moartea care îngheaţă, ci aceea care aprinde. O flacără îi alerga prin vine. Moartea trebuia să ardă în patru zile toată vlaga ce mai era în acest trup, pentru douăzeci de ani.

Se împotrivi să facă un testament, ţipând că a doua zi îşi va încăleca roibul. Trebuiră să-l lege de

pat ca să i se poată da grijania, căci voia să omoare duhovnicul în care credea că-l recunoaşte pe Thierry d'Hirson. Aiura.

Robert d'Artois nu suferise niciodată marea; o corabie îşi întinse pânzele ca să-l ducă în Anglia. O noapte întreagă, în legănarea valurilor, pledă înaintea unui tribunal, straniu tribunal în care se adresa baronilor Franţei zicându-le "nobilii mei lorzi", şi-i cerea regelui Filip cel Frumos să poruncească sechestrarea tuturor averilor lui Filip de Valois, mantie, sceptru şi coroană, aducând la îndeplinire o bulă papală de excomunicare. De la puntea din spate, glasul său răzbea până în fundul corăbiei, ajungea până sus, la oamenii de veghe pe catarge.

Înainte de ivirea zorilor, se potoli niţel şi ceru ca mindirul pe care se afla să fie tras lângă uşă; vroia să privească ultimele stele. Dar nu mai apucă să vadă răsăritul soarelui. În clipa când îşi dădu sufletul, tot mai credea că se va vindeca. Ultimul cuvânt pe care buzele sale mai putură să-l rostească fu: "Niciodată!" fără să se ştie dacă se adresa regilor, mării sau lui Dumnezeu.

Venind pe lume, fiecare om e învestit cu o misiune măruntă sau de mare însemnătate, dar îndeobşte neştiută de el însuşi, şi pe care firea sa, legăturile cu semenii săi, întâmplările neprevăzute ale vieţii sale îl împing s-o îndeplinească, fără ştirea lui, dar cu iluzia că e slobod să facă ce vrea. Robert d'Artois dăduse foc Apusului: îşi împlinise misiunea.

Când regele Eduard al III-lea află, în Flandra, de moartea lui, genele i se umeziră, şi-i trimise reginei Filipa o scrisoare în care zicea:

Sufleţelule, vărul meu Robert d'Artois a fost chemat la Domnul; pentru dragostea ce i-o purtăm şi pentru cinstea mea, am scris cancelarului şi vistiernicului, poruncindu-le să-l înmormânteze în a mea cetate a Londrei. Vreau, iubită, să porţi tu

de grijă ca dânşii să facă după cum am poruncit. Dumnezeu să te aibă în paza lui. Am dat această scrisoare, cu pecetea mea personală în oraşul Grandchamp, ziua Sfintei Caterina, în cel de-al şaisprezecelea an al domniei mele în Anglia, iar în Franţa al treilea.

La începutul lui ianuarie 1343, cripta catedralei Sfântul Paul din Londra primi cel mai greu sicriu care a fost coborât vreodată acolo.

*****

Iar aici autorul, constrâns de istorie să-şi ucidă personajul său preferat, cu care a trăit şase ani, încearcă o tristeţe tot aşa de mare ca aceea a regelui Eduard al Angliei; pana, cum spun vechii cronicari, îi scapă dintre degete, şi nu mai are poftă să continue, cel puţin deocamdată, decât pentru a-l face pe cititor să afle sfârşitul câtorva dintre eroii mai de seamă ai povestirii acesteia.

Să sărim unsprezece ani, şi să trecem Alpii...

JEAN I, REGELE NECUNOSCUT

DRUMUL CARE DUCE LA ROMA

Luni 22 septembrie 1354, în palatul Tolomei din Siena, unde familia sa îşi făcea negoţul de bancă, Giannino Baglioni, cetăţean de vază al acestui oraş, primi o scrisoare din partea vestitului Cola de Rienzi care apucase în mâinile sale cârmuirea Romei, luându-şi străvechiul titlu de tribun. În această scrisoare datată de joia trecută şi din Capitoliu, Carlo de Rienzi îi scria bancherului:

Preaiubite prietene, am trimis după domnia ta nişte curieri cu porunca să te roage, dacă te-ar întâlni, să binevoieşti a veni la Roma să mă vezi. Dânşii mi-au spus că te-au găsit într-adevăr la Siena, dar nu te-au putut hotărî să vii la mine. Deoarece nu eram sigur că te vor afla, nu ţi-am scris; acum însă când ştiu unde eşti, te rog să vii cât mai degrabă, îndată ce vei primi această scrisoare, şi în cea mai mare taină, pentru ceva care priveşte regatul Franţei.

Pentru ce anume tribunul, crescut într-o cârciumă din Trastevere dar care afirma că este fiul nelegitim al împăratului Henric al VII-lea al Germaniei - deci frate vitreg cu regele Ioan al Boemiei - şi în care Petrarca slăvea pe restauratorul vechilor măriri ale Italiei, pentru ce anume Cola de Rienzi vroia să stea de vorbă şi atât

de repede, şi în taină, cu Giannino Baglioni? Acesta nu încetă să-şi pună întrebarea în zilele următoare, pe când mergea spre Roma, însoţit de prietenul său, notarul Angelo Guidarelli, căruia îi ceruse să-l întovărăşească, mai întâi fiindcă un drum făcut în doi parcă n-ar fi aşa de lung şi apoi fiindcă notarul era un flăcău deştept care se pricepea în toate treburile de bancă.

În septembrie văzduhul e cald încă deasupra câmpiei sieneze, şi miriştile acoperă ogoarele ca o blană roşcată. E una dintre cele mai frumoase privelişti din lume; Dumnezeu a trasat acolo cu mărinimie curba colinelor şi a împrăştiat o vegetaţie bogată şi felurită, în care chiparosul e împărat. Omul a ştiut să muncească pământul acesta şi să-şi presare peste tot casele care, de la cea mai princiară vilă până la cea mai umilă câşlărie, au toate, cu faţadele lor de culoarea lutului şi cu olanele rotunde ale acoperişului, aceeaşi frumuseţe şi aceeaşi armonie. Drumul nu-i niciodată otova, ci şerpuieşte, se înalţă, coboară spre alte văi, printre terase semănate şi livezi milenare de măslini. La Siena, Dumnezeu şi omul au deopotrivă geniu.

Despre ce fel de treburi ale Franţei vroia tribunul să-i vorbească în taină bancherului din Siena? De ce încercase în două rânduri să-l vadă, şi-i trimisese această scrisoare grabnică în care îi zicea "*preaiubite prietene*"? Avea de gând să-i ceară, fără îndoială, noi împrumuturi pentru regele de la Paris, sau poate bani de răscumpărare pentru niscaiva mari seniori prizonieri în Anglia? Giannino Baglioni habar n-avea că tribunul Cola de Rienzi se sinchisea atât de mult de soarta francezilor.

Şi chiar aşa să fi fost, pentru ce tribunul nu se adresa celorlalţi asociaţi ai băncii, celor mai vechi, lui Tolomeo Tolomei, lui Andrea, lui Giaccomo, care cunoşteau mult mai bine daraverile astea, şi fuseseră odinioară la Paris pentru a încheia

socotelile moştenirii bătrânului unchi Spinello, când trebuiseră să închidă sucursalele din Franţa? E adevărat că Giannino se născuse dintr-o mamă franceză, o tânără şi frumoasă doamnă niţel cam tristă, pe care o revedea în mijlocul amintirilor sale din copilărie într-un conac prăpădit sub un cer ploios. Şi-i adevărat că tatăl său, Guccio Baglioni, mort de paisprezece ani, dragul de el, în timpul unei călătorii prin Campania... şi Giannino, legănat de mersul calului, duse mâna discret la piept şi-şi făcu cruce... tatăl său pe vremea când locuia în Franţa, se pomenise foarte amestecat în nişte istorii ale curţilor regale, între Paris, Londra, Neapole şi Avignon. Cunoscuse de aproape regi şi regine, ba fusese de faţă şi la vestitul conclav de la Lyon...

Dar lui Giannino nu-i plăcea să-şi amintească de Franţa, tocmai din pricina mamei sale pe care n-o mai întâlnise niciodată şi nici nu ştia dacă mai trăieşte sau murise; din pricina naşterii sale, legitimă după tată-său, nelegitimă în ochii celorlalţi membri ai familiei, a tuturor acestor rude descoperite pe neaşteptate când avea nouă ani: bunicul Mino Baglioni, unchii Tolomei, nenumăraţii veri... Multă vreme Giannino se simţise străin printre dânşii. Făcuse totul pentru a şterge trăsăturile care-l deosebeau de ceilalţi, pentru a se integra în obşte, pentru a deveni un sienez, un bancher, un Baglioni.

După ce se specializase în negoţul de lână, poate fiindcă ducea dorul turmelor de oi, a păşunilor verzi şi a dimineţilor brumate, îşi luase soţie, la doi ani după moartea tatălui său, o fată de neam bun sienez, Giovanna Vivoli, care-i născuse trei fii, trăind foarte fericit cu dânsa şase ani până ce aceasta muri pe vremea molimei de ciumă neagră, în 43. Însurându-se de a doua oară, în anul următor cu o altă moştenitoare bogată, Francesca Agazzano, încă doi fii îi mai înveseleau acum căminul, iar un al treilea era aşteptat.

Preţuit de compatrioţii săi, îşi conducea treburile cu cinste şi, datorită trecerii de care se bucura în ochii tuturor, căpătase şi slujba de epitrop al spitalului Maica Domnului cea Milostivă...

Cei doi drumeţi străbătură San Quirico d'Orcia, Radicofani, Acquapendente, lacul din Bolsena, Montefiascone; înnoptau în hanuri cu portice groase, şi dimineaţa porneau mai departe.. Giannino şi Guidarelli ieşiseră din Toscana. Pe măsură ce se apropia de Roma, Giannino se simţea tot mai hotărât să-i răspundă tribunului Cola, cu toată politeţea, că nu vroia să facă afaceri în Franţa. Notarul Guidarelli îi dădea dreptate; companiile italiene păstrau o amintire prea urâtă a jecmănelilor suferite, şi, de când începuse războiul cu Anglia, prea se ducea de râpă regatul Franţei, ca să te mai încumeţi a băga bani acolo. Era mai bine să trăieşti într-o mică republică aşezată, cum e Siena, cu meşteşuguri şi negustorii înfloritoare, decât în ţările acelea mari, cârmuite de nişte nebuni!

Căci din palatul Tolomei, Giannino urmărise de aproape treburile franceze în ultimi ani; banca lor avea acolo o mulţime de poliţe care nu vor fi plătite, fără îndoială, niciodată! Nişte căpiaţi, zău aşa, francezii ăştia, începând cu regele lor Valois, care reuşise să piardă mai întâi Bretania şi Flandra, după aceea Normandia, după aceea Saintonge, apoi se lăsase fugărit prin hăţişuri de către oştile englezeşti ca o căprioară încolţită, până în jurul Parisului.

Acest erou de turnir, care vroia să tragă după dânsul lumea toată, la cruciadă, refuză provocarea vrăjmaşului englez de a se bate pe câmpia de la Vaugirard, aproape în poarta Palatului său; apoi închipuindu-şi că englezii au luat-o la fugă fiindcă se retrăgeau spre miazănoapte... dar pentru ce anume ar fi fugit când erau învingători?... Filip al VI-lea porni deodată, sleindu-şi oastea prin nişte

marşuri forţate, în urmărirea regelui Eduard, ajungându-l din spate dincolo de râul Somme; şi acolo slava lui pieri pentru totdeauna.

Ecourile bătăliei de la Crécy se împrăştiaseră până la Siena. Se aflase cum regele Franţei îşi silise pedestrimea să atace, înainte de a-şi fi venit în fire după un marş de cinci leghe, şi cum cavaleria franceză, întărâtată de această gloată de tălpaşi care nu înainta destul de repede, dăduse iureş prin propria infanterie, dând-o peste cap, trântind-o la pământ, strivind-o sub potcoavele cailor, ca să fie până la urmă ea însăşi nimicită de tirul încrucişat al arcaşilor englezi.

- Au spus, ca să-şi explice înfrângerea, că săgeţile zvârlite de puştile cu pulbere, vândute de Italia englezilor, au semănat dezordinea şi groaza în rândurile lor, datorită bubuitului. Dar nu, Guidarelli, nu puştile cu pulbere i-au dus la înfrângere, ci neghiobia lor.

Ah, ce minuni de vitejie se săvârşiseră acolo! Nimeni nu putea să tăgăduiască asta. A fost văzut, bunăoară, Ioan al Boemiei, ajuns orb pe la cincizeci de ani, cerând să fie dus totuşi în luptă, cu roibul legat la dreapta şi la stânga de caii unor cavaleri de ai săi; şi regele orb se avântase în bătălie, învârtindu-şi buzduganul în aer spre a-l repezi asupra cui? Asupra capului celor doi nenorociţi care-l înconjurau de o parte şi de alta. L-au găsit mort, aşa legat cum fusese de cei doi însoţitori omorâţi, simbol desăvârşit al acestei caste cavalereşti închisă în bezna chiverelor sale, care, dispreţuind poporul, se nimicea singură parcă dinadins.

În seara bătăliei de la Crécy, Filip al VI-lea rătăcea pe câmp, nemaiavând decât şase oameni cu dânsul, şi se ducea să bată la uşa unui conac, gemând:

- Deschideţi, deschideţi năpăstuitului rege al Franţei!

Nu trebuie să uităm că domnul Dante blestemase odinioară seminţia regilor de Valois, din pricina întâiului din neamul lor, contele Charles, pustiitorul Sienei şi Florenţei. Toţi vrăjmaşii acelui *divino poeta* o isprăveau cam rău.

Iar după Crécy, ciuma adusă de genovezi. Nici de la ăştia nu trebuie să te aştepţi vreodată la ceva bun! Corăbiile lor căraseră din Orient cumplita molimă care, pătrunzând mai întâi în Provence, se abătuse după aceea asupra Avignonului, asupra acestui oraş putred până-n măduva oaselor de atâta desfrânare şi stricăciune. Era de ajuns să fi auzit repetându-se cuvintele domnului Petrarca asupra acestui nou Babilon, ca să înţelegi că duhnitoarea lui ticăloşie şi păcatele ce se petreceau acolo în văzul lumii trebuiau să-i atragă răzbunătoare nenorociri.

Toscanul nu-i niciodată mulţumit de nimic şi de nimeni, în afară de el însuşi. De n-ar putea bârfi, n-ar putea să trăiască. Şi Giannino, în privinţa asta, se dovedea adevărat toscan. Ajunseseră la Viterbo şi încă nu isprăviseră, el şi cu Guidarelli, să foarfece lumea toată şi să-i caute nod în papură.

Mai întâi, ce făcea papa la Avignon în loc să şadă la Roma, în locul hotărât de sfântul Petru? Şi pentru ce se aleg întotdeauna papi francezi, cum e acest Pierre Roger, fostul episcop de Arras care îi urmase lui Benoît al XII-lea şi domnea acum sub numele de Clement al VI-lea? Pentru ce, la rândul său, acesta nu numea decât cardinali francezi şi refuza să se întoarcă în Italia? Îi pedepsise Dumnezeu pe toţi. Într-un singur anotimp s-au închis la Avignon şapte mii de case ai căror locuitori fuseseră seceraţi de ciumă; se adunau leşurile cu carul. Apoi năpasta se întinse spre miazănoapte, peste o ţară sleită de război. Ciuma sosea la Paris, unde făcea mii de morţi în fiecare zi; mari sau mici, nu cruţa pe nimeni. Soţia ducelui de Normandia, adică fata regelui Boemiei, murise

de ciumă. Regina Jeanne de Navarra, fiica Margueritei de Bourgogne, murise de ciumă. Chiar şi nemernica regină a Franţei, Jeana cea Şchioapă, sora Margueritei de Bourgogne, pierise de ciumă; francezii, care nu puteau s-o sufere, ziceau că moartea ei nu era decât o pedeapsă dreaptă pentru răutăţile ei.

Dar pentru ce o răpise moartea şi pe Giovanna Baglioni, întâia soţie a lui Giannino, Giovanna cu frumoşii ochi migdalaţi, cu gâtul asemenea unui şip de alabastru? Dreptate e asta? Era drept ca Siena să fie pustiită de ciumă? Dumnezeu dovedea într-adevăr că nu prea ştia să aleagă şi prea de multe ori îi punea pe cei buni să plătească păcatele celor răi.

Fericiţi cei care scăpaseră de ciumă. Fericit domnul Giovanni Boccaccio, fiul unui prieten al Tolomeilor, născut dintr-o mamă franceză, ea şi Giannino, şi care se putuse adăposti, oaspe al unui bogat senior, într-o frumoasă vilă din marginea Florenţei! Cât bântuise molima, ca să-i mai înveselească pe refugiaţii din vila Palmieri, făcându-i să uite că moartea dă târcoale porţilor, Boccaccio scrisese acele frumoase şi nostime povestiri pe care acum şi le repeta Italia toată. Curajul arătat în faţa morţii de oaspeţii contelui Palmieri şi de domnul Boccaccio nu era oare mai înţelept decât vitejia neroadă a cavalerilor Franţei? Notarul Guidarelli era întru totul de această părere.

Regele Filip se însurase însă din nou numai după treizeci de zile de la moartea reginei nemernice. Şi în asta, Giannino găsea o pricină să cârtească, nu chiar în faptul că regele se însurase a doua oară, pentru că şi dânsul făcuse la fel, dar socotea necuviincioasă graba regelui Franţei de a-şi lua o nouă soţie. Treizeci de zile! Şi pe cine alesese Filip al VI-lea? Tocmai aici începea nostimada. O răpise fiului său mai mare pe principesa cu care acesta trebuia să se însoare din

nou, vară-sa Blanche, fiica regelui Navarrei, căreia i se zicea Înţelepciune Frumoasă.

Orbit de ivirea la curte a acestei fecioare de optsprezece ani, Filip îi ceruse fiului Jean să i-o cedeze, iar Jean se lăsase cununat cu contesa de Boulogne, o văduvă de douăzeci şi patru de ani de care nu se prea simţea atras, ca de altfel de nici o altă femeie, căci se părea că moştenitorul Franţei avea mai curând slăbiciune pentru scutieri.

Regele de cincizeci şi şase de ani regăsise atunci, în braţele Înţelepciunii Frumoase, focul tinereţii. Curat Înţelepciune Frumoasă! Numele i se potrivea de minune; Giannino şi Guidarelli se strâmbau de râs pe caii lor. Înţelepciune Frumoasă! Domnul Boccaccio ar fi putut face din asta o poveste de a lui. În trei luni fetişcana îi venise de hac regelui turnirurilor, şi curtea îl ducea la gropniţa mănăstirii Saint-Denis pe acest falnic neghiob care nu domnise o treime de veac decât pentru a-şi duce regatul de la bogăţie la prăpăd.

Jean al II-lea, noul rege, acum în vârstă de treizeci şi şase de ani, şi căruia i se zicea cel Bun, fără a se şti prea bine de ce, avea întocmai, cum spuneau călătorii sosiţi din Franţa, aceleaşi însuşiri temeinice ca şi tătâne-său şi acelaşi noroc în treburile de care se apuca. Era doar niţel mai risipitor, mai nestatornic şi mai uşuratec; o amintea însă şi pe maică-sa prin viclenie şi cruzime. Crezându-se mereu trădat, se şi grăbise să-i taie capul conetabilului său.

Pentru că regele Eduard al III-lea, cu tabăra în oraşul Calais, cucerit de el, întemeiase Ordinul Jaretierei, într-o zi când avusese plăcerea să prindă cu mâna lui ciorapul amantei sale frumoasa contesă de Salisbury, regele Jean al II-lea nevrând să rămână mai prejos în privinţa decoraţiilor cavalereşti, înfiinţase Ordinul Stelei pentru a-l cinsti pe favoritul său spaniol, junele Charles de la Cerda. Isprăvile sale vitejeşti se opreau aici.

Poporul crăpa de foame; ca urmare a ciumei şi a războiului, muncile câmpului ca şi atelierele meşteşugăreşti duceau lipsă de braţe; bucatele se răriseră şi preţurile crescuseră peste măsură; slujbele se împuţinau; toate vânzările erau supuse unui bir de un sol pe livra de marfă.

Cete rătăcitoare, asemenea ciobănaşilor de odinioară, dar şi mai smintite, străbăteau ţara, mii de bărbaţi şi de femei în zdrenţe care se flagelau unii pe alţii cu frânghii sau cu lanţuri, urlând nişte psalmi jalnici de-a lungul drumurilor, şi deodată, cuprinşi de furie, măcelăreau, ca întotdeauna, evreii şi italienii.

În vremea asta curtea Franţei îşi ducea mai departe traiul într-un lux sfidător, cheltuind pentru un singur turnir cât ar fi fost de ajuns ca să hrăneşti un an întreg toată sărăcimea unui comitat şi îmbrăcându-se în chip nu tocmai creştinesc, bărbaţii mai împopoţonaţi cu giuvaericale decât femeile, purtând tunici strânse în talie, aşa de scurte că li se vedeau bucile, şi nişte pantofi cu vârful lung aşa de ascuţit că se poticneau la mers.

O bancă cât de cât serioasă ar fi putut oare consimţi să dea unor astfel de oameni noi împrumuturi sau să le vândă lâna pe datorie? Fireşte că nu. Şi Giannino Baglioni, intrând în Roma la 2 octombrie, prin Ponte Milvio, era foarte hotărât să i-o spună tribunului Cola de Rienzi.

NOAPTEA LA CAPITOLIU

Călătorii poposiră într-o *osteria* din Campo dei Fiori, la ceasul când florăresele, ţipând cât le ţinea gura, îşi vindeau mai ieftin ultimele maldăre de trandafiri şi goleau piaţa de covorul lor multicolor şi înmiresmat.

Luându-l călăuză pe hangiu, la căderea nopţii Giannino Baglioni se îndreptă spre Capitoliu.

Minunat oraş Roma, unde nu venise niciodată, şi pe care-l descoperea acum, regretând că nu se poate opri la fiece pas! Uriaş, dacă-l pui alături de Siena şi de Florenţa, chiar mai întins, pare-se, decât Parisul sau Neapole, pe cât îşi amintea Giannino din ce-i povestise tată-său. Prin ulicioarele întortocheate ajungeai deodată în faţa unor palate măreţe, ale căror portice şi curţi erau luminate de făclii şi felinare. Cete de băieţi mergeau ţinându-se de braţ prin mijlocul străzilor, cântând. Trecătorii te cam îmbrânceau, dar fără gând rău, şi zâmbeau străinilor: cârciumile erau la tot pasul şi răzbeau din ele ispititoare mirosuri de ulei cald, de şofran, de peşte prăjit şi de carne friptă. Viaţa nu părea să se oprească odată cu noaptea.

Giannino urcă dealul Capitoliului la lumina stelelor. Iarba creştea în faţa unui portic de biserică; nişte coloane răsturnate, o statuie, înălţându-şi un braţ ciuntit, adevereau trecutul străvechi al cetăţii. August, Neron, Titus, Marc-Aureliu călcaseră pământul acesta...

Cola de Rienzi îşi lua cina împreună cu o seamă de oaspeţi, într-o sală mare clădită chiar pe temeliile fostului templu al lui Jupiter. Giannino se îndreptă spre dânsul, puse jos un genunchi şi-şi rosti numele. Numaidecât tribunul, apucându-i mâinile, îl ridică şi porunci să fie condus într-o

încăpere de alături unde, după câteva clipe, veni şi ei.

Rienzi îşi luase titlul de tribun, dar avea mai curând chipul şi portul unui împărat. Purpura era culoarea lui: îşi petrecea mantia pe dânsul, ca o togă. Gulerul caftanului cuprindea un gât gros şi rotund; cu nişte ochi mari limpezi, cu părul tuns mărunt şi o bărbie care vădea dârzenie, această faţă lată părea menită să ia loc alături de busturile Cezarilor. Tribunul avea o meteahnă, un tremur al nării drepte, care-i dădea o expresie de nerăbdare. Călca hotărât ca unul ce nu îngăduie să-i stea cineva în cale. Bărbatul acesta arăta într-adevăr, doar ivindu-se undeva, că era născut să poruncească, şi că nutrea planuri mari pentru poporul său, iar cei din jur trebuiau să-i înţeleagă numaidecât gândurile şi să i le împlinească. Îl rugă pe Giannino să se aşeze lângă dânsul, porunci slugilor să închidă uşile şi să stea de pază ca nimeni să nu-i tulbure; apoi, fără a mai pierde vremea, începu să pună întrebări care nu aveau nici o legătură cu treburile obişnuite ale unui bancher.

Negoţul de lână, împrumuturile de bani, ordinele de plată, cu nici unele din aceste daraveri nu-şi bătea capul.

Numai Giannino, persoana lui Giannino îl interesa. La ce vârstă sosise Giannino din Franţa? Unde îşi petrecuse primii ani? Cine îl crescuse? Purtase întotdeauna acelaşi nume?

După fiecare întrebare, Rienzi aştepta răspunsul, asculta, dădea din cap, şi punea altă întrebare.

Aşadar, Giannino văzuse lumina zilei într-o mănăstire din Paris. Maică-sa, Maria de Cressay, îl crescuse până la vârsta de nouă ani, în Île-de-France, lângă un târg numit Neauphle-le-Vieux. Ce ştia despre vremea pe care mamă-sa o petrecuse la curtea Franţei? În privinţa asta, sienezul îşi amintea spusele tatălui său, Guccio Baglioni: puţin

timp după ce-l născuse pe Giannino, Maria de Cressay fusese chemată la curte ca doică, pentru fiul nou-născut al reginei Clémence a Ungariei; dar nu rămăsese mult acolo, deoarece copilul reginei murise după câteva zile, otrăvit, cum ziceau unii.

Şi Giannino începu să surâdă. Supsese la acelaşi sân cu regele Franţei; era ceva la care nu se gândea aproape niciodată şi care i se părea pe neaşteptate de necrezut, aproape de râs, acum când se vedea ajuns aproape la patruzeci de ani, în tihnita sa viaţă de burghez italian.

Pentru ce îi punea însă Rienzi toate întrebările acestea? Pentru ce tribunul cu ochii mari, limpezi, bastardul penultimului împărat german, îl privea cu această îngândurată luare aminte?

- Domnia ta eşti cu adevărat, spuse în cele din urmă Cola de Rienzi, domnia ta eşti cu adevărat...

Giannino nu pricepea ce anume vroia să spună cu asta. Fu şi mai mirat când îl văzu pe măreţul tribun punându-şi jos un genunchi şi plecându-se până a-i săruta piciorul drept.

- Eşti regele Franţei, rosti Rienzi, şi aşa trebuie să ţi se închine toată lumea de azi încolo.

Luminile se clătinară niţel în jurul lui Giannino.

Când casa în care şezi liniştit la masă se crapă deodată pentru că pământul de sub ea începe să lunece, când corabia în care dormi se izbeşte în toiul nopţii de nişte stânci, nici atunci nu înţelegi din prima clipă ce se întâmplă.

Giannino Baglioni şedea în jilţ, într-o încăpere a Capitoliului; stăpânul Romei îngenunchea la picioarele lui, zicând că era regele Franţei.

- În iunie s-au făcut nouă ani de când doamna Maria de Cressay a murit.

- Mama mea a murit? izbucni Giannino.

- Da, prea mărite domn... mai bine zis aceea pe care o credeai mama domniei tale. Şi cu două

zile înainte de a închide ochii s-a spovedit...

Era întâia oară când Giannino auzea spunându-i-se "prea mărite domn" şi rămase cu gura căscată, mai uluit chiar decât de pupatul piciorului.

Aşadar, simţind că i se apropie sfârşitul, Maria de Cressay chemase la căpătâiul ei un călugăr augustin de la o mânăstire vecină, fratele Jourdain Spaniolul, şi i se spovedi acestuia.

Gândul lui Giannino se întorcea la primele sale amintiri. Vedea odaia de la Cressay şi pe maică-sa, blondă şi frumoasă... Murise de nouă ani, şi el nu ştia asta. Şi iată că acum nu mai era mama lui.

La cererea muribundei, fratele Jourdain aşternuse pe hârtie această spovedanie care era dezvăluirea unui grozav secret de stat şi a unei nu mai puţin grozave crime.

- Îţi voi arăta spovedania, precum şi scrisoarea fratelui Jourdain; şi una şi alta se află în mâna mea, spuse Cola de Rienzi.

Tribunul vorbi patru ceasuri întregi. Atâta vreme i-a trebuit, mai întâi ca să-l pună în cunoştinţă pe Giannino asupra întâmplărilor, vechi de patruzeci de ani, care făceau partea din istoria regatului Franţei: moartea Margueritei de Bourgogne, a doua căsătorie a regelui Ludovic al X-lea cu Clémence a Ungariei.

- Tatăl meu fusese şi dânsul cu solia care s-a dus s-o aducă pe regină de la Neapole, spuse Giannino; mi-a povestit-o de mai multe ori; făcea parte din suita unui oarecare conte de Bouville...

- Contele de Bouville, zici? Totul se potriveşte atunci! E acelaşi Bouville care era epitropul pântecului reginei Clémence, mama domniei tale, prea luminate, şi care merse s-o aducă, pentru a te alăpta, pe doamna de Cressay, de la mănăstirea unde tocmai născuse un băiat. Ea a povestit aceasta cuvânt cu cuvânt.

Pe măsură ce tribunul vorbea, oaspele său simţea că-şi pierde minţile. Toate erau de-a-ndoaselea; întunecimile se făceau luminoase, lumina se întuneca. Giannino îl silea mereu pe Rienzi să ia povestea de la început, ca atunci când iei de la capăt o socoteală prea încâlcită. Afla dintr-o dată că tatăl său nu era tatăl său, că mamă-sa nu era mamă-sa, şi că adevăratul său tată, un rege al Franţei, ucigaşul primei sale soţii, sfârşise prin a fi el însuşi ucis. Înceta să mai fie fratele de lapte al unui rege al Franţei mort în leagăn; era chiar acest rege reînviat deodată.

- Ţi s-a spus întotdeauna Jean, nu-i aşa? întrebă Rienzi. Mama măriei tale, regina, ţi-a dat acest nume din pricina unui legământ ce făcuse. Jean sau Giovanni, de unde vine Giovannino, sau Giannino... Eşti Jean I-ul cel Postum.

Cel Postum! Un nume rău prevestitor, unul din cuvintele acelea care evocă cimitirul, şi pe care toscanii nu pot să-l audă fără a face coarnele cu mâna stângă spre a îndepărta piaza rea.

Pe neaşteptate, contele Robert d'Artois, contesa Mahaut, numele acestea care aparţineau marilor amintiri ale tatălui său... nu, nu ale tatălui său; în sfârşit, ale celuilalt, Guccio Baglioni... apăreau în povestirea tribunului, împovărate de roluri cumplite. Contesa Mahaut, după ce îl otrăvise pe tatăl lui Giannino... da, pe regele Ludovic!... pusese la cale şi pieirea noului-născut.

- Dar contele de Bouville, prevăzător, schimbase copilul reginei cu cel al doicii, care se chema de altfel tot Jean. Acesta e cel care a fost ucis, şi apoi înmormântat la Saint-Denis...

Şi Giannino simţi parcă o şi mai mare strângere de inimă, pentru că nu se putea dezobişnui aşa de repede că el e Giannino Baglioni, copilul negustorului sienez, şi pentru că trăia o senzaţie ciudată, ca şi cum cineva îl anunţa că încetase să mai respire la vârsta de cinci zile şi că, de atunci, viaţa lui, toate gândurile lui, toate

faptele lui, trupul său chiar, nu erau decât o nălucire. Se simţea pierind, umplându-se de întuneric, schimbându-se în propria sa fantomă. Unde se găsea cu-adevărat, sub o lespede în cripta de la Saint-Denis, sau aici, la Capitoliu?

- Îmi zicea uneori "prinţişorul meu", şopti el.

- Cine?

- Mama... vreau să spun, doamna de Cressay... când nu era nimeni de faţă. Credeam că e o vorbă, aşa cum mamele din Franţa îşi alintă copiii; şi-mi săruta mâinile şi începea să plângă... O, câte îmi vin în minte acum... Şi pensia aceea pe care o trimitea contele de Bouville, şi cum unchii Cressay, bărbosul şi celălalt, se purtau mai drăguţ cu mine în zilele când soseau banii...

Ce s-a ales din toţi aceştia? Cei mai mulţi muriseră de mult: Mahaut, Bouville, Robert d'Artois... Fraţii Cressay îşi căpătaseră spada de cavaleri în ajunul bătăliei de la Crécy, dând prilej lui Filip al VI-lea să facă un joc de cuvinte.

- Trebuie să fi fost destul de bătrâni...

Dar dacă Maria de Cressay nu vroise niciodată să-l revadă pe Guccio Baglioni, nu era pentru că l-ar fi urât, aşa cum acesta spunea plin de amărăciune, ci pentru a-şi ţine jurământul ce-i fusese smuls cu de-a sila, când i se încredinţase pruncul regal scăpat de la pieire.

- Şi de frica unor represalii împotriva ei sau a soţului ei, adăugă Rienzi. Căci erau cununaţi, în taină dar de-adevăratelea, de către un călugăr. Şi asta a spus-o în spovedania ei. Apoi, într-o zi, Baglioni a venit să te răpească de acolo, pe când aveai nouă ani.

- Mi-amintesc bine de plecarea aceea... Şi dânsa, ma... doamna de Cressay nu s-a mai măritat din nou niciodată?

- Niciodată, pentru că se legase pe viaţă.

- Nici el nu s-a mai însurat.

Giannino rămase o clipă îngândurat, cu mintea la moarta de la Cressay, la mortul din

Campania romană, căznindu-se să şi-i închipuie ca pe nişte părinţi adoptivi.

Apoi întrebă deodată:

- Aş putea avea o oglindă?

- Fireşte, spuse tribunul oarecum mirat.

Bătu din palme şi dădu o poruncă unei slugi.

- Am văzut-o pe regina Clémence, o singură dată... chiar atunci când fusesem luat de la Cressay şi am rămas câteva zile la Paris, la unchiul Spinello. Tatăl meu... adoptiv, cum spui... m-a dus la dânsa. Mi-a dat bomboane. Aşadar, ea era mama mea?

Îl podidiră lacrimile. Îşi vârî mâna sub gulerul caftanului său şi scoase o răcliţă spânzurată de o sfoară de mătase:

- Aceste moaşte ale sfântului Ioan le am de la dânsa...

Căuta cu o deznădăjduită înfrigurare trăsăturile chipului reginei, cel puţin aşa cum se vor fi întipărit în memoria sa de copil. Îşi amintea numai ivirea unei femei de o minunată frumuseţe, toată înveşmântată în albul de doliu al reginelor văduve, şi care-i pusese pe frunte o mână distrată cu degete trandafirii... "Şi nu ştiam că eram în faţa mamei mele. Iar dânsa, până în ultima ei zi, şi-a crezut fiul mort..."

Ah! Această contesă Mahaut era o mare ticăloasă, nu numai fiindcă a omorât un prunc nevinovat, dar şi fiindcă a aruncat atâtea vieţi în zbucium şi nenorocire!

Impresia de mai înainte că făptura lui e doar o nălucire dispăruse din mintea lui Giannino spre a face loc unei senzaţii, tot aşa de îngrijorătoare, şi anume că din el se desprindea o nouă fiinţă, neştiută. Era el însuşi dar şi un altul, fiul unui bancher sienez şi fiul regelui Franţei.

Şi soţia sa, Francesca? Îşi aminti deodată de Francesca. Cu cine se măritase ea? Şi propriii săi copii? Ei se trăgeau deci din Hugues Capet, din Ludovic cel Sfânt, din Filip cel Frumos?

- Papa Ioan al XXII-lea trebuie să fi aflat ceva din istoria asta, urmă Cola de Rienzi. Mi s-a spus că unii cardinali din jurul său şopteau că el nu era sigur că fiul regelui Ludovic al X-lea ar fi murit. Doar o bănuială, se zicea, cum umblă atâtea, şi care nu prea părea întemeiată, până la această spovedanie *in extremis* a mamei tale adoptive, mărite domn, a doicii, care îi ceru călugărului augustin să-i promită că te va căuta şi-ţi va destăinui adevărul. Toată viaţa se supusese, prin tăcerea ei, oamenilor; dar în clipa când trebuia să se înfăţişeze înaintea lui Dumnezeu, şi deoarece aceia care îi impuseseră această tăcere muriseră fără s-o dezlege de jurământ, ea vru să-şi uşureze inima de taina ei. Şi fratele Jourdain Spaniolul, credincios cuvântului dat, pornise în căutarea lui Giannino; dar războiul şi ciuma îl împiedicaseră să meargă mai departe de Paris. Tolomeii nu mai aveau sucursală acolo. Fratele Jourdain nu se mai simţea în stare să întreprindă călătorii lungi.

- Îşi încredinţă deci povestirea şi spovedania, continuă Rienzi, unui alt călugăr din tagma lui, fratele Antonie, om de o mare sfinţenie care făcuse de câteva ori pelerinajul la Roma, şi venise să mă vadă mai înainte. Acest frate Antonie e cel care, aflându-se cu două luni în urmă bolnav la Porto-Venere, mi-a înlesnit să cunosc tot ce-ţi povestii acum, trimiţându-mi dovezile şi propria sa relatare. O clipă am stat la îndoială, ţi-o mărturisesc, dacă trebuie să dau crezare acestor lucruri. Dar, gândindu-mă mai bine, ele mi s-au părut prea stranii şi prea uluitoare ca să fi fost născocite; închipuirea omenească n-ar putea merge până acolo. Adeseori, tocmai adevărul ni se pare de necrezut. Am poruncit să se cerceteze date, să se culeagă tot felul de mărturii, şi am pus oameni să te caute; ţi-am trimis mai întâi pe acei tainici curieri care, neavând nimic scris asupra lor, nu au putut să te convingă să vii la mine; şi în cele din urmă te-am poftit prin acea scrisoare datorită

căreia, prea mărite domn, te afli aici. Dacă vrei să ţi se recunoască drepturile la coroana Franţei, sunt gata să te ajut.

Un slujitor adusese o oglindă de argint. Giannino o apropie de marile policandre şi se privi îndelung. Chipul său nu-i plăcuse niciodată; această faţă rotundă şi cam moale, nasul acesta drept dar fără a se deosebi de oricare altul, ochii aceştia albaştri sub nişte sprâncene prea şterse, era oare acesta un obraz de rege al Franţei?

Giannino căuta, în fundul oglinzii, să destrame fantoma, să se reconstituie...

Tribunul îi puse mâna pe umăr.

- Şi naşterea mea, spuse el pe-un ton grav, a fost multă vreme învăluită de o mare taină. Am crescut într-o cârciumă din acest oraş; am turnat vinul la masa salahorilor. N-am aflat decât destul de târziu al cui fiu eram.

Frumosul său chip de împărat, în care doar nara dreaptă tremura, se cam fleşcăise.

"NOI, COLA DE RIENZI..."

Părăsind Capitoliul la ceasul când cele dintâi licăriri ale zorilor începeau să tivească printr-o dungă arămie ruinele Palatinului, Giannino nu se întoarse să doarmă în hanul de la Campo dei Fiori. O gardă de onoare, poruncită de tribun, îl însoţi pe celălalt mal al Tibrului, la castelul San-Angelo unde un apartament îi fusese pregătit.

A doua zi, căutând ajutorul lui Dumnezeu ca să-şi potolească adânca tulburare ce-l frământa, petrecu câteva ceasuri într-o biserică din împrejurimi; apoi porni îndărăt spre castelul San-Angelo. Ceruse să fie chemat prietenul său Guidarelli, dar fu rugat să nu stea de vorbă cu nimeni înainte de a-l vedea iar pe tribun. Rămase singur până seara, aşteptând să vină cineva după dânsul. Se părea că tribunul Cola de Rienzi nu se ocupa de treburile sale decât noaptea.

Giannino merse deci iar la Capitoliu, unde tribunul îl primi cu şi mai mult respect ca în ajun şi se închise din nou cu el.

Cola de Rienzi avea planul său de bătălie pe care şi-l arăta amănunţit; va face de îndată scrisori papei, împăratului, tuturor suveranilor creştinătăţii, poftindu-i să-şi trimeată ambasadori pentru a le da o veste de cea mai mare însemnătate, dar fără a lăsa să se ghicească ce fel de veste ar putea să fie; apoi, în faţa tuturor ambasadorilor adunaţi într-o audienţă solemnă, urma să apară Giannino, purtând însemnele regeşti, iar Rienzi avea să-l prezinte ca pe adevăratul rege al Franţei... Bineînţeles, dacă măritul domn se învoia cu asta.

Giannino era rege al Franţei din ajun, dar bancher sienez de douăzeci de ani; şi se întreba ce interes putea să aibă Rienzi de a-i ţine partea, cu atâta nerăbdare, aproape cu o înfrigurare care

scutura tot trupul voinic al potentatului. Pentru ce, când de la moartea lui Ludovic al X-lea patru regi se succedaseră pe tronul Franţei, vroia să ridice o asemenea contestaţie? Făcea asta, aşa cum spunea, numai pentru a da în vileag o nedreptate monstruoasă şi a restabili un prinţ despuiat de dreptul său? Tribunul îşi dădu repede pe faţă gândul ascuns:

- Adevăratul rege al Franţei ar putea să-l readucă pe papă la Roma. Regii falşi au şi papi falşi.

Rienzi vedea departe. Războiul între Franţa şi Anglia, care începea să fie războiul unei jumătăţi a Apusului împotriva celeilalte jumătăţi, avea, dacă nu ca obârşie, cel puţin ca temei juridic o ceartă dinastică pentru succesiune. Făcând să apară titularul adevărat şi legitim al tronului Franţei, îi dezumfla pe ceilalţi doi regi de pretenţiilor lor. Atunci, suveranii Europei, barem cei paşnici, adunându-se la Roma, îl detronau pe regele Jean al II-lea şi-i dădeau coroana lui Jean I-ul. Iar Jean I-ul hotăra întoarcerea sfântului părinte în Cetatea Eternă. Se isprăvea cu planurile hrăpăreţe ale Franţei asupra ţinuturilor imperiale din Italia; se isprăvea cu luptele dintre ghelfi şi gibelini; Italia, în unitatea ei regăsită, putea să năzuiască la măreţia ei de odinioară; în sfârşit, papa şi regele Franţei, dacă o doreau, puteau chiar să facă din făuritorul acestei măreţii şi acestei păci din Cola de Rienzi, fiu de împărat, un împărat, şi nu un împărat după chipul celui german, ci unul asemenea împăraţilor străvechi! Mama lui Cola era din Trastevere, unde umbrele lui August, Titus şi Traian, se plimbă mereu, chiar prin cârciumi, dând visurilor aripi...

A doua zi, 4 octombrie, în cursul unei a treia întrevederi, asta însă la lumina zilei, Rienzi îi înmână lui Giannino, căruia începuse să-i zică Giovanni di Francia, toate dovezile aflate în uimitorul său dosar: spovedania mamei

neadevărate, povestirea fratelui Jourdain Spaniolul, scrisoarea fratelui Antonie; apoi, chemând pe unul din grămăticii săi, începu să dicteze actul care adeverea toate acestea:

Noi, Cola de Rienzi, cavaler din mila scaunului apostolic, ilustru senator al Cetăţii Sfinte, judecător, căpitan şi tribun al poporului roman, am cercetat îndeaproape dovezile ce mi-au fost aduse de fratele Antonie, şi le-am dat crezare cu atât mai vârtos cu cât, după cele ce-am auzit şi aflat, e neîndoios că din vrerea lui Dumnezeu regatul Franţei a fost, vreme de mulţi ani, prada războiului şi a urgiilor de tot felul, lucruri pe care, toate, Dumnezeu le-a rânduit, aşa credem, drept ispăşire a înşelăciunii ce s-a săvârşit faţă de acest om, şi care a făcut ca el să rămână vreme îndelungată în umilinţă şi sărăcie...

Tribunul părea mai nervos ca în ajun; se oprea din dictare de fiecare dată, când un zgomot neobişnuit îi ajungea la ureche, sau dimpotrivă când se făcea o tăcere ceva mai lungă. Ochii săi mari se întorceau adeseori spre ferestrele deschise; s-ar fi zis că pândea ce se întâmplă pe afară.

...Giannino ni s-a înfăţişat, la poftirea noastră, joi, în 2 octombrie. Înainte de a-i spune ceea ce aveam a-i vorbi, l-am întrebat cine este, ce stare are, ce nume poartă, numele tatălui său, şi toate cele în legătură cu dânsul. După răspunsurile pe care mi le-a dat, am găsit că spusele lui se potriveau cu ceea ce ziceau scrisorile fratelui Antonie; ceea ce văzând, i-am destăinuit cuviincios tot ce aflasem în această privinţă. Deoarece însă ştim că o răscoală se pregăteşte la Roma împotriva noastră...

Giannino avu o tresărire. Cum! Cola de Rienzi, atât de puternic încât vorbea de

ambasadorii pe care îi va trimite papei şi tuturor suveranilor lumii, se temea... Ridică privirea la tribun; acesta îşi întări spusele, plecându-şi încet pleoapele peste ochii albaştri; nara dreaptă îi tremura.

- Prinţii de Colonna, rosti el posomorât.

Şi dictă mai departe:

...Deoarece ni-e teamă că vom pieri înainte de a-i fi dat vreun sprijin sau vreun mijloc spre a-şi redobândi regatul, am pus de s-au scris din nou pe curat toate aceste scrisori şi i le-am încredinţat cu mâna noastră, astăzi, sâmbătă 4 octombrie 1334, după ce le-am pecetluit cu sigiliul nostru, având o stea mare înconjurată de opt stele mărunte şi cercul mic la mijloc, precum şi stemele sfintei biserici şi poporului roman, pentru ca adevărurile ce-s cuprinse în ele să primească o mai mare chezăşie şi pentru ca să fie cunoscute de toţi credincioşii.

Facă preasfinţia şi preamilostivul nostru domn Isus Cristos să avem parte de o destul de lungă viaţă ca să putem vedea biruitoare în lumea aceasta o atât de dreaptă pricină. Amin, amin!

Când isprăvi asta, Rienzi se apropie de fereastra deschisă şi, luându-l de umăr pe Jean I-ul cu un gest aproape părintesc, îi arătă la o sută de picioare dedesubt, trântite una peste alta, ruinele forumului antic, arcurile de triumf şi templele năruite. Asfinţitul îşi aşternea aurul roşiatic peste această fabuloasă carieră de unde vandalii şi papii luaseră marmura, vreme de aproape zece veacuri, şi care nici acum nu era sleită. Din templul lui Jupiter se zărea casa vestalelor, şi un dafin care creştea în templul Venerei...

- Acolo, spuse tribunul arătând locul fostei curii romane, acolo a fost asasinat Cezar... Vrei să-mi faci un mare bine, mărite domn? Nimeni nu te cunoaşte încă, nimeni nu ştie cine eşti, şi poţi

umbla în voie ca un burghez de rând din Siena. Vreau să te ajut din toate puterile; pentru asta însă e nevoie ca să fiu în viaţă. Ştiu că o conspiraţie se urzeşte împotriva mea. Ştiu că vrăjmaşii mai vor să-mi curme zilele. Ştiu că ştafetele pe care le trimit în afara Romei sunt urmărite. Pleacă la Montefiascone, înfăţişază-te din partea mea cardinalului Albornez, şi spune-i să-mi trimită nişte oşti, fără de nici o zăbavă.

În ce aventură se găsea prins Giannino, doar după câteva ore de la sosirea lui la Roma? Să revendice tronul Franţei! Şi abia ajuns prinţ pretendent la coroană, să plece ca emisar al tribunului pentru a-i chema oşti în ajutor. Nu spusese da la nimic din toate acestea şi la nimic nu putea să zică nu.

A doua zi, 5 octombrie, după o goană de douăsprezece ceasuri, intra în acelaşi Montefiascone prin care trecuse cu cinci zile înainte, ponegrind aşa de rău Franţa şi pe francezi. Vorbi cardinalului Albornez, şi acesta hotărî numaidecât să pornească asupra Romei, cu oştenii pe care îi avea la îndemână; era însă prea târziu.

Marţi, în 7 octombrie, Cola de Rienzi fusese omorât.

REGELE POSTUM

Şi Giovannini di Francia se întoarse la Siena, unde îşi văzu mai departe de bancă şi de negoţul său de lână, tăcând mâlc vreme de doi ani. Atâta doar că se privea adeseori în oglindă. Şi nu adormea fără a se gândi că era fiul reginei Clémence a Ungariei, rudă a suveranului Neapolei şi strănepot al lui Ludovic cel Sfânt. Dar nu avea curajul s-o spună cuiva; nu poţi ieşi deodată din Siena, la patruzeci de ani, strigând: "Eu sunt regele Franţei", fără a risca să fii luat drept nebun. Uciderea lui Cola de Rienzi, ocrotitorul său de trei zile, îl pusese pe gânduri. Şi mai întâi, la cine s-ar fi putut duce?

Totuşi, nu-şi ţinea taina aşa de ascunsă încât să nu fi vorbit niţel despre asta cu nevastă-sa Francesca, curioasă ca toate femeile, cu prietenul său Guidarelli, curios ca orice notar, şi mai ales cu Fra Bartolomeo, din tagma Fraţilor propovăduitori, curios ca orice duhovnic.

Fra Bartolomeo era un călugăr italian, entuziast şi limbut, care se şi vedea capelan al regelui. Giannino îi arătase hârtiile pe care i le dăduse Rienzi: se apucă să vorbească de ele prin oraş. Şi foarte curând sienezii începură să-şi şoptească între dânşii această minune: adevăratul rege al Franţei era printre concetăţenii lor! Lumea se îmbulzea în faţa palatului Tolomei: cei care veneau să cumpere lână de la Giannino, îi făceau plecăciuni adânci; se simţeau onoraţi iscălindu-i o poliţă; toţi îl arătau când umbla prin ulicioarele oraşului. Slujbaşii firmelor comerciale care fuseseră în Franţa te încredinţau că Giannino semăna leit cu prinţii de acolo, blond ca dânşii, cu pomeţii laţi şi sprâncenele cam depărtate între ele.

Şi iată-i pe neguţătorii sienezi împrăştiind noutatea asta printre împuterniciţii lor de la sucursalele italiene din Europa. Şi iată, ieşind la iveală că fraţii Jourdain şi Antonie, cei doi călugări augustini pe care toată lumea îi credea morţi, atât de bătrâni şi de bolnavi se ziceau singuri în scrisorile lor, mai trăiau încă, pregătindu-se chiar să plece spre Ţara Sfântă. Şi iată că cei doi călugări scriu Consiliului Republicii Siena pentru a adeveri toate mărturiile lor dinainte; ba fratele Jourdain îi scrie chiar lui Giannino, vorbindu-i de nenorocirile Franţei şi îndemnându-l să treacă la fapte!

Nenorocirile Franţei erau într-adevăr mari. Regele Jean al II-lea, "falsul rege" cum îi spuneau acum sienezii, îşi arătase toată măsura geniului său într-o mare luptă ce se dăduse în apusul ţării, prin părţile dinspre Poitiers.

Pentru că la Crécy, tătâne-său Filip al VI-lea mâncase bătaie de la nişte oşti de tălpaşi, la Poitiers, Jean al II-lea hotărâse să-şi descalece cavalerii, dar fără să-i lase să-şi scoată armurile, şi-i puse să pornească aşa împotriva unui vrăjmaş care-i aştepta pe creasta unui deal. Acolo au fost măcelăriţi în zalele lor ca nişte glotaşi de rând. Fiul mai mare al regelui, prinţul Charles, care comanda una din oşti, se depărtase de locul bătăliei, după cum îi poruncise tată-său, ziceau unii, dar arătând mare grabă în împlinirea acestei porunci. Se mai spunea că prinţul avea mâinile umflate şi din pricina asta nu putea ţine multă vreme o sabie. Oricum ar fi fost, prudenţa lui scăpase de la pieire câţiva cavaleri ai Franţei, în vreme ce Jean al II-lea, încolţit cu mezinul său Filip care-i striga: "Tată, păzea la dreapta, tată, păzea la stânga!" când avea să se apere de o oaste întreagă, sfârşi prin a se preda unui cavaler picard trecut în slujba englezilor.

Acum regele Valois era prizonierul regelui Eduard al III-lea. Nu se vorbea oare de cifra

nemaiauzită de un milion de florini, ca preţ al răscumpărării sale? A, nu trebuia nimeni să-şi pună nădejdea în bancherii sienezi pentru a contribui la suma asta!

Se comentau tocmai aceste ştiri, cu multă însufleţire, într-o dimineaţă a lui octombrie 1356, în faţa Primăriei oraşului Siena din frumoasa piaţă în chip de amfiteatru, mărginită de palate cu ziduri galbene şi roşiatice, vorbeau toţi făcând gesturi mari care înfricoşau porumbeii, când deodată, Fra Bartolomeo, în anteriul său alb, se apropie de ceata cea mai numeroasă, şi, dovedindu-şi faima de frate propovăduitor, începu să vorbească de parcă ar fi fost la amvon.

- Se va vedea în sfârşit cine este acest rege prizonier şi care sunt drepturile lui la coroana lui Ludovic cel Sfânt! Ceasul dreptăţii a sosit; nenorocirile ce se abat de douăzeci şi cinci de ani asupra Franţei nu sunt decât pedeapsa unei mişelii, iar Jean de Valois nu-i decât un uzurpator... *uzurpatore, uzurpatore!* răcnea Fra Bartolomeo în faţa mulţimii care sporea întruna. El nu are nici un drept la tronul pe care-l ocupă. Regele legitim, adevăratul rege al Franţei, se afla la Siena şi toată lumea îl ştie: i se zice Giannino Baglioni.

Degetul său arata, pe deasupra acoperişurilor, spre palatul Tolomei.

-...mulţi îl cred fiul lui Guccio, fiu al lui Mino; dar adevărul este că s-a născut în Franţa, din regele Ludovic şi regina Clémence a Ungariei.

Această predică stârni o asemenea tulburare în oraş încât Consiliul Republicii se adună numaidecât la Primărie, îi ceru fratelui Bartolomeo să-i aducă dovezile, le cercetă, şi după ce chibzui îndelung, hotărî să-l recunoască pe Giannino ca rege al Franţei. Siena îl va ajuta să-şi redobândească regatul; se va numi un sfat alcătuit din şase cetăţeni aleşi printre cei mai înţelepţi şi mai bogaţi care să vadă de interesele lui, şi să dea de ştire papei, împăratului, suveranilor,

Parlamentului din Paris, că exista un fiu al lui Ludovic al X-lea, despuiat de drepturile sale în chip ruşinos dar neîndoielnic, şi care îşi cerea moştenirea. Şi până una alta i se votă o gardă personală şi o pensie.

Speriat de această frământare, Giannino începu prin a refuza totul. Dar Consiliul stăruia; Consiliul îi flutura sub ochi propriile sale documente şi-i cerea să fie convins de adevărul lor. În cele din urmă, Giannino povesti întrevederile sale cu Cola de Rienzi, a cărui moarte nu înceta să-l obsedeze, şi atunci entuziasmul tuturor nu mai cunoscu margini; cei mai nobili dintre tinerii sienezi se certau pentru cinstea de a face parte din garda lui; mai-mai să se încaiere între ele cartierele ca în ziua de Palio.

Această înfrigurare ţinu doar o lună, timp în care Giannino străbătea oraşul cu un alai de prinţ. Soţia lui nu prea ştia ce atitudine să ia şi se întreba dacă o burgheză de rând ca dânsa ar putea fi încoronată la Reims. Cât despre copii, ei umblau îmbrăcaţi toată săptămâna în straiele lor de sărbătoare. Cel mai mare, născut din prima căsătorie, Gabriel, trebuia să fie socotit ca moştenitor al tronului? Gabriel Primo, rege al Franţei... asta suna ciudat. Sau nu cumva... şi biata Francesca Agazzano tremura la gândul acesta... papa va fi silit să anuleze o căsătorie atât de puţin potrivită cu augusta persoană a soţului, spre a-i îngădui acestuia să se însoare din nou luând o fată de rege?

Negustorii şi bancherii se potoliră repede după ce primiră ştiri de la oamenii lor de prin alte părţi. Treburile nu mergeau şi aşa destul de rău în Franţa ca să mai fie nevoie acolo de încă un rege? Puţin le păsa fraţilor Bardi de la Florenţa că suveranul legitim era sienez! Franţa avea un rege Valois, prizonier la Londra, unde trăia ca într-o colivie de aur, în palatul Savoia de pe Tamisa, şi-şi alina, în tovărăşia unor tineri scutieri, durerea

pricinuită de asasinarea scumpului său La Cerda. Franţa mai avea şi un rege englez care ţinea sub mâna lui cea mai mare parte a ţării. Iar acum, noul rege al Navarrei, nepot al Margueritei de Bourgogne, căruia i se zicea Carol cel Rău, revendica şi el tronul. Şi toţi erau înglodaţi în datorii la băncile italiene... Ah! Atâta le mai lipsea sienezilor, să-l sprijine pe Giannino al lor în pretenţiile sale la tron!

Consiliul Republicii nu trimise nici o scrisoare suveranilor, nici un ambasador papei, nici un protest Parlamentului din Paris. Şi în curând i se retrase lui Giannino şi pensia şi garda de onoare.

Acum însă, el era cel ce vroia să continue această aventură în care se băgase aproape împotriva voinţei sale. Era vorba de cinstea lui, iar ambiţia, trezită târziu, îl chinuia. Nu se mai împăca cu gândul că cineva n-ar ţine seamă de faptul că fusese primit la Capitoliu, că dormise la Castelul San-Angelo şi că mersese asupra Romei alături de un cardinal. Se plimbase o lună cu o escortă de prinţ şi nu putea să îndure auzind pe unii şoptind, dumineca, atunci când intra în Domul a cărui faţadă albă şi neagră abia fusese isprăvită: "Ştiţi, ăsta e cel de-şi zice moştenitorul Franţei!" De vreme ce atâţia hotărâseră că va fi rege, va continua să fie. Şi, de unul singur, îi scrise papei Inocent al VI-lea, care-i urmase în 1352 lui Pierre Roger; scrise regelui Angliei, regelui Navarrei, regelui Ungariei, trimiţându-le în copie documentele şi cerându-le să fie restabilit în drepturile sale. Demersul s-ar fi oprit poate aici, dacă Ludovic al Ungariei, singurul dintre rubedenii, nu i-ar fi răspuns. Acesta era nepotul direct al reginei Clémence; în scrisoarea sa îi dădea lui Giannino titlul de rege şi-l felicita pentru naşterea lui ilustră!

Atunci, la 2 octombrie 1357, trei ani în cap după întâia întrevedere cu Cola de Rienzi, luând cu

dânsul tot dosarul de acte, precum şi două sute cincizeci de scuzi de aur şi două mii şase sute de ducaţi cusuţi în căptuşeala veştmintelor, Giannino porni spre Buda pentru a cere ocrotire acestui văr de departe care se învoia să-l recunoască. Era însoţit de patru scutieri care credeau în steaua lui.

Dar două luni mai târziu, când sosi la Buda, Ludovic al Ungariei nu se afla în oraş. Giannino aşteptă toată iarna, cheltuindu-şi ducaţii. Descoperi acolo un sienez, Francesco del Contado, care ajunsese episcop.

În sfârşit, prin martie, vărul din Ungaria se întoarse în capitala lui, dar nu-l primi pe Giovanni di Francia. Puse mai mulţi seniori să-l întrebe de toate şi aceştia se arătară la început convinşi de drepturile lui, dar apoi, după opt zile, schimbându-şi părerea, susţinură că aceste pretenţii nu erau decât o înşelătorie. Giannino protestă; se împotrivi să părăsească Ungaria. Îşi alcătui un consiliu, prezidat de episcopul sienez; izbuti chiar să strângă, din nobilimea maghiară cu închipuirea aprinsă şi întotdeauna gata de aventuri, cincizeci şi şase de cavaleri care se legară să-l urmeze cu patru mii de arcaşi, împingând oarba mărinimie până a-i oferi să-l slujească pe cheltuiala lor atâta vreme cât nu va fi în stare să-i răsplătească.

Le trebuia însă, pentru a găti oastea şi a porni, învoirea regelui Ungariei. Acesta, care cerca să i se zică "cel Mare", dar nu părea să strălucească prin deşteptăciune, vru să cerceteze el însuşi din nou hârtiile lui Giannino, le găsi adevărate, şi spuse sus şi tare că va da sprijin şi bani pentru treaba asta, apoi, în săptămâna următoare, anunţă că, după ce chibzuise bine, lăsa baltă proiectul.

Cu toate acestea, la 15 mai 1359, episcopul Francesco del Contada îi înmâna pretendentului o scrisoare datată din aceeaşi zi, pecetluită cu sigiliul Ungariei, prin care Ludovic cel Mare "*în sfârşit luminat de soarele adevărului*" adeverea că seniorul Giannino di Guccio, crescut în oraşul

Siena, se trăgea într-adevăr din neamul regesc al străbunilor săi, şi era fiul regelui Ludovic al Franţei şi al reginei Clémence a Ungariei, binecuvântată le fie amintirea. Scrisoarea mai adeverea că pronia cerească, slujindu-se de ajutorul doicii regale, vroise ca printr-un schimb, locul tânărului prinţ să fie luat de un alt copil, morţii căruia îşi datora Giannino scăparea, "*precum odinioară Fecioara Maria, fugind din Egipt, îşi scăpa pruncul lăsând să se creadă că nu mai trăia...*"

Totuşi, episcopul Francesco îl sfătuia pe pretendent să plece cât mai repede, înainte ca regele Ungariei să se răzgândească, cu atât mai mult cu cât nimeni nu era sigur că scrisoarea ar fi fost dictată de dânsul, nici că pecetea ar fi fost pusă din porunca lui...

A doua zi, Giannino părăsea Buda, fără să fi avut vreme să-şi adune toate oştile care se arătaseră gata să-i slujească, totuşi cu o suită destul de frumoasă pentru un prinţ care avea aşa de puţine moşii.

Giovanni di Francia merse atunci la Veneţia, unde puse să i se croiască vestminte regeşti, apoi la Trevisa, la Padua, la Ferrara, la Bolonia, şi în cele din urmă, după o călătorie de şaisprezece luni se întoarse la Siena, spre a se prezenta la alegerile pentru Consiliul Republicii.

Or, deşi numele său ieşi al treilea la numărătoarea bilelor, Consiliul declară nulă şi neavenită alegerea sa, tocmai fiindcă era fiul lui Ludovic al X-lea, tocmai fiindcă era recunoscut ca atare de către regele Ungariei, tocmai fiindcă nu era născut în Siena. Şi îi luară cetăţenia sieneză.

Se nimeri să treacă prin Toscana marele seneşal al regatului Neapolei, în drum spre Avignon. Giannino dădu fuga să-l vadă; nu era Neapole leagănul familiei sale dinspre mamă? Cântărindu-şi fiecare vorbă, seneşalul îl sfătui să se adreseze papei.

De data asta fără escortă, nobilii unguri săturându-se să-l mai urmeze, sosi în primăvara anului 1360, purtând doar un anteriu de pelerin, în cetatea papală. Inocent al VI-lea refuză cu îndărătnicie să-l primească. Franţa îi pricinuia sfântului părinte destule necazuri ca să-i mai treacă prin cap să se ocupe de acest straniu rege postum.

Jean al II-lea cel Bun era tot prizonier; Parisul mai suferea încă de pe urma răscoalei în care starostele negustorilor, Etienne Marcel, pierise ucis în încercarea de-a aşeza o cârmuire populară. Răzmeriţa se întinsese şi la sate unde sărăcia îi ridica pe cei cărora li se zicea "ţopârlanii". Oamenii se omorau peste tot unii pe alţii, de nu mai ştia nimeni care-i prieten şi care-i duşman. Prinţul moştenitor cu mâinile umflate, fără oşti şi fără bani, lupta împotriva englezilor, lupta împotriva navarezilor, lupta chiar împotriva parizienilor, ajutat de bretonul du Guesclain, căruia îi înmânase spada pe care el nu putea s-o ţină.

Afară de asta, se ostenea să adune banii pentru răscumpărarea tatălui său.

Domnea o zăpăceală grozavă în taberele învrăjbite şi la fel de sleite toate; cete care-şi ziceau de oşteni, dar nu erau decât de tâlhari, jefuiau călătorii la drumul mare şi omorau doar din pofta de a ucide.

Şederea la Avignon devenea pentru capul bisericii tot aşa de puţin sigură ca şi la Roma, chiar dacă ţinea seamă de duşmănia celor din neamul Colonna. Trebuia să mijlocească pacea, şi asta cât de repede, să impună pacea acestor luptători istoviţi, convingând pe regele Angliei să renunţe la coroana Franţei, chiar de ar fi să păstreze ca drept al cuceritorului o jumătate de ţară, iar regele Franţei să fie pus la loc peste cealaltă jumătate pentru a aduce acolo o brumă de rânduială. Ce să mai faci şi cu un pelerin zăpăcit care cerea regatul, fluturând mărturia de necrezut a unor călugări

necunoscuţi şi o scrisoare a regelui Ungariei pe care acesta o tăgăduia?

Atunci Giannino începu să pribegească încolo şi încoace, căutând ceva bani, încercând să intereseze la istoria lui nişte comeseni de han care aveau un ceas de pierdut între două ulcioare de vin, încrezându-se în oameni lipsiţi de orice trecere, intrând în vorbă cu tot soiul de intriganţi, de amărâţi, de tâlhari de drumul mare, de capi ai unor bande englezeşti care, ajunse până acolo, prădau prin Provence. Toţi ziceau că e nebun şi, la drept vorbind, începea să fie.

Mărimile oraşului Aix îl arestară într-o zi din ianuarie 1361 pentru că aţâţa târgul la tulburări. Se descotorosiră de el, dându-l pe mâna ispravnicului din Marsilia care-l băgă la închisoare. Fugi de acolo după opt luni ca să fie prins iar numaidecât; şi pentru că se lăuda în gura mare cu familia lui din Neapole, pentru că susţinea cu atâta tărie că e fiul doamnei Clémence a Ungariei, ispravnicul îl trimise la Neapole.

Tocmai atunci se mijlocea căsătoria reginei Jeanne, moştenitoarea lui Robert Astrologul cu fiul mai mic al lui Jean cel Bun. Acesta, abia întors din vesela lui captivitate, după pacea de la Bretigny încheiată de prinţul moştenitor, alergă la Avignon unde papa Inocent al VI-lea murise de curând. Şi regele Jean al II-lea îi propunea noului pontif Urban al V-lea un plan măreţ, vestita cruciadă pe care nici tată-său Filip de Valois, nici bunicu-său Charles, nu izbutiseră s-o pornească.

La Neapole, Jean cel Postum, Jean Necunoscutul fu închis la *Château de l'Oeuf*; prin răsuflătoarea celulei sale, putea să vadă Castelul Nou, acel *Maschio Angioino*, de unde maică-sa plecase aşa de fericită, cu patruzeci şi şase de ani în urmă, ca să ajungă regină a Franţei.

Acolo muri chiar în acel an, împărtăşind şi el, prin cele mai stranii întorsături, soarta Regilor Blestemaţi.

*****

Când Jacques de Molay îşi aruncase blestemul, din înălţimea rugului său, cunoştea el oare dinainte viitorul făgăduit seminţiei lui Filip cel Frumos? Pătrunsese el oare prin ştiinţa vrăjitorească a ghicitului, de care unii ziceau că se folosesc templierii, acest viitor? Sau doar fumul în care murea îi deschisese mintea asupra unei vedenii profetice?

Popoarele poartă povara blestemelor mai multă vreme decât regii care le-au stârnit.

Dintre urmaşii de parte bărbătească ai Regelui de Fier, nici unul nu scăpase ursitei tragice, nici unul nu mai trăia, afară de Eduard al Angliei care nu izbutise să domnească în Franţa.

Dar el, poporul, nu ajunsese la capătul suferinţelor. Va mai trebui să cunoască încă un rege înţelept, un rege nebun, un rege nevolnic, şi şaptezeci de ani de urgii, înainte ca flăcările unui alt rug, aprins pentru jertfirea unei fiice a Franţei, să risipească în apele Senei blestemul marelui maestru al templierilor.

1Aici, te iau, Filipa, ca să-mi fi soaţă, ca să te am şi să te păstrez în patul şi în casa mea...

2Pentru zile frumoase şi zile urâte, la bine şi la rău, în boală şi în sănătate...

3Până ce moartea ne va despărţi...

4Şi pentru toate acestea mă leg de tine cu jurământ.

5Învăţătura eretică a lui Manes.

6Dans asemănător cu cadrilul de mai târziu.

Cuprins

NOII REGI
CUNUNIA DIN IANUARIE
OSTENELI PENTRU O COROANĂ
CONSILIU PENTRU UN CADAVRU
REGELE GĂSIT
URIAŞUL CU OGLINZI
ÎNCHINARE ŞI JURĂMINTE MINCINOASE
UNELTIRILE DIAVOLULUI
MARTORII
JĂLUITORUL TRAGE IŢELE
FALSIFICATORII
MUSAFIRII DE LA REUILLY
MAHAUT ŞI BÉATRICE
BÉATRICE ŞI ROBERT
CASA BONNEFILLE
REÎNTOARCERE LA MAUBUISSON
SIMBRIA CRIMELOR
PRĂBUŞIRILE
COMPLOTUL FANTOMEI
SECUREA DIN NOTTINGHAM
SPRE SPÂNZURĂTOAREA MIŞEILOR
ZI REA
CONCHES
REGINA TICĂLOASĂ
TURNIRUL DE LA EVREUX
CINSTE DE PAIR, CINSTE DE REGE
TOLOMEII
SCAUNUL JUDECĂŢII
AŢÂŢĂTORUL LA RĂZBOI
PROSCRISUL
WESTMINSTER HALL
PROVOCAREA DIN TURNUL NESLE
ÎN JURUL CASTELULUI WINDSOR
LEGĂMINTELE BÂTLANULUI
ZIDURILE CETĂŢII VENUS

JEAN I, REGELE NECUNOSCUT
DRUMUL CARE DUCE LA ROMA
NOAPTEA LA CAPITOLIU
"NOI, COLA DE RIENZI..."
REGELE POSTUM

Table of Contents

NOII REGI 3
CUNUNIA DIN IANUARIE 4
OSTENELI PENTRU O COROANĂ 13
CONSILIU PENTRU UN CADAVRU 23
REGELE GĂSIT 34
URIAŞUL CU OGLINZI 51
ÎNCHINARE ŞI JURĂMINTE MINCINOASE 63
UNELTIRILE DIAVOLULUI 73
MARTORII 74
JĂLUITORUL TRAGE IŢELE 85
FALSIFICATORII 93
MUSAFIRII DE LA REUILLY 98
MAHAUT ŞI BÉATRICE 108
BÉATRICE ŞI ROBERT 117
CASA BONNEFILLE 124
REÎNTOARCERE LA MAUBUISSON 132
SIMBRIA CRIMELOR 143
PRĂBUŞIRILE 149
COMPLOTUL FANTOMEI 150
SECUREA DIN NOTTINGHAM 165
SPRE SPÂNZURĂTOAREA MIŞEILOR 180
ZI REA 191
CONCHES 200
REGINA TICĂLOASĂ 209
TURNIRUL DE LA EVREUX 221
CINSTE DE PAIR, CINSTE DE REGE 236
TOLOMEII 246
SCAUNUL JUDECĂŢII 252
AŢÂŢĂTORUL LA RĂZBOI 261
PROSCRISUL 262

WESTMINSTER HALL 275
PROVOCAREA DIN TURNUL NESLE 285
ÎN JURUL CASTELULUI WINDSOR 289
LEGĂMINTELE BÂTLANULUI 296
ZIDURILE CETĂȚII VENUS 304
JEAN I, REGELE NECUNOSCUT 315
DRUMUL CARE DUCE LA ROMA 316
NOAPTEA LA CAPITOLIU 325
"NOI, COLA DE RIENZI..." 334
REGELE POSTUM 339